

Първоначални
импулси
на
духовната
наука

Рудолф Щайнер

Поредица „Просветление“

В поредица «*Просветление*» досега:

1. Рудолф Щайнер, «Същност на музикалното»
2. Рудолф Щайнер, «Прераждане и карма»
3. Рудолф Щайнер, «За мистерийните драми»
4. Рудолф Щайнер, «За инициацията»
5. Рудолф Щайнер, «Проблеми на модерната психоанализа»
6. Рудолф Щайнер, «Стихове и медитации»
7. Рудолф Щайнер, «Смъртта като преобразуване на живота»
8. Рудолф Щайнер, «Окултна история»
9. Рудолф Щайнер, «Индивидуални духовни същества
и тяхното въздействие в душата на човека»
10. Рудолф Щайнер, «Моят жизнен път»
11. Олаф Кооб, «Азът и неговият двойник»
12. Рудолф Щайнер, «История на човечеството»
13. Рудолф Щайнер, «Фридрих Ницше,
борец срещу своето време»
14. Рудолф Щайнер, «Четири мистерийни драми»
15. Рудолф Щайнер, «Мистерийни центрове»
16. Рудолф Щайнер, «Първоначални импулси
на духовната наука»

РУДОЛФ ЩАЙНЕР

Първоначални
импулси
на
духовната
наука

**Християнска езотерика
в светлината на новото духовно познание**

Обобщени записки на слушателите
от двадесет лекции, изнесени между
29 януари 1906 г. и 12 юни 1907 г. в Берлин

Превод от немски
Нели Спиридонова-Хорински

Аб
*Издателско
Ателие*

Според непрегледани от лектора записки и бележки,
издадени от Rudolf Steiner-Nachlaßverwaltung

RUDOLF STEINER

URSPRUNGSIMPULSE DER GEISTESWISSENSCHAFT
Christliche Esoterik im Lichte neuer Geist-Erkenntnis

GA-96

Rudolf Steiner Verlag, Dornach, 1989

За изработката на корицата е използван фрагмент
от картината на Нинета Зомбарт *Ангелът на рождението*.

Всички права върху българското издание на тази книга
са запазени от *Издателско ателие Аб*.

© Рудолф Щайнер, автор

© Нели Спиридонова-Хорински, преводач

© Христо Маринов, технически редактор

© Издателско ателие А^б

ISBN 978 - 954 - 737 - 919 - 0

Указания относно публикуваните лекции на Рудолф Щайнер

Основа на антропософски ориентираната духовна наука представляват написаните и публикувани от Рудолф Щайнер (1861–1925) произведения. Редом с тях от 1900 до 1924 година той изнася многобройни лекции и курсове както за широката общественост, така и за членовете на Теософското общество, по късно Антропософското общество. Първоначално Рудолф Щайнер не е искал да се записват винаги свободно държаните лекции, понеже са били предвидени от него като «устни, непредназначени за печатане съобщения». След като се увеличават непълните и неточни записки, които се размножават и разпространяват сред слушателите, той се вижда принуден да се погрижи за стенографирането на лекциите. С тази задача на товарва Мари Щайнер фон Сиверс. Тя е била отговорна за поръчването на стенографите, съхраняването на преписите и необходимите за отпечатването корекции на текстовете. Тъй като поради липса на време Рудолф Щайнер само в редки случаи сам е коригирал стенографирания текст, по отношение на всички публикувани лекции трябва да се има предвид неговото изказване: «Предполага се, че в тези непрегледани от мен текстове могат да се намерят грешки».

Относно лекциите за членовете на обществото, които първоначално са били разпространявани като ръкописи, и относно публикуваните му произведения Р. Щайнер се произнася в «Моят жизнен път» (35-та глава). Казаното там същевременно важи и за всички семинари за различните професии, предназначени за участници, запознати с основните истини на духовната наука.

След смъртта на Мари Щайнер (1867–1948) започва издаването на Събраните съчинения на Рудолф Щайнер според нейните указания. Настоящият том спада към тези «Събрани съчинения». Доколкото се налага, в раздел «Бележки» се намират описания за произхода на текстовете.

Събраните съчинения на Рудолф Щайнер са подредени в три големи отдела: *Книги – Лекции – Художествени произведения* (виж прегледа в края на книгата).

Забележка от немския издател

Съдържащите се в този том лекции на Рудолф Щайнер са от по-ранния период на лекторската му дейност, когато още не са били записвани от професионални стенографи. Тук са представени обобщения от отчасти непълни записки на слушателите, които първоначално не са били предназначени за отпечатване. Понеже не се касае навсякъде за буквално преподаване, мислите не винаги са ясно изразени. Поради съдържащите се в лекциите важни духовнонаучни аспекти, те се представят на читателите като част от цялото творчество на Рудолф Щайнер в неговите «Събрани съчинения».

СЪДЪРЖАНИЕ

Първоначални импулси на духовната наука <i>Берлин, 29 януари 1906 г.</i>	13
Чувствата и мислите като реалност във взаимния човешки живот. Розенкройцерският произход на окултни братства и тяхното влияние върху външната култура. Епидемии от душевни болести като заплашващи следствия от материализма. Заблудата на спиритизма и задачата на истинската духовна наука.	
Вътрешността на Земята и вулканичните изригвания <i>Берлин, 16 април 1906 г.</i>	29
Деветте пласта на вътрешността на Земята. Участие на дълбоките земни пластове при избухването на вулкани и земетресения. Съдействие на мъртвите за преобразуването на Земята. Плиний Стари и материалистическата природна наука.	
Минало и бъдещо духовно познание <i>Берлин, 7 май 1906 г.</i>	47
Скритият свят на гръцките мистерии. Хегеловият химн «Елевзин». Най-ниската точка на материализма през последната третина на 19-ти век. Мисията на Е. П. Блаватска.	
Възпитателна практика въз основа на духовното познание <i>Берлин, 14 май 1906 г.</i>	62
Подражанието като изграждащ принцип в първите седем години от живота. Заложба на естетическото чувство и фантазията. Авторитетът като определящ елемент през втората седемлетка. Памет и навици. От <i>Златните стихове</i> на Питагор. Порастване на чувството за индивидуалното и изграждане силата за преценка през третата жизнена епоха. Правдива жизнена практика чрез духовния мироглед.	

Духовното познание като най-висша освобождаваща същност

Първа лекция, *Берлин, 1 октомври 1906 г.*

Участието на човека в духовните светове 73

Облагородяване на чувствата чрез спиритуално душевно съдържание. Епидемичната хистерия на средновековните аскети отговаря на внушенията на материалистическата наука. Произход на чувствата и мислите ни в астралния и духовния свят. Едва вникването във взаимовръзката на физическия свят с висшите светове освобождава човека от принудата. Символичният шрифт на природните явления. Слабостта на социалните експерименти, изхождащи от материалистически възгледи. Влиянията на металите върху хората.

Втора лекция, *Берлин, 8 октомври 1906 г.*

Задачата на духовнонаучното движение 91

Скромност и готовност за помощ. Русо и Бьоме като пример за окултно призвание. Заклучените произведения на Йоан Тритемий. Разпространение на спиритуалното знание – изискване на времето. Обикновеният мисловен живот и творческият мисловен свят зад физическите явления. Не принципи и институции, а човекът определя бъдещето.

Карма и детайли на кармическата закономерност

Берлин, 15 октомври 1906 г. 109

Постоянни качества, темперамент и памет са заложени в етерното тяло, емоции и временни впечатления – в астралното тяло. Пораждането на паметта. Преобразуване на живота на представите в характера, свойствата на характера във физическата конституция в следващия земен живот. Любовта към обкръжението води до продължителна младост в следващото възплъщение. Причина за песимистичната основна нагласа на Шопенхауер. Няма противоречие между закона на кармата и християнското учение за спасението.

Отношението на човешките сетива към външния свят
Берлин, 19 октомври 1906 г. 125
Произход на човека в течение на планетната еволюция. Слухът е заложен още в началото на сатурновото развитие. Изграждане и диференциране на отделните сетива. Физическото виждане е сродно с възприемането на цветовете при ясновидача. Астралната същност на сянката.

Пътят и степените на познанието

Първа лекция, *Берлин, 20 октомври 1906 г.*
Розенкройцерският духовен път 142
Главни показатели на източното, християнско-гностическото и розенкройцерското обучение. Отношението на розенкройцерския ученик към учителя. «Истина и наука» и «Философия на свободата» като учебници. Седем степени на розенкройцерския път. Значението на духовнонаучните сведения за живота след смъртта.

Втора лекция, *Берлин, 21 октомври 1906 г.*
Имагинативно познание и художествена имагинация 160
Символичният език на природните царства. Груповите души на животните и растенията. Човекът и минералното царство. Духовният живот ще създаде нов стил в изкуството.

Хранене и лечебни методи
Берлин, 22 октомври 1906 г., сутринта 168
Универсалният характер на духовната наука. Отрови като лечебни средства. Парацелз и Ханеман. Съответствия между храносмилателния процес и мисловната дейност. Въздействие на кафето и чая. Регулиране на храненето. Аскетизъм. Лаборатории, основани върху духовнонаучна основа.

Техника на кармата
Берлин, 22 октомври 1906 г., вечерта 181
Смърт и сън. Панорамата на спомените. Изживявания на душата в камалока и в девахана. Слизане за ново въплъщение. Насрещни образи в духовните светове на нашите чувства, мисли и дела. Боговете на съдбата.

Знаци и символи на Коледния празник
Берлин, 17 декември 1906 г. 190
Изживяването на Бъдни вечер в древните мистерии. Христос като носител на духовното прераждане. Легендата за коледното дърво. Кръстът с розите – символ за победа на вечното над преходното. Седемте коледни символа.

Молитвата *Отче наши*, езотерично разглеждане

Първа лекция, Берлин, 28 януари 1907 г. 208
Молитва и медитация. Пътища към единение на душата с духовно-божественото. Горната тройца и четирите по-нисши части на човешкото същество и тяхната взаимовръзка със седемте молби в молитвата *Отче наши*.

Втора лекция, Берлин, 18 февруари 1907 г. 226
Движение и преобразуване, основен принцип на духовния свят. Мировата душа излива в началото единна астрална субстанция в човешките тела. Школата на туранските адепти и следствията ѝ във великите прарелигии. Въздействието на молитвата *Отче наши* произлиза от включените в нея мисли. Азовото съзнание се запазва в човечеството до края на развитието му.

Биографията на човека във връзка с планетната еволюция
Берлин, 4 март 1907 г. 242
Предишни и бъдещи стадии в земната еволюция. Функцията на далака. Белият имел, остатък от лунното развитие. Езотерични основания за древните планетни имена и означението на дните на седмицата. Седморното деление на човешката биография. Митът за великана Имир.

Световноисторическото значение на изтеклата на кръста кръв <i>Берлин, 25 март 1907 г.</i>	256
Трите аспекта на Бога в езотеричното християнство. Школата в Атина. Кръвният принцип в предхристиянското посвещение и неговата замяна чрез Христос. Индивидуализирането на човечеството като предпоставка за братския съюз на бъдещето.	
Пречистването на кръвта от самолюбието чрез Мистерията на Голгота <i>Берлин, 1 април 1907 г.</i>	281
Великото въздействие в духовната земна атмосфера чрез Христовото събитие. Одушевяването на човека чрез диханието на Бога. Въздухът и топлината на кръвта правят възможни говора и дишането. Многообразието на древните народни богове и Христос като общ бог на човечеството. Мистериите на Светия дух, Сина и Отца.	
Достъп до християнството чрез духовната наука <i>Берлин, 27 април 1907 г.</i>	304
Притчата за несправедливия управител в теологична интерпретация и нейното истинско значение като образ на замяната на закона с Христовия импулс. Развитието на човечеството в притчата за изгубения син. Фантоми, спектри, демони и тяхното преодоляване чрез преобразуването на природата на обвивките. Петте умни и петте глупави девизи, притча за напредъка или изоставането на човешките същности. Символичният език на Апокалипсиса. Агнето и неговият противник. Числото 666.	
Трите аспекта на личността <i>Берлин, 12 юни 1907 г.</i>	323
Осъществяването на художествения елемент на Мюнхенския конгрес. Истински морал израства не от закони, а от познание. Егоизъм и смърт, две страни на един и същ процес в еволюцията. Оглеждането на личността в аурата. Цел на развитието не е отслабването на личността до безличие, а нейното усилване до свръхличното.	
Бележки към това издание	334
Рудолф Щайнер – живот и творчество	336

ПЪРВОНАЧАЛНИ ИМПУЛСИ НА ДУХОВНАТА НАУКА

Берлин, 29 януари 1906 г.

Постоянно се вижда колко е трудно за нашите съвременници да разберат теософския живот. Затова ще споделя няколко общи мисли за това. Теософията (антропософията)¹ е нещо, за което всеки, чувстващ се привлечен към нея, си създава представата, че тя би трябвало да задоволи неговия най-дълбок копнеж за духовен живот. Ако искаме обаче да поставим пред душата си правилната за съвременното ни теософска основна идея, да изпълним цялото си съзнание с мислите, че духовното е нещо действително, трябва най-после да обявим, че признаваме достойнството на личността на нашия ближия. Личното го оставяме да важи, понеже не бихме си позволили като хора, които носят чувстваща душа в тялото си, преднамерено да нараним външната личност на ближния, не бихме си позволили да се намесваме в личната му свобода. Но още не сме стигнали толкова далеч, все още не, че да прострем тази толерантност върху най-вътрешната същност на човека, понеже още не знаем – най-много теоретически, но не и практически, – че чувствата и мислите, изобщо духовното е нещо действително. На всички вас това ви е ясно. Днес вече

¹ Съгласно указанията на Рудолф Щайнер, думата «теософия» е била заменена, където е било възможно в ранните издания, с думата «духовна наука», «наука за духа» или «антропософия». Рудолф Щайнер е искал да избегне смесването с Теософското общество, от което Антропософското общество се отделя в резултат на конфликт, засягащ преди всичко разбирането на Христос и Христовия импулс. В настоящото издание това изменение е направено само отчасти. Под думата «антропософия» трябва да се разбира основаната от Рудолф Щайнер от самото начало самостоятелна наука за духа, основаваща се на собствените му духовни изследвания.

За трудовете на Рудолф Щайнер се посочва библиографският номер на тома в Събраните съчинения, публикувани на немски език в Дорнах. Виж «Бележки към това издание» в края на книгата.

е ясно на всички хора, че когато ударя с ръката си плесница на някого, това е нещо напълно действително, напълно реално. Но хората не вярват така лесно, че е действителност, когато изпратят лоши мисли към някого. Трябва да си разясним, че лошата мисъл, която отправям към ближния си, мисълта, изпълнена с антипатия, с омраза, за душата му е също като плесница през лицето. И злонамереното чувство, чувството на омраза и безлюбие, с което заставам срещу ближния си, са действителност, каквато е обикновеното външно нараняване, което човек нанася на друг човек. Едва когато това се осъзнае, се става теософ.

Проникнем ли се изцяло с това съзнание, наясно ли сме, че духът в нас е действителност, тогава сме схванали теософската мисъл и за нас следва същинското следствие, най-важното следствие за такова духовно схващане. Хората в едно образовано общество първоначално не се бият, не си причиняват външни наранявания. Но с какви мисли, с какви мнения хората на нашето образовано общество седят един до друг, за това няма нужда да ви разказвам. Вие го знаете. Теософското общество има задачата да доведе до осъзнаване симпатията и ненараняемостта на личността. Ако в наше време, когато предимно става въпрос хората да имат мнения и възгледи, седят заедно седем човека, те имат тринадесет мнения и вследствие на тринадесетте мнения биха предпочели да се разделят в тринадесет партии. Това е следствието от различието на мненията. Теософското движение има за задача да внесе идеята за братството в дълбоката същност на хората. Ние ще разберем напълно антропософията, тази братска идея, едва когато сме в състояние да бъдем заедно в едно братство въпреки възможно най-големите различия в мислите. Не искаме просто да уважаваме и ценим личността на ближния си и да пристъпваме насреща му, признавайки изцяло човешкото му достойнство, а дълбоко в душата си искаме да признаваме брата си като душа. Но тогава трябва да останем до него, дори когато е налице най-голямо различие в мненията. Никой не

бива да напусна теософската общност, теософското братство поради различия в мненията. Именно това е предимството на теософите, че остават братски свързани, дори когато не са на едно мнение. Докато не се сблизим по братски, няма да сме в състояние да изпълним основната теософска мисъл. Едва когато сме наясно, че можем да действаме заедно с ближните си, също и когато имаме различни мнения, чрез това ще ни бъде възможно да почерпим от душите най-дълбоките тайни, дремещи в тях, най-дълбоките способности, които живеят като сън в основата на душата.

Не напрасно, както често съм казвал, Теософското общество е основано през последната третина на 19-ти век.² Начинът, по който то търси духовността, се отличава съществено от другите стремежи, които също искат да получат доказателства за безсмъртието на човека. Има голяма разлика в търсенето на вечното, както се среща в Теософското общество, и търсенето на вечното в други, насочени към духа течения. В действителност теософското движение не е нищо друго освен популярната форма на разпръснатите в света тайни окултни братства от изминалите столетия. Вече споменах, че най-изтъкнатото, най-великото братство в Европа е основано през 14-ти век като розенкройцерско братство. Това розенкройцерско братство, опазило културата на Европа, всъщност е изворът, произходът на всички останали братства. В това братство окултната мъдрост се е съхранявала тайно и строго. Ако следва да характеризирам какво са искали да постигнат обединените в различните братства хора, би трябвало да ви кажа, че това са онези висши и възвишени мъдри учения и просветителска работа, за които са се грижили в тези окултни братства, от които розенкройцерското братство е най-изтъкнатото. Обучението и работата, провеждани там, са довели човека да осъзнае ядрото на вечната си същност. Те карат човека да намери връзката

² Теософското общество е основано от Елена Петровна Блаватска и Хенри Олкот през 1875 г. в Ню Йорк.

с висшия свят, със световите, лежащи над нас и да погледне нагоре към водачеството на нашите по-стари братя, към водачеството на онези, които живеят сред нас, постигнали степен, която всички вие ще постигнете по-късно. Наричаме ги по-старите братя затова, защото са избързали в общото развитие и са постигнали тази висша гледна точка по-рано; именно знанието за вечната същност, събуждането ѝ така, че да може да се възприеме вечното също както обикновеният човек възприема сетивния свят.

За да постигне това, човекът трябва да следва по-старите братя, които живеят навсякъде сред нас. Тези по-стари братя или учители, великите водачи на човечеството, сами са били най-високопоставените водачи и предводители на окултната възвишена мъдрост, чрез която човекът осъзнава своята собствена вечна същност. Тези, които са поискали да бъдат приети в такова окултно братство до средата на изминалия 19-ти век, са били подлагани на строги изпитания и проби. В такова братство е можел да бъде приет само онзи, за когото е било сигурно, че чрез своя характер дава гаранция никога да не злоупотребява с висшата мъдрост за нисши цели. Освен това той е трябвало да даде гаранция чрез своята интелигентност, че разбира по правилен начин и в правилен смисъл преподаваното му в окултните братства. Само когато някой е изпълнявал условията, когато е давал пълна гаранция, че има необходимата нагласа и е в състояние да приеме най-висшите учения на живота, той е можел да бъде приет в такова братство.

Макар хората да не искат да вярват, но всичко истински значително, случило се от Френската революция насам и достигнало и самия 19-ти век, е произлязло от тези окултни братства. Хората дори не са знаели как са били повлиявани от теченията, произхождащи от окултните братства. Ще ви опиша един случай как тези братства действат по окултен начин в света. Нека вземем следния пример. Много талантлив, важен мъж бива посетен без предупреждение от привидно непознат човек. Непознатият успява да влезе в разговор с важната лич-

ност, да речем, един държавник. Съвсем по естествен начин и уж случайно, но «случайно» трябва да го поставим в кавички. Разговорът не се води само за обикновени неща, а се казват неща, които навлизат в душевността, в интелекта на въпросния човек без да бъдат забелязани.

От такава среща, която например трае само три часа, следва пълно преобразяване на човека. Така – можете да вярвате или да не вярвате – някои велики, значими за света идеи са били всадени в душевността на някои хора. По такъв начин велики идеи са импулсирани у Волтер, без той може би да си има понятие, кой е бил застанал пред него като привидно напълно незначителна личност, която обаче му е казала нещо важно. Така Русо и Лесинг са били импулсирани с получените основни мисли.

Този начин и вид на въздействия, произхождащи от окултни братства, все повече угасва в течение на 19-ти век. По необходимост 19-ти век е векът на материализма. Окултните братства се оттеглят. Великите учители на мъдростта и съзвучието на усещанията³ се оттеглят на Изток, както се означава с един технически израз. Те престават да въздействат върху Запада. На Запад става нещо особено важно. Нека да имаме това предвид, за да ни стане ясно значението на теософското световно движение.

През 1841 г. членовете на най-скритото общество разбират, че в Европа следва да настъпи нещо важно. За да се потисне нахлуването на материализма, става необходимо да се влее духовен живот в човечеството. Тогава дори и сред окултистите първоначално се появяват различни мнения. Някои казват: Човечеството още не е узряло да приеме още сега ду-

³ Същества, които са от голямо значение за еволюцията на човечеството. «Тези висши същества са завършили пътя си, който останалото човечество още има да изминава. Те действат като великите учители на мъдростта и съзвучието на човешките усещания, чувства.» (От писмо на Р. Щайнер, Берлин, 20 януари 1905 г.). Сравни лекцията от 24 август 1911 г. в Събр. съч. 129, 26 декември 1909 г. в Събр. съч. 117.

ховни факти и познания, ние искаме да запазим системата на мълчание. Това са консервативните окултисти. Тази система има доста основания, понеже разпространението на окултни истини е можело да доведе до големи опасности. Другите казват: Опасността от материализма е прекалено голяма, трябва да се направи нещо насреща, да се съобщят поне най-елементарните истини на човечеството. Но в каква форма?

Човечеството напълно е отвикнало да схваща духа в истинския му образ, отвикнало е действително да се издига до висшите светове, напълно е отвикнало да има понятие за това, така че такъв свят изобщо не съществува повече за него. Как да се обясни на човечество, което се интересува само от материалното, че съществува нещо духовно?

Защо става необходимо духовният свят да се доведе до съзнанието на човечеството?

Тук докосваме една от най-важните тайни в съвремението ни. Вече посочих тук, а и другаде, защо всъщност съществува теософското движение, за какво е необходимо то. Който може да погледне в духовния свят, знае, че всичко, което съществува външно материално, има духовен произход, произлиза от духовното. Няма нищо веществено, което да не произлиза от духовното. Така здравето и болестите на хората също произлизат от душевната им нагласа, от техните мисли. Изцяло важи поговорката: Каквото мислиш днес, това ще бъдеш утре. Трябва да сте наясно, че когато една епоха е имала зли, покварени мисли, следващото поколение и следващата епоха трябва да ги изплащат физически. Смисълът на поговорката е, че греховете на бащите⁴ си отмъщават до четвърто коляно. Не безнаказано хората от 19-ти век започват да мислят така грубо материално, да отвръщат разума си от всичко духовно. Каквото хората са мислили тогава, ще се изпълни. И не сме така далеч от времето, когато сред човечеството ще се появят странни болести и епидемии! Това, което наричаме нервност, ще

⁴ 2. Мойсей: 20,5,2; 4. Мойсей: 34,7; 2. Мойсей: 14,18; 5. М. 5,9; Йер. 32,18.

приеме тежки форми най-късно след половин столетие. Както някога в Средновековието е имало чума, холера и проказа, ще се появят епидемии, обхващащи душевния живот, болести на нервната система в епидемични форми. Това са истинските следствия на обстоятелството, че на хората им липсва духовният жизнен център. Където съществува съзнание за този духовен жизнен център, човекът ще бъде здрав под влиянието на здравословен, истински, мъдър мироглед. Но материализмът отрича душата, отрича духа, изпразва човека, насочва го към периферията, към неговото обкръжение.

Здраве съществува само когато човешката вътрешна същност е духовна и праведна. Действителната болест, която е следствие от опразването на вътрешния живот, е духовната епидемия, която ни очаква.

За да получат хората познания за истинската си духовна същност, имаме Теософското (Антропософското) общество. То е призвано да доведе до оздравяването на човечеството, а не един или друг човек да узнае различни неща. Дали знаете, че има прераждане и карма – имам предвид, дали само знаете, – не е така важно, а тези мисли трябва да се превърнат в душевна кръв, в духовна интимна същност, понеже те са здравословните. Не става въпрос дали ги доказваме или не ги доказваме, дали можем да основем наука, която прецизно математически да излага прераждането и кармата. Има само едно доказателство за духовнонаучните учения и това е животът. Духовнонаучните учения ще се покажат като истина, когато под тяхно влияние се породи здравословен живот. Той ще е истинското доказателство за теософските (антропософските) учения. Който иска да има доказателство относно антропософията, трябва да я изживее. Тогава тя се доказва за вярна. Всяка стъпка и всеки ден постепенно трябва да носят доказателството за правотата на духовнонаучните истини.

Теософското общество възниква поради тази причина. Но как да се убеди материалистическото човечество на 19-ти век, че духът съществува? Затова първоначално се появява

спиритическото движение. То се поражда именно затова, защото не се вярва, че човечеството може да се убеди, че има нещо духовно. Духът е трябвало да се покаже, да се види с очите. Един човек в Щутгарт запитва защо антропософията не се е опитала да представи осезаемо доказателство на Хекел, че духът съществува. Виждате, че следва да се покаже осезателно какво е духът! Това се опитва първоначално чрез спиритизма. Десетилетия се опитва, до шестдесетте, седемдесетте години. Но се получава много фатален факт.

Ще разгледаме този факт. От него можете да разберете каква е разликата между теософския начин човек да се издигне във висшите светове и всеки друг. Тук и за момент не говорим за правилността или погрешността на явленията на спиритизма. Ясно е, че има способности да се поканят същества от другите светове да навлязат в нашия свят, така че може наистина да се представи доказателство също и за тези, които признават само сетивното. Не бива да се изтъква, че има много измама в спиритизма. Да, има фалшиви пари, има обаче и истински. Не искаме да обсъждаме въпроса за истинността.

Какво узнава човекът, който взема участие в спиритически сеанс? Да предположим – всичко друго се изключва, – че имаме работа с истински откровения. Когато му се демонстрира появата на умрял човек, той получава ясно доказателство за безсмъртието на човешката душа. Той има материално доказателство, могъл е да се убеди, че мъртвите са тук, в някакъв свят, и дори могат да се призоват в нашия свят. Но при това се показва, че не става въпрос за знанието, че знанието не е най-главното. Нека приемем, че всички вие се убедите, че чрез спиритически сеанс можем да призовем в това общество някой починал. Тогава бихте узнали, че човешката душа е безсмъртна. Но въпросът е следният: Има ли такова знание истинско значение във висш смисъл за действителния висш човешки живот? Първоначално се вярва, че е така. Вярва се, че хората се издигат на по-висока степен, когато знаят, че съществува безсмъртие. Но тук е точката, където духовно-

научният възглед съвсем определено се дистанцира от такъв възглед, който само ясно представя видимо доказателство за безсмъртието.

Едно сравнение. Често съм разказвал за различните виши светове, описвал съм как изглеждат астралният свят и деваханът, и вие знаете, че след смъртта човекът първоначално навлиза в астралния свят, а после в девахана.

Нека да предположим, че тук седят много хора, които казват: Каквото този ни разказва, не можем да го вярваме, за нас то е невероятно! Тези, които не го вярват, напускат и не се завръщат, всъщност доказват само собственото си мнение. Тези обаче, които, въпреки че не го вярват, се завърнат, нямат никаква полза. На завърналите се бих казал: Не ми вярвайте нищо, няма нужда да вярвате, не става въпрос за това! Дори можете да смятате за измама, че ви разказвам нещо, което е възможно да произлиза от някаква фантастична област, но чуйте го и го възприемете! За това става въпрос. Представете си, че ви начертая картата на Мала Азия. Някой може да дойде и да обясни: Каквото той начертава като реки и планини е безсмислица. Тогава бих му казал: Не ме засяга дали ми вярваш. Погледни, разгледай и запомни. Когато отидеш в Мала Азия, ще видиш дали е правилно и тогава ще се ориентираш. Главното е – също и при астрономите – да се навлезе с карта в ръка във висшите области. Това е същественото, за което се касае. Така е и относно знанието за по-висшия свят. Само тогава можем да навлезем в този по-висш свят, когато узнаем нещо от същността му. Когато тук описваме астралния свят, трябва да узнаете за начина и вида на трептящия и подвижен свят на астралността, а когато става въпрос за девахана, трябва да узнаете нещо за специфичността на този свят, противоположен на нашия. Когато само се свържете с тези мисли и се вживеете в тези по-висши области, ще получите предчувствие за състоянието на съзнанието, което имаме, когато астралният свят ни заобикаля, а също и за състоянието на съзнанието, когато деваханическият свят е около нас. Ако си представите състоя-

нието, което има ясновидецът, когато се издига в тези светове, имате нещо повече от осезаемо доказателство, че можете да изживеете нещо.⁵

Разликата между духовнонаучния метод и всички останали е да се убедите в съществуването на духа.

Чрез антропософията се опитваме да се издигнем в по-висшите светове и да станем способни да почувстваме духовното непосредствено, така че още във физическия свят да имаме вече предчувствие за по-висшите светове. Спиритическият възглед, който описах преди, иска да свали духовния свят във физическия, да го постави пред нас, като че ли е материален. Теософът иска да издигне човешкия свят в духовната сфера. Спиритистът казва: Трябва ли духовете да ми докажат, нека да слязат долу при мен. Те трябва, така да се каже, да ме докоснат, тогава ще са възприемаеми за сетивото на усещането ми. Теософът се издига до тях, той иска да се приближи към тях, иска да преобрази душата си така, че да може да разбере духовното.

Можете да си създадете представа за това, ако вземете едно просто сравнение. При днешните обстоятелства е трудно дори човек да се издигне до по-висши, инкарнирани в плът духовни същества. Представете си, ако днес в съвременieto се появи Христос Исус! Как мислите, колко хора ще го признаят? Съвсем не искам да кажа, че някои ще изтичат в полицията, ако се появи някой с претенциите, с които някога е пристъпил Христос. Но става въпрос дали хората са узрели да видят това, което съществува около тях.

Още едно сравнение: Една певица⁶ била поканена на вечеря, но отишла малко късно. Столът ѝ между двамата господина останал празен. Единият бил Феликс Менделсон, приятелен с нея, другият бил един господин, когото тя не по-

⁵ От стр. 22 до 26 – промяна на текста в сравнение с изданието от 1974 г., въз основа на други записки.

⁶ Тереза Дерви (1803–1882).

знавала. Тя разговаряла оживено с Менделсон, а господинът отляво бил много внимателен към нея, поднасял ѝ всякакви учтивости, които обаче ѝ били неприятни. Затова попитала Менделсон: Кой е този глупав човек, който стои до мен? Това е прочутият философ Хегел, отговорил Менделсон.

Ако тя би била поканена, за да види Хегел, сигурно е щяла да се държи по друг начин.

Но без да има понятие кой стои до нея, предположила, че той е глупав човек.

Повярвайте, че е напълно възможно да срещнете високо издигната личност, някой учител и да го вземете за глупак.

Човек може да познае такива по-висши индивидуалности, когато са инкарнирани в плът, само ако е станал способен за това. Ако Христос Исус днес би слязъл при нас и не се покаже такъв, какъвто хората си го представят, те не биха го познали. Това е, което антропософията иска, тя иска да развие и преобрази човека, да го направи способен да познава висшите светове. Но по отношение на днешното ни културно съзнание има една трудност. Става въпрос, че това, което живее във висшия свят, не трябва да слезе при нас, а ние да се издигнем нагоре до него. Ние трябва да станем способни да се изкачим нагоре до по-висшите светове. Когато умрем, единствено това ни дава възможност да достигнем висшите светове по достоен начин. Този, който има географската карта, картата, извлечена от живота, действително може да се ориентира в Мала Азия. Ако се е запознал тук с нещата, които го очакват там, той ще пристъпи в един познат свят и ще знае какво има там.

Обикновеното знание, че има такъв свят, не допринася особено много. Тук стоим на ръба на голяма тайна и на друг много важен факт, и поради този факт европейските и американските окултисти през седемдесетте години решават да се откажат от спиритическата тактика и да въведат теософското движение. Голямата конференция на окултистите, проведена тогава във Виена, дава важния тласък за промяната на тактиката.

За да се въведе спиритическото движение, се е наложило да се извършат определени процедури. Тези процедури, направени в образованите страни, произлизат от американски окултисти или ложи. В тези ложи се решава пътят на спиритизма. Той се състои в това, че на определени кръгове е била предложена възможността да се представят видими доказателства за безсмъртието чрез един вид галванизация на някои починали.

Това означава, че астралните трупове на някои мъртви хора на астралния план първоначално били изпратени в спиритическите кръгове във физическия свят. Те е трябвало да докажат безсмъртието. Можем да се запитаме: Има ли окултистът на Земята правото да накара мъртвите да се проявят? Разбира се, за този, който работи окултно, няма граница между мъртвото и живото. Той може да потърси мъртвите в астралния свят и в девахана. Ако иска, може наистина – както разказах – да внесе в спиритическите кръгове доказателството за безсмъртието. Моля да си отбележите този факт и да го имате предвид. Който не е опитен в тези неща, за него те не са напълно разбираеми. За окултистите обаче е нещо друго. Но се установява, че този вид за убеждаване в безсмъртието не само е безсмислен, но в известно отношение извънредно вреден. Този начин човекът да получи осезаемо доказателство, без да стане по-добър, в сетивния свят за безсмъртието, не само е безполезен, но дори е доста вреден, и то поради следните причини. Представете си, че хората, получили доказателство за безсмъртието по този начин, се откажат от копнежа да се вживеят в духовния свят. Те стават материалисти също и по отношение на духовния свят. Според знанието си са спиритуалисти, според мисловните си навици не са нищо повече от материалисти. Вярват в духовния свят, но мислят, че могат да го видят със сетивни средства, а не с духовни. Оказва се, че тези, които пристъпват в камалока с такива материалистически мисловни навици, още по-трудно свикват да познават нещата, отколкото материалистите. Материалистите

обикновено вярват, че сънуват, това е обичайното, когато се премине от татък. Материалистът вярва, че сънува и че всеки момент ще се събуди. В камалока човекът чувства, че сънува, спи, иска да се събуди.

При този, който е направил усилие да се убеди в съществуването на духовния свят и който забелязва, че духовният свят наистина изглежда съвсем различно, не е само така, че се намира в свят на сънища, а разликата между това, което е вярвал, че представлява духовния свят, и както той му се представя сега, му въздейства като оловна тежест. Помислете, че когато хората преминат в камалока, и без това вече имат достатъчно да изтърпяват, особено както например епикурейците, когато не могат да задоволят желанията си, чието задоволяване е възможно само ако имат сетива и език, но там ги нямат. Тогава е подобно, като че ли ги изгаря горещата жажда, или като че се намират в нажежена пещ. То е малко по-различно чувство от това на изгарящата жажда, но въпреки това е подобно. Когато премислите всичко, каквото човекът има да изживее и изтърпи от татък, и каквото трябва да прекара, то може да се обобщи така: Човекът трябва да свикне да може да живее без тяло. За този, който е силно зависим от сетивното, е тежко. За този, който се е изтръгнал от сетивното, не е така тежко. Който не е направил нищо, за да издигне душата си нагоре, не е направил нищо да извиси душата си, усеща разликата между духовното и сетивното като разлика в тежестта, като оловна тежест, закачена за него. Действително е като разлика в тежестта. Духовното обуславя съвсем друг начин и вид на възприятие, отколкото сетивното, и въпросният човек очаква, че духовното следва да бъде също материално и конкретно, но там, в духовния свят, разбира, че астралното е от съвсем друг вид. Разликата му изглежда като тежест, която го дърпа назад към физическия свят. И това е най-лошото.

По тези причини учителите на мъдростта се отказват от онзи вид и начин, който през петдесетте, шестдесетте и началото на седемдесетте години е следвало да доведе висшия

свят до съзнанието. Досегашният начин е изоставен и за подходящ да се навлезе в духовния свят се приема теософският път на развитие.

Същественото е, че той се опира на две основания. Едното е, че е извънредно необходимо да се изгради душевно ядро, душевен център, за да се опази човечеството от нахлуването на духовни епидемии. Другият е да му се даде възможност да се вживее във висшия свят, да се издигне нагоре, а не да иска да сваля висшия свят долу до себе си. Не висшият свят следва да бъде повлечен надолу, а ние трябва да се издигнем нагоре до висшия свят. Схванато в правилния смисъл, това дава идея, усещане за същинската задача на теософското движение. В този смисъл теософското движение ни поставя задачата да се издигаме все по-нагоре, за да израснем и навлезем в духовния свят. Тогава, вярвам, че от само себе си ще ни осени по най-възвишен начин идеята за братството. Ние няма повече да се раздалечаваме. Хората се раздалечат само дотолкова, доколкото искат материалистически да са съвсем сами на физическия план. В действителност сме разделени само докато сме на физическия план. Щом се вживеем във висшия свят, вече забелязваме духовното братство, осъзнаваме духовното единство.

Често съм се опитвал да представя това духовно братство поне с разсъдъчни идеи. То се изразява така хубаво с думите: Това си ти. Нека ги поставим пред душата си. Веднъж ви казах: Ако отрежете ръката ми, тя повече няма да е моя ръка. Тя може да е моя ръка само ако принадлежи към моя организъм, иначе не е повече ръка, тя изсъхва. Като човек сте такава ръка също и в земния организъм. Представете си, че се издигнете няколко мили над Земята. Там не можете да живеете като физически човек, преставате да живеете като човек. Вие сте част от нашата Земя, както ръката е част от тялото ми. Илюзията, че сте самостоятелно същество, се поражда само поради факта, че се разхождате по Земята, докато ръката е сраснала. Това обаче не означава нищо. Гъот е имал предвид нещо на-

пълно реално, когато говори за Земния дух. Той е убеден, че Земята има душа, чиито части сме ние. Той говори за нещо реално, когато оставя да говори Земният дух⁷:

В живота – вълни разлюлени,
в делата – развихрен потоп,
снова бързотечно.
От люлка до гроб,
море вековечно,
менливо тъчене,
живот от пламтене –
и живата дреха на Бога така
на стана на бързото време тъка.⁸

Физическият човек наистина е част от земния организъм, част от една цялост. А духовното и душевното са точно същото. Колко често съм подчертавал, че човечеството не би могло да живее, ако не се развиваше благодарение на другите царства. Също така високо развитият човек не може да се развива без нисшия. Нещо духовно не може да съществува, без тези, които са изостанали, както човекът не може да съществува, без животните да са изостанали, както животното не може без растението, а растението без минералите. Най-добре е изразено това в Евангелието на Йоан при измиването на нозете⁹: Аз не бих могъл да съществувам без вас... Учениците са необходимост за Христос Исус, те са неговата почва. Това е голямата истина. Ако погледнете в съдебна зала, виждате съдията да стои на съдийския стол и да се чувства по-нависоко от обвиняемия. Съдията би могъл обаче да помисли и да си каже, че може би в предишен живот е бил заедно с него и е пропуснал да изпълни дълга си към него, затова обвиняемият е станал такъв. Ако би се изследвала кармата му, може би е възможно

⁷ Фауст, първа част: Нощ.

⁸ Превод от немски: Христо Маринов.

⁹ Тук в записките има празнота.

да се види, че всъщност съдията би трябвало да е този, който седи на мястото на обвиняемия. Цялото човечество наистина е един организъм. Изтръгнете една единствена душа и този организъм не може да съществува, той ще увехне. Всички нас ни свързва нещо общо. Това ни става ясно, когато се опитаме да се издигнем във висшия свят, наистина да се издигнем и да изживеем в нас духовното ядро на същността ни.

Ако в нас живее ядрото на духовната същност, тя ще ни води към братството. То е вече там, в по-висшите полета. На Земята е само отражението. Образът на това, което се намира във висшите полета, е братството върху нашата Земя. Когато на Земята не се грижим за братството между нас, ние се отричаме от това, което вече е в нас. Това е по-дълбокото значение на братската идея. Поради това трябва все повече да се опитваме да осъществяваме теософските мисли така, че да разбирате ближните си дълбоко в душата им и при най-големите различия в мненията да останем братски свързани. Истинската принадлежност, истинското братство е, когато не очакваме другият да има същото мнение като нашето, а да дадем правото на всеки човек да има своето собствено мнение. Тогава в общата работа ще се достигне върхът на мъдростта. Това е по-дълбоко схващане на нашия първи теософски принцип. Схванем ли нашата идея за братство така, можем да си кажем: Ние сме свързани заедно при всички обстоятелства, колкото и да имаме различни мнения. Разликите в мненията не могат никога да са причина да се разделим. Ще се разбираме напълно едва тогава, когато оставяме другият изцяло да важи. Разбира се, че сме още далеч от това схващане на теософското братство и то не може да действа дотогава, докато теософската идея не пусне корени в този смисъл.

ВЪТРЕШНОСТТА НА ЗЕМЯТА И ВУЛКАНИЧНИТЕ ИЗРИГВАНИЯ

Берлин, Великденски понеделник, 16 април 1906 г.

Съответно на нашите обявления, днешната лекция ще разгледа и едно разтърсващо събитие, което се случи тези дни – избухването на Везувий¹⁰. Естествено не става въпрос да говорим специално за детайлите на това природно явление, а задачата ни ще бъде изобщо да събудим духовнонаучно разбиране за такъв вид природни явления. Бих искал да дам няколко опорни точки за такова разбиране. Предварително искам да отбележа, че да се говори за тайнствения строеж и състав на нашата земна планета се причислява към най-трудните задачи също и от окултистите. Известен факт е – който има и най-малкото понятие за окултните връзки, сигурно е чул, – че е по-лесно да се изживее нещо от астралния и менталния свят, от камалока и девахана, и изживяването да се доведе до обикновеното съзнание, отколкото да се вникне в тайните на нашата собствена земна планета. Тези тайни действително принадлежат към така наречените вътрешни тайни, запазени за втората степен на инициацията. За вътрешността на Земята изобщо още не се е говорило нещо публично, да, досега дори не и сред теософското движение. Затова още от началото искам да подчертая, че днешната лекция абсолютно не е за начинаещи в теософската област. Не поради никакви трудности за чисто понятийното разбиране – понеже съдържанието ѝ може би ще бъде по-лесно разбираемо от някои други неща, – а поради това, че някой, който не е достатъчно ориентиран относно

¹⁰ През април 1906 г. пропада конусообразният връх на Везувий с кубатура 100 милиона кубически метра. Поради натрупаната пара изригналата маса разпръсква огромен прах от пепел, който затъмнява областта в продължение на няколко дни и заедно с потоците от лава причинява тежки вреди. Над 100 човека умират. Сравни лекцията в Мюнхен, 21 април 1906 г. в Събр. съч. 97, и тази в Берлин от 1 януари 1909 г. в Събр. съч. 107.

духовнонаучните изследователски методи, веднага ще попита: Откъде знаеш всичко това? Ще дам само приблизителна скица за фактите и същевременно ще посоча пътищата, които водят към изследването на тези взаимовръзки. Положително ще има слушатели, които не са свикнали да узнават необикновени неща и днешните сведения биха могли да им се сторят фантастични. Но моля да помислите, че човек никога не може да разбере всичко. Тук става въпрос за неща за най-напредналите в окултизма.

Следователно ми се налага да говоря от окултна гледна точка за вътрешността на нашата Земя. Физическата наука, както е известно, дава минимални сведения за тази вътрешност на Земята. В течение на последните десетилетия почти всеки пет години тя поднася все нови теории за пораждането на вулканите и за появата на земетресенията, както и изобщо за вулканичната дейност. Каквото кажем днес, физическата наука би го отстранила с просто махване с ръката като нещо, което изобщо не принадлежи към науката. Като въведение бих искал да характеризирам как би изглеждало за окултистите такова възражение на физическата наука.

Външната наука си поставя за задача да разбере чисто механично опустошителните изригвания на вътрешна земна субстанция върху повърхността на Земята и ужасните разтърсвания, които от време на време унищожават хиляди и многохилядни човешки животи. Хората си представят вътрешността на Земята като разтопена жар, нещо от вида на пламтяща пещ, или производът на вулканичните изригвания се представя в повърхностни огнища, които не достигат дълбоко навътре в Земята. Последното се защитава в по-новите теории. Всичко, което външната наука може да каже по този въпрос, можете да го чуete в популярни научни лекции, или да го намерите в широкоразпространената добра или не толкова добра литература. Това, което би могло да се каже от страна на геофизиката срещу разглеждане като това, което следва да се направи тук, може да се сравни с един съвсем обикновен

случай. Да приемем, че някой дължи например подредбата на жилището си на личност, която е искала да му достави радост. Страничен човек би могъл само да опише с каква любов и грижливост въпросната личност е избрала мебелите, как този избор може да се проследи назад до определени идеи и т. н. Друг наблюдател би могъл да отвърне: Защо пък трябва тук да са определящи някакви идеи? Мебелите са приготвени от дърводелеца, следователно се дължат на него. И двамата имат право, както единият, който описва, че мебелите са направени от дърводелеца, така и другият, който знае какво е протекло в душата на дарителя, дал поръчка на дърводелеца за произвеждането на мебелите. Така природното изследване безсъмнено има право по свой начин, но би следвало да допусне, че са възможни две съвсем различни гледни точки. Тук наистина не става въпрос за отричане на естественонаучното знание за дърводелеца, а за идеите, според които всичко е запланувано и осъществено, за да се направи духовното видимо.

Без други заобиколки искам да говоря за вътрешността на Земята. Това естествено може да бъде направено само схематично. Можете добре да си представите, че земната вътрешност винаги ще изглежда малко по-различно, когато се разглеждат различните слоеве на земната повърхност. Следователно е възможно само схематично представяне. За духовния изследовател една планета изобщо не е онзи мъртъв продукт, за какъвто се представя тя от естествената наука. Тя е оживена и е проникната от душа и дух като човешкото тяло, което не е само това, което ни представя анатомията. Както човешкото тяло е одушевено и одухотворено, така също и цялото земно тяло е одушевено и одухотворено. И както кръвта представлява не само това, което химикът може да установи в нея, така и определени субстанции и материални слоеве в нашата Земя в никакъв случай не са само това, което металургът, кристалографът, химикът могат да установят при тях. Точно толкова малко, колкото нервите са само това, което може да се опознае анатомично, а установеното анатомично има съв-

сем особено значение като израз на душевността, така също и всичко, от което се състои нашата Земя, отговаря на нещо душевно-духовно.

Освен това физическото изследване може да проникне във вътрешността на Земята само до съвсем малка дълбочина.

Колко малко значение имат няколкото хиляди метра, в които може да се проникне. Природното изследване може да се занимае само с най-външната обвивка на земното тяло. На ясновидското изследване обаче не са поставени определени граници, когато изследва земното тяло. На него действително му е възможно да проникне до ядрото на земната планета. За ясновидското изследване също и Земята се състои от пластове и се установява, че тези пластове могат постепенно да се възприемат.

Слушалите лекциите за Евангелието на Йоан¹¹ ще си спомнят, че има седем степени на християнското посвещение. Те са умиване на краката, бичуване, коронаване с трънен венец, разпъване на кръста, мистична смърт, полагане в гроба и възкресение. Наистина при изследването на Земята за всяка от тези степени на посвещението се разкрива нещо особено забележително, именно за всяка от тези степени на посвещението става прозрачен по един, лежащ няколко градуса понадълбоко пласт на нашата Земя. Така че онзи, който достига първата степен на посвещението, може да прозре първия пласт на Земята. Който достигне втората степен, прозира втория пласт, изглеждащ съвсем различно. Който изживява коронаването с трънения венец, вижда третия пласт. Следва степенята на разпъването на кръста, която прави видим четвъртия пласт. Петата степен, мистичната смърт, отключва следващия пласт. Следва шестата степен, степенята на полагането в гроба. Седмата степен съответства на Възкресението, така че имате седем последователни пласта. Отвъд тези седем пласта, съответстващи на степените, на които се издига човекът, когато

¹¹ Берлин, февруари – май 1906 г., в «Християнските мистерии», Събр. съч. 97.

тези седем степени на посвещението са постигнати, има още два пласта на земната планета, осми и девети, така че вътрешността на Земята е изградена от девет, лежащи един над друг пласта. Тези пластове съм ги начертал еднакво широки (виж рис.). В действителност те не са еднакви, а различно широки. Но ширината на пластове днес няма да ни интересува особено.

Нека да се опитаме да опишем тези следващи един след друг пластове. Най-горният пласт е този, в който се съдържа всичко, което природната наука единствено познава, което съществува като твърди скали или твърд материал, образуващ твърдата земна кора.

Следва вторият пласт. Той се различава външно от лежащия над него предимно чрез това, че се намира в по-меко, течно състояние. Всичко, което той съдържа е от такъв вид, че в окултизма се нарича пласт на течната или меката Земя. Външният пласт се нарича твърдата или минералната Земя. Всичко, което съдържа вторият пласт на Земята, са неща, за

които обикновената физика не може да си има понятие, понеже първоначално не е възможно да се предизвикат състояния на повърхността на нашата Земя, в които изобщо да може да се съдържа това, което като субстанция се намира в този пласт. Това изобщо не може да се намира на повърхността на Земята, понеже се нуждае от онова невероятно силно налягане, за да се задържи съдържанието на втория земен пласт, което е предизвикано от най-горния пласт. Ако бихте отстранили най-горния пласт, това, което лежи отдолу, би се разпръснало с невероятна скорост в целия космос. Това е вторият пласт.

Третият пласт се нарича земната пара. Той е пласт, който е още по-трудно да се охарактеризира от втория. Можете да си представите парата. Освен парообразното си състояние, той е изцяло оживен. Следователно имаме един пласт, който по същество е оживен, докато другите два земни пласта, първият и вторият, като такива не съдържат собствен живот. Само че вторият пласт има невероятна възможност да се разширява, да се разпръсва. Третият пласт обаче съдържа живот във всяка своя точка.

Четвъртият пласт е създаден така, че всички неща, съдържащи се в трите горни пласта и имащи повече или по-малко по нещо от нашите обикновени вещества, не показват никаква вещественост, каквато може да се срещне на Земята. В този пласт субстанциите са такива, че не могат да се възприемат от никое външно сетиво. Те са в астрално състояние. Всичко съществуващо в трите горни земни пласта, което още е сродно по определен начин с намиращото се на земната повърхност, тук се намира в астрално състояние. В смисъла на Библията бихме могли да кажем: «Духът Господен се носи над водите.»¹² Нека да наречем този пласт водната Земя, както се означава и в окултизма. Тази водна Земя същевременно е произходът, изворът на всички, намиращи се на Земята вещества, на всички външни същества, безразлично дали се съдържат

¹² 1. Мойсей: 1,2.

в минералите, растенията, животните или в човека. Тези вещества, които всяко земно същество носи в себе си, се намират в летливо състояние, стигащо до астралност в тази водна Земя. Трябва да си представите, че на всички наши физически сили отговарят астрални прасили, че тези астрални прасили са съгъстени до физически субстанции, а самите прасили се намират в четвъртия пласт, във водната Земя.

Петият пласт се нарича плодна Земя. Така се нарича поради съвсем особени причини. Естествоизпитателят или изобщо хората запитват: Как се е появил животът? Това постоянно се обсъжда не само при популярни лекции, но също и в естествонаучни материали. Изследван в областта на духовното такъв въпрос изглежда дилетантски. За духовното изследване не се поставя въпросът как изобщо се е породило живото, а точно обратното: Как се е породило мъртвото? Веднъж вече се опитах да ви го разясня с едно сравнение. Погледнете въглищата. Сега те не са нищо повече от камъни и въпреки това, ако бихте могли да проследите земното развитие до преди милиони години, бихте установили, че намиращото се в каменните въглища произхожда от гигантски папратови гори, които са се овъглили. Какво представляват каменните въглища? Те са произлезли от цели гори. Мъртвите днес каменни въглища са били съвсем и изцяло живи.

Ако видите дъното на морето, ще откриете калциеви образувания. Когато наблюдавате морски животни, можете да видите, че тези животни непрекъснато отделят калций. Калциевата обвивка е това, което остава като твърд материал. Тук отново имате мъртвото като продукт на живото. Ако бихте развили свръхсетивните възприемателни органи, за да погледнете достатъчно далеч назад в земното развитие, бихте открили, че всичко мъртво произлиза от живото, че също планинският кристал и диамантът, изобщо всичко мъртво произлиза от живото. Във външната природа вкаменяването е подобен процес както пораждането на костната система у нас. Знаете, че има риби, които още нямат костна система. При човека откривате,

че в предишни състояния също е нямал костна система. Всяка костна система е един вид поражение на безжизненото в човека. Това е същият процес на сгъстяването.

Така трябва да си представите и живото земно тяло. Цялото земно тяло е жив организъм. Следователно правилният въпрос е: Как се е породило мъртвото, безжизненото?

Въпросът: Как живото е произлязло от мъртвото – е един от най-безсмислените въпроси, понеже първо е съществувало живото, а мъртвото се е отделило като вкаменелост, като втвърдяване. Така на цялата Земя някога е имало живот и животът, който е съществувал, когато още е нямало нищо мъртво, е бил първоначално жива материя. Това още се съдържа в плодната Земя. Тя не живее само живот, подобен на сегашния живот, както предишните неща. Тук, в плодната Земя, се съдържа най-първоначалният живот, какъвто се е намирал на повърхността на Земята, когато там не е съществувало нищо безжизнено. Така трябва да си представим петия пласт, плодната Земя.

Шестият пласт е огнената Земя. Също както плодната Земя съдържа само живот, така огнената Земя съдържа всички пориви. Тя съдържа всичко, което е животински живот; живот, който в своето първоначално избликване може да е изпълнен с наслада и страдание. Възможно е да ви изглежда чудно, но е истина, че доколкото е разпростряна тази огнена Земя, тя чувства. Може да се наблюдава. Това е истински усещаш пласт на Земята. Всичко на Земята, изпълващо цялата Земя, се намира в определените пластове. Също както мъртвото произхожда от живото, така всичко само живо, произхожда от душевното. Живото не произхожда от плътта. Всичко материално води произхода си от душевното.

Седмият пласт е земното огледало, наречен още земен фактор или рефлектор, и то по съвсем особени причини. Следва нещо, което може би е най-трудно да си го представим. Който не е запознат с така наречените седем неизговори-ми тайни на окултизма, ще приеме за гротеска съдържащото

се в седмия пласт на вътрешността на Земята. Той крие в себе си всички природни сили, пренесени в духовността. Искам да се изразя разбираемо по следния начин. Представете си магнетизма, електричеството, топлината, светлината или някоя природна сила, но пренесена в духовността. Един магнит привлича например желязо. Това е неорганично действие. Представете си това, пренесено в духовното, като че ли магнитът би привличал желязото от вътрешна душевна симпатия и представете си електрическият проводник, преобразен като духовно-морална същност, като че ли нашите природни сили не са механични безразлични сили, а имат морални въздействия. Силите на затоплянето, на отблъскването и привличането си ги представете като душевно-морални, представете си ги така, като че ли са искали да окажат нещо добро на хората и при това са имали душевни усещания. Представете си цялата природа първоначално морално.

Но представете си цялата природа също и неморална. Следователно всичко, което можете да си представите като морално в човешката природа, си го представете обърнато в своята противоположност. Тогава ще имате това, което се проявява в земното огледало. Следователно там няма например нищо от това, което тук, на Земята, се означава като добро, а напротив, там най-силни са всички въздействия, които са противоположност на това, което хората означават като добро. Такива свойства имат съставните части на този пласт от нашата Земя. Първоначално той е имал много повече от тях, но в течение на развитието моралът става все по-добър, така че моралното развитие на нашата Земя означава пълно превръщане на силите в това земно огледало от неморални в морални. Моралните процеси в човешкото общество нямат само значение за самото общество, а също и за цялата планета. Те се проявяват чрез това, че преобразяват силите на този пласт в морални природни сили. Когато нашият човешки род стигне толкова далеч, че ще е създал най-висшия морал, тогава всичко неморално в това земно огледало ще бъде преодоляно и

превърнато в морално. Това е смисълът на този седми пласт.

Осмият пласт на земната вътрешност се означава с различни имена. В Питагоровата школа в древността този осми пласт е носел името създател на числата. В розенкройцерските школи се е наричал раздробител. Осмият пласт, който също се състои от известен брой сили, има особено забележително свойство, което може да се открие по особен начин. Когато духовният ученик достигне определена степен, която при християнското посвещение се постига едва след възкресението, тогава, за да получи изобщо представа, какво става тук, той трябва да направи следното. Например трябва да вземе едно цвете и да си го представи духовно съвсем точно, след което да се концентрира в това място в земната вътрешност, и то така, като че ли би погледнал това място през цветето. Тогава, гледайки през цветето, всичко се умножава стократно и хилядократно. Затова е и името раздробител. Ако вземете нещо безформено, например парче дърво, не е така. Но когато вземете растение, животно или човек, те ви изглеждат размножени в безброй екземпляри. По подобен начин ви изглежда някоя поляна или произведение на изкуството. Следователно не парче безформена материя, но произведение на изкуството, безразлично от какъв вид, само че да е материално. То изглежда размножено в безброй екземпляри. Това е свойство на този пласт. Затова се нарича именно раздробител или в школата на Питагор – създател на числата, понеже показва в многообразни числа това, което на Земята се намира като един единствен екземпляр.

Следва деветият пласт, който се намира непосредствено около центъра на Земята. За днешния човек, дори за вече напредналия духовен ученик е извънредно трудно да го прозре. Може само да се каже, че се възприема как определени части на вътрешността на Земята имат съответно отношение към отделните органи на човешкото или животинското тяло. Преди всичко там намирате сили, които са преместени в обкръжението. Това са сили, чийто начин на действие е труден

за описване. Те стоят в жива взаимовръзка с човешкия мозък и навътре – с човешките мозъчни функции. Още по-навътре в тази сфера лежат сили, които се намират във взаимна връзка с човешките и животинските размножителни сили.

По този начин имаме устройството на нашата Земя, както се представя пред ясновидското наблюдение и както е била описвана във всички окултни школи, откакто изобщо има такива школи.

Това, което виждате тук, е мистерия, която наистина е била изучавана във всички окултни школи. Но съществуват най-разнообразни връзки между отделните пластове, както отделните органи в човешкото тяло са свързани с кръвта и нервите по най-разнообразен начин. От средата протичат връзки към най-различни посоки. Именно точно през центъра на Земята преминават две ясно намиращи се перпендикулярно една на друга силови посоки. Това не са пътища, а силови посоки. Има още различни други посоки. Важни за разглеждането са следните факти. Когато изследваме най-горния пласт, виждаме, че е пронизан с празно пространство. Това празно пространство е свързано като един вид канал с петия пласт, който се нарича плодна Земя. Когато става въпрос за природна катастрофа като вулканично изригване, участват по-дълбоките земни пластове, които описах тук. Това важи както за изригването на вулкани, така и за земетресенията. Материалът от най-горните пластове се раздвижва от силите, произлизащи от плодната Земя, насочени към споменатото празно пространство. Тук имаме въздействия, които произхождат преди всичко от петия пласт на земната вътрешност. Но участва още и това, което наричаме огнена Земя, като тя става неспокойна. Тя всъщност непрекъснато е неспокойна, но е особено неспокойна по времето, в което стават такива абнормени явления като земетресения или вулканични изригвания. Плодната Земя – тази, от която произлиза всякакъв живот – стои във взаимовръзка с всичко живо. Огнената Земя стои във взаимовръзка с това, което чувства, с това, което изпитва

удоволствие, наслада или мъка, страдание, т. е. с нисшата душевност, с нейните страсти и пориви.

В цялата огромна област мога да покажа няколко светли момента. Някои от които биха могли да осветят връзката на това, което става на Земята с неспокойствието на огнената и плодната Земя. Когато човекът на Земята бива оплоден за първи път с висшата душевност и започва да бъде човек, още са съществували могъщи пориви, стоящи под влиянието на плодната и огнената Земя. Всичко това е бушувало по съвсем друг начин, отколкото може да стане днес. Хората на лемурийската раса са били вплетени в могъща дейност. Целият лемурийски континент, който се е простирал между днешна Австралия, Азия и Южна Африка, е потънал поради вулканични изригвания, поради силното бушване на плодния и огнения елемент на Земята. Това е било във връзка с разиграващото се някога в хората, живеещи изцяло в страсти, нагони и инстинкти. Тогава е съществувала още по-тясна връзка между страстите, нагоните, поривите и инстинктите, и силите на вулканичната дейност. Краят на лемурийския континент е предизвикан от огромния егоизъм на последните лемурийски раси, които са упражнявали черна магия, за която днес не можем повече да имаме никаква представа.

Също и потъването на Атлантида, описано ни като потоп, е във връзка с морала на атлантските народи. От всичко това обаче се намират само бегли следи. Въпреки това до известна степен можем да покажем взаимната връзка между живота на хората и такива явления в природата. Но при изтъкването на такива взаимовръзки трябва да бъдем много предпазливи, понеже, разбира се, лесно могат да се промъкнат фантазии. Необходимо е да се основаваме само върху окултно изследвани факти. Окултистите се опитват да установят какво е предизвикало избухването на Везувий през 79-та година след Хр., земетресението в Калабрия¹³, земетресението по времето на

¹³ Най-тежките земетресения са били през 1783, 1812, 1906 г.

Христос или земетресението в Лисабон през 1755-та година. При тези природни катастрофи са загинали много хора. Не е необходимо загиналите хора да са били виновни през предишния си живот. Но в кармата на засегнатите хора е залегнало да загинат. Това е едното, заради което се изследва кармата на загиналите.

Другото е следното. В теософските книги често срещате описания на камалока и девахана, при които загиването изглежда като следствие, като въздействие от предишен земен живот. Но в действителност мъртвите въздействат още в този земен живот. Мъртвите играят известна роля в промените на Земята, в културните и природните явления. Представете си, че сте били родени в първите години на християнството и отново в сегашното време. Фауната и флората в Европа съществено са се променили. Много животни и видове растения са измрели и са ги заместили други. Всичко това не се обяснява с нещо свръхсетивно в смисъла на духовното изследване, а действително заедно с природните сили действат силите, които човекът има, когато не е вплътен в тяло, така че хората въздействат в бъдещия си живот с притежаваните от тях сили в девахана или в камалока. Когато в днешно време срещате различни животни от преди хилядолетия, те са се породили чрез съдействието на мъртвите. Така по определен начин хората участват в това, което наричаме природни сили. Мъртвите съдействат непрекъснато за преобразяването на природата, така че в природните явления трябва да виждаме да се проявява това, което мъртвите влагат в този свят.

Нещата не са така прости при изригванията на вулканите и при земетресенията. Въпреки това те имат нещо общо с още невплътените отново хора. Те стоят в съвсем определено отношение с душите, които следва да се вплътят, да се инкарнират по времето, когато стават такива земетресения. Като окултист човек има да разрешава различни задачи. Първо, какво става с хората, които загиват при земетресенията, и второ, що за хора са родените по време на земетресение, за да

потънат в тази видима Земя. Двете изследвания показват взаимната връзка между катаклизмите и това, което наблюдаваме сред човечеството като морални и интелектуални качества.

Вижда се, че хората, които загиват при такова разтърсващо събитие, независимо от всичките им останали кармически заложби, са доведени кармически до връзката им с души, живеещи на място, където се появява земетресение. Всички души, които загиват чрез такива земетресения, получават чрез това възможност да преодолеят последната пречка, лежаща на пътя на кармата им, за да станат от материалисти идеалисти и да достигнат до познанието на духовното.

Родените при такива обстоятелства са особени души, при които съществува определена склонност да проявяват страсти, нагони, инстинкти и са родени като истински материалисти. Родените под влиянието на такова събитие, се развиват като материалисти, и то най-често като неморални практики. Природните сили са зависими от това какво хората развиват като своя сила в девахана и силите, които биват предизвикани като реакция на огнената и плодната Земя при такива катастрофи, имат вътрешна връзка с души, определени в следващия си живот да имат практическа материалистическа нагласа. Родените под влиянието на вулканичните изригвания са истинските материалисти, невярващи хора, тези, които не искат да знаят нищо за някакъв духовен живот.

Това са фактите, които наистина могат да се констатират, така че лесно можете да си извадите извода как ще изглежда в тази насока напредъкът в развитието на Земята. Колкото повече бива отблъскван истинският материализъм, толкова по-малко ще се появяват такива катастрофи на нашата Земя. Действително има привличане между материализма и това, което се намира в огнената и плодната Земя, така че нашата Земя ще стане спокойна и хармонична в такава степен, в каквата човечеството се освободи от материализма.

Само че в последните столетия има забележително развитие по отношение на материализма. Знаете, че винаги съм

подчертавал, че Средновековието е по-духовно от нашата епоха.

Повечето хора, поне в Европа, са чувствали спиритуално. Новата епоха с разцъфтяващия материализъм доведе многобройни вулканични изригвания. Везувий е единственият вулкан в европейските земи, който е още действен. Сравнете броя на вулканичните изригвания¹⁴, особено силни изригвания се отбелязват през годините: 79, 203, 472, 512, 652, 982, 1036, 1139, ...1872, 1885, 1891, ...1906.

Нека всеки да извлече това, което иска от всички тези числа. Аз мога само да подчертая, че популяризирането на окултните учения се появява поради много по-дълбоки основания, отколкото хората обикновено вярват. Тези, които го въвеждат, са знаели много добре какво следва да се случи, а именно интензивно духовно развитие на човечеството в съзвучие с великите космически процеси. Всичко, което е включено в духовнонаучното движение като всеобхватни идеи не само относно събитията в живота на човечеството, но също и относно мировите процеси, може да изглежда незначително за лаика. Изглежда, че имаме работа с едно учение, но в действителност става въпрос за нещо с невероятна дълбочина и значение за целия космос.

Това са неща, които постоянно трябва да се изтъкват. И така, още веднъж: За тези, които малко са свикнали да слушат духовни сведения се опитам веднъж да разгледам това, което иначе също и в нашето теософско движение не се обсъжда така лесно, както то съответства на фактите. Опитам се да насоча към някои точки, които са във връзка с най-дълбоките тайни на окултизма. Те са подходящи да изяснят морално по вътрешен път събития, подобни на изживените в последно време. Разбира се, нещо трябва винаги да се взима под внимание. Пазете се от всякаква фантастика, която би могла да се прикачи към тези неща, когато става въпрос за такива всеобхватни

¹⁴ Някои години са изпуснати, понеже са записани неясно.

взаимовръзки. Трябва да се взема под внимание само това, което може да се опре на правилните методи, наложили се не само от хилядолетия насам, а още от появата на окултизма.

Трябва да се приема само това, което действително произхожда от посвещението, което има достъп до такива тайни и почива само на правилно изследване. На истинско изследване почива това, което ви казах днес за значението на такива събития както за човека, който загива, така и за човека, роден по времето на тези събития, който следователно чувства в себе си подтик да бъде въплътен тогава. Това са взаимовръзки, които ни оставят да надникнем дълбоко в човешката природа.

Окултистът не бива да се плаши да казва и неща, които не се приемат лесно. И накрая искам да споделя още нещо трудно за вярване, което обаче е изследвано съвсем сигурно. При въпросното избухване на Везувий през 79-та година, когато са разрушени Херкулан и Помпей, се случва нещо забележително. Известно е, че е загинал прочутият римски писател Плиний Стари¹⁵. Да се проследи съдбата му окултно е извънредно важно, но в сегашното разглеждане няма да засегнем индивидуалната му карма, а нещо друго. Всички знаете какво представлява акашовата хроника. Известно ви е, че с помощта на акашовата хроника човек може да се пренесе в определено време, също и във времето на първото изригване на Везувий. Там се вижда нещо забележително. В течение на лекцията разказах за своеобразностите на осмия пласт, който се нарича раздробител или създател на числата. Този пласт има голямо значение също и за физическото тяло на човека. Това, което обикновено се означава като човешко тяло, се разпада след смъртта на физическите си елементи. То се разтваря в най-гор-

¹⁵ 23-та или 24-та г. до 79-та г. сл. Хр. Изгубените му 20 книги за войната на римляните с германците са послужили частично като основа на Тацит. Като командващ флотата на Мизенум (днес *Мизено*; през древността това е името на полуостров и град на северния край на Неаполския залив), Плиний пристига на заплашеното крайбрежие с корабите си, когато избухва Везувий и там намира смъртта си.

ните пластове на Земята, но не и сборът от сили, които задържат физическото тяло в определена форма. Тях можете да ги откриете в седмия пласт, така нареченото земно огледало. Ако в акашовата хроника задържите момента, в който даден човек на Земята току-що е починал и проследите къде са отделните части на неговата същност, ще видите как физическият труп се разпада, но физическата форма остава в земното огледало, седмия земен пласт. Там са съхранени нещата, които могат да се изследват в акашовата хроника. Действително това е един вид резервоар за формите, които остават да съществуват. Материята се разпада, но формата се съхранява.

Когато проследите една такава съхранена човешка форма, виждате, че известно време тя остава в седмия пласт. Тогава в осмия пласт, раздробителя или създателя на числата, тя бива умножена. Поражда се наистина точно същото, каквото описах в разглеждането с примера за цветето. Телесната форма на даден човек изглежда като многократно раздробена (умножена). Тя отново се появява при изграждането на по-късния човек. Следователно човекът, както живее между нас, има не само своята индивидуалност, своята вътрешност, но според формата си той носи в себе си, в средата на тялото си също и други хора. И действително е възможно да се покаже влиянието, което раздробената (умножената) телесна форма на Плиний е имала върху мисленето на материалистическия естествоизпитател, който е поел раздробената форма в себе си.

Така тайнствени са зависимостите, които ни се показват, когато проникнем в конституцията на Земята. Сега ще приемете за разбираемо, че в известно отношение също и външността, строежът на нашето тяло е кармически зависим от такива предхождащи събития. Събитие като загиването на Плиний въздейства върху строежа на по-късни мозъци, въздейства не върху душите, а върху телесните форми. Това са особено фини процеси, които са много важни, когато искаме да разберем взаимовръзката между човека и Земята.

Към тайните на розенкройцерите, за чиято дълбока мъл-

рост вече съм говорил по-рано, принадлежи познанието за споменатото от мен днес. Розенкройцерите са приемали Земята не като безжизнено тяло, както прави естественикът. Също и Гьоте, великият поет и теософ, е знаел, че Земята не е нещо мъртво, безжизнено.

Не поезия, а картина за духовна действителност е вложена в думите на Земния дух:

В живота – вълни разлюлени,
в делата – развихрен потоп,
снова бързотечно.
От люлка до гроб,
море вековечно,
менливо тъчене,
живот от пламтене –
и живата дреха на Бога така
на стана на бързото време тъка.

За Гьоте тази Земя е външната дреха на божествените сили. Днес исках да ви опиша нещо за тяхната дейност.

МИНАЛО И БЪДЕЩО ДУХОВНО ПОЗНАНИЕ

Берлин, 7 май 1906 г.

В навечерието на деня, който наричаме Белия лотусов ден, нека да си спомним за голямата личност, на която дължим началния тласък за теософското движение. На 8 май преди петнадесет години госпожа Елена Петровна Блаватска напусна физическия план. Когато си спомняме деня, в който индивидуалността, живяла във физическо тяло през последната третина на 19-ти век, извършила толкова значителни неща за човечеството, беше призвана от други сфери, за да действа оттам по-нататък, не говорим за деня на смъртта, а за деня на второто, другото раждане. Нека този ден събуди в нас чувствата и усещанията, чрез които да се вдъхновим все повече да чувстваме онзи начин на дейност, към която човекът бива призван, когато не присъства повече на физическия план. Тази дейност може да бъде толкова по-значителна, колкото по-подходящи инструменти има на разположение на физическия план. Такива инструменти следва да станат членове на теософското движение. Каквото тя раздвижи, са такива духовнонаучни истини, каквито сте възприемали в течение на цялата година.

Индивидуалността, която първоначално имаше да оповести с несравнима самоотверженост великите послания, с които се свързва теософското движение, следва всяка година на този ден да се доближава още по-близко до нас. Между нас не са много хора, които имат представа какво означава и ще означава Елена Петровна Блаватска за света. Но какво значение има това? В 1-ви век след Христос в Рим живее Тацит, историк от несравнимо значение. За духовното движение, на което се изгражда цялата западна култура, едно столетие след неговото възникване той не е могъл да каже нищо друго за християните¹⁶, освен че далеч отгатък границите на Римското

¹⁶ Анали: XV, 44.

царство имало една незначителна секта, която била основана от някакъв си Исус от Назарет.

Можем ли тогава да се учудваме, когато днес учени, професори и широки кръгове от образованите не знаят нищо за мисията на госпожа Блаватска или дори имат най-погрешни представи и предразсъдъци за нея? Най-великото, което навлиза в света, според известни закони трябва да предизвика противоречия, предразсъдъци и неразбиране. Защото постоянно ще се повтаря, че малкото, незначителното, сигурното може само съвсем постепенно и бавно да бъде преодолявано от голямото бъдеще. Каквото навлезе в света чрез Е. П. Блаватска, не е събитие, което може да се прецени след кратко време. То е събитие, насреща на което нашите днешни думи са само сенки. Не само разбирането на света, не само схващането на нещата, но цялото чувстване и душевна нагласа на човечеството ще навлезе в нов стадий, когато се осъществи това, което е било заложено в мисията на госпожа Блаватска. Нека да поставим пред душата си преобразяването на чувстването, което днес е настъпило у много хора и в бъдеще ще настъпи при други.

За по-добро разбиране ще представя пред душата ви една картина. Нека се върнем далеч назад във времената на гръцката епоха. Каквото е останало от онова време като прекрасни скулптури, поезия, наука, божествените стихове на Омир, дълбокомислените идеи на Платон, духовното учение на Питагор, всичко се обобщава, когато хвърлим поглед към това, което наричаме гръцки мистерии. Един мистериен център е бил същевременно училище и храм. Той се е изплъзвал от погледите на онези, които не са могли достойно да приемат истината в душата си, и е приемал само тези, които са се подготвили да пристъпят със свещени чувства към истината. Когато такива хора са били приемани в местата, от които са произлезли всички изкуства, поезия и науки, тогава зрителят, който още не е бил посветен в ясновидската сила, е можел да види в картини – този обаче, чиито дремещи духовни сили

вече са били събудени, е виждал в действителност – как Бог слиза в материята, възплътява се в нея и от този момент почива в царствата на природата до Възкресението.

На такъв мистериен ученик му е ставало ясно, че всички царства на природата – минералното, растителното и животинското царство всъщност съдържат в себе си дремещия Бог и че човекът е призван да изживее в себе си Възкресението на този Бог, да усети душата си като част от божествеността. Навсякъде навън човекът може да възприеме неща, от които трябва да събуди дремещото божество. В собствената си душа обаче той сам чувства божествените искри, сам се чувства като божеството и получава увереност за своето безсмъртие, за дейността си и творчеството в безкрайния космос. Нищо не може да се сравни с възвишеността, която мистериен ученик е изпитвал на такива места. Там всичко е съществуващо едновременно – религия, изкуство, познание. От предмета на своето набожно преклонение той е чувствал религията, от произведенията на изкуството се е възпламенявало свещеното му въодушевление, а самите мирови загадки му се разкривали в красиви, призоваващи към благочестивост картини. Някои от великите хора, изживели това, са казвали: Само чрез това, че е посвещаван, човекът се издига над миналото и земното към вечното. Наука и изкуство, потопени в свещения огън на религиозни чувства, са представлявали нещо, което не може да се изрази другояче, освен с думата «ентузиазъм», това означава: Да бъдеш в Бога.

Когато поставим този образ пред душата си и хвърлим поглед в нашето време, виждаме, че не само изживяваме всичко разделено – красота, мъдрост и благочестивост, – но нашата абстрактна и разсъдъчна култура, която е изгубила живия огън от онова време, ни изглежда като нещо сенчесто.

Затова някои изтъкнати представители на духовния живот, които са се чувствали неразбрани и самотни, са поглеждали в онези велики времена на безкрайно далечното минало, в които човекът още е общувал със самите духове и богове. Те

са знаели това и в тишината на нощта са копнели за мистериите от Елевзин – последните прекрасни издънки на гръцките мистерии.

Един задълбочен немски мислител, един от тези, които са се потапяли в загадките на битието, предава настроението, което го е обхващало, когато мислите му са отлитали към древните места на гръцката мъдрост, настроението на един странстващ в духа. Това е Хегел, онзи могъщ майстор на мисълта, който – мислейки – е търсил да възобнови картините, които учениците на мистериите някога са виждали. Поемата¹⁷ произлиза от него.

ЕЛЕВЗИН

На Хьолдерлин (1770-1843)

Около мен и в мен спокойствие царува.
Заспала е неуморимата загриженост
на винаги заетия човек.
Те свобода и вдъхновение ми предоставят,
благодарение на теб, ти моя избавителко, о нощ!
Със бяла пелена Луната
загръща границите неопределени
на хълмове далечни.
Приятелски просветва
на езерото бледото лице отвъд.
Остава в спомените глъчката обикновена
на отминалия ден,
години сякаш го отделят
от сегашния момент.

¹⁷ Хегел изпраща поемата си «Елевзин» (1796 г.) на приятеля си Хьолдерлин. Виж «Животът на Георг Вилхелм Фридрих Хегел, описан от Карл Розенкранц». Supplement към произведенията на Хегел, Берлин 1844, стр. 78 и сл.

Така говори вгълбеният мислител, който поглежда дълбоко навътре в мировите загадки, който може да обхване всичко това в собствените си гърди само с мисли и така обръща поглед назад към мистериите на Елевзин. Той продължава:

Но твоят образ, скъпи, пред мен изплува
и радостта на дните отлетели.
Надеждата за срещата копняна,
изпълнена със сладост, я заменя.
Застава пред душевните очи
очакваната дълго сцена
на горещата прегръдка,
представата за тайните въпроси
и взаимното споделяне
какво в нагласата, във израза
и образа приятелски е променено;
увереност блажена, че вярата във древния съюз
останала е твърда, непреклонна,
съюзът, който клетва не изискваше,
*където вместо кодекса, мира налагащ,
усещанията и мненията определящ,
цареше само истина свободна.*
Копнежът ми, спорящ със бавната реалност,
над планини и ручей към тебе ме понася леко,
но спорът им въздишка ражда и отлита с нея
мечтата ми, от сладката фантазия родена.

Очите ми повдигат се към небосклона вечен,
към вас, блестящи в теменужената нощ звезди!
Забравата на всичките копнежи и надежди
от вечността към мен надолу се посипва.
И мисленето мое в съзercание потъва,
каквото мое аз наричах, избледнява.
На неизмеримото отдавам се.
Аз съм във него, всичко съм, самото то съм аз.

На мисълта, завръщаща се пак,
отново всичко ѝ изглежда чуждо,
отблъсва я безкрайното и чуди се,
че не схваща на съзерцанието дълбините.
Фантазията доближава до разбирането вечността
и с образи я населява.
Добре дошли, о, благородни духове,
величествени сенки,
от вашето чело сияе съвършенство!
Не се отдръпва то назад! Аз чувствам:
Това е също моята родина –
отблясъкът, сериозността, която ви обгръща.

Така този мислител призовава духовете, които наистина са се явявали на учениците от Елевзин. После той призовава самата богиня Церес, която е действала в центъра на мистериите. Церес е не само богиня на земното плодородие, но и оплодителка на духовния живот.

Ха! Ако ли портите отворят се на твоята светиня,
о, Церес, ти, която в Елевзин цареше!
Замаян бих усетил с възхищение
аз трепета на твоето присъствие,
разбирал бих и откровенията твои,
тълкувал бих на образите висшето значение,
дочувал химни от пира на боговете,
възвишените думи на съвета техен.
Но залите ти са заглъхнали, богиньо,
отлитнали са боговете на Олимп,
назад от осквернените олтари.
От гроба на човечеството осквернен избягал е
на невинността геният, който я твореше.
И мъдростта на твоите жреци замлъкнала е вече.
От посвещението свято не достига звук до нас.
Изследователят напразно любопитно търси

нещо повече от любовта към мъдростта.
Търсачите я притежават, а теб презират.
Да я изкажат търсят думи,
в които твоят смисъл висш се би таил.
Напразно!
Малко прах и пепел само те докопват,
където никога животът твой за тях
през вечността не ще се върне.
Но в гнилота и бездушност
харесват се умрелите завинаги, доволните!
Напразно! Не е останал знак от празниците твои,
нито следа, ни образ твой.
Така свещени за сина на посвещението бяха
на ученията пълнотата,
на непроизносимото усещане дълбочината,
че не желаше със сухи знаци да ги почете.
Дори и мисълта не може да обхване днес душата,
предчувстваща безкрайността
извън пространството и времето,
вгълбена, себе си забравяща
и пак отново идваща в съзнание.
Това, ако на други някой да разкаже пожелаеше,
със ангелски език той би го произнесъл,
на думите усещаш бедността.
Отблъсващо за него е
чрез тях свещеното тъй принизено да изкаже,
че изговарянето им му грях изглеждаше
и потресен устата си затваряше.
Каквото посветеният на себе си сам забраняваше,
законът мъдър повеляваше на духовете бедни
да не изказват те каквото в нощите свещени
видели са, дочеули, а и преживели.
Шумът на техните безчинства
да не пречи на по-добрия, в съзерцание потънал,
и празнодумството им да не го настройва,

така че даже и на святото да се гневи.
Тъй в тинята да се не стъпва,
и на паметта да се не поверява,
че святото да става за играчка на софистите,
която там за левче да продават,
за мантия на учените лицемери,
дори за пръчката на весело дете
и тъй накрая празно да остане,
че само като ехо от езици чужди
животът негов да се храни.
Не носеха честта ти,
дори скъпернически, о, богиньо,
по улици и по пазари синовете твои,
запазваха я във светинята на своите гърди.
Затуй ти не живееше на устните им.
Животът им за тебе беше чест.
В делата им оставаш още жива.

И в тази нощ почувствах те богиньо свята.
Животът на децата ти разкрива те пред мен,
и често чувствам те като душата на делата им!
Ти си висш смисъл, свята вяра,
на божеството, което не се поклаща,
дори когато всичко се проваля.

В по-новото време става необходимо мощта на мисленето, от една страна, да се изрази идеално, от друга – по повече материалистически начин. Също и Хегел не е повече разбиран. Той принадлежи изобщо към забравените духове на човечеството. През втората половина на 19-ти век всичко бива проникнато от духа на материализма, а този дух също и днес цари в широките кръгове. Ако остане да преобладава, той ще доведе човечеството до пълно вкаменяване в културния му живот.

Особени възгледи се появяват във втората половина на 19-ти век. Още през 18-ти век Лесинг казва¹⁸, че вярата не би трябвало да е безсмислена поради това, че се е появила в младата невинна детска възраст на човечеството.

Материалистът представя вярата, която при всички народи се среща като основа на културата, като детски, фантастични представи и единствено в това, което естественонаучното мислене е създадо, се вижда все още нещо, което отговаря на възмъжалия дух. Практическият живот е станал стремеж и бързанае за постигането на материални блага, за задоволяването на чисто физически нужди, и неща, които са далеч по-лоши, заплашват да се появят като следствие. Науката с нейния девиз «Колко много сме постигнали» се чувства същевременно невероятно издигната над всичко, създадено от човечеството преди, за да се постигне взаимовръзката със света – халдейските и вавилонските мъдреци-жреци, ученията на Питагор и други. За великия Платон се казва, че човек не може да се ориентира в обърканите му писания, които е оставил. «Тимей» се смята за неразбираем, но не се търси причината, защо не се разбира. Нека да си припомним думите на Лихтенберг: «Когато глава и книга се сблъскат и звучи на кухо, не е нужно причината да е книгата.» В практическия живот материализмът проявява лицемерие, като не иска да си признае, че само чисто материалният стремеж владее живота. За идеали никога не се е говорило толкова много, а се е разбирало толкова малко, колкото в наше време.

¹⁸ «Тимей»: В този диалог, произведение на Платон в късна възраст, се описва взаимовръзката на пространството с мировата душа: Всичко одушевено е част от мировата душа, чрез която са се породили също и закономерните движения на звездите. Обобщаващо това означава, че е показано как е създаден този свят. Породил се е сам, съвършен в своята същност и в проявлението си, видим и обхващащ пълнотата на видимото, един жив организъм, в който съществуват всички останали смъртни и безсмъртни организми, сетивното отражение на обхващания само в мисли и представи Бог.» Тимей, 92 С, преведен от Константин Ритер.

В това време попада и мисията на Елена Петровна Блаватска. Може наистина да се каже, без с това да се накърни значението на нейната личност, че ѝ е била възложена работа, която всъщност е била твърде тежка за душата ѝ. Ако човек иска да разреши загадката, защо именно тази личност е била призвана да внесе посланието на теософията в света, стига до заключението, че тя е била единствената възможност, чрез която водещите духове са могли да се изявят на хората на Запада. Личностите на официалните постове са нямали и най-малкото разбиране какво е необходимо за човечеството като духовни факти. Дори понятието за духа е било изгубено и когато се е говорило за дух, се е употребявала само една празна дума.

Тази забележителна жена, с особени психично-духовни заложби, още от младостта си е била призвана да донесе на света послание, нещо, което никой учен не е бил в състояние да направи. От ранна възраст тя е виждала света различно от това, което предписва образованието на 19-ти век. Във всичко, което ни обкръжава, тя е можела да вижда духовни същества, които за нея са били също така действителни, както нещо, което може да се докосне. От ранна възраст ѝ е било присъщо голямото обожание на един възвишен дух. Без това голямо обожание никое човешко същество не може някога да стигне до познание. Може някой да притежава извънредно остър разум или прозорлив ум, дори да притежава смътни ясновидски сили, но до реалното, истинското познание не се прониква без това, което се нарича силно обожание. Защото истинското познание могат да ни дадат само онези същества, които далеч са изпреварили човечеството в своето развитие. Всеки признава, че отделни човеци са достигнали различна степен в развитието си. В нашето материалистическо време може би човек не го признава така лесно, но известни разлики не могат да се отрекат. Повечето хора са на мнение, че тяхното познание вече е най-висшето. Че има още по-умни същества, надвишаващи Гьоте и Франц фон Асизи, не се признава така лесно. И въпреки всичко, това е основното условие за

истинското познание. Никой не го достига, ако не притежава силното преклонение, което не е присъщо на нивелиращите възгледи на нашата епоха.

Това силно преклонение е условие при човека за един важен факт. Всички ние идваме от духовните светове, от един първопричинен живот в духа. Същинската божествена част на душата ни произхожда от божествена праоснова. Някога за всеки един от нас е имало момент, когато в него изобщо е било събудено гледането от душевното навън в сетивния свят. В прастари времена всички хора са имали смътно, но ясновидско съзнание. От душата са се издигали картини, насочващи към обкръжаващата действителност. Едва по-късно започва сетивното съзнание, както го имаме днес. Към всеки от нас в определен момент от развитието – както за Ева символично се разказва за рая¹⁹ – се появява змията на познанието и в едно, лежашо далеч назад възплъщение тя казва: Очите ти ще бъдат отворени, ти ще опознаеш доброто и злото във видимия външен свят. Змията винаги е била символ за великите духовни учители. Всеки човек е имал такъв напреднал учител, бил е заедно с такъв учител, който му е казал думите: Някога ти ще опознаеш сетивното обкръжение.

Един такъв учител среща човека, който изпитва голямо уважение и преклонение, още един път в живота, когато му бъдат отворени духовните сетива. В окултизма това се нарича «повторно намиране на водача», на великия учител, когото всеки трябва да търси и когото може да намери, когато изпитва силно почитание и същевременно знае, че има нещо, надхвърлящо посредствеността на човечеството.

Това голямо почитание и съзнанието за съществуването на великите учители, е живяло у госпожа Блаватска, затова тя е била призвана да предаде нещо от тези велики учители. Водачът твори на заден план и само този може да го познае, който сам е намерил пътя към него. Така Елена Петровна Блаватска

¹⁹ 1. Мойсей: 3,5.

е притежавала правилното чувство, за да поеме и донесе нещо ново на съвременното човечество. Че завладяването на новото е свързано с известни трудности, може да прецени този, който поне малко е проникнал в местата, където се представя истината. Тогава за човека, който сам разбира нещо от търсенето на истината, идва времето, когато престава да критикува великите личности. Той не гледа повече към баналностите в тях. Само хората, които нямат понятие от позициите на великите личности в света, се вкопчват в тези баналности. Който обаче прозре взаимовръзките, е благодарен за това, което тези личности са донесли. Това е и единствено възможната гледна точка спрямо личност, каквато беше госпожа Блаватска.

Елена Блаватска се появява между хората като «много почитана и много хулена» и едва ли за някого са казвани и писани толкова безсмислици и глупости, колкото за Елена Петровна Блаватска – разбира се, освен за всички онези, които са били от същата величина като нея. Учени изказват особено твърдение: Тя написа велико произведение – «Тайната доктрина», – в което са изложени Дзиан-строфите²⁰. За тях се казва, че представляват прадревни предания. Противниците обаче твърдят, че Блаватска е измислила тези строфи, а пред света твърди, че са древни предания. Учените наистина стигат до такова безумие. Нека за момент допуснем, че Елена Петровна Блаватска наистина би измислила тези строфи и нека да се задълбочим в тях. Ако поне за известно време, може би две до три години се занимаваме с тях, ще видим, че цялата наука и всички открития все още ни интересуват, но по отношение на великите откровения, съдържащи се в тези Дзиан-строфи, всичко, което съвременната наука е постигнала, ни изглежда действително съвсем тривиално. Не мислите ли, че тогава почитанието към Елена Петровна Блаватска би могло още повече да нарасне. Всъщност за този, който упо-

²⁰ «The Secret Doctrine (Тайната доктрина)», Лондон, Ню Йорк, Мадрас 1893 г., на немски «Die Geheimlehre (Тайното учение)», Лайпциг, Хага.

треби две-три години, за да проникне в дълбокия смисъл на тези строфи, ще бъде безразлично дали те са написани преди хиляда години или са изложени през последната третина на 19-ти век от Елена Петровна Блаватска. Ако човек помисли, би трябвало дори да си каже, че чудото във втория случай би било още по-голямо. Още по-глупаво изглежда тогава възражението на критиците, което само показва, че не са разбрали нито една думичка. Тук имате нещо от големите пречки, които се изправят пред Елена Петровна Блаватска. Хората говорят, че е направила една или друга грешка. В такива хора едва ли може да живее някакво чувство за нейното действително значение.

Блаватска показва на човечеството явления в окултните светове. Който познава пътя в окултните светове, както тя го извървява, знае какви опасности са свързани с него.

Когато човек помисли колко лесно могат да бъдат предизвикани страстите чрез сетивния свят и какви пропасти изживява този, който трябва да надникне в окултните светове така, както е необходимо, за да напише книга като «Тайната доктрина», не се интересува повече от баналностите, които са свързани с тази значима личност и нейното обкръжение. Дори самата тази личност почти се разбива в противодействието на света. Именно защото насреща ѝ застават толкова много неразбиране и фалшиви авторитети, имайки предвид възприемчивостта и чувствителността на нейните окултни сили, можем да разберем, че тя достига края на живота си като една, в известен смисъл, пречупена личност. Но каквото тя донесе на света, следва да живее в човечеството и да има бъдеще.

Настроението, което исках да нарисувам пред душите ви, изхождайки от думите на един от най-великите синове на новото време, това настроение на копнеж, трябва все повече да се разпространява. То ще може да намери удовлетворение от това, което Елена Блаватска е трябвало да донесе на света и което все повече следва да бъде развивано. Именно тогава почитаме най-много тази личност, когато я разглеждаме като

импулсатор. Тя искаше да действа само като вярна ученичка на великите духовни сили, стоящи зад нея и само този действа в смисъла на теософското течение, който работи в смисъла на тези духовни сили. Духовният живот, който е станал като сянка, отново ще се изпълни с живот, ако все повече бъде разбирано това, което Елена Петровна Блаватска искаше да внесе в света с толкова смелост, енергия и устрем. Възможно е да спечелим по-дълбоко разбиране за това какво може да бъде такъв Лотусов ден, ако се абстрахираме от всякакви исторически клюки и се постареем да виждаме същественото.

Теософското движение е правилно разбрано, ако осъзнаем, че живият дух на Елена Петровна Блаватска следва да действа в нас за доброто и напредъка на човечеството. Тогава няма да казваме само с ленива сантименталност, че този дух е безсмъртен и празнува нов рожден ден, а сами ще допринесем той да живее и работи там, където трябва да работи. Защото единственото лично желание на основателката наистина е членовете на теософското движение да станат живо изразно средство за духа, който тя самоотвержено постави в служба на това движение и колкото членовете на този дух разбират самоотвержеността и колкото повече се научават да разбират, че съществува задължение към познанието, толкова повече ще осъществяват духа на Елена Петровна Блаватска. Човек чува хората винаги да казват: «Важното са любовта и състраданието». Разбира се, че любовта и състраданието са главното нещо, но само познанието може да оплоди любовта и състраданието. Съществува склонност към удобството и тя съвсем не се среща рядко също и сред тези, които вярват, че се стремят към духа. Да се казва «любов» може да се научи за една секунда. Да се постигне познание за доброто и благословението на човечеството, е необходима цяла вечност. Да събудим в нас съзнанието, че познанието е основата на всяко действително духовно действие, трябва все повече да става смисъл на теософското движение. Затова става въпрос да последваме основателката на нашето движение в постигането на

безспирно познание – къс по къс, без да се оставим да ни заблуждава удобството, което не иска да учи, а да схване всичко за един ден. Именно това може да се научи от произведенията и дейността на Елена Петровна Блаватска и затова всяко говорене, произлизащо от неактивно удобство, е суета. Това обаче, което следва да учим, извършвайки го като продължение на започнатото от самата нея на физическия план, е стремежът към духовнонаучното познание.

ВЪЗПИТАТЕЛНА ПРАКТИКА ВЪЗ ОСНОВА НА ДУХОВНОТО ПОЗНАНИЕ

Берлин, 14 май 1906 г.

Вече често съм използвал тук възможността да отблъсна предразсъдъка, че теософският (антропософският) мироглед напълно стоял далеч от жизнената практика. Напротив, имали сме често повод да докажем как антропософията, понеже изучава законите на това, което непрекъснато изгражда живота около нас, следва да ни въвежда в практическия живот. Който познава само това, което представляват законите на външния живот, той познава само малка част от него. Далеч по-голямата част принадлежи именно към скритите неща на живота, скрити за външните сетива. Само че в не много далечно бъдеще човечеството сигурно ще осъзнава все повече, че трябва да изучава скритите светове, за да се справи с живота, понеже материалистическата нагласа ще доведе до криза във всички области, преди всичко в областта на здравето, както и в системата на възпитанието, където се появява въпросът: Как хората трябва да възпитат бъдещото поколение? Не на последно място материализмът би довел до криза във всички обществени, политически и културни въпроси. Животът би се изграждал така, че някой ден изобщо не ще се знае повече как човек може да си помогне. За обяснение на това, което имам предвид, бих искал да кажа нещо относно въпросите на възпитанието, които би трябвало да интересуват всекиго.

Който се занимае с въпроса за възпитанието от материалистическа гледна точка, много лесно ще стигне до всякакви погрешни правила. Понеже той няма да обмисли колко строго закономерно тече целият живот и оттам няма да има предвид, че в живота има силно ангажиращи периоди. Човек не може да си представи защо например периодът на детството, който завършва с шестата до осмата година, се отличава така гравещо от юношеската възраст, времето от седмата, осмата

година приблизително до половата зрялост.

Който няма понятие какво става с човека през това време, не може и да си представи колко е важно да се наблюдават тези периоди съвсем точно. Не е безразлично дали се знае какво представлява човекът през тези три периода. В първия, стигащ от шестата до осмата година, във втория, който стига до четиринадесет-петнадесет години, и в следващото време, в следващите седем до осем години. Това са три възрастови степени в живота на човека, които трябва да се изучат съвсем точно не само във външен смисъл, а от гледната точка на езотериката, която се занимава със скритите за външните сетива светове. Знаете, че човекът не се състои само от физическото тяло, а от физическото, етерното, което лежи в основата на физическото и го изгражда, астралното тяло, което за ясновидача изглежда като облак, в който са положени останалите две тела. Обвит в тях имаме носителя на аза. Нека да разгледаме тези три тела при подрастващия човек.

Искате ли да си изградите правилна представа за това, трябва да си изясните, че преди периодите, в които човекът може да бъде виждан външно, имаме още периода преди раждането, когато човекът живее в тялото на майката. Трябва чисто физически да правите разлика между живота преди раждането и следващите периоди и да си изясните, че човекът не би могъл да живее, ако бъде роден преждевременно, ако пристъпи твърде рано във външния свят. Той не би могъл да живее във външния свят, понеже сетивните му органи, с които влиза в общение с външния свят, още не са достатъчно изградени.

Докато човекът е обграден от майчиното тяло до раждането си, се изграждат органите – очи, уши и всичко, от което се нуждае, за да живее във физическия свят. Преди достатъчно да са подготвени органите му в пазещата обвивка на едно друго физическо тяло, човекът не може да влезе в контакт с физическия свят. Раждането е времето, в което човекът е вече толкова зрял, че може да влезе в контакт с околния свят без запазваща го обвивка.

Но същото далеч не важи тогава за етерното и астралното тяло. Те още не са готови да могат също да влязат в непосредствен контакт с околния свят. Един съвсем подобен процес, какъвто преди раждането на човека се извършва с физическото тяло, се извършва също с етерното тяло в периода от раждането до приблизително седмата година. Едва тогава може да се каже, че се ражда етерното тяло. И едва с четиринадесетата-петнадесетата година се ражда астралното тяло, което тогава може да разгърне самостоятелна дейност в околния свят.

Трябва да сте наясно, че до седмата година не могат да се поставят особени изисквания към етерното тяло, а до четиринадесетата година към астралното тяло. Ако етерното тяло на едно дете би се изложило на бруталния околния свят, би било точно същото, както ако през петия месец от ембрионалното развитие едно дете се предаде на външния свят, макар че не би се проявило със същата буйност. Съответното важи в случая, ако преди четиринадесетата година изложите астралното тяло на влиянията на околния свят. Затова трябва да сте наясно, че физическото тяло е готово да понесе пълното влияние на околния свят около седмата година. До седмата година етерното тяло е толкова заето със себе си, че би било повредено, ако му се въздейства особено много. До този момент би следвало да се въздейства само върху физическото тяло. От седмата до четиринадесетата година трябва да се вземе в ръце възпитанието на етерното тяло и едва от петнадесетата година нататък може да се въздейства отвън, чрез възпитанието на астралното тяло.

Да се въздейства върху физическото тяло на човека, означава детето да получава външни впечатления. Физическото тяло се изгражда чрез външните впечатления. Поради това, каквото се изпусне до седмата година, не може да се навакса по-късно. До седмата година физическото тяло се намира в такъв стадий, че би трябвало да се изгражда чрез външни сетивни впечатления.

Ако очите на детето виждат само красотата до седмата си

година, то се изгражда така, че през целия си живот ще запази усет към красивото. По-късно усетът към красивото не може повече да се развива по същия начин. Каквото кажете на детето или направите през първата седемлетка, е по-малко важно от начина как се оформя неговото обкръжение и какво детето вижда и слуша. Вътрешните растителни сили трябва да се поощряват дотогава чрез външните впечатления. Свободно формиращият дух на детето създава човешка фигура от парче дърво, което има няколко точки и черти за очите, носа и устата. Но когато детето получи възможно добре оформена кукла, има нещо, за което е вързано. Поради това вътрешната духовна сила е залепена за това, което вече съществува и не бива призована към собствена дейност – тя е обвързана – и с това изграждащата сила на фантазията почти се изгубва за през следващия живот.

Така е общо взето с всички впечатления на сетивния свят. Каквото сте сам вие в обкръжението на детето, каквото детето непосредствено вижда и чува, за това става въпрос. То ще бъде добър човек, ако вижда добри хора около себе си. То подражава на нещата, които възприема около себе си. Трябва да се обърне най-голямото внимание именно на подражанието, на въздействието на примера. Затова правилното следва много да се показва, за да може детето много и да подражава. В този смисъл през времето от първата до седмата година най-главното значение трябва да се отдаде на грижата за физическото тяло. През тази възраст още не може да се въздейства чрез възпитателни мерки върху по-висшите тела, изобщо не чрез съзнателно възпитание, а върху тези тела, докато те са заети само със самите себе си, въздействате чрез това, което сте самият вие. Един умен човек ще повлияе разумността в детето чрез своята разумност. Възпитателят трябва да се погрижи в обкръжението на детето да бъде възможно цялостен човек, да има висши и добри мисли – както здравото тяло на майката въздейства здравословно върху детето.

Със седмата година започва времето, когато можете да

започнете да възпитавате с умишлени мерки етерното тяло. При това трябва да се имат предвид две неща – навиците и паметта, които са свързани с развитието на етерното тяло. Според това дали човекът има един или друг навик, или задържа едно или друго в паметта си, той изгражда етерното си тяло. Затова следва да опитаме да дадем добра жизнена основа на подрастващия човек, която да се опира на добри навици. Който всеки ден върши нещо друго, няма сигурна база за действията си, той ще стане безхарактерен човек. Да се изградят определени навици е подходящо времето от седмата до четиринадесетата година. През това време трябва да се въздейства и върху паметта. Следователно се изисква детето да получи солидни навици и съкровище от запаметено знание. В действителност е грешка на материалистическото време да вярва, че детето трябва да се подтикне възможно по-рано да си изработва собствена преценка. Напротив, би трябвало да се направи всичко, за да се опази детето от това. През това време детето трябва да си усвоява нещата от авторитета. Хората, които са около детето, следва да въздействат върху него не вече чрез собствения пример, а директно чрез указания. Силни паметови съкровища се изграждат не винаги със «защо» и «понеже», а чрез това, че всичко се опира на авторитета. Затова детето трябва да е обградено с хора, на които може да разчита, към които има доверие и които да събудят в детето добрата вяра в собствения авторитет. Едва след този жизнен период следва детето да бъде насочено да преценява и до самостоятелно познание. Чрез предварителното освобождаване от авторитета отнемате на етерното тяло възможността за солидно изграждане. Оттам е най-добре, ако през втората седемлетка на детето не се представят доказателства и оценки, а примери и притчи (сравнения). Съжденията действат само върху астралното тяло, а то не е узряло още за това. Би трябвало на детето да се разказва възможно повече за велики личности. Разглеждането на такива исторически личности действа върху детето така, че то просто подражава на тези образи.

Също и на въпроса за смъртта и раждането е по-добре да се отговори с пример. Който иска да си послужи с природата, ще види какво може да постигне именно с това. На детето може да се покаже как гъсеницата се обвива в пашкул и как се излюпва пеперудата – това е прекрасен пример за произхода на детето от майката. Когато дори сравненията са взети от природата, може много да се постигне.

Също така важно е да не се насаждат на детето нравствени принципи, а да му се дават нравствени сравнения.

Някои поговорки на Питагор ясно показват това. Изречение за декламираше: Ако искаш да предприемеш нещо, не се занимавай с неща, чийто неуспех можеш да видиш предварително! – казва Питагор кратко и убедително: Не удряй огъня с меч! Това е особено добър пример за това. А за указанието: Не се меси в нещо, за което не си узрял, той прилага изречението: Въздържай се с бобените зърна! Редом с чисто физическото приложение, това е имало и морално. Когато в древна Гърция е било необходимо да се реши нещо, са раздавали черни и бели фасулени зърна и след гласуването преброявали колко зърна има от единия и колко от другия цвят. По този начин били провеждани изборите. В този смисъл Питагор казва: Не сте още узрели да се бъркате в обществените работи! Въздържайте се от бобените зърна!

По този начин се апелира към изграждащата сила на фантазията, а не към силата на разсъдъка. Колкото повече си служите с картини, толкова повече въздействате върху детето. Нищо по-хубаво не е можела да направи майката на Гьоте²¹, освен да му разказва хубави морални приказки. Тя никога не му е държала морални проповеди. Понякога не завършвала разказа си и той сам си съчинявал края.

Особено неблагоприятно е за подрастващия човек, когато преди четиринадесетата година е подтикван да критикува,

²¹ Сравни. «Поезия и истина», десета книга, предпоследния абзац. Карл Хайнеман, «Гьотевата майка», Лайпциг 1891 г.

да изгражда собствени съждения, когато изгуби благотворителната власт на намиращите се около него авторитети.

Много е лошо за него, ако няма личности, към които да може да поглежда. Етерното тяло закърнява, отслабва и упада, когато той не може да израсне нагоре чрез великите примери. И тогава действа особено зле, когато твърде рано си усвои свое собствено верую и иска да произнася съждения за света. За това узрява, когато астралното му тяло се разгърне свободно. Колкото повече може да бъде опазен преждевременно да съди и критикува, толкова е по-добре за него. Възпитателят действа умно, когато до освобождаването на астралното тяло се опита да доведе до разбирането на реалността чрез притчи, а не да приканва младия човек към твърдо установено верую, както все повече става чрез материалистическото образование. Хаосът между вероизповеданията бързо би изчезнал, ако това би се спазвало. Силата за преценка, разсъдъкът, би трябвало да се употребява възможно по-късно, едва когато с освобождаването на астралното тяло се събуди чувството за индивидуалното. Преди това човекът не би трябвало да се решава за индивидуалното. Трябва да има някаква даденост, в която той да вярва. В годините, които следват, индивидуалното се проявява най-силно в отношението на двата пола един към друг, когато единият индивид се почувства привлечен от другия.

Така виждате, че ако правилно се изучат трите тела на човека, действително получаваме най-практическите основи за правилното възпитание и развитие на човека. Духовната наука не е непрактична, не е витаена в облаците, а нещо, което ни дава най-доброто указание за справянето с живота.

Именно това е, което прави днешното духовнонаучно задълбочаване така необходимо, понеже хората иначе стигат до сляпа улица. Днес се критикуват предишните времена, в които децата не са били призовавани да решават относно Бог и света. Това обаче е било само един съвсем здравословен инстинкт. Днес той трябва отново да се постига все по-съзнателно.

Инстинктивното познание от преди е изчезнало и с него

известна сигурност относно отделните неща в живота.

Само че човешкият род не бива изведнъж да бъде унищожен [?]. Ако в областта на възпитанието, в медицината, правото и др. радикално биха се следвали принципите на материализма, нашите човешки порядки отдавна биха били унищожени. Но хората не са успели да разрушат всичко, една част е останала от по-рано [?]. Понеже материализмът по необходимост би довел хората в сляпа улица, затова е необходимо духовнонаучното движение.

Учители, притежаващи реално усещане за детската душа, просто се задушават от училищния схематизъм и предписания, които са карикатура на това, което би трябвало да бъде в действителността, и които са родени от суеверието, че имаме работа само с физическото тяло. От това не опазва и религиозната вяра. Много повече става въпрос хората да получат чувство за духовното, за това, което извежда наистина извън сетивния живот. Затова придържащите се към външни правила по отношение на възпитателните принципи няма да могат да открият правилното. Те се придържат към традиционните църковни догми, но не искат да знаят нищо за развитието на духа. Преди всичко имаме работа с това. Каквото днес е необходимо, трябва да дойде от духовните светове. Защото това, което материализмът произведе, е подходящо само да разболее физическите тела и висшите същности на човека. Няма да бъде предотвратена дълбоката криза, ако човечеството не постигне духовно задълбочаване. Има неща, които като с пръст посочват най-важните решения, които днес се взимат сред човечеството. Човек трябва да наблюдава нещата вътрешно, външните форми не допринасят особено за това. Копнежът и склонността към духовното не могат да се умъртвят.

Част от хората, които имат такъв копнеж, се насочи към спиритизма. Там се търси да се докаже духът по материален начин. Забележителното обаче е как се отнася към това католическата църква, която би следвало наистина да има работа само с духовното.

Всяко външно действие тук е отражение на нещо духовно. Но забележителното е какво стана точно сега, а именно че в църковните кръгове някой търси външно доказателство за духовното. Излезе една книга от Й. Лапони²², домашния лекар на папата, който защитава в нея именно спиритизма. Фактът е странен затова, защото хората, които се обръщат към тази публикация, очевидно изобщо не са вече настроени духовно, те се нуждаят от осезаемо доказателство за наличието на един духовен свят. Струва си да се помисли върху това, когато домашният лекар на папата излиза в защита на спиритизма. Тук е налице копнежът към духовния свят, но няма разбиране за собственото учене за духовния свят.

Така материализмът се промъква в религиите, които би трябвало изобщо да не са материалистически. Оттук можете да видите колко е важно едно движение, което апелира към истинското познание на духа в човека, което не изисква аскетизъм и отчуждаване от живота, а всеки момент води до осъзнаване на практическото значение на духовното.

Би трябвало да се запитаме: Как бих могъл бързо да изградя в себе си всевъзможните окултни сили? Или: Как мога да се омая, за да не идвам в контакт с действителността? Който пита така, е егоист и нищо по-различно от духовен консуматор. Ако човек иска само да се наслаждава на всичко, което му харесва духовно, се държи само малко по-рафинирано от някой друг, който започва деня с насладата от закуската. На когото е повредено вкусовото сетиво, понякога се насочва към най-рафинираните духовни ястия. Теософ в истинския смисъл е този, който прави усилие да разбере живота и да му служи, а теософски настроени родители са тези, които виждат

²² Професор доктор мед. Лапони, домашен лекар на папа Пий X и Лео XIII: «Хипнотизъм и спиритизъм. Медицински критично изследване», на немски от М. Лутенбахер, Лайпциг (1906). За тези изказвания трябва да се има предвид, че записките са само фрагменти и че немският превод на тази книга не е съществувал по времето, когато Рудолф Щайнер е държал тази лекция, понеже книгата е издадена в края на 1906 г.

задачата си в това, на всяка крачка да поощряват развитието на детето си. Не казвайте: Как да го правим в нашето време? Тук отново трябва да се осъзнае, че душата е вечното. Човекът е готов да вярва в един вечен живот, в който да пристъпи възможно веднага след смъртта си. Но който наистина е убеден, че душата е нещоечно, за него времето от втората до осемдесетата година се различава само по това, че са изминали седемдесет и осем години, а какво е това насреща на вечността? Тогава се вярва във вечността на битието и трябва също да го почувстваме и да имаме търпение. Трябва да свикнем да работим в служба на цялото човечество. Не става въпрос дали това, което усвоим, можем наистина веднага да го приложим, а преди всичко трябва винаги да се стремим да го прилагаме, а положително всеки намира някаква малка възможност. Но ако всеки само критикува, никога няма да се постигне нищо. По-добре е да се прави нещо съвсем малко, без оплакване, че не можем да приложим наученото, вместо изобщо нищо да не правим. Това е, което трябва да отбележим в душата си като практически закон. Животът ни ще се промени от само себе си, когато така вникнем в духовната наука и без да забележи, човек преобразява света, ако стане теософ. Главното и най-умното, което можем да направим, е да схванем духовната наука първо в нейната същност и тогава възможно интензивно да живеем според това. Тогава ще я въведем в живота, останалото ще се получи от само себе си. Една майка, един учител, които са теософи, от само себе си ще действат по начин, различен от този на човек, който няма понятие от това. Който знае какво представлява човекът, той също и съвсем инстинктивно ще наблюдава различните епохи при подрастващия човек. Преди всичко чрез истинското теософско задълбочаване ще престане лицемерието, с което възрастните първо извършват всевъзможни лудории и тогава със сериозни като смъртта принципи влизат в детската стая. Това идва именно оттам, че хората не вярват в духа.

Така отново постигнахме частица разбиране, че науката

за духа е нещо, принадлежащо към жизнената практика и че е един от най-безсмислените предразсъдъци, когато противниците казват, че тя отклонява от живота. В действителност тя въвежда в живота. Днес всеки послушен гражданин чувства превъзходство, ако може да критикува теософията, но ще дойде време, в което ще се отсъжда по друг начин.

Някога ще се види къде лежи истинската радост от живота. Ще дойде времето, когато ще се казва: Най-големите реакционери бяха тези, които се придържаха към течението на времето, което не беше възможно да води в бъдещето, те нищо не искаха да знаят за истинската практичност в живота, която оповестява на хората нови познания за духа, каквито ни се дават чрез теософския миросглед, а именно познания, които се утвърждават в нас и следва да стават все по-практични чрез възпламенената и оживяваща действащата в нас антропософска нагласа.

ДУХОВНОТО ПОЗНАНИЕ КАТО НАЙ-ВИСША ОСВОБОЖДАВАЩА СЪЩНОСТ

Първа лекция, Берлин, 1 октомври 1906 г.

Участието на човека във висшите светове

Радвам се след толкова дълго време да мога отново да поздравя както членовете на клона, така също и другите, които в течение на изминалата година постепенно се събраха тук. Надяваме се нашата работа и духовното движение отново да се придвижат стъпка напред в тазгодишния зимен сезон и да успеем още повече да задълбочим вживяването си в духовния свят.

Дълго не сме се виждали, но по известен начин това време принадлежи същевременно и на всички, с които не сме заедно външно. Защото членовете на тукашния клон имат изключителен интерес това духовно движение да навлезе не само в собствените им сърца, но да се разпространи и по света. Какво друго би бил целият теософски стремеж, освен префинен егоизъм, ако не се радвахме, че другите навън в света също чуват за това движение и участват в него, а искаме само сами да участваме в него.

В последно време ми се отдаде възможността да говоря пред по-голям кръг и пред най-различни хора и може да ни радва, когато хора от всички кръгове и класи на обществото чувстват копнеж по духовния живот, както той се изразява в съществуването на теософското движение.

Може би бихме могли да хвърлим кратък ретроспективен поглед върху тази обиколка в началото на зимните ни разглеждания. Пътуването, което ми беше позволено да предприема за разпространяването на теософското движение, ме доведе през Лайпциг, Щутгарт, Баден-Баден до Елзас, Швейцария и Бавария. Можех да изнеса лекции в Лайпциг, Щутгарт, Баден-

Баден, Колмар, Страсбург, Фрайбург в Брайсгау, Хайделберг, Базел, Берн, Санкт Гален, Регенсбург, Нюрнберг и Ваймар.

Между тези лекции имаше също и по-дълги цикли. Лайпцигският цикъл²³ обхващаше четиринадесет лекции. Щутгартският цикъл²⁴ трая повече от четиринадесет дни, като интересуващите се от теософското движение се събираха всеки ден. Именно такива цикли в другите градове може би се оказаха най-подходящи за по-задълбоченото навлизане на теософското духовно течение в нашето време. Когато човек дойде в един или друг град и може да изнесе една-две лекции за стимул, не е така лесно теософското движение да се представи по достатъчно интензивен начин. Но който в продължение на четиринадесет дни бива въвеждан в този духовен живот, получава усещане, че там му се представя един нов свят. Когато се изнасят единични лекции, ясно се вижда, че е налице интерес към духовния живот, дълбок копнеж и необходимост от него. Но пред хората има безкрайно много пречки, които ги спират да се доближат до духовната наука и да заживеят с нея. Трябва да се навлезе по-навътре в това, което сме свикнали да наричаме антропософия. Едва тогава в сърцето се събужда предчувствие, чувство, усещане, че тук имаме работа с действителен, реален висш свят. В началото всичко, което се представя на човека тук, се приема не само като нещо неразбираемо, а дори като малко фантастично и на хората им е трудно да преодолеят широко разпространения възглед, че съдържащото се в антропософията е мечтателство и фантазия, и да стигнат до убеждението, че в нашето духовно движение имат работа с нещо, което в най-дълбок смисъл лежи в основата на истинския свят. Много хора вярват, че тези, които говорят за такива неща, стоят далеч от практическия живот. Но постепенно започват да разбират въпросните

²³ «Популярен окултизъм», от 28 юни до 11 юли 1906 г., записки на слушателите, в Събр. съч. 94.

²⁴ Пред вратите на теософията», Събр. съч. 95.

възгледи и научават, че човек има работа с реалната жизнена практика, която не витае в облаците, а живее в по-дълбоките пластове и донася сила, познание и истина. Чрез това ставаме способни действително да изпълним големите задачи, които са поставени пред хората в света.

Когато антропософията се приема като нещо чуждо на живота, отричащо живота, това са предразсъдъци. Може да се чуе, че антропософията е нещо, което представя света в много хубава светлина, представя висши идеали, но отклонява от живота, от удоволствието и истинската радост в живота. Дори се твърди, че това, което говорят теософите, е хубаво, но не може да се приеме.

Този вид предразсъдъци може би най-трудно ще се преодолеят. Лесно ще се намерят хора, които да разберат какви истини представят теософската литература и теософските лекции. Човек се измъква по-трудно от изградените чрез възпитанието привички и чувства, отколкото от научените предразсъдъци. Привички и чувства се преодоляват по-трудно от мислите, които трябва да се отхвърлят. Може дори да се чуе някой да казва: Разбира се, ние искаме да се посветим на антропософията, но не искаме да отровим живота на тези, които очакват нещо от него. Например може да се помисли, че младежта също иска да се порадва на живота. Тук естествено става въпрос на какво се радваме, но въпросът е нещата да се разгледат по-дълбоко. Всъщност би могло да става въпрос да се потърсят по-хубави и по-благородни поводи за радост и те да станат съставна част на един по-благороден живот. Тогава ще дадем ново съдържание на живота и няма да имаме нужда да потискаме жизнената радост на младежта, когато ѝ предложим нов вид радост, нов вид удоволствие. Често хората не могат да си представят, че някой намира за скучни забавленията, които днес се приемат за забавни: да се отиде на кино или да се прекара времето със забавления, които нямат нищо общо с реалния живот. Може би ще дойдат времена, в които ще се говори за днешните тривиални забавления като за нещо

отдавна отминало.

Рядко се случва някой да завижда на някого заради неспособността му да се наслаждава, но и това се случва. В един град има малка антропософска група.

Един от нашите теософи, който силно се интересува от духовната наука и е възприел определен теософски начин на живот, живее заедно с друг, който също се чувства привлечен от духовната наука, но още не може да се отърси от удоволствието да яде печено прасе, твърде много го обича. Когато го яде, получава угризения на съвестта, че още не може да се откаже от това удоволствие. Тогава си мисли, че на другия му е добре, понеже печеното прасе не му е вкусно. Нуждите на другия са се променили. Така може да се стигне толкова далеч, че тези, които не търсят повече обикновените удоволствия, да бъдат приемани като пример за доброто.

Много дълбоко са залегнали предразсъдъците, които се изправят пред човешкия напредък и които се опират на интелигентност, начетеност и образование. В едно списание можете да намерите статия, в която се говори за народни епидемии. Известен изследовател²⁵, занимаващ се с психиатрия и с въпроси, лежащи между психологията и психиатрията, говори за народните епидемии и описва едно явление, траело двеста години, до края на Средновековието, когато действително е бил широко разпространен прекален аскетизъм като култ. Хората се хвърляли на пода, бичували се, измъчвали се, прекалената им фантазия се изживявала в странни ексцесии. Това може да се приеме за болест. Психиатърът я определя като хистерия, която се е разпространявала епидемично. Той казва, че такива хистерии често са достъпни за внушения, които не могат повече да бъдат контролирани с мисленето. Когато ня-

²⁵ Паул Юлиус Мьобус (1853–1907), невролог и доцент в Лайпциг. «Неврологични изследвания», I. тетрадка: «За понятието на хистерията и други обвинения от психологически вид», Лайпциг, 1894 г. – Сrv. «Известия от управлението на наследството на Р. Щайнер», № 22 (септември 1968г.), стр. 30 и сл.

кой човек види друг, който си е наранил ръката, състрадателно се намесва да му помогне. Каквото става в нормалния човек, няма нужда особено да го описваме. Но има личности, които сами чувстват ненормално болката в ръката си, когато някой друг се е наранил. Това е сугестивно въздействие, което може да се увеличи така, че изцяло да изтръгне човека от собствения му контрол, и когато той се отдава на всички външни впечатления, да доведе до хаотичен душевен живот.

Когато психолог-материалист говори за такива явления, които обхващат цели обществени кръгове, той показва публичното внушение, което произлиза и се разпространява от отделни кръгове – някога от манастирите. Поражда се един вид типична за епохата болест. Когато хората узнаят нещо подобно, не са склонни да попитат: Как да разбирам това? Те изцяло се намират под влияние на внушението. Такъв познавач на душата говори съвсем сериозно за това, но не забелязва, че ако един свободен човек може да се задълбочи в себе си, ще види епидемичната народна болест и може ясно да се разграничи от нея. Днес тя е обхванала и многобройни образовани и научни кръгове и се проявява в това, че се живее сред известни положителни и отрицателни внушения. Противопоставите ли на такъв човек духовнонаучни истини, те му действат като негативно внушение. Той не може да ги разбере, те са нещо, което той не може да понася. Многобройните материалистически предразсъдъци, разпространени днес, въздействат като позитивни внушения. Какво е това, което имате в медицинския, теоложкия и правния факултет? Внушения, които въздействат върху определени кръгове и кулминират така, че могат да се означат като вид болест със същото право, отнасящо се за споменатата масова болест.

Известен биолог написа в широко разпространено списание нещо съвсем странно. То може би не е толкова странно за човек, който чете само от време на време. За този обаче, който следи цялото, е нещо, което го пресреща при деветдесет и пет процента от целия научен свят и той вижда, че също

както при хистерията, в бъдеще може да се говори за един вид научна лудост, научно слабоумие. В тази статия се казва: Когато една билиардна топка се търкаля и се сблъска с друга, задвижвайки я, не мога да си представя, че нещо не преминава от първата към втората. Този учен нарича «Materia movens» странния призрак, излизащ от първата билиардна топка и като преминава във втората я поставя в движение под влиянието на първата.

Въпросният се мисли за невероятно умен, но се намира под влиянието на материалистическото внушение, което действа върху него точно така, както е действала върху широките маси общата хистерия през 16-ти век. Помислете само колко много такива внушения съществуват около човека и действат върху него. Тези внушения са безкрайно много. Когато се появяват в голямо количество, могат да се сумират в една картина, която би показвала именно болестната картина на днешната научност, както широко се говори за Dementia praecox²⁶. Тук имате степента на зависимост, в която живее този, който стои под въздействието на такива внушения. В сравнение със Средновековието се е променило много малко. Колко, може да прецени само теософът. В Средновековието, когато от човека се е проявявало нещо различно от това, което е самият той, се е говорило за обсебеност. Днес хората се смеят относно обсебеността и я разглеждат като вид заболяване. Тази форма на обсебеност, която се е появявала в Средновековието, напоследък е отслабнала. Тя се проявява само в отделни случаи. Но за сметка на това много е разпространена друга форма на обсебеност, истинска, реална обсебеност. Средновековната обсебеност е астрална обсебеност, днешната е ментална обсебеност. В Средновековието хората са били обсебвани от същества, които, ако се разгледат чрез духовното изследване,

²⁶ По времето, в което са изнесени тези лекции, с това наименование се е означавал комплекс от болестни проявления, който днес (1989) се нарича шизофрения.

са се намирали на астралния план. Съществата обаче, които са заседнали в учените днес и са ги обсебели, се намират на менталния план, в девахана. Те се проявяват в света, който се разглежда като единствено реалния, само като мисли, и затова им се приписва само мисловно съществуване. Както чувствата, усещанията, страстите, нагоните и силните желания не са просто секрет на тялото, а сами по себе си са нещо самостоятелно, реално, истинско, така също и мисловният свят сам за себе си е действителност. Само че такива, каквито са човешките мисли сега, те не са реалност. Тези човешки мисли са само сенки на реалните мисли, както страстите и чувствата на човека са само сенки на нещо съвсем друго.

Тук често сме говорили как нещата зависят едно от друго. Знаем, че това, което можем да наблюдаваме при човека с физическите сетива, именно физическото тяло, е само част от човешката същност. Знаем, че мускули и нерви, кости и кръв са само част от това същество. Каквото наричаме съставни части, елементи на физическото тяло, принадлежи към физическия свят. Но човешките чувства и мисли принадлежат също и към друг свят, именно астралния свят.

Тук само съвременната логика с нейните предразсъдъци прави странни скокове. Съвременниците изобщо не разбират, че собственото им мислене, собствената им логика би трябвало всъщност да им каже колко невъзможни са изводите, които постоянно правят и че внасят масови внушения в мисловната си дейност. Невероятно лесно е, и са достатъчни съвсем прости мисли, така че само след пет минути слушателите ще дадат право на някого, който им е представил «убедителни разсъждения». Но не се забелязва, че към тях се присъединява баластра от отживял живот и чувства. Така е при «убедителните разсъждения».

Един сляпороден, който се намира между нас, би имал право да ни обяви от своята гледна точка за фантазори, когато му говорим за светлина и багри. За него това никога не е било истина. Той ще отговори, че нещата не могат да бъ-

дат докоснати. Той няма нужда да вярва каквото му се казва. И въпреки това няма право. Но не става въпрос за това дали има право, а затова, че му липсва орган за възприемането на светлината и багрите. В момента, когато получи такъв орган, около него ще се разкрие нов свят. Истинската антропософия никога няма да предположи някакъв друг свят, тя схваща света само по друг начин. Това, което теософите наричат висши светове, е около нас, също както светът на багрите е около слепия. Ако той бъде опериран, ще може да се ползва от очите си. Антропософията не твърди нищо по-различно, когато казва, че е възможно да се изградят вътрешните очи.

Както е възможно слепите очи да се преобразят във виждащи чрез операцията, също така е възможно от живеещото в човека като страсти, нагони и чувства да се изтъкат органи за възприемане, чрез които наистина да просветнат нови светове около човека. Възможно е човекът така да се възпита и развие, че сам да може да вижда в другите светове, както иначе вижда във физическия свят. В този смисъл антропософията говори за астрален свят, който също така е реален вътре във външния свят, както са реални багрите в света, който се възприема само чрез осезанието.

Срещу такива светове не би трябвало да възразява никой, който не знае нищо за тях. По принцип всеки човек би трябвало да изказва преценки за неща, за които знае нещо, а никога за нещо, което му е непознато. Поради това всички възражения срещу духовната наука, опиращи се на мнението, че това са светове, за които не може да се знае нищо, е безнадеждна логическа безсмислица. Никога не бива да се изказва преценката, че не съществува свят, за който не се знае нищо. Това е за характеристика на изказаните срещу нас предразсъдъци. Това са научните внушения на съвременето. А колко много хора се намират под влиянието на тези научни внушения! Колко трудно е днес човек да се бори срещу тези внушения! Веднъж чули една духовнонаучна лекция, хората излагат стотици и хиляди аргументи, които им са представени като много

важни факти, но винаги преплетени не с материалистическата наука, а с материалистическото тълкуване на науката.

Колко е трудно човек да се бори срещу тези внушения, може да знае само този, който навлиза дълбоко в духовния живот. Така именно популярните научни занимания са нещо, което се проявява като извънредно вредно, понеже се представя с авторитетна непогрешимост, която едва бъдещите времена могат да я преценят в истинската светлина. Днешният човек още си няма понятие в каква степен е подвластен на влиянието, произлизащо от авторитетите. Приемете това, което казвам само като характеристика и помислете какъв парадокс е, когато цели народи се борят да отхвърлят даден авторитет, докато същевременно стават жертва на новия. Някога човекът е бил подвластен на внушенията вътре в себе си, азът му е бил отдаден на действащото в душата му, но те са произлизали от същества, които вижда този, който може да вижда във висшите светове. Мислите на хората се отнасят към определени същества на така наречения деваханичен свят, както сенките към реалния предмет. Мисловните представи, които имате, са сенчести образи, хвърлени от деваханическия или менталния свят. Мисълта, живееща във вас, не е нищо повече от такъв сенчест образ. От ясновидеца, изградил своите висши сетивни органи, тя се вижда като принадлежаща към някое същество. Ако видите на стената сянка, ще я разберете само ако я свържете с принадлежащия към нея предмет. Така е и при мислите ви. Без нещо друго, към което сочат, те са само сенки. Те се отнасят към реални същности също така, както тази ръка тук. Както тази ръка хвърля сянка върху стената, така висшите същества хвърлят своите сенки в този свят. И тези сенки са вашите мисли. Човекът, както стои пред нас, е всъщност сцената на процеси, разиграващи се извън физическото. Като физическо същество той първоначално е отделена, завършена същност. Като такава той живее в един цялостен свят. За да разберем човека като физическо същество, трябва да останем във физическия свят. Искате ли например

да изследвате и разберете кръвта като физическа субстанция, трябва да останете във физическия свят. Но искате ли да разберете какво представляват чувствата, усещанията и страстите, трябва или да произнасяте само фрази, или да ги отнесете към същества, които се намират зад физическия свят, към свят, който се отнася към тях, както светът на багрите, към света на осезанието. По подобен начин трябва да се опитате да разберете и света на мислите.

Виждате как човекът участва в по-висшите светове, как астралното тяло прониква в тези светове и как деваханическият свят хвърля един вид сенки в този свят. Ако човекът не знае нищо за тези по-висши светове, им е подчинен като роб, безсилен е пред този, който го дърпа за конците. Както физическата личност се освобождава само чрез това, че разгръща собствената си воля и може да се опълчи свободно на другия, така астралната същност на човека може да стане свободна, когато опознае своята взаимовръзка с целия астрален свят. Докато човекът живее само с обикновените си усещания и чувства, астралната същност го влече като с примка, той е винаги obsesben от нея. Свободен ще стане, когато я опознае. Както опознаваме физическия свят около нас, така трябва да застанем срещу тези същества с духовно око срещу духовно око, или да знаем с кого си имаме работа. Същото е и с човешките мисли. Това води до действителната свобода, до прозиране на заобикалящата ни действителност. За да я опознаем правилно, трябва да погледнем стоящото зад физическия свят. Началото трябва да се направи, като се изучат нещата, като светът изучи тези неща.

С известно право много хора отново ще възразят: Какво ще ни помогне, ако този или онзи ни разказва за тези светове, щом сами не можем да ги видим? Именно това е първата крачка, за да може човек сам да започне да вижда във висшите светове. За какво е необходима първата крачка? Защото физическият свят се показва на разбиращия като нещо различно от това, което изглежда на материалистически настроения дух.

Едно сравнение може да ни изясни до каква друга гледна точка по отношение на физическия свят може да дойде теософът, именно сравнение с обикновения шрифт. Този шрифт може да бъде виждан от някой, който не може да чете, и от такъв, който може. Двамата виждат същото, няма разлика в това, което виждат. Този, който не може да чете, ще каже: Виждам малки и големи черти.

Той може да ги опише. Но този, който може да чете, открива вътре някакъв смисъл. Той не описва формата на буквите, а търси смисъла вътре. Така е и с целия свят, възприеман чрез духовнонаучния мироглед. Вземете днешната наука. Тя описва света като този, който не се е научил да чете, описва само написаните думи. За другия нещата в света са като букви, те получават значение, когато той се научи да чете. Не е погрешно, ако някой, който не може да чете, описва формата на буквите. Много хора обясняват: Вие сте фантазьори, понеже виждате особено значение в думата или в света. Това естествено не може да се оспори, понеже е обикновеното виждане на нещата. Но освен него има и друго виждане, където всяко цвете става буква, всеки вид цветя – дума и светът може да се разглежда като голям роман. Светът съдържа нещо, което не се изчерпва с физическото. Знаците за това обаче нямат уста, затова значението трябва да бъде извлечено от тях. За този, който се научи да чете шрифта на растенията, в девахана се открива нов свят. Също и всяко животно в света можете да го разглеждате като буква. Постепенно ще успеете да разчитате тези букви. Когато разберете животните в жизнените им проявления, заставате срещу тях като някой, който може да чете, а не като някой, който прави като материалистическата наука, която само описва буквите. Научите ли се да познавате животното като дума, поглеждате зад физическия свят в съвсем различен свят, в астралния свят. Научите ли се да разглеждате растенията като букви, постигате способността да виждате в менталния свят. Това не е нищо недействително, а точно обратното, то е нещо, което е изцяло действително и всъщност

едва тогава ни научава да разбираме истинския смисъл на живота. Действително е така, че правилното значение на духовното опознаване на света ни става ясно едва когато го сравним с четенето. Какъв смисъл би имало, ако начертая нещо на дъската и го опиша, без то да означава нещо? То получава смисъл чрез това, че човек опознава неговото значение. Така е също и със света.

Човек постепенно се учи да познава защо светът е тук, какво може да представлява за човека и какво самият човек представлява в него.

С всичко това не исках да ви кажа нещо ново. Тези, които често са слушали нещо за антропософията, го знаят. Казах го, за да ви дам опора срещу твърдението, че антропософията не е научна и да ви въоръжа срещу възражения, искащи да се опрат на логиката. Само късогледата логика има възражения срещу духовната наука. Логиката, която търси логичното и в най-крайния ъгъл, не може да възрази нищо срещу нейната абсолютна разумност. Така трябва да стане ясно, че тези, които действат срещу антропософията, не изхождат от логически основания, а от внушения. Когато човек се освободи от внушенията и знае, че мислите не са нищо друго освен сенки на деваханически същества, и когато се случи някой професор под влиянието от менталния свят да твърди, че една билиардна топка е движена от *Materia movens*, пренасяща се върху другата билиардна топка, тогава ще може да се погледне зад кулисите и да се види, че той е повлиян от определени същества.

В известно отношение светът се тресе. Той ни поставя големи задачи. Налице са въпроси, произлизащи от най-сериозните изисквания на времето. Социалният въпрос, който вече струваше толкова много кръв, не може да бъде разрешен с внушенията на днешната епоха. Също и партиите, искащи да разрешат социалния въпрос, стоят под такива внушения. Те са обсебени от ментални същества. Който може да вижда зад физическото, вижда зад някой партиен функционер демонът, стоящ до него. Никога няма да се случи нещо друго, отколкото

при Роберт Оуен²⁷, който като благороден човек и приятел на човека, като добър познавач на социалните условия в Англия е искал да въведе един вид примерна икономика, като привлече добри и лоши работници и се опита да основе социална общност в голям мащаб. Той тръгва от основателния предразсъдък, че хората са добри по природа и е необходимо само да се поставят в задоволителни условия.

Създадат ли се такива, те ще имат съществуването, което сами желаят. Но именно този приятел на хората е трябвало да си признае накрая, че в усилията си за социален прогрес трябва да започне не с практически мерки, а с обучение, с разяснения.

Който вижда в духовния свят, разбира взаимовръзките, лежащи в основата на физическия план. Той вижда как хората живеят заедно, някои в дълбока мизерия, бедни и потиснати от работа и нужди, други – плувачи в изобилие, наслаждавайки се на различните неща. Лесно можем да си представяме как да се промени това, когато оставаме само на физическия план. Това правят повечето от тези, които днес се чувстват призвани да реформират. Те не се намират в същото състояние като успешно оперирания слепец, около когото светът изведнъж се представя в багри, защото иначе биха видели най-разнообразните същества зад всичко физическо. Ако се опитате да осъществите добронамерените си реформаторски планове, но не вземете под внимание духовните същества, след петдесет години ще стане още по-лошо, отколкото е било преди. След петдесет години всички днешни социални идеали биха противоречали гротескно на астралния свят, ако астралният свят, човешките страсти, влечения и желания същевременно

²⁷ Роберт Оуен, 1771–1858. Социален реформатор и създател на английските жилищни сдружения. Неговите, основани въз основата на обща собственост селища отвъд океана и в Англия се оказват нежизнеспособни. Сравни «Науката за духа и социалния въпрос» в «Луцифер-Гнозис, 1903–1908», Събр. съч. 34.

не биха се променили. Всеобща мизерия, ужасен световен упадък, страшна борба за съществуването би настъпила на мястото на днешната вече достатъчно ужасна борба. Нужно е само малко да се погледне в духовния свят и се вижда за какво става въпрос там. Хората не са само тела, които трябва да се обслужват с храна. Хората са също духове и са в отношения с други духове. Задачата на окултния мироглед е да доведе до съзнанието им, че са другари на по-висшите светове. Можете да си представите човек, върху когото пълзят бръмбари. Тези бръмбари нямат никаква представа, че този човек, това същество е нещо по-различно от самите тях. Те описват формата, например на носа. Така човекът описва небето, Марс, Слънцето, Меркурий и другите звезди.

Също както бръмбара, който си няма какво понятие, че носът принадлежи към една душа, така днешният астроном описва Меркурий, Марс, Слънцето. Той ги описва така, както ги вижда като бръмбар върху мировия космос. Човекът ще се научи да описва реално едва когато разбере, че звездите са одушевени, че навсякъде съществува дух, че целият Универсум е одушевен. Духовнонаучният мироглед не цели нищо друго, той има същата логика. Предразсъдъците, които не са нищо друго освен внушения, затрудняват хората днес да осъзнаят за какво всъщност става дума в духовния мироглед.

В тези въвеждащи лекции трябваше да бъде показано какви пречки се изправят пред хората, които мислят духовнонаучно и представят духовната наука пред света. Всеки от тях може да дойде в положението да трябва да покаже устойчивост срещу възгледи, които го пресрещат отвън.

Към работата на клоновете принадлежи да подкрепят своите членове за тази устойчивост. Те би трябвало вътрешно да са толкова укрепнали, че въпреки всичко, което се изправя на пътя им, да имат увереност в духовния свят и чрез това да са подготвени за всяка опозиция. Не количеството теософско знание, а вътрешното съзнание, вътрешният живот и вътрешната сигурност са необходими за това. Не е нужно да се борим

срещу това, което се изправя пред нас в света. Много представители на други течения идват тук и искат да спорят с нас, искат да представят знание, което антропософията сама може да оповести. Те винаги казват неща, които теософът от дълго време вече е отхвърлил. Той характеризира, но не критикува. Не пропагандира в обикновения смисъл, понеже това не може да бъде нашата задача. Само който идва доброволно към антропософията, ще бъде добре приет. Да се прави пропаганда и агитация, не е задачата на антропософията. Поради това не е нейна задача и да опровергава другите. Търси се възможност да се характеризира самата гледна точка на духовната наука. Другият трябва да се вживее в нея. Агитацията – ако към нея се приспадне дадена публична лекция – се състои в това, да се разкаже какво предлага антропософията, а този, който иска да се присъедини тогава, ще го направи.

Теософът не защитава мнения и възгледи. Той разказва факти от висшите светове, а за фактите не се спори. Който разпространява духовнонаучния миروглед като теософ (антропософ), си забранява да казва своето собствено мнение. Каквото оповестяваме като теософи, е прастара мъдрост, до която са стигнали всички мъдреци. Няма двама, които да са на различни мнения, ако са стигнали до висшите области. Най-многого единият от тях да не е стигнал достатъчно далеч. Това е един вид душевна нагласа, която теософът може да изгради в себе си. Той не бива да се натрапва с това, но трябва да я чувства в себе си и да я представя също така сигурно пред света. Този, който знае, ще намери в себе си думи за лежащото в него знание.

Така теософската духовна нагласа, както и другите духовни течения, които се изправят насреща ѝ, трябваше днес да бъдат характеризирани, а не критикувани. Ако все повече изграждаме това отношение, ще имаме най-добрите средства да действаме теософски в света. Все повече ще разбираме обкръжението си и духовно ще го изследваме. Това е антропософска дейност.

Накрая още един пример, принадлежащ към тези, които шокират хората, веднага щом се произнесат публично. Тези неща са просто истина и могат да се открият със средствата на нашето духовно изследване. Бих желал да ви опиша едно съвременно явление и вие ще видите как човек може да се научи да разбира обкръжението си, ако действително може да проникне в това, което предлага духовното изследване. Каквото сега ще се каже, не бива да го схващате погрешно, понеже човек трябва да свикне, че има още неща, за които нямаме никакво понятие. Кой е знаел преди петдесет години, че има едно вещество, от което е достатъчно малко зрънце, за да навреди на здравето? Преди петдесет години никой не е знаел нещо за това. Има именно неща, които действат, преди човекът да знае нещо за тях. Радий се казва това вещество.

При радия са липсвали физическите инструменти, при духовните неща – духовните инструменти.

В социалистическото движение има хора, които са извънредно крайни, които предпочитат да вършат всичко набързо. Има и такива с повече консервативна настройка. Там се срещат всевъзможни насоки. Така в социалистическото движение има една организация, която като затворена група винаги показва съвсем особено хомогенна, еднаква нагласа и подобен подход. Това са били най-малко крайните. Всъщност е съсловие, бранш, откъдето произлиза социалистическото профсъюзно движение, именно печатарите²⁸. Те първи развиват един вид закономерност сред социалистическото движение. Определени са тарифи в отношението между работници и работодатели. Дори се стига дотам, че при печатарите съществува вестник, чийто редактор изобщо не е социалист, понеже е изхвърлен от социалистическата партия. В това се вижда колко тази група е сплотена.

²⁸ Немският съюз на печатарите е основан през 1866 г., една година след основаването на Общия немски работнически съюз, като първият социалистически профсъюз.

Възможно е да се появи въпросът: Може ли тези неща също така да се изследват с духовните им причини, както физически се изследва действието на радия? Да, възможно е. Не се учудвайте прекалено на това, което духовнонаучното изследване ни дава като отговор, защо вътре в социалистическото движение има такава група. Това е въздействието на оловото върху човешката душа. Каквото се намира в нашата околност, най-малкото и най-голямото представлява тяло на нещо духовно. Злато, сребро, мед, всичко което живее там, е тяло на нещо духовно. Също и оловото е външното тяло на определена духовност. И който работи с олово, не го прави само в химически смисъл, а има работа и с тази духовност. Оловото засяга не само белите дробове, но има и съвсем особено въздействие върху останалия човек. Тук имате произхода за особената нагласа сред този бранш.

Още едно изживяване, което ми се случи именно преди няколко дни. Посети ме добър познат, който не можеше да си обясни защо при научната си дейност успява да намери аналогии и комбинации, и то в такава степен, в каквата извънредно рядко се среща дори при учените.

Такава способност се дължи на лека подвижност на менталното тяло. Искан също да разбере как този феномен се е получил. След известно време можех да кажа на познатия, че вероятно има работа с мед. Действително се потвърди това, понеже въпросният познат беше валдхорнист. Съвсем малко количество мед предизвикваше при него такава въздействие.

Представете си как човекът без да знае, е същество, подложено на всевъзможни влияния! Одеве говорих за внушенията. Сега виждаме влиянието на целия, намиращ се около човека духовен свят. А какво е теософията (антропософията)? Тя е проникването в духовния свят и в неговите закони. Какво означава това проникване в духовния свят? Означава свобода, защото само познанието дава свобода. Когато се знае нещо, човек може да се постави в правилно отношение към него. Така духовното познание е най-висшият процес за освобож-

даване, който изобщо можем да извършим в нас. Истинското развитие лежи в това, което научаваме чрез духовната наука. Само когато хората искат да станат свободни, ще се обърнат към духовното познание. Но ако не искат да се освободят от обществените предразсъдъци и от всичко, което изобщо не могат да прозрат с мисленето си, няма да се обърнат днес към духовната наука и ние ще разберем, че не могат да го направят. Тези, които са зависими още от Луната и т. н., няма да са склонни да вникнат във влиянията на металите около себе си. Но началото трябва да бъде поставено, малко начало за голямо, много голямо дело. Днес исках само да хвърлим поглед върху това, за което науката за духа иска да бъде начало.

ДУХОВНОТО ПОЗНАНИЕ КАТО НАЙ-ВИСША ОСВОБОЖДАВАЩА СЪЩНОСТ

Втора лекция, 8 октомври 1906 г.

Задачата на духовнонаучното движение

Преди осем дни разгледахме духовнонаучния мироглед, до колкото той може да стане разбираем за съвременния човек. Първоначално този човек естествено изхожда от своето сетивно наблюдение и от разума си, или също и от съвременната наука, в основата на която също лежат сетивни наблюдения и разум. Показахме как духовната наука е в състояние да пресрещне всички възражения, които би могъл да направи разумът ни, опиращ се на научната съвест в настоящето. Не би трябвало само да се разбере целта и смисъла на това разглеждане. То не се прави, за да излезем навън и да влезем в спор с онези, които не се занимават с духовната наука. Който няма още отношение към духовната наука, а също и волята да я опознае, ще трябва първо да се научи да се занимава с това. Не става въпрос да имаме готови аргументи за някоя дискусия, а че всеки може да противопостави в самия себе си, в собствената си душа възраженията, които могат да бъдат изказани от страната на популярната съвременна наука и от останалия съвременен живот. Преди всичко той трябва сам да си изгради известна сигурност. Това беше целта и смисълът на предишните ни разглеждания. Задачата на духовнонаучното движение никога не може да се състои в задоволяването на обикновеното любопитство или любознателност. Макар че в широките кръгове на теософската дейност именно това любопитство, или, да кажем по-изискано, тази любознателност и до днес в повечето случаи довежда хората до съприкосновение с теософските стремежи. Но всички, които идват само от любопитство, след известно време ще се почувстват разочаровани.

Не защото духовната наука няма достатъчно средства,

за да задоволи човешката любознателност до дълбините на съществуването, а понеже знанието, за което се касае в теософското движение, ползва хората само когато е ангажирано знание, чрез което той се включва дейно в ежедневния живот, ако го приложи, или поне ако има стремежа да употреби това знание в живота.

Когато човекът открие духовната наука, лесно изпада в раздвоение. Трябва ясно да поставим това раздвоение пред душата си. Хората, стигнали до антропософията, са от два вида. Едните казват: Искам да помогна, да бъда ценен член на обществото – и вие разбирате, че те очакват теософското движение да им даде средствата да започнат още утре. Другите може би само си създават илюзията, че искат да помагат. В действителност те искат да задоволят любопитството си, да узнаят нещо сензационно. И двете групи няма да станат истински членове на Теософското общество. Защото тези, които веднага искат да помагат, не обмислят, че за да може да се помага, трябва първо нещо да се научи и да се владее. На тях трябва да се каже: Необходимо е да имате търпение, за да развиете в самите вас силите и средствата, чрез които да станете помощници на ближните си. Едните трябва да станат скромни по този начин. Другите обаче, които искат да задоволят само любопитството си, трябва да са наясно, че не могат да им бъдат дадени никакви средства или способност при други обстоятелства, освен ако имат намерение да помагат за развитието на цялото човечество. За това е необходимо много време. Теософското общество трябва първо да развие твърдото убеждение и знание за вечността и духовното битие. Който носи това убеждение в себе си, си казва: Имам време, мога да имам търпение, ще се развивам спокойно. Няма да искам да предприема всичко възможно веднага от сегашното ми несъвършено положение, за да реформирам човечеството и т. н.

Търпение, от една страна, а от друга – воля да се стане служещ помощник на цялото човешко развитие, са методи на Теософското общество. Не бива да се гледа само едното, а да

се обръща внимание и на двете неща. Човек трябва да има търпение и воля за дела, но не бива да ги смесва, а да ги развива отделени едно от друго в душата си. Не бъркайте тези две неща! Съвсем друго е те да са математически сбор, съвсем друго е да са отделени в душата.

Преди няколко десетилетия теософският мироглед беше създаден и направен достъпен за хората в смисъла на тези две изисквания. Още веднъж ще оставим да мине през душата ни знанието, което получихме в течение на годините, или всичко, което вече беше казано в това време, защото колкото по-често се прави това, толкова е по-добре. Знанието следва да се превърне в жива сила на волята. Затова по-старите членове още веднъж ще чуят неща, които вече са слушали може би в друга взаимовръзка, може би всъщност за опресняване на паметта. Преди няколко десетилетия теософският мироглед беше изграден под този аспект. Какво представляваше той преди? Той беше това, което се нарича тайно или окултно учение, следователно нещо, което се е вършило в тесен кръг от особено избрани хора. След строги изпити на волята, чувстването и мисленето, учениците от предишни времена са били допускани до тези затворени кръгове, до езотеричните, окултните братства. От тези братства са произлизали въздействията, които в бъдеще ще произлизат от по-голям кръг хора. Все повече хора ще бъдат призвани да упражняват тези влияния в бъдеще. Малък кръг от избраници винаги е упражнявал влияние, каквото теософското движение следва да упражнява в бъдеще. Дали са били учениците на Хермес, или на елевзинските, египетските или християнско-гностическите тайни школи, или розенкройцерите в Европа, винаги е имало огромни влияния, произлизащи от братства със строго избрани хора в ограничен брой.

Дори и днешният човек с неговата разсъдъчна научност да не знае нищо или почти нищо от това, факт е, че всички духовни култури са произлезли от такива братства и чрез тях е произлязла също и цялата материална култура.

Тук вече е разисквано, че цялата материална култура,

всичко, което човекът създава с чук, трион, тесла, или другояче, дължи произхода си на духовната култура. Можете да наблюдавате както малкото, така и голямото. Вземете един от най-големите строежи на съвременното, Симплонския тунел или тунела Готхард. Малко хора си представят, че никога не биха могли да бъдат построени тези тунели, ако не беше живял Лайбниц. Ако не съществуваше диференциалното смятане²⁹, никой нямаше да може да изгради такива строежи. Мисълта, довела някога този мислител да направи фините пресмятания, е направила възможно всичко това. Всичко, което става на физическия план, води до мисълта. Груба илюзия е, ако някой вярва, че в материалната култура има нещо, което не води назад до духа, до мислите. Каквото и да вземете в областта на изкуството, техниката, индустрията или търговията, най-практичното, простото, ежедневието, то в края на краищата води до това, което се разиграва в душата на човека.

Откъде идват великите импулси на мисленето, на духовното творчество?

Тук докосваме нещо, чрез което ще ни стане ясно как окултните братства са действали през изминалите столетия и хилядолетия. Да вземем един пример. Днешният материалистически мислител не би стигнал до този пример. Пламенен, ентузиазизиран младеж от 18-то столетие, с големи заложби, имал нужда само от подтика чрез едно събитие, което изглежда като случайност, като нещо извънредно незначително. Като по случайност той среща една привидно безразлична личност. Тя му казва някои думи, които привидно не му правят никакво особено впечатление.

Казвам привидно, понеже в душата на този пламенен

²⁹ То позволява изчисляването с диференциали, т. е. безкрайно малки разлики, и заедно с интегралното смятане е от голямо значение за всички проблеми на точните науки и механиката. Диференциалното и интегрално смятане, заедно наречено инфинитесимално смятане, е създадено в края на 17-то столетие от Лайбниц и Нютон независимо един от друг.

младеж въпреки това се задвижва нещо. Срещата, при която са казани тези привидно незначителни думи, наистина е имала голямо значение. Какво всъщност се случва? В едно незначително събитие, станало привидно случайно, се забулва нещо от най-висше културно значение. Братята, които са истинските най-висши пазители на съкровището на мъдростта на човечеството, се намират в този свят. Може би те вървят между нас и бихме могли да ги срещнем. Но по отношение на обикновеното човечество те носят шапка-невидимка. Да ги открият, е задача на другите. Те самите никога не се разкриват. В изминалите столетия е било още по-трудно да бъдат познати, отколкото днес. Не се е касаело и до това, да бъдат разпознати. Но същественото е била тяхната дейност. Представете си такова братство от скрити посветени. Един от тези братя, уж случайно среща младежа. Но такива случайности стават чрез мъдростта на света. С няколко незначителни наглед думи, се възпламенява нещо в младежа, което е възможно най-важното от културна гледна точка. Този младеж се казва Жан-Жак Русо³⁰. В едно привидно случайно събитие е бил положен зародишът да се прояви личността на Русо и чрез него са влети силни импулси в културния живот. Импулсите, произлизащи от книгите на Русо, не са нещо случайно, не и нещо, което се включва в начина на разглеждане на външната история на културата, а са израз на продължаващия да се разпространява поток на мъдростта, както той се съхранява в братствата. В братствата се решава какво е добро за човечеството. Братята са мъдречи, пророци. Те знаят какво е необходимо за човечеството. Тогава, ако е необходимо, изпращат някого от тях

³⁰ В известната си статия от «Обществен договор» Жан-Жак Русо, 1712–1778, се обръща срещу оптимизма относно напредъка на Просвещението. В изкуствения свят на цивилизацията той вижда корена на всяко зло и призовава към връщане на човека към природата. Учението му за общата воля се приема в Конституцията на Френската революция. Сравни Карл Хайер, «Приноси към историята на Запада», VI. том: «Форми и събития преди Френската революция», Щутгарт, 1964 г.

навън в света, за да даде нов тласък на развитието.

Още един пример. Той се отнася за теософския философ Якоб Бьоме³¹ и стои във всяка негова биография. Като момче Якоб бил обушарски калфа. Един ден майсторът и майсторката излезли, като му поръчали да не продава нищо, а само да пази.

В магазина влязъл един човек, който много впечатлил момчето. Чужденецът поискал да купи нещо. Но Якоб не можел да му продаде нищо. След като чужденецът вече излязъл навън, Якоб чул да извиква името му. Той се показал навън и мъжът му казал: Якоб, сега си малък, но един ден ще станеш голям. Ще станеш човек, на когото целият свят ще се възхищава. Този човек дал тласъка към това, което се съдържа в книгите на Якоб Бьоме.

Още по-добре ще разберете за какво се касае тук, когато разгледаме още един пример, който ще може да ви въведе по-дълбоко в тайните на братствата. Нека да си представим, че един непознат човек – непознат във външния свят, но добре познат на посветените – пише писмо на богат таен съветник или на министър. Писмото може би се отнася до съвсем неутрални неща, може би за разрешението на незначителен проблем. Ако това писмо го чете някой посветен – става въпрос за абсолютни факти, – той ще го разбере съвсем различно от някой обикновен човек и ще разбере от него нещо съвсем особено. Възможно е в такова писмо например да трябва да се изпусне всяка трета дума от началото на изречението, или четвърта дума от края. Тогава остават думи, които показват съвсем особен смисъл, нещо, което въздейства върху волята на този, към когото е адресирано писмото. Той може да е про-

³¹ Якоб Бьоме, 1575-1624, теософски мистик. Първата биография на Бьоме написва Абрахам фон Франкенберг († 1652). По-нови биографии: Х. А. Фехнер «Якоб Бьоме, живот и произведения», Гьорлиц, 1857; Йоханес Циасен, «Животът на Якоб Бьоме и теософските му творби» три тома, Щутгарт, 1885; Х. Мартензен, «Якоб Бьоме», Лондон, 1949 г.

чел само, че би трябвало да разчисти нещо. В действителност в писмото стои нещо извънредно важно. Можете да кажете: Но човекът не го е прочел. Това обаче не е вярно. Външното азово съзнание не го е прочело, но вътре лежи именно тайната на един такъв шифър. Правилните думи, които остават, се отпечатват в етерното тяло, в подсъзнанието, така че въпросният човек наистина ги е възприел.

По този начин могат да се дават импулси, според които хората да действат и така, по тайнствени пътища е възможно да се предават директиви, без те да бъдат разкрити.

Това обаче е само банален пример по отношение на неща в света от огромно значение. Посветеният може да действа по всякакъв начин. Той има средства да въздейства не върху ежедневно съзнание, но върху другите слоеве на човешкото съзнание.

Познат ви е немският мистик Корнелий Агрипа фон Нетесхайм³². Негов учител е Йоханес Тритемий³³, абат от Спонхайм. Той е написал книги, които за днешното материалистическо съзнание изглеждат романтични, или като нещо много бароково, във всеки случай като нещо, което човек приема в известен смисъл безразлично. За тези книги се вярва, че също и по времето на Йохан Тритемий от Спонхайм са били приемани безразлично. Но има един ключ за разшифроването на тези книги. Когато се изпуснат някои неща от началото и други от края, останалите думи в книгите на Йохан Тритемий представляват голяма част от това, което днес се изнася като

³² Хайнрих Корнелий Агрипа фон Нетесхайм (1486-1535). «De occulta philosophia», Кьолн, 1510 г., «De incertitudine et vanitate scientiarum», Кьолн, 1527 г. German от F. Mauthner «За суетата и несигурността на науките», 1913 г.

³³ Йоханес Тритемий (1462-1516), 23-годишен става игумен на бенедиктинския манастир Спонхайм, по-късно игумен на шотландския манастир във Вюрцбург. Той написва между другото «Staganographia» и «Полиграфия» като инструкции към окултен символичен шрифт; «Antipalus maleficiorum», инструкции за опазване от черните магически практики; «De septem intelligentiis libellus», Книгата за седемте планетни духове. Сравни: Изидор Силбернагл «Йоханес Тритемий», второ издание, Регенсбург, 1885 г.

елементарна наука за духа. При четенето на тези произведения действително се чете с подсъзнанието това, което днес е дадено като теософия. Столетия наред много хора са приемали науката за духа в душата си, без да са го знаели. Това са били важни влияния в културния живот, стоящи редом с процеси, които обсъдихме тук преди осем дни, а именно въздействията на медта и оловото.

При тези примери можете да видите как в продължение на хилядолетия е било действано в света от страна на окултни братства за доброто на човечеството. Това е било правилно за миналото, но не е вече правилно за бъдещето. Посветените, които разбират смисъла и значението на развитието, ще кажат: Каквото е правилно за миналото, не е правилно за бъдещето. Лоша инспирация би била тази, която по всяко време търси истината само в миналото, а не я изживява в живото битие, чрез което тази истина постоянно би била преобразявана за бъдещето.

Истинският посветен не се обръща само към най-старите учения на човечеството, а за всяка епоха живо преобразява истините, които получава. Това, което трябва да се надигне във всяка душа като възражение срещу тази стара форма на окултната дейност, е чувството за свободата, за вътрешната ценност и достойнство на човека. Хората не са свободни, когато им се въздейства по описания начин. Но свободата, както често е било показано, не е нещо готово, а е нещо, което човекът все повече постига в хода на живото развитие. Свободата е цел на развитието на човечеството, а не нещо, което е положено в люлката на човечеството. Но свободата почива върху познанието. Няма друго средство, чрез което да могат да се преодолеят старите въздействия, произхождащи от братствата, освен разпространяването на самото окултно познание. Това лежи в основата на теософското (антропософското) движение: Да се направи човекът свободен като изучава духовните истини, които по-рано са били запазени за окултните братства. Някога светът не е знаел нищо, а и днес почти нищо

не знае за това, което надхвърля физическия план. Едва когато изучи нещата, надхвърлящи физическия план, то ще стане наистина способно да владее тайнствените въздействия и сили, предавани се от човек на човек, от народ на народ. Това е задачата на бъдещето и с това всъщност също и задачата на теософското движение.

Така духовната наука се представя като нещо съвсем друго по отношение на всички останали движения в съвременното. Много съвременни въпроси се изправят днес пред хората. Към тези натрапващи се от фактите въпроси се причислява преди всичко социалният въпрос, който се представя в различни форми. Към това принадлежат личните права, националните и расовите въпроси, и колониалният проблем. Всички тези въпроси, към които като най-важен се прибавя въпросът за възпитанието, се разглеждат чрез духовнонаучното познание в особена светлина, което иначе не може да се случи в настоящето. Защо е така? С малък пример това ще ни стане ясно.

Днес в психиатрията има известно движение, за което лаиците не знаят особено много. Но понеже всичко навлиза в света чрез вестникарските статии, един или друг ще е подчерпил информация. То действително навлиза във важни дейности. Погледнете най-новите издания на книжния пазар. Там ще намерите интересната книжка за болестта на Роберт Шуман³⁴. Един психиатър се занимава между други личности също и с Роберт Шуман и доказва, че е бил нападат от болестта, наречена в психиатрията *Dementia praecox*, преждевременно слабоумие. Може би знаете, че не само Роберт Шуман, но също и други човешки величия са били изследвани относно духовната им нагласа – Гьоте, Хайне и редица други. Има дори две съчинения³⁵, които не са безинтересни, макар че изследват дори личността на Христос Исус. Всичко това

³⁴ П. Й. Мьобиус, «За заболяването на Роберт Шуман», Лайпциг, 1916 г.

³⁵ Емил Расмусен, «Исус. Сравнително психо-патологично проучване», Лайпциг, 1905 г., де Лоостен (Г. Ломер), «Исус Христос от гледната точка на психиатъра», Бамберг, 1905 г.

може да се случи в нашето материалистическо време. Такъв психиатър казва³⁶: Ако духът на човека се проявява по необичаен начин, в основата на това лежи определена ненормална човешка организация. Днешният психиатър е наясно, че чрез това, което той нарича духовни средства, не може да се въздейства върху такава болест. Какво се има предвид с това, ще видите веднага. Когато някой, да речем, е обхванат от определена форма на лудост, изживявана в ненормални религиозни представи, в продължение на известно време се е вярвало, че може да му се помогне, като му се представят разумни понятия, следователно чрез убеждаване и излагане на разумни аргументи. Лудостта настъпва понякога в съвсем особена форма. Някой например си въобразява, че е преследван. Психиатърът приема това като симптом³⁷. Следователно за него лудостта е само симптом, а в действителност съществува ненормалност в мозъка. С това, че на засегнатия се обясни, че не е преследван, той не може да бъде отклонен от своите маниакални идеи, понеже организацията на мозъка не се променя. Дотук лекарят действително има донякъде право.

Духовният изследовател не иска да преценява другия според дилетантска гледна точка. Ако се обърнете към болния с разумни убеждения, няма да го отклоните от лудостта. Най-многого тя да приеме други форми.

³⁶ «Важно е да се познаят всички форми на психичните разстройства, за да разберем как те се отнасят към физическите промени. ...За медицинското становище има, от една страна, нормата и аномалното – от друга. Отклонява ли се даден човек от нормата, от обичайното, от правилото и достига ли отклонението определен размер, който в зависимост от възгледите надхвърля различни показатели на здравето, той е ненормален или болен, което е всъщност едно и също нещо.» П. Й. Мьобиус, «Избрани произведения», том II, Лайпциг, 1903г., стр. 6.

³⁷ «В действителността може да се случи при някой, който страда от мания за преследване – какъвто е случаят с Русо, но по-голямата част от пациентите никога не са били преследвани, – ние просто да не знаем защо именно представите за преследване са толкова често признаци за заболяване на мозъка.» Пак там, стр. 22.

Нека разгледаме Хьолдерлин. Той също е случай, разглеждан от психиатрите. Хьолдерлин умира от копнеж по древна Гърция. Психиатърът казва: «Той страда от мозъчна болест, а всичко друго е външен симптом. Може би мозъчната болест се е дължи на наследствени заложиби.» Така не е възможно да се въздейства от страна на това, което днес се нарича душевен живот, върху конституцията на организма, върху конституцията на мозъка. Виждате, че изследванията на съвременната психиатрия водят в бездъното. Физическото тяло се приема за даденост, а духовното е само мъгла, излизаща от физическото тяло. Дори най-висшите духовни способности, дори постиженията на нашите гении, доколкото не са обичайни, се обясняват от страна на такива материалистически изследователи като ненормална мозъчна дейност. Това ще ви каже психиатърът. Все едно какво ще му отговорите, той ще продължава да твърди, че целият духовен живот е зависим от физическата организация. Доколкото се отнася до позитивното твърдение, то е правилно, понеже това, за което всъщност се касае, изобщо не се познава в тези кръгове, то е напълно непознато.

Сега стигаме до нещо, което е хубаво добре да запомните. То съдържа извънредно важна тайна, която може би не от всеки се смята за важна тайна. Действително е така, че органите на човека, които изпълняват своята дейност, сами са изградени от тази дейност. Мозъкът първоначално е изграден от мисли. Кръвта се развива от живота на чувствата. Без топла кръв няма живот на чувствата. Но кръвта наистина е изградена първоначално от чувствения живот. С това имаме съвсем нова гледна точка. Можем да си кажем: Наистина не можем да променим мозъка на човека с това, с което чрез своя мозък той си създава едни или други представи. Но зад този мозък стоят другите мисли, които материалистическата наука изобщо не познава и те първо са изградили мозъка. Този мисловен свят трябва да се опознае, той е творческият мисловен свят. Така че трябва да правим разлика между обикновените мисли и един

нахлуващ – наистина нахлуващ – мисловен свят. Понеже мозъкът е роден от мисловния свят, човешкият дух е в състояние да създава не само мисли, произлизащи от мисловния свят на мозъка, но и да участва в онзи мисловен свят, който витае зад физическата организация. Чрез това човек се учи да владее мисловния свят. Лекува се не с логически основания, а чрез това, че се навлиза много по-дълбоко навътре в духовните области. Когато мислите се извеждат от действителния духовен свят, е възможно от самата мисъл да променим физическия организъм и болният отново да оздравее.

Така имаме работа с двойно съществуване на духа. Имаме духа, който първоначално се проявява на повърхността на природните явления, в изкуството и науката, в произведенията на техниката и индустрията. Този дух сам е произведение на физическия живот. Но зад него стои неговият творец и той също е дух. Чрез един образ можем да си го изясним. Представете си, че тук имам вода, която охлаждам чрез определена процедура, така че да стане лед. Когато стоплим част от леда така, че отново да стане вода, имате три различни неща – първоначалната вода наоколо, леда и това, което отново е станало вода. Така разглеждайте и човешкия мозък. Духът, който изпълва целия свят, се е сгъстил до мозък, както водата до лед, и от мозъка отново се отделят мислите, както водата от затопления лед. Така можете да схванете всичко материално като съгъстяване на духа, като свиване на духа, а духовното, което се появява в света, можете да го разглеждате като произлизащо от физическото.

Материализмът вижда само сгъстената материя и забравя, че зад материалния свят стои духовното, че освен нещата съществува нещо духовно, което създава материята. Теософското движение трябва отново да доведе до духа, който стои зад материалното.

Сега можем да свържем казаното с една мисъл, която изказахме последния път. Говорих ви за писането. Ние написваме нещо и казваме думата «дух». Който няма никакво понятие

за духа, сигурно няма да напише тази дума. Но може да дойде някой, който няма понятие от духа, изобщо не може да чете, но може да опише: Това е крива линия, която отива надолу, после отново има крива линия нагоре, после отново надолу и така нататък. На никой човек няма да му дойде на ума, че това, което описва този, който не може да чете, се нарича «дух». Но науката днес така описва фактите. За да може да се напише тази дума тук, е бил необходим някакъв смисъл, излял се в това, което стои тук. Пишещият може да се махне, да дойде друг и от това, което стои тук като материално, да познае какво първоначално е имал наум писателят. Така е също и с първоначалния дух насреща на физическия ни свят. Физическият свят е шрифт, нищо друго освен шрифт. Обикновената наука описва отделните неща на света така, както показах. Окултистът обаче знае, че тези отделни неща, освен че човек може да ги опише външно, означават още нещо. Те могат да се прочетат, понеже са писмени знаци на духа. Когато този свят се разглежда като писмени знаци на духа, когато всичко външно – минерали, растения, животни и хора – се приеме като писмени знаци на духа, чрез четенето на физическия свят се стига от само себе си вътре в духовния свят.

Това четене обаче не е съвсем просто. За да покаже един пример за това четене, ще изложа следното. Химикът взима кръв, анализира я и казва, че се състои от тази или онази съставка. Тогава е готов и знае какво е кръвта. Но четенето в духовнонаучен окултен смисъл ви показва, че кръвта, във формата, както я имаме, не може да се породи, ако зад нея не протичат явленията, които наричаме астрални. Духът на света действа върху веществото чрез астралните явления. Никога нямаше да има кръв във физическия свят, ако зад него не се намираше астралният свят. Може да има всичко възможно, но кръвта е възможна само поради това, че отзад се намира астралният свят. Така в кръвта четете астралното, както в тези знаци четете думата «дух». Четенето на писмените знаци, дадени тук, във физическото, води до ясновиждането в астрал-

ния свят.

Правилният път да се влезе в духовния свят е да се задълбочим много смислено в обкръжаващия ни свят. Удобно е да се навлезе в духовния свят по друг начин, но по-сигурно е чрез изучаването на явленията, които ни обкръжават. Другояче говори един минерал, другояче – едно растение, животно, човек, понеже всички тези същества са различни писмени знаци. Ако ги разглеждате смислено, те ще ви донесат сведения от духовния свят. Поради това в розенкройцерските указания за окултно обучение на първо място ще намерите изучаването на нашия свят, всеотдайното и дълбокомислено разглеждане на света. Когато започна нашето теософско движение, някои казаха: «Каквото той ни разказва, може да се прочете във всяка природонаучна книга. Той говори за произход, борба за съществуване и т. н., но ние искаме да чуем за нещата, които протичат в духовния свят.» В тези неща може би стои много повече, отколкото хората, които го изискват, биха могли да понесат. Но изходната точка следва да бъде намерена в сигурното разбиране на непосредствената ни действителност, не в простото описание, а в смисленото разбиране.

Разгледайте като важна основна истина – розенкройцерското окултно обучение винаги я е разглеждало като основна истина, – че тук, в сетивния свят, изглежда така, както могат да възприемат физическите сетива.

В астралния свят изглежда по друг начин, съвсем различно. А в деваханическия свят изглежда съвсем другояче. Така става по отношение на възприемането. Но съществува мисленето, с което разбираме възприятията от физическия, астралния и деваханическия свят. Мислите и законите на логиката са същите за всичките три свята. Кое е мислено правилно, е също правилно в девахана, правилно е на астралния, както и на физическия план. Научите ли се да мислите правилно на физическия план, в това правилно мислене имате сигурен водач през другите светове. Но става въпрос да се научим да мислим смислено, дълбоко и значително. Поради това никой

не би следвало да си спести усилието да прониква с мислите в сетивния свят и да го разглежда като писмени знаци, които носят сведения за един по-висш духовен свят.

На първа линия се касае за великия процес на освобождаване на човечеството, следователно за това, да получим смислено учение за значението на физическите явления. През тази порта ще бъдем въведени в духовния свят. Наистина е себеотрицателна работа, но човекът трябва да я извърши. Когато действително я извърши, когато постепенно изкачи пътя към духовното и се научи да схваща нещата от страната на духовния свят, тогава ще стане сътрудник във великите културни задачи. Това той може да направи само като свободен човек. В момента, когато иска да изгражда културата на бъдещето върху основа, различна от тази на свободата, няма да създаде нищо друго освен мъртвороден продукт, като внесе представите на миналото в бъдещето. Но голямата разлика в сравнение с миналото е, че действат не принципи и институции, а хора. Също и в миналото са действали само хора, но те са били малък кръг и принципите им са се отнасяли за общото в човека. Някои хора хвалят тези принципи и мислят, че са били нещо първоначално. Хората говорят за нещо, мислейки, че го извеждат от принципи. Но то не е нищо друго освен произлизащ от посветените импулс.

Такива импулси се изтъкават по-нататък, това може да трае дълго време. Нека вземем за пример едно древно посвещение, това на Хераклит³⁸. Той е излагал откритите от него истини във външни формули, които безброй хора са доразвили. Те вярвали, че мислят оригинално, но не е така. Оригинално можем да мислим само когато виждаме зад нещата и може да разбираме тяхното реално значение.

Надявам се малко да сте почувствали как човекът трябва да се включи в културния процес, как, учейки, да тръгне

³⁸ Хераклит принадлежи към така наречените предсократовци, живели от около 590–480 г. пр. Хр.

от търпението, без да иска да действа прекалено рано и как с волята си да служи на човечеството в хода на неговото развитие. Той може да го направи, когато възприема нещата чрез сетивата си, задълбочи се в тяхната същност и така стигне до творческия дух зад сетивния им образ. Когато човек чувства и изживява това дълбоко в себе си, тогава е теософ. В бъдеще хората трябва да са свободни в много по-голяма степен, отколкото са били в миналото, и преди всичко да бъдат и много повече на брой. Неотдавна в Средна Европа е имало само малко хора, които действително са били свободни. Имало е малки центрове, от които културата се е излъчвала. Тя се е разпространявала върху останалите хора под формата на възгледи и мнения, така че те са вярвали, че всичко останало е заблуда. Също и Русо е вярвал, че споделя само своите мнения, своя интерес, докато е бил повлиян от другите.

Посветените знаят, че животът между раждане и смърт, затворен в сетивните явления, се владее от сили, които не престават да действат след смъртта, които тогава са там, също както във физическия живот, които са съществували преди раждането, а по време на физическия живот са приели само друга форма. Посветените са можели да дават импулси на света, понеже са виждали какво има след смъртта. Чашата, която стои тук, никога не може да се движи сама. Също и затвореното между раждането и смъртта не се движи от само себе си. Силите, които движат затвореното между раждане и смърт, съществуват винаги, те са вечни.

Посветените ги познават и по-голямата част от човечеството също трябва да ги опознае в бъдеще.

Почувствайте вътрешно това, защото е много важно. Без него не можете да напреднете в окултизма. От него зависи дали ще се включите като активни членове в теософското движение. Това чувство ще ви води с известна сигурност през възприеманото от вашето обкръжение. В културата забелязвате хаос. Теоретично хаосът е в материализма. Нещо чудовишно е, когато човекът днес отвори някоя книга и в нея му се

предлагат несвързани, отделни познания. Всякакви детайли и навсякъде хаос, също и навън в социалния живот.

Какво би направил този, който не се намира в теософския живот? Той дава предложения как всичко да се направи по-добре. Колко много социални рецепти са били предлагани вече на човечеството. Но теософското (антропософското) движение се отличава от другите с това, че не предлага рецепти, не казва как нещата да се направят по-добре. Бъдещата култура не е да се изнамират рецепти, да се обсъжда как да се постигне световен мир. Да се излагат програми е работа на миналото. Бъдещето се състои в това, да съществуват хора, които да постъпват правилно, изхождайки от самите себе си. Науката за духа не дава предписания кое е правилното, а показва на човека как да стигне дотам, да прави правилното. Когато тридесет човека са се събрали, антропософията никога няма да каже: Тези тридесет човека ще живеят мирно заедно, ако имат тази или онази конституция. Тя много повече показва на всеки поотделно как да достигне в самия себе си степента на развитието си, от която да открие правилното изцяло от себе си, когато влиза във взаимодействие с другите. Това е теософската задача в движението на бъдещето.

В различни лекции³⁹ сме обсъждали от висши гледни точки световното положение, войната и мира, въпроса за равноправието на жените и социалния въпрос.

Чрез освобождаването на човека, чрез изтръгването на човека от принудата на околната среда той същевременно се извежда във висшите светове, защото едва истинското освобождение прави възможно пристъпването във висшите светове. Човекът никога не може да навлезе във висшия свят под натиск. Сега виждаме доброто дори на хаоса. Ако цялата ни

³⁹ Берлин, 12 октомври 1905 г., Хамбург, 2 май 1908 г., Хамбург, 17 май 1906 г., издадени в «Световната загадка и антропософията», Събр. съч. 54. (Последните две лекции са съответни на двете лекции в Берлин, 26 октомври и 2 ноември 1905 г., но от тях не са запазени записки).

култура не беше се превърнала в хаос, отделните личности не биха могли да се разгърнат от само себе си. Те винаги биха били обвързани с обкръжението. Старият порядък трябваше да се разкъса и да се превърне в хаос. В това отношение стоим пред големи промени и никой не бива да се надява, че може да реформира света по друг начин, освен чрез развитието на душите. Всичко останало би било дилетантско пророчество.

Така в тези два часа, вчерашния и днешния, се опитахме да схванем смисъла на духовнонаучното движение като културно движение. Следващия път ще видим как кармата на хората се проявява в цялото културно движение и какви са отделните кармически взаимовръзки при човека. С други думи, ще видим какво човекът пренася от едно в друго превъплъщение и как в процеса на превъплъщенията той взема участие в световните събития. Това е задачата, която ни очаква след осем дни.

КАРМА И ДЕТАЙЛИ НА КАРМИЧЕСКАТА ЗАКОНОМЕРНОСТ

Берлин, 15 октомври 1906 г.

Днес ще говорим за кармата и за детайлите на кармическата закономерност. Знаете, че под карма се разбира великият закон за причина и следствие в духовния живот и че този кармически закон дотолкова се разглежда в науката за духа, доколкото се отнася до повтарящия се земен живот. Ние говорим за прераждането и кармата като за две, принадлежащи едно към друго неща. Както добре знаете, този кармически закон може би се схваща малко външно, като че ли се отнася само за вид награда и наказание, които от едно възплътяване преминават в друго, така че когато на човек му се случи нещо лошо или добро в този живот, би трябвало непременно да си каже: Това съм си го заслужил в предишен живот, или ако направя това или онова, в следващия живот ще получа съответната награда или съответното наказание. Нещата не са толкова прости. Който иска да разбере закона за кармата, трябва да се задълбочи в природата на човека и в цялата му същност.

От противниците на науката за духа се отправят най-бурни възражения срещу закона за кармата и прераждането, като се започне с думите: Достатъчен ми е един земен живот. Не се желае този живот да се живее толкова често и се стига до твърдението, че е учение, което води до бездействие, до резигнация насреща на сляпата съдба. Ще разгледаме съвсем точно такива възражения и ако искаме да проследим историята на кармата, при всяко от тях ще видим какво може да му противопоставим. За това трябва да си припомним – макар че вече често сме го слушали – какво представлява човекът в по-дълбок смисъл.

Както знаем, човекът се състои първоначално от физическо тяло, което можем да видим с очите и да докоснем с ръцете, което физическата наука изследва и изучава, а анато-

мията разчленява, което познаваме в обикновения живот. Това физическо тяло се разглежда от много материалистически мислещи хора като единственото, което съществува изобщо от човешката същност. Като втори член на тази същност ще разгледаме етерното или жизненото тяло. То е тялото, което се състои от друга по същност субстанция, различна от тази на физическото тяло. Не е достатъчно да кажем, че материята, веществото, от което е съставено етерното тяло, е много по-разредено от веществото на физическото тяло. По-скоро имаме работа със съвсем «друга вещественост». Тя е действена, силова материя. Тази етерна материя, която няма нищо общо с това, което физиката нарича етер, има нещо творческо, тя всъщност е изграждащият елемент. Най-добре ще си представите етерното тяло, което има приблизително същата форма като физическото, но е напълно пропускащо, макар и не напълно прозрачно – дори не и за ясновидците. То е пропускащо, проходимо; ако би било самостоятелно, бихме могли да минем през него, но същевременно е творящо, така че физическите човешки органи са извлечени и изградени от него. Сърцето, белите дробове, черният дроб и т. н. са създадени и извлечени от това етерно тяло. От материалистическа гледна точка би могло да се каже: Тогава етерното тяло при детето би трябвало да е съвсем малко. Това наистина е така. Не бива да се учудвате, понеже ние го разглеждаме повече като сила, която при известни обстоятелства може да заеме по-малко пространство от това, което тогава създава. Тук имаме работа с творящ живот, с творящо тяло, което лежи в основата на физическото осезаемо тяло, заемащо пространство. Това етерно тяло е носител на навиците на човека. Преди всичко то е носител на паметта и темперамента, изобщо на всичко, което са постоянни душевни свойства в човека. Когато говорим за душевността на човека, не на последно място имаме предвид темперамента и първоначалните заложби на характера. Това, според формата си, се отпечатва в етерното тяло.

Третата съставна част на човека е астралното тяло. То

изпълва и обкръжава човешкото тяло като светлинна аура, в която се виждат пориви, нагони, силни желания и страсти. Това често е описвано.

Четвъртата съставна част е това, което се проявява в собственото самосъзнание, в аза. Другите членове на човешката същност са заложени още като зародиши и се намират в този аз.

Разглеждайки кармическото развитие, нас ни интересуват предимно споменатите членове на човешката същност. Трябва да имаме предвид едно от всичките други неща, един факт от живота, който е много важен. Когато погледате назад към изминалия си живот и се пренесете до детството си, ще кажете, че сте научили много неща. Имало е време, когато не сте могли да четете и пишете и не сте познавали нищо от историческите събития, процесите в света, литературата и много други неща. Сега знаете всичко това, то е станало собственост на душата ви. Познато ви е още нещо. Знаете, че може много да се учи, но с това първоначалният характер и темперамент на човека не се променя особено много. Има хора, които учат невероятно много в течение на живота си, изпълват душата си с всевъзможни знания и въпреки това трябва да си кажат: Някога бях избухлив, днес съм също такъв. Или: От край време си бях флегматик и съм си останал такъв. Имах различни привички, които и днес са такива. Но има и хора, които са променили много от своя характер и душевни качества. Може би изобщо няма човек, който да не е променил нищо от своите заложби. Ако погледнете детството си, ще трябва да си кажете, че оттогава сте променили някои неща. Но същевременно ще установите, че наблюдението и ученето се отнасят към преобразуването на характеровите заложби както малката стрелка на часовника към голямата. Преобразуването на характера и темперамента става по-бавно, също както се движи малката стрелка на часовника, а възприемането на знания и наблюдения в живота става по-бързо, подобно на движението на голямата стрелка. Това се дължи на факта, че всичко, което

човек научава, може да се възприеме по-бързо в душата, понеже негов носител е астралното тяло и то се отпечатва в него. Когато чуете нещо съвсем ново, се прониквате с чувство, което на другия ден е забравено, или когато почувствате болка, която изчезва с времето от съзнанието ви – това са неща, които се виждат да просветват в астралното тяло, но отново изчезват от него. Всичко това има за носител астралното тяло.

Следователно което в живота временно просветва в нас и отново изчезва, е свързано с астралното тяло. Но което принадлежи към постоянния жизнен опит на човека, доколкото се проявява душевно, всичко навлизащо в навиците, така че човекът го запомня за дълго време или за през целия си живот, всичко имащо общо с темперамента, се намира в етерното тяло, което е по-гъсто от астралното тяло.

Ако човекът успее да промени някой навик, черта на характера си, например да преодолее безгрижието си и да стане съпричастен човек, това ще се види в етерното тяло, а не само в астралното тяло. Ако човек учи много и възприема така, че това постепенно стане част от душевността му, като не само знае, а в дълбок смисъл притежава наученото като своя душевна собственост, той променя конфигурацията на етерното си тяло. Ако някой приеме някакъв морален принцип и винаги си казва: Принципът съществува, затова го следвам, той променя нещо само в астралното тяло. Но ако принципът така навлезе в него, че той не може да живее по друг начин, тогава се отпечатва в етерното тяло. Преминаването от астралното в етерното тяло става бавно и постепенно в хода на живота.

Нека от разглеждането на съставните части на човека да преминем към това, което е кармата и да ги видим в тяхната взаимовръзка. Което бавно се извършва в един и същ земен живот, т. е. преходът на нещо, намиращо се само в астралното тяло, към етерното тяло, се извършва кармически от едно възплъщение в друго по следния начин. Който е правил усилие да отсъжда морално правилно и в това усилие може би е бил поощряван и от друго, в следващия си живот има плодовете на

усилието като залогби в етерното си тяло, като един вид навик, свойство на характера си. Кое то сега се намира в астралното тяло, в следващия живот става притежание на етерното тяло. Ако срещнете човек с добри черти на характера, ако тези свойства се проявяват постоянно в живота му, това показва, че в предишния си живот е възприел или сам създавал съответните представи. Склонности и черти на характера произлизат от представи, мисли и понятия, които сме си изградили в предишния живот. Ако вземете това под внимание, можете да предприемете нещо за следващия си живот, така че да заложите определена организация на етерното си тяло за през следващия живот. Можете да си кажете: В този живот ще се опитам постоянно да разбирам доброто и правилното. Тогава етерното тяло ще ви покаже, че е правилно и добре да следвате съответните принципи. Тук е особено важно да обърнете внимание на едно понятие, свързано с кармата. Това е понятието на съвестта. Каквото се издига от съвестта на даден човек, също е нещо постигнато. Човекът има добра съвест, инстинкт за доброто, правилното и истинското само чрез това, че си е изработил тази съвест в миналия си живот, в житейските си преживявания, в принципите си. Можете да се грижите за утвърждаване и повишаване на съвестта, ако решите всеки ден по малко да задълбочавате моралните си възгледи. Моралните възгледи стават съвест в следващия и по-следващия живот.

Така виждате, че това, което ни показва голямата стрелка на часовника на живота, в следващия живот се превръща в малката стрелка. Ако в единия живот се стремим да задълбочим принципите и възгледите си, в следващия те се затвърдяват. Каквото в един живот се прояви в етерното тяло, в следващия живот пренася плодовете си във физическото тяло. Добри привички и склонности, добри черти на характера подготвят здраве, физическа сила, сръчност, следователно здраво физическо тяло за следващия живот. Здраво физическо тяло през един живот показва, че въпросният човек си е подготвил физическото тяло в предишен живот чрез изградените от него

привички и черти на характера. Особено силна зависимост има между добре изградената памет в един живот и физическото тяло в следващия живот.

Нека вземем за пример човек, който веднага забравя и друг, който има вярна памет. Необходимо е човек по съзнателен начин да извиква в паметта си изживените неща⁴⁰ и това да го упражнява постоянно. Накрая ще види, че не само получава добра памет за нещата, за които особено се е тренирал, но тази добра памет има и друга сила. Това се вижда при духовното развитие. Обхващането на миналото се изгражда по особен начин. Който съвестно упражнява паметта си, ще се роди с физическа сила, с тяло, което ще му служи в следващия живот да изпълни това, което вътрешно душевно иска. Тяло, което не може да изпълни това, което иска душата, идва от предишен живот, в който човек не е положил грижа за изграждането на здрава и добра памет и не се е постарал да промени слабата си памет.

Днес само споменаваме отделни явления, но можете да си представите колко обширна е областта, за която говорим. Истинският окултист никога няма да се занимава със спекулации. Изнесеното от мен не са теории, а неща, които са били проверени при различни случаи. В основата на това, което казах, лежат определени изследователски резултати.

Казаното, че здрав физически организъм, който се подчинява на душата, се дължи на добра памет в предишен живот, почива на много изследвани случаи и съответните резултати са установени факти от изследването. Току-що ви разказах точно такива факти.

Изграденото в етерното тяло, навлиза през следващия живот във физическото тяло, така че през следващия живот се проявяват като здраво физическо тяло не само добри склон-

⁴⁰ Например вечер ретроспективно да се разглежда изминалият ден, като се започне от вечерта към сутринта и човек се опита да си спомни детайлите – облекло на хората, цветове и сетивни възприятия от околността. – Бел. пр.

ности, морални черти на характера и прилежност, но непорядъчни черти, лоши навици и порочни склонности водят до болен организъм в следващото възплъщение. Не бива да се смята, че определена болест се дължи на определено качество, а че общо взето болестни предразположения, известни болестни заложиби се дължат на някои черти на характера и темперамента в предишен живот. Човек, живял с порочни черти на характера, има организъм в този живот, който по-лесно се разболява от някой друг. Който е имал добри свойства на характера, порядъчен темперамент, се ражда с тяло, което може да бъде изложено на въздействието на всевъзможни епидемии, без да се зарази, и обратното.

Виждате, че нещата в света са сложни и се подчиняват на закона за причина и следствие. Ще спомена един случай, който отговаря на определени духовни изследователски заключения. Може да изглежда шокиращо, но в една антропософска група той би трябвало да може да се разкаже. Някой развива в живота си много егоистично чувство за притежание, истинска жажда за външно богатство. При това не се касае за нормалния стремеж за богатство, който може да се дължи на алтруистично намерение да се помогне в света и да се развие безкористна дейност – това е нещо друго, – а става въпрос за егоистично чувство, което се дължи на определена конституция на етерното тяло и стремежът за забогатяване надхвърля необходимата степен.

Такъв човек много често се ражда с физическо тяло, което има предразположение към инфекциозни болести. В многобройни случаи е окултно установено, че хора, които в сегашния си живот лесно се заразяват при някои епидемии, болестно са се стремили да забогатеят в предишния си живот. Можем да го кажем и така. Две качества имат ясно видимо влияние върху изграждането на кармата през следващия живот. От една страна, можем да говорим за силното влияние, което упражнява присъщото на характера постоянно любовно-обилно, доброжелателно отношение към другите хора. Има

хора, които приемат добронамерено всичко при другите хора, отнасят се с благосклонност към обкръжението си. При някои тази обич надминава чисто човешката обич. Те обичат природата и целия свят. Колкото повече това чувство на всеобхватност се засилва и става склонност на душата, следователно отпечатана се в етерното тяло, толкова повече човекът млади в следващия си живот, той се запазва дълго време млад. Който следователно бавно остарява, дълго време изглежда млад и подвижен, в някой предишен земен живот или дори в няколко предишни животи е изпитвал обич към обкръжението си. Човекът остава толкова повече физически млад в следващо възплъщение, колкото повече е изпитвал обич към обкръжението си. Който изпитва антипатия към хората около себе си, бързо остарява. Тяло, което физически клони към преждевременно остаряване, показва живота на някой, който вечно е критикувал и недоволявал в предишен живот. Така се вижда, че човек може да въздейства върху живота си, като съзнателно взема участие в изграждането на кармата си. Който в този живот проявява обич, може да е сигурен, че в следващия си живот ще има тяло, което не старее бързо. Всички хора, които днес критикуват още от ранна възраст, в следващия си живот ще са хора, почти родени с бръчки. Това е крайно изказване, но в него лежи голяма част истина.

Така кармическите закони ни показват взаимната връзка между здравето и духовния живот. Че тази връзка всъщност не може да се достигне с две крачки, а трябва да се стигне до детайлите, не може да се отрича. Също така не може да се оспорва, че моралната, правдивата и съвестната душа е бъдещият строител на здравословния живот. Но не бива да се очаква това да стане от днес за утре, и да се вярва, че този, който има душевни недостатъци, може да се излекува изведнъж. Следва също да се разбере, че човек трябва да стигне от егизма до самопожертвувателен начин на живот, който не очаква веднага да получи плодовете на делата си. Това, което стане навик, може да се отрази на физическото тяло още в този живот. До-

казателство е окултното развитие, което по съзнателен начин може да има въздействие не само върху астралното тяло, но също и върху етерното тяло. Който премине през окултно развитие, се научава да влияе не само на астралното си тяло, но също и върху етерното и физическото си тяло. Чрез преобразяването на обичайното поведение е възможно от един сприхав да се получи мек човек, от някой избухлив – уравновесен, хармоничен човек. Окултистът трябва да промени навиците си в относително кратко време. Истинското развитие предполага това, което се изучава, да не остане само теория, а да навлезе в етерното тяло. Тогава окултистът постига то да навлезе също и във физическото тяло. Той се научава да владее сърдечния ритъм, пулса и дишането. В окултното развитие се съкращава това, което в обикновения живот се разпределя в много възплъщения. Кармата се съкращава.

Още през тази зима ще обсъдим някои неща, ще ни станат по-разбираеми и прозрачни, когато опознаем някои повътрешни кармични взаимовръзки като например разликата между красив и грозен човек. Какво имаме кармически при един красив човек?

Тук става въпрос за нещо, което първоначално изглежда невероятно, но е вярно. Красотата на физическото тяло се дължи не винаги, но много често на изтърпени страдания в предишен живот. Страдания в предишен живот – физически и душевни – в следващ живот се превръщат в красота, красота на външното физическо тяло. В тези случаи наистина е така, че трябва да употребим едно сравнение, което често съм споменавал. Чрез какво се появява перлата в перлената мида? Всъщност чрез болест, тя е резултат на болест. Приблизително така има един процес в кармическите взаимовръзки, който изразява връзката между болест, страдание и красотата. Тази красота е откупена с много страдания и болести.

Също и мъдростта се откупва с болка. Не е безинтересно, че чрез външно изследване днес многократно се потвърждава, каквото окултистите казват от хилядолетия. Че мъдростта е

свързана с болки и страдания, с пълен с лишения сериозен живот в предишното съществуване. От време на време си струва да се допитаме до външното научно изследване. В последно време излезе една книга, отнасяща се до мимиката при мисленето⁴¹. Книгата иска да покаже как физиономията на човека показва начина и вида на неговото мислене. Авторът, който, както ясно се вижда, не знае много за окултизма, открива чрез външно наблюдение, че във физиономията на мислителя може да се познае отпечатъкът на преживените болки. Сегашната наука постепенно започва да потвърждава прадревната окултна мъдрост. През следващите години това ще се случва много повече, отколкото някой учен може да си представи.

Още по-лесно ще разберете, че не можем да се движим със сляпа вяра или вяра в авторитета по отношение на някои явления на духовната история. Когато, разбирайки закона на кармата, например разгледаме явление като Шопенхауер, който излива песимистично настроение върху целия си мироглед, тогава този, който прозира надълбоко, не бива да вярва, че този песимизъм показва изобщо човешката основна нагласа. По-скоро е основна нагласа на неговата душа, която кармически е подготвена да се прояви в него чрез определена конституция на етерното му тяло. Това песимистично настроение на един мислител може да се разбере, ако се проследи кармически. Личност с такава нагласа е нямала възможност да прави много добрини в предишен живот; това е съвсем конкретното обяснение. Напротив, поради положението в живота си и професията си, този човек е бил осъден да извърши някои лоши и неправилни дела. И тези злини и несправедливости, които е бил принуден да извърши не кармически, а заради професията си, се връщат обратно като известна антипатия към света, изправящ се сега насреща му. Това е повторението на собствените, извършени от него дела. Ако искате да разберете кармата, не бива да сте само фаталист и да мислите, че всич-

⁴¹ Sancte de Sanctis, «Мимика на мисленето», 1907 г.

ко е предопределено. За това, което човекът върши сега, не е нужно да е предопределен чрез предишния си живот. Това често се изравнява едва в следващия живот. Делата не винаги са плодове от предишен живот, а в определени случаи се уравняват в някой бъдещ живот. Когато се говори за песимистичното основно настроение при Шопенхауер⁴², имаме предвид такива дела.

Нека първо да разграничим всичко, което човекът извършва като свои собствени индивидуални дела, произлизащи изцяло и напълно от неговата личност, а не тези, които изпълнява поради своята народност, семейна общност и професия. Двама министерски съветници могат да направят едно и също нещо, понеже са съветници, това го оставяме настрана. Но те могат да извършат и нещо съвсем различно, понеже са различни хора. Сега ще разгледаме това, което произлиза от някоя личност като постъпка, то я пресреща като нейна външна съдба в следващия ѝ живот. Ако човек се намира в благоприятни жизнени условия и му е отредена щастлива съдба, това се дължи на извършените от него правилни, умни и добри дела в някой предишен живот. Ако човек живее в лоша жизнена ситуация, много неща не му се отдават, намира се в неблагоприятни условия – има се предвид външното положение, не конституцията на физическото тяло, – това се дължи също на лично извършени дела в предишен живот. Каквото човекът е извършил поради професията и семейното си положение, се наслагва върху темперамента и характера. Съдбата на човека е обусловена от личните му действия в предишен живот. Може да се постигне благоприятна или неблагоприятна съдба в следващия живот чрез добри, умни и правилни дела.

Който е доведен до определени личности, сам е създал условията за това в предишен живот. Той е имал нещо общо с тези хора и сам ги е довел до себе си. Като пример, един слу-

⁴² Виж «Артур Шопенхауер» в «Биографии и биографични скици, 1894-1905», Събр. съч. 33.

чай от времето на тайното съдопроизводство. То е било свързано с екзекуция. Обвиняемият е бил представян пред маскиран съдия, който веднага е изпълнявал присъдата. Тук имаме случай, в който един човек е бил осъден и убит. Съдбата му е проследена и изследвана окултно до предишните му възплъщени-ния. При това е установено, че осъденият от пет съдии някога като вожд е заръчал да се убият тези пет човека. Някогашната постъпка отново поставя в живота му като с магнетична сила тези пет човека и те си отмъщават. Това е краен случай, но в него лежи обща закономерност. Не можете да срещнете някой човек, който навлиза в живота ви, ако сам не сте го довели до себе си въз основа на предишни отношения. Но може да се случи поради професията или семейното си положение човек да бъде събран с хора, с които никога не е бил заедно преди. Но тогава в следващия живот чрез взаимните отношения ще бъде поставена основата за среща, която ще бъде във връзка с външната съдба и живота на участниците.

Виждате, че такива кармически представи са много сложни и не са лесни за обясняване. Важното е те да се изучават в детайли, понеже само чрез това наистина ще разберем живота.

Трябва постоянно да се има предвид, че правилно схванатата идея за кармата не бива да се противопоставя на учението за спасението, както то се намира в християнството. Вече обясних съвместимостта на християнската идея за спасението с идеята за кармата, но има нови слушатели сега. Срещат се много недоразумения. В много случаи те произлизат от това, че за науката за духа говорят доста хора, които нищо не разбират от това. Твърди се, че кармата означава, че човекът трябва да понесе всички последствия от делата си. Ако е сгрешил нещо, може единствено сам да се освободи от греховете си. От тази гледна точка много теософи обясняват, че това няма нищо общо с мислите за спасението чрез Христос Исус. Науката за духа не можела да приеме спасение чрез друго същество, понеже човекът трябвало сам себе си да спаси. Хрис-

тиянските теолози оборват това, като казват: Ние вярваме в спасението чрез Христос Исус, вие вярвате в самоспасението. Това не може да се обедини.

Кармата е нещо като жизнен баланс, който може да се сравни с търговски баланс. От едната страна са разходите, от друга – постъпленията. Те се събират и се прави равносметката. Щеше да е странен търговецът, който би казал: Не искам да търгувам, за да не се нарушава равносметката. Както във всеки момент на търговския живот може да се извърши нова сделка, така във всеки момент може да се предизвика нова карма чрез някое ново действие. Ако някой мисли, че човек сам си е докарал страданието, че си го е заслужил, затова не бива да му помага, би било глупост. Това е същото, както ако някой каже на банкрутирал търговец: Двадесет хиляди марки биха ти помогнали, но ако ти ги дам, ще се наруши твоята равносметка. Това сигурно няма да е истина. Уравняващата сума просто ще се впише в сметката.

Така става също и в живота. Трябва само да се уравни, но не винаги човек трябва да го направи сам. Кармата не изисква самоуравнение, а уравнение чрез дела. Предположете, че сте богат, властен човек, който може да помогне не само на един, но и на двама. Тогава можете да се намесите в кармата на двама души. Именно понеже кармата съществува, можете да се намесите в жизнената сметка на тези двама. Има хора, които могат да помогнат на трима, четирима, дори на стотина. Такива хора няма да кажат: Не бива да помогна на другите, понеже се намесвам в кармата им. Те наистина ще им помогнат.

Едно могъщо в най-висш смисъл същество, което е встъпило веднъж в света, може да даде такава помощ на онези хора, които се придържат към него. Това е Христос Исус. Чрез това, че спасението е предизвикано от един вид зло, не противоречи на закона на кармата. Спасението чрез Христос Исус напълно е съвместимо със закона на кармата, също както помощта на богатия при банкрутирания търговец. Недоразуменията произлизат оттам, че теософите не са разбрали карма-

та основно, а теолозите не са се погрижили за това. Именно същността и важността на делото на това висше същество свидетелства, че кармическият закон съществува. Ако някога в бъдещето тези неща бъдат разбрани правилно, ще се види колко малко науката за духа е противник на каквото и да било вероизповедание, изградено върху основата на истината, и колко много тя довежда до правилното разбиране на такова вероизповедание. Ако така схванете закона на кармата в няколко случая, ще почувствате, че прозирате в най-дълбоката необходимост на духовния живот. Кармическият закон го схваща правилно само онзи, който не го превръща в теоретическо познание, а го приеме и в света на чувствата и усещанията си. Тогава се излива вътрешна сигурност и хармония над целия живот. А тези, които постоянно твърдят, че законът на кармата води до бездействие и летаргия, предизвиква човек да се отдаде на съдбата си, не води до радост в живота и др. под., още не са се опитали да живеят със закона на кармата.

Да се живее с кармическият закон, означава да се влее жизнена смелост и надежда в душата.

Законът на кармата трябва да хвърли светлина преди всичко върху бъдещето ни. Трябва да мислим по-малко за миналото, отколкото за бъдещето. Многократно сме казвали, че човекът може да действа далеч в бъдещето чрез това, че подготвя в астралното си тяло бъдещата конфигурация на етерното тяло в смисъла на кармическият закон, и като по-нататъшно следствие също и бъдещото изграждане на физическото си тяло. Ако прозрете това, ще разберете невероятната важност на тази взаимовръзка. Ще измерите какво задълбочаване може да произлезе под влиянието на кармическият закон на мисълта за възпитанието, именно на възпитанието на народите. Ако днес се въздейства така, че хората да живеят в смисъла на кармическият закон и да подготвят бъдещия си живот, те същевременно ще подготвят и бъдещите народностни общности. Които ще живеят в бъдещето, са преродените хора от настоящето. Ако в смисъла на кармическият закон се живее

разумно, в бъдеще ще се породят здрави раси и пълноценни водачи на бъдещите народи. Защото ако отделният човек се усъвършенства, за в бъдеще той ще въздейства с това върху народния организъм.

Какъв е същинският механизъм на тази карма, трябва да се обсъди по-нататък. С това се има предвид въпросът какви сили действат, когато астралните свойства от сегашния живот се пренесат в следващия живот в етерното тяло, и кои сили действат, за да могат заложените в сегашния живот навици и склонности да се пренесат върху физическата конституция през следващия живот. Още по-трудно е да се отговори на въпроса: Кои сили действат в това, което въз основа на сегашните си действия човекът намира в следващия живот в обкръжението си, където около него са събрани не само хора, с които е имал и има работа, но е поставен в природното обкръжение, сред растителния и животинския свят, в народа и общественния ред, които сам си е подготвил? Какви са силите, които отново донасят всичко това до човека?

Как става така, че двама души, които са имали нещо общо в предишния си живот, от които единият е отново роден в Америка, а другият в Европа, въпреки всичко бъдат доведени един към друг? Това са големите въпроси, на които ще се опитаме да отговорим следващия път. Или как условията от единия живот изграждат условията в другия живот? Понеже ще имаме доста гости, този въпрос е подходящ за разглеждане на генералното събрание. Разбира се, които са били тук при тези лекции, ще имат предимство. Заглавието на следващата лекция ще бъде «Техниката на кармата»⁴³. С това днес и следващия път ще разглеждаме важен жизнен въпрос.

Моля да имате предвид, че всичко, което беше казано, са отделни случаи, представляващи истински окултни факти. Всичко, което днес се разкрива като кармическа взаимовръзка, почива върху действително изследване на кармата на опре-

⁴³ Виж лекция от 22 октомври 1906 г., вечерта.

делени хора, на отделни индивиди. Кармата и разглеждането ѝ ни учи да опознаем също и в този живот връзката между болестта и отделните душевни своеобразности, а именно събуждането на определени душевни сили. Така за тези, които чуват тук лекциите за кармата, ще стане по-ясно това, което ще бъде казано в Дома на архитекта⁴⁴ относно връзката между болест, смърт, страдание и зло. През тази зима ще разгледаме как духовнонаучният миروглед се представя в живота. По този начин ще получим импулс и ще спечелим разбиране, че духовната наука не е нещо, което може да се обяви за непрактично, а тя директно се намесва в практическия живот.

⁴⁴ Лекциите от 1903-1918 г. в Дом на архитекта, Берлин (където са можели да се наемат стаи за публични лекции), като най-дългата непрекъсната лекционна дейност на Рудолф Щайнер, представляват обширно запознаване с антропософията.

ОТНОШЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ СЕТИВА КЪМ ВЪНШНИЯ СВЯТ

Берлин, 19 октомври 1906 г.⁴⁵

Щом сме се събрали в навечерието на нашето Генерално събрание, можем – също и предвид следващите дни, които се надяваме да протекат доста вълнуващо – да почетем събирането ни, като още днес изнесем лекция за външните ни гости, но също и за берлинските членове. При това една такава лекция, която ще чуем извън програмата, може да ни даде нещо, което не би се вместило добре в нормалното протичане на теософските лекции; нещо за напредналите теософи и същевременно за този, който стои още в началото. Последният обаче трябва да се опита да достигне първо нещата, за които става въпрос. Само ако той се опита да го направи сериозно и интензивно, тогава ще може да ни последва. От друга страна, би следвало да бъде предложено нещо и за тези, които искат да чуят за достъпните за нас области в по-висшите светове.

Като тема ще разгледаме отношението на човешките сетива към външния свят⁴⁶, към това, което духовно и физически

⁴⁵ При лекцията от 19 октомври 1906 г. са били използвани допълнително открити записки, което води до някои текстови промени в сравнение с първото издание от 1974 г.

⁴⁶ За пораждането на сетивните органи във връзка с планетното развитие виж по-специално лекциите в Мюнхен, 1 и 2 юни 1907 г. в «Теософия на розенкройцерите», Събр. съч. 99; Щутгарт, 3 август 1908 г., в «Свят, Земя и хора», Събр. съч. 105. Изглежда важно, че Рудолф Щайнер разглежда този въпрос на Генералното събрание на немската секция на Теософското общество. По същия повод през 1909 г. в цикъла си лекции «Антропософия», 23-25 октомври, включени в «Антропософия, психософия, пневматософия», Събр. съч. 115, той представя духовното учение за сетивата, с което, според неговите думи, дава солиден фундамент за ръководеното от него европейско духовнонаучно движение. Той е искал частично да изложи това учение за сетивата в книгата «Антропософия», която остава като фрагмент. От управлението на наследството на Рудолф Щайнер на книгата е дадено заглавието «Антропософия. Един фрагмент от 1910 г.», Събр. съч. 45.

ни заобикаля в света. При това ще говорим и за нещо, което също и в нашите кръгове още твърде малко е почетено, именно за това как си представяме всъщност отношенията между четирите части на човешката същност.

Най-първите сведения на науката за духа посочват, че човекът се състои от физическо, етерно, астрално тяло и от едно тяло, което в нашите разглеждания винаги сме наричали азово тяло. В азовото тяло се намират зародишите за още по-висше развитие на човека. Всичко това е познато на теософа от основните произведения и от това, което постепенно е чул в първите лекции. Но относно тези четири съставни части на човешката природа често се казва, че азовото тяло е най-висшето, астралното е по-малко висше, етерното още по-малко и най-ниско стои физическото тяло.

атма
будхи
манас
кама-манас
астрално тяло
етерно тяло
физическо тяло

Как тези неща се отнасят едно към друго може да се прочете в моята книга «Теософия»⁴⁷. Нас ни интересуват четирите долни съставни части, които се наричат питагорейският квадрат. Каквото се означава като аз или кама-манас, е най-висшата съставна част, а астралното, етерното и физическото тяло са по-нисшите съставни части. Този начин на разглеждане е много едностранен и от мен често е подчертавано, че не е правилен. По своя вид физическото тяло е най-съвършеното, то е най-старото, което човекът има. Разгледайте това физическо тяло във всичките му части, изучете го със средствата на науката за духа! Достатъчно е задълбочено да помислите над

⁴⁷ Събр. съч. 9.

него и ще трябва да си кажете: Това физическо тяло, с всичките си части, е чудесно, мъдро построено, най-мъдрото, което изобщо е познато в света. Няма нищо на този свят, доколкото може да се изследва с физически средства, което да е по-съвършено от физическото тяло на човека. Дали наблюдавате цял звезден космос, или се задълбочите в най-изкусно направеното човешко механично произведение, няма да откриете по-съвършено нещо от физическото тяло. Ако изследвате човешкото сърце с функциите и задачите му като чисто физически апарат или вземете само парче кост с всичките чудесни пластинки, ще намерите потвърждение на казаното.

Вземете само костта на бедрото. То има пластинки, които са разположени така, че и най-способният инженер не би могъл да направи съоръжение, което да носи човешкото туловище и да е така съвършено, както изграденото от космоса. Така е с човешкия мозък и с останалите органи, принадлежащи на физическото човешко тяло. Дори да изследвате цялата природа, няма да намерите нещо, което да е подобно по съвършенство на физическото тяло.

Защо това физическо тяло е така съвършено? Човекът не е станал веднага такъв, какъвто е днес. Той е преминал през дълго развитие. Каквото днес стои пред вас като човек, каквото се състои от тези четири части, е преминало през дълго развитие не само на тази външна земна планета. То е предхождано от друга планета, предшественик на нашата планета. Това е Старата Луна. Преди нея са били Старото Слънце и Старият Сатурн. Представете си го, както преминаването на човека през неговите превъплъщения. Също и Земята е преминала през подобни състояния. Можем да проследим четири такива състояния. Тук поглеждаме към неизмеримо дълги периоди. Но навсякъде вече е имало нещо от това физическо човешко тяло. На Стария Сатурн са съществували вече първите зародиши на физическото тяло. По това време още не е съществувало сегашното етерно тяло, нищо от астралното, да не говорим от аза на човека. Оттук следва, че физическото

тяло е преминало през четири стадия. Някога на прадревната планета, Стария Сатурн⁴⁸, то се появява като просто физическо тяло, подобно на основен скелет⁴⁹. След това то преминава в състояние на преобразуване и настъпва едно духовно състояние, така наречената праляя. Появява се Старото Слънце, което е съвсем различно от днешното Слънце, и физическото тяло се издига на по-висша степен. Едва сега може да се прибави етерното тяло. Етерното тяло е много по-младо от физическото.

Младото етерно тяло се развива под влиянието на това, което вече е съществувало от физическото тяло, намирало се е на втора степен от съвършенството. Някога, когато на Старото Слънце са съществували заедно физическото и етерното тяло, е нямало още нищо от астралното. То се прибавя към тях едва в третото възплъщение на Земята, Старата Луна. Тогава физическото човешко тяло преминава през третата си степен на съвършенство, етерното – втората, а астралното – първата. Азът се прибавя едва на Земята и още почти нищо не е направил. Когато той се появява на Земята, физическото тяло е вече за четвърти път тук. Когато Земята премине през още три възплъщения, три други планетни състояния, тогава азавото човешко тяло ще достигне толкова далеч, колкото сега е физическото тяло. Когато Земята премине през две бъдещи възплъщения, астралното тяло ще достигне същата степен на съвършенство, както днес физическото тяло. А когато Земята стигне до следващото възплъщение, тогава етерното тяло ще постигне същата степен на съвършенство, на която стои физическото тяло днес.

Само като помисли малко, човек ще се убеди, че астралното тяло е много по-несъвършено от физическото. В своята мъдрост физическото тяло никога не би направило толкова

⁴⁸ Предишно превъзплъщение на Земята. – Бел. пр.

⁴⁹ Но не физическо-минерален скелет като днешния, а изграден първо от духовно-душевна топлина, която по-късно става физическа топлина. – Бел. пр.

груби грешки като астралното. Представете си само какви нагони, пориви и страсти бушуват в астралното тяло и какви наслади изискват те. Сърцето трябва да остане здраво десетилетия наред, въпреки това астралното тяло се стреми към наслади, които увреждат сърцето. Това например става, когато прием кафе, чай и т. н. Сърцето не се нуждае от тези наслади, които изисква астралното тяло. Астралното тяло прави това, което противоречи на физическото тяло на неговата степен на развитие. Когато Земята се въплъти като новата планета Венера, астралното тяло ще е достигнало толкова далеч, че ще се държи така мъдро, както физическото тяло, когато не е затруднявано.

Следователно трябва да разглеждаме физическото тяло като най-грижливо изработената и съвършена част на човешкото същество.

Всеки път, когато физическото тяло премине на следващата планетна степен, винаги е научавало нещо и е ставало по-съвършено. Ако разгледате човека, ще видите, че той се състои от различни органи. Хората не се замислят особено как са се появили тези органи. Науката анатомия описва, че човекът се състои от тези и онези органи, че има черен дроб, сърце, нос за мирисане, уши за слушане, очи за виждане. Тя описва органите също и по отделно. Но при това прави нещо съвсем особено, което може да се сравни само със следното. Представете си, че поставим стара маса до нова маса и съвсем просто опишем и двете маси. Едната има четири крака, горната дъска е оцветена така и така. Втората също има четири крака, горната дъска е оцветена и т. н. Описанията могат да са съвсем правилни и въпреки това в тези описания да не се засяга за какво всъщност става въпрос, а именно че едната е по-стара от другата. Така можете да опишете очите и ушите. Можете да опишете как те изглеждат днес. Можете да опишете външните ушни миди, ушния канал, ушните нерви и т. н. По същия начин можете да опишете човешкото око. И двете ще изглеждат добре и като че ли двете описания са равностой-

ни. Но във висш окултен смисъл те не са равностойни, защото тези два органа – очи и уши – са произлезли в съвсем различни периоди.

Ако бихте отишли назад до Стария Сатурн и изследвате най-първите заложи на физическото човешко тяло, когато не може и да става въпрос за по-късните етерно, астрално тяло и аз, ако изследвате онова своеобразно физическо тяло, както е изглеждало в прадревните времена, напразно бихте търсили първите заложи на очите. Вие не бихте могли да ги намерите, защото по това време те не са съществували.

В Сатурновото тяло бихте намерили вече заложиите на човешките уши. Тук имате разлика във възрастта, която ще ви стане ясна, ако помислите, че физическото тяло е преминало през толкова много степени, колкото планетни възплъщения е имало. На първата степен е стигнало дотам, че ушите са били напълно изградени според тяхното устройство. Те дори са били предварително заложиени, още когато човекът е дошъл на Стария Сатурн от съвсем други светове. Човекът е встъпил в тази еволюционна верига вече с устройството за чуване. На тази първа планета той е добавил устройството за това, което може да се нарече сетиво за топлината, би могло също да се каже, топлоусещането. Общо взето се говори за осезание. Но трябва съвсем точно да се различават две неща. Първо имаме сетиво за докосването, осезанието, което възприема твърдото и мекото, и освен това топлоусещането, което възприема топлото и студеното. Сега говорим за това топлоусещане. Получава се следната поредица. Първо имаме слуха, после топлоусещането. Сетивото за топлината е образувано на планетната инкарнация на Земята, която наричаме Стария Сатурн. Такова сетиво естествено се преобразува на различните степени на еволюцията. Когато се появи за пръв път, е съвсем различно от това, в което по-късно се е преобразувало. Онзи прадревен слух, с който хората са встъпили в планетното развитие, е бил съвсем своеобразен слух. Можем най-добре да го характеризираме, когато кажем: Физическото човешко тяло всъщност

е било голямо ухо. Когато започва планетното развитие, по онова време човекът е бил целият ухо, слух. Като физическо тяло човекът едва се е отличавал от останалата околност. Той е звучал и всичко е звучало заедно с него. В цялото си тяло той е възприемал звуците, съществуващи в света. Както една струна трепти заедно с друга, вече звучаща, така на всеки тон, който е прозвучавал наоколо, е отговаряло сродно трептене в човешкото физическо тяло. Всичко е звучало заедно.

Развитието на сетивата се състои в това, че те се специализират. Докато първоначално човекът е бил изцяло ухо, сега се прибавя и сетивото за топлина.

Което преди е било едно, се диференцира в две образувания. Това се отпечатва в тялото. Появяват се определени органи, които стават посредници само на звука, а други само за възприемане на топлината. Така с всяко ново появяване на физическото тяло се променя целият човек. Сетивата му се специализират и от просто същество той се превръща в невероятно сложно. Следователно човекът встъпва в Сатурновото развитие с устройството на слуха. По време на Стария Сатурн се прибавя и сетивото за топлина. През следващото слънчево развитие човекът добива зрението. Заложбата за зрение по време на Старото Слънце е третият етап, в който другите сетива се преобразуват по съответния начин, така че на Старото Слънце човекът става чуващо, чувстващо и един вид виждащо същество.

Когато проследим еволюцията по-нататък, стигаме до Старата Луна. Старото Слънце е преминало в пралая и се появява наново като Старата Луна. На нея се развиват и другите три сетива. При това останалите се специализират, което означава, че се разпределят върху отделни органи. Можете буквално да проследите как физическото тяло се отваря като орган за външния свят. При това симпатичната нервна система вече се е изградила на Старото Слънце. По време на живота върху Старата Луна развитието на другите органи също продължава постепенно, но нека да се ограничим до сетивата. На Луната

се прибавя вкусовото сетиво, а на Земята – най-младото сетиво: обонянието. Ако днес изследвате сетивата, можете да си кажете, че обонянието е най-младото сетиво, което напоследък се е образувало в човека. Вкусовото сетиво е развито още през лунното време и вече веднъж е преобразувано. Всяко преобразуване е усъвършенстване. Обонянието е най-несъвършеното. Вкусовото сетиво веднъж е коригирало своите грешки. Зрението вече два пъти, топлоусещането вече три пъти се е коригирало. Но най-съвършен е слухът, понеже има четири преобразувания зад себе си и на Земята е петото.

Трябва да схващате човешкото тяло като много сложна същност и да сте наясно, че много неща са били необходими, за да се изгради постепенно физическото тяло на човека. Трябва да познаваме относителната възраст на различните части на тялото, ако искаме да си изградим представа за него. А също и относно степента на съвършенството сетивата стоят в различни отношения спрямо другите същества. Едно сетиво, което е по-съвършено, което по-често се е преобразувало, стои в отношения със съвсем други светове, отколкото сетиво, което е преминало през по-малко преобразувания.

Нека да останем първо при слуха. Това сетиво е преминало цяла редица степени. На Стария Сатурн, когато човекът встъпва в своята еволюция, то съществува като зародиш. Какво следователно се случва? Физическото сатурново развитие довежда слуха крачка напред и прибавя първия зародиш на топлоусещането. Идва слънчевото развитие и към физическото тяло се прибавя етерното. С това към човешката природа се добавя нов член и той се включва в работата по преобразяването на сетивата. На Старата Луна работи и астралното тяло, а в земното развитие също и азът. Но с цялата тази съвкупност е свързано още нещо. Понеже обонянието е включено едва на Земята в редицата на сетивата, азът още няма влияние върху него. То още изцяло се намира в само физическо развитие. Върху сетивото на вкуса има влияние етерното тяло на човека, върху зрението – астралното тяло, върху топлоусещането

и осезанието – азовата организация. А каквото се появява като първата наченка на манас в човека, като първото устройство към този висш духовен аз, има влияние върху слуха. Това, което принадлежи към висшата природа на човека, днес има влияние върху слуха. От всичко, което нисшите четири сетива са постигнали, вечната душа още нищо не е поела. Само това, което се изразява в думи, което човекът може да облече с думи – думата трябва първо да се помисли и вътрешно да се чуе, – принадлежи към вечната нетленна част на човека. Всички мисли, които могат да се изразят с думи, чувствата, които определено живеят в човека и биха могли да се изразят чрез думи, всички импулси, които човекът наистина може да опише, които не живеят като тъмни пориви в него, а са така ясни, че могат да се предадат с думи, всичко това принадлежи към вечната същност на човека. Оттам словото е нещо, което принадлежи към вечната основа на човека. Ако изобщо се започне да се говори за вечното, за словото трябва да се говори в най-буквалния смисъл. Първото устройство за проявата на словото е съществувало някога, когато Земята започва своята еволюция, когато земната еволюция започва на Стария Сатурн. Само че това устройство се проявява едва на Земята. Съвсем буквално трябва да се приема следното изречение: «В началото бе словото.»⁵⁰ Такива места в евангелията не бива да се разбират само символично, а техният смисъл трябва да се прозре така, че да могат да бъдат разбрани буквално. Словото е началото също и на вечното в човека. Затова словото, произнесеното и чуто от човека, е първото от човека, което ще намери приложение в бъдещото мирово изграждане. Всичко, което създават останалите сетива, не е необходимо за еволюцията, която Земята още следва да измине.

Легенди и митове често съдържат най-дълбоките мъдрости. Нима легендата не знае, че това, което се създава чрез обонянието, няма да е нужно по-нататък за земната еволю-

⁵⁰ Йоан: 1,1.

ция? Че чак когато се премине през по-нататъшни планетни развития, чак тогава съдържащото се в обонянието ще стане необходимо? Затова бащата на всички пречки е този, който излъчва воня: Дяволът може да се усети по неприятната миризма, която оставя след себе си. Така в легендите се срещат най-дълбоките мъдрости, само че трябва да се разбират и да се вземат буквално в най-дълбок смисъл.

Разглеждането на сетивата в тяхната връзка със света може да ни води още по-нататък. Нека вземем едно от тези сетива, например зрението. То заема средно положение сред сетивата. Да проследим нещо много фино. Знаете, че астралното тяло, в което живеят вътрешните човешки пориви, нагони и страсти, става видимо за ясновидеца като светлинно тяло. В това светлинно тяло се появяват най-разнообразните фигури и багри. Всяка страст, всеки порив има определен цвят. Всичко, дори основната душевна нагласа, се отпечатва в това светлинно тяло. Ако видите светлинното тяло на човек, който е много нервен, го виждате изцяло изпълнено с проблясващи и светещи точки. Всичко това проблясва и изчезва, и се проявява в най-различни цветове.

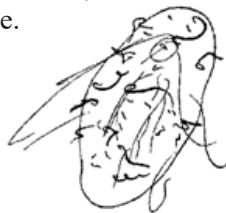
Когато се появи ужасен афект,
виждате такива лъчи.

В аурата на човек, който храни
сдържан гняв, има фигури като змии.

Трудно е да се нарисува, понеже, подобно на светкавицата, то е вечно в движение. Следователно, когато душата вътрешно трепери, в нея има гняв, възмущение или нервност. Каквото човекът изживява вътрешно, е неговото душевно състояние. За ясновидеца това душевно състояние става видимо като светлинно явление.

Физическите очи виждат около себе си светлини и багри. Както ясновидецът възприема аурата на астралното тяло в червено, синьо, жълто и зелено, така физическите очи виждат наоколо червено, синьо, жълто и зелено. В двата случая причината е същата.

Както зад червеното в астралното тяло живее някакво силно желание, така зад червеното на едно цвете стои силно желание «самò за себе си». Витаещо в цветето желание се представя в червения цвят на цветето. Каквото прави зрението, ако прехвърли границата, не е нищо друго освен когато обърнете една дреха наопаки. Докато в аурата се отпечатва астралната природа на човека, зад целия цветен и светлинен свят, зад света на зрението живее външната астрална природа. Никога нямаше да има багри в света, ако нещата не биха били изцяло и напълно проникнати от астрални същества. Каквото в света се проявява като багри, произлиза от астралните същества, които външно се афишират чрез цветовете. Чрез обръщането на вътрешното навън, същността слиза от по-висш план на по-нисш план. Това можете да постигнете чрез медитация. Ако имате зелена повърхност, лист от растение и излезете извън себе си, за да го погледнете от другата страна, бихте видели астралната същност, която се намира зад зеления цвят, и се проявява чрез зеления цвят. Трябва да си представяте така: Докато гледате навън в света и виждате този свят, плуващ в багри, зад багрите си представете астралните същества. Както цветовете на аурата ви се възприемат от ясновидеца, така и мировата цветна покривка е израз на космическата аура. Всичко цветно в света е преобърнатата аура. Ако бихте могли да обърнете аурата си като дреха, ще можете да я видите също физически на обратната страна. Това важи за зрението и така разбирате, че зрението стои във вътрешна връзка с астралния свят.

Ако вземете осезанието и топлоусещането, те също стоят в универсална връзка с долните области на астралния свят. Докато зрението се намира в съотношения с по-горните об-

ласти на астралния свят, осезанието и топлоусещането се намират в същата връзка с долната област на астралния свят, повече с областта, която вече преминава в етерния свят.

Слухът стои в непосредствена връзка с физическия свят и това, което възприемате от слуховото сетиво, са трептенията на физическия въздух.

Това е нещо, което ви моля да схванете правилно и по най-деликатен начин. Искате ли да видите нещо, зад багратата, която виждате, трябва да стои астрално същество. Също и зад топлината, която чувствате, трябва да стои астрално същество. Искате ли да чуете нещо – понеже слухът е най-съвършеното сетиво, – изцяло се намирате във физическия свят и можете да чуете едно физическо същество. Духовният свят е слязъл истински до физическия свят едва в словото. Ако започнем отгоре, можем да кажем: Явленията на слуха лежат изцяло на сетивния план, тези на топлината вече се изкачват по-нагоре, на зрението са на астралния план, а явленията, които възприемаме с най-несъвършените сетива, принадлежат към висшите области на духовния свят. А това, което слиза до физическия свят, е най-несъвършеното. Така това, което може да обхване обонянието, което то сваля долу във физическия свят, е най-несъвършеното. Ако се отдели самостоятелно, то се откъсва от мировия ход, от еволюцията. Каквото се проявява в обонянието, днес трябва да се прояви само във вътрешна връзка с най-висшите светове. Нека разгледаме съществата, които някога – точно когато обонянието вече е започнало да се консолидира на Земята – са се откъснали от еволюцията и са станали самостоятелни. Това са съществата, които могат да се усетят предимно с обонянието. Оттам в легендата хубаво се вижда, че падналите ангели се възприемат от обонянието като неприятни миризми. Понеже те са се отцепили от еволюцията, са възприемаеми за обонянието. Ако се запитаме какво всъщност се намира отвъд кожата, включваща сетивните органи, трябва да кажем: Там действително се намират различните по-висши планове и техните същества.

Физическото изследване по чудесен начин хармонира с всичко казано. Помислете само как се поражда окото!

Първоначално окото се изгражда отвън навътре. В кожата на съществото, което получава очи, се поражда първо малка вдлъбнатина. След това тя се задълбочава

и след известно време изглежда така. Това се изпълва с един вид течност и накрая се затваря.

Така окото наистина се вмъква отвън навътре. Човешките органи не се образуват отвътре навън, а се вмъкват отвън навътре. Така е при всички човешки и животински органи. Техническото понятие е инвагинация. При животните, които имат гръбначен мозък, първоначално се образува канал и в този канал отвън навътре се вчленява гръбначният мозък. Така също и сетивата се вчленяват отвън навътре.

Какво довежда до вмъкването на окото навътре? Това е работата на действащите в светлината същества. Действащите в светлинния лъч същества са тези, които изграждат окото от организма, следователно онези същества, които астрално стоят зад външните явления и за които казахме, че бихме ги видели, ако можехме да обърнем съзнанието си наопаки. Те са тези, които вдълбават окото във физическия организъм. Така окото е образувано от светлината. По същия начин и другите органи са образувани от съществата на различните светове.

Когато се усещате вътре в кожата си, можете да почувствате, като че ли съществата от всички страни работят върху тялото ви. Когато в своето първоначално развитие човекът е

стигнал до Стария Сатурн, върху слуха му са могли да работят само най-висши същества. Да слуша са го учили по-висши същества, но по-късно също и по-нисши същества. Съществата, които на Земята са вълпътени във външния въздух, са се присъединили да работят върху слуховия му орган. Със слуховия орган човекът възприема движещия се въздух, това, в което лежи звукът.

Ако истински поемем в душата си това, в най-дълбок смисъл ще ни стане ясно защо въздухът играе такава специална роля в историята за сътворението, защо е трябвало първо да се вдъхне в човека, чрез което да може да играе тази роля също и по отношение на слуха му: «Творецът вдъхна в човека живия одем и той оживя.»⁵¹ Самият човек е създаден чрез словото, звука, тона в най-висшето му проявление. От това долавяте и сродството, което чрез сетивата съществува между човека и цялото му обкръжение. Разгледайте лицето му и бихте могли да си кажете: Върху лицето са работили съществата, живеещи на астралния план. Те живеят в светлинните лъчи. Светлинният лъч има физическа и астрална част. Представете си, че някъде пада светлинен лъч. Когато това става, в този светлинен лъч се съдържа външната физическа светлина и същевременно живеещите в светлинния лъч астрални същества. Представете си, че задържите светлинния лъч. Представете си, че Слънцето огрява гърба ви. Когато направите това, вие задържате физическата светлина, но не задържате астралните същества. Астралното същество е тогава пред вас, във вашата сянка. В сянката ви, която пада напред, живее едно астрално същество. И това астрално същество живеещо в сянката, не е нищо друго освен отражение – отражение на какво? То е отражение на тялото и каквото живее в него, се формира според душата. Това е един от методите постепенно да видите собствена си душа.

Оттам примитивни народи не без право казват, че душа-

⁵¹ 1. Мойсей: 2,7.

та живее в сянката. В многобройни легенди можете да намерите, че душата продължава да живее в сянката. За астралното виждане душата става видима първо според формата си в сянката.

Сега ще разберете какво дълбоко значение има, когато Хамисо⁵² говори за Петер Шлемихл като за мъжа без сянка. Петър Шлемихл загубил душата си заедно със сянката си. Прочетете новелата на Хамисо, като имате предвид тези мисли, и тогава ще ви се изясни, че в някои такива разкази има още много дълбоки неща.

Действително все повече ще ви става ясно, че човекът, който не знае за тези неща, повече или по-малко се движи като спял в света. Човекът, който не знае нищо за духовните светове, няма никакво предчувствие какво влачи със себе си в сянката си. Всички субтилни неща, които ни заобикалят, ще се разкрият отново на човека едва чрез духовнонаучното познание. Светът е пълен със загадки за този, който иска да ги усети. Ако човекът усети тези загадки, няма да смята духовнонаучния мироглед за нещо излишно, или за илюзии на няколко фантасти, а ще разбере, че реалността, която ни заобикаля, ще ни стане достъпна едва чрез духовнонаучните възгледи. Не бива да се уморяваме да изучаваме това, което ни обкръжава. Много духовни същества са работили върху сложното образуване, което е човекът. Поради това то показва толкова различни степени на съвършенство. Физическото ухо си е завоювало правото да чува на физическата си степен от развитието, понеже е преминало през много други степени. Който достигне венерината степен като ученик под ръководството на някой учител, може да възприема хората върху физическия план също и в светлинното лъчение. Тогава и светлинното влияние слиза на физическия план.

Развитието е напълно равномерно. Също както слухът е

⁵² Адалберт фон Хамисо (1781-1831), «Чудната история на Петър Шлемихл», 1814 г.

слязъл на физическия план, ще слезе също и зрението, като се развие до истинско ясновиждане. Това напълно може да се разбере логически. Който иска да мисли, може вече да го разбере и никой не може да го опровергае само чрез мислене.

Така е с всички неща в науката за духа. Тя ще обори само тези, които не искат да мислят или прилагат мисленето само върху това, за което са свикнали да мислят. Възможно е да има също и хора, които да кажат: Не искам да пътувам с влак – но с това не може да се отрече реалността на влака. Също може да има хора, които казват: Няма висши светове. Но заради това не могат да се отречат висшите светове, те съществуват.

Говорихме за сетивните органи на човека и се опитахме да надникнем в обкръжението. При това открихме, че сетивните органи съществуват само защото ги изграждат други същества. Също така можахме да говорим за вътрешната същност, която се изгражда от околността. Физическата наука не е в състояние да разбере тези неща. Тя може да покаже какви структурни разлики има между окото и ухото, но никога не може да покаже разликата във възрастта на окото и ухото. Това може да направи само окултната наука, която вижда зад външните явления. Също така можахме да покажем как черният дроб е много по-млад орган от далака. Там се вижда, че далакът вече е съществувал, когато етерното тяло е било свързано с физическото, докато черният дроб се е прибавил едва с астралното тяло, когато се появяват човешките страсти. Това е нещо, което отново намира чудесен израз в легендата за Прометей. Лешоядът, кълвящ черния дроб на окования върху скалата Прометей, има дълбоко значение.

Така по нов начин можете да изследвате великите истини, съдържащи се в легендите. В древните легенди и митове лежи дълбока мъдрост. Митовете не са се породили чрез «поетическа фантазия на народите», това е суеверие на учените. Учените са най-суеверните хора, които изобщо могат да съществуват. Тези, които вярват в призраци, не са толкова суеверни, колкото учените. Суеверие е, че съществува сляпо

действаща народна фантазия.

В действителност митовете произхождат от посветените, които са знаели това, което сега ще стане отново достъпно за човечеството с великите теософски истини.

Така и в древните времена, в тези географски ширини, където се намираме, е имало общества, в които се е изучавала теософия. И оттам са тръгвали пратеници и в митове са оповестявали на народа, каквото са научили в тесните кръгове. Така митът е облеклото на духовни истини и който се поставя, може отново да ги опознае. Част от митовете не са произлезли от великите посветени. Истинските митове са творчество, произлизащо от великите посветени. Ако запомните това, ще разберете, че в митовете на различните народи е записан един вълшебен шрифт. Научете се първо да четете митовете и погледнете дълбоко вътре в душите на предишните народи, онези народи, които, така да се каже, са творили отвътре. Преобърнете митовете, както преобърнахме одева астралния план и ще имате днешната естествена наука, според нейните понятия.

В природната наука ви пресрещат същите истини – истините за еволюцията, които се съдържат в митовете. Оттам идва забележителното съответствие на дълбоко разбраната идея на развитието с прадревните учения на човечеството. Мистичните неща са виждани отвътре – природната наука ги вижда отвън, – но те са същите неща. Това е насока към изненадващия факт, че в правилно разбраните научни факти наново се появяват истините, които се срещат в най-древните вероизповедания. Няма нужда човек да се чуди над това, когато знае, че природната наука е преобърнатата митология. Затова тя трябва да е подобна в структурата си на това, което някога е съществувало. Сега разгледахме отношението на сетивата към околния свят.

Утре в два часа ще говорим за теософски въпроси, които не са така отдалечени, но също навлизат в практическия живот.

ПЪТЯТ НА ПОЗНАНИЕТО И НЕГОВИТЕ СТЕПЕНИ

Първа лекция, Берлин, 20 октомври 1906 г.

Розенкройцерският духовен път

Днес ще разгледаме пътя на познанието и какви са плодовете по този път. Вие познавате някои главни гледни точки, които ще бъдат взети под внимание. Но и за тези, които вече са слушали съответните лекции за пътя на познанието или са чели «Луцифер»⁵³, именно номер тридесет и втори, ще има нещо ново, когато обсъдим пътя на познанието така, както може да се направи само в интимния кръг от ученици на духовната наука. При това ще се касае главно да опишем този път на познанието, доколкото е показан чрез розенкройцерското западно духовно течение, което от 14-то столетие насам насочва и предвожда европейската култура.

До последната третина на 19-то столетие розенкройцерското движение е действало съвсем тайно. Истинското розенкройцерство не е можело да бъде прочетено в никоя книга, не е било позволено да се обсъжда публично. Едва от около тридесет години чрез теософското движение станаха известни на външния свят някои от розенкройцерските учения, след като преди са били изучавани само в строго затворени кръгове. Най-елементарните учения се съдържат в това, което днес се нарича антропософия, но само най-елементарните. Едва постепенно е възможно да се оставят хората да навлязат по-дълбоко в мъдростта, която от края на 14-то столетие е съхранявана в розенкройцерските школи на Европа.

⁵³ «Луцифер»: пълното заглавие на списанието от 1904 г. нататък е «Луцифер гнозис»; виж «Моят жизнен път», брой 32. Изложенията в брой 32-ри, които сочи Рудолф Щайнер, са поместени в глава «Имагинация» на книгата «Степени на висшето познание», Събр. съч. 12.

Нека първоначално да си изясним, че има не само един вид път на познанието, а имаме предвид три вида. Не бива да мислим, че има три истини. Истината е една-единствена, както пред всички, които стоят на върха на една планина, се разкрива същият изглед. Но има различни пътища, за да се стигне до планинския връх.

По време на изкачването, от всяка точка пред нас се разкрива друг изглед. Едва когато човек е горе – върхът може да се изкачи от различни страни, – той има свободния обширен изглед според собствената перспектива. Така е при трите пътя на познанието. Единият е ориенталският път йога, вторият християнско-гностическият път, третият е християнско-розенкройцерският път. Тези три пътя водят до една и съща истина.

Има три различни пътя, понеже човешките натури на нашето земно кълбо са различни. Могат да се различат три типа човешка натура. Както не би било правилно, ако някой, за да стигне върха, не тръгне по най-кратката пътека, а по лежащата далеч от него, така не би било добре, ако някой човек иска да върви по различен от подходящия за него духовен път. Относно това също и сред теософското движение, което още трябва да се развие от своя начален стадий, царят доста неясни представи. Мисли се, че има само един-единствен път на познанието и че това е пътят на йога. Само че ориенталският йога-път не е нито единственият, нито най-подходящият за хора, които живеят в европейските културни области. Който разглежда нещата само отвън, естествено почти не може да има представа за какво се касае тук, понеже човешката природа общо взето не изглежда така различна при различните раси. Но ако голямата разлика между човешките типове се разгледа с оккултни сили, се разбира, че нещо, което е добро за ориенталците, а може би и за отделни хора в нашата култура, съвсем не е правилно за всички. Има хора, но малко, сред европейските условия, които биха могли да вървят по ориенталския път йога. За най-голямата част от европейците той е непроходим,

донася илюзии и душевни разрушения. Дори външно да не изглеждат така различни, също и в очите на днешните учени, източната и западната човешка натура са напълно различни. Ориенталският мозък, ориенталската фантазия и сърце действат напълно различно от органите на западния човек.

Каквото може да се очаква от човек, израснал в ориенталските условия, никога не бива да се очаква от човека на Запада. Само който вярва, че климатът, религията и социалният живот не упражняват влияние върху човешкия дух, би могъл да смята, че е все едно при какви външни условия някой преминава през окултно обучение. Но знае ли се какво дълбоко духовно влияние имат всички външни обстоятелства върху човешката природа, тогава се разбира, че йога е подходящ само за малко европейци и всъщност само за такива, които основно и радикално се изтръгнат от европейските условия, но той е невъзможен за хора, стоящи сред европейската култура.

Хора, които днес са вътрешно още правдиви и честни християни, които още са проникнати от определени основни принципи на християнството, биха могли да изберат християнско-гностическия път, който не е много по-различен от кабалистическия път. Но за европейците, общо взето, единствено правилният път е розенкройцерският. Днес следва да обсъдим европейския розенкройцерски път, и то различните предписания, които препоръчва този път на човека, а също и резултата, който може да се постигне, ако той се следва. Нека никога да не вярва, че този път е подходящ само за научно образование човек или дори само за учения. Най-обикновеният човек може да го следва. Но когато се тръгне по този път, много скоро човек ще е в състояние да пресрещне всяко възражение на европейската наука срещу окултизма. Една от основните задачи на розенкройцерските учители е била да въоръжат тези, които вървят по пътя на познанието, така, че да защитават окултното познание и да могат да провеждат този път също и в света. Обикновеният човек, който притежава само някои популярни представи от съвременната наука или дори

изобщо няма такива, но в себе си има честен стремеж към истината, може да измине розенкройцерския път също както образования и учения.

Между трите пътя на познанието съществуват големи разлики.

Първата се отнася до отношението на ученика към окултния учител, който постепенно става гуру или посредници в отношенията с гуру. Своеобразното на ориенталския път на йога изисква това отношение да е възможно най-строго. Гуруто е непрекословеният авторитет за ученика. Ако не е така, обучението не може да има правилния успех. Ориенталското йога-обучение изобщо не е възможно без строгото подчинение на авторитета на гуруто. При християнско-гностическия и при кабалистическия път съществува по-свободно отношение към учителя на физическия план. Учителят води ученика до Христос Исус, той е посредникът. А при розенкройцерския път гуруто, учителят все повече става приятел, чийто авторитет почива на вътрешно съгласие. Тук не е възможно друго отношение, освен строго личното отношение на доверие. Ако се появи само малко недоверие между ученик и учител, съюзът, който трябва да съществува между двамата, ще бъде разкъсан и силите, които съществуват между учител и ученик, повече няма да действат. Понякога ученикът си създава погрешна представа за ролята на своя учител. Лесно може да му се струва, като че ли тук или там чува учителят непременно да му говори, като че ли той често е физически с него. Наистина понякога е спешно необходимо учителят да пристъпи физически към ученика, но това не става така често, както на ученика му се иска да вярва. Той не може още в началото правилно да преценява влиянието, което учителят упражнява върху ученика. Учителят има средства, които се разкриват на ученика постепенно. Някоя дума, за която ученикът вярва, че я е казал случайно, е от голямо значение. Тя действа несъзнателно в душата на ученика като опора, която го насочва и ръководи. Ако учителят правилно упражнява окултните влияния, тогава

съществува и реална връзка между него и ученика. Към това се присъединяват основаващите се на любвеобилно участие въздействия от далече, които винаги могат да се упражнят от учителя, но все повече се разкриват на ученика едва по-късно, когато той стигне до висшите светове.

Но е непременно необходимо абсолютното доверие, иначе е по-добре връзката между учителя и ученика да се прекъсне.

Нека накратко да споменем правилата, които играят роля в розенкройцерското обучение. Не е нужно нещата да стават точно така, както ще бъдат казани тук. Според индивидуалността, професията и възрастта на ученика учителят ще извлече някои неща от различни области и ще ги подреди по определен начин. Тук ще хвърлим поглед само за информация.

Каквото е необходимо в най-висока степен при розенкройцерското обучение, обикновено не му се обръща достатъчно внимание при всички други окултни обучения. Това е ясното логическо мислене, или поне стремежът към него. Най-напред е необходимо да се отстрани всяко объркано и пълно с предразсъдъци мислене. Човекът трябва да свикне да мисли за взаимовръзките в света, изхождайки от обширни, безкористни гледни точки. Затова ако някой иска като обикновен човек да тръгне по розенкройцерския път, най-доброто е изучаването на елементарните учения на духовната наука. Не е разумно възражение да се каже: Какво ме ползва да изучавам сведенията за по-висшите светове, за човешките раси и култури, за карма и превъплъщение, щом сам не мога да виждам и възприемам. Това не е разумно възражение, понеже именно заниманията с тези истини пречиства мисленето и така го дисциплинира, че човекът узрява за другите крачки, които водят към окултния път. В обикновения живот човекът мисли най-често съвсем разбъркано. Насоките и периодите на човешкото развитие и на планетната еволюция, правилните възгледи, които се разкриват пред знаещия, довеждат мисленето до подредени форми. Всичко това е част от розенкрой-

церското обучение. То се нарича учене. Оттам учителят препоръчва на ученика да се занимае с елементарните уроци за реинкарнацията и кармата, за трите свята, акашовата хроника, еволюцията на Земята и човешките раси. Даденото в елементарните уроци на духовната наука, както тя се разпространява днес, е най-добрата подготовка за обикновения човек.

Но на онези, които искат да навлязат по-дълбоко в мисленето, да се занимаят още по-интензивно със своеобразната дълбочина на човешката душа, се препоръчват за изучаване книги, които са написани именно затова, за да насочат мисленето към строга дисциплина. Книгите, написани за тази цел, макар в тях да липсва думата антропософия, са моите две книги «Истина и наука» и «Философия на свободата». Такива книги са написани, за да изпълнят определена цел. Тези, които въз основа на енергичното обучение на логическото мислене искат да продължат да учат, ще направят добре да упражняват духа си с «душевно-духовната» гимнастика, която изискват тези книги. Това ще им даде основата, върху която е изградено розенкройцерското обучение. Когато човек наблюдава физическия план, възприема определени сетивни впечатления, багри и светлина, топлина и студ, мирис и вкус, докосване и натиск и слухови впечатления. С всичко това се свързват мисловна и разсъдъчна дейност. Разумът, мисленето още принадлежи към физическия план. Всичко това можете да възприемете на физическия план. Различни са възприятията на астралния план, те изглеждат съвсем по друг начин. И още по-различни са възприятията в девахана, да не говорим за по-висшите духовни области.

Човекът, който още не е получил впечатления от по-висшите светове, може въпреки това да си създаде представа за тях. Ще се опитам в рамките на следното изложение да помогна чрез образи за изграждането на представа за тези светове. Който се издигне във висшите области, сам ще види как ще му въздействат. Човекът има нови изживявания на всеки план. Но има едно нещо, което остава същото във всички светове чак

до девахана и то не се променя. Това е обученото логическо мислене. Чак на полето будхи мисленето няма повече същото значение, както на физическото поле. Там трябва да се появи друго мислене.

Но за трите свята под будхи-плана, за физическия, астралния и девахана, навсякъде важи същото мислене. Следователно който достатъчно добре школува мисленето чрез обучението си във физическия свят, ще има добър водач във висшите светове и няма така лесно да се препъва както онзи, който иска да стигне до духовните области с объркано мислене. Затова розенкройцерското обучение учи хората да се движат свободно във висшите светове, като ги кара да дисциплинират мисленето си. Който навлезе в тези светове, опознава възприятия, каквито няма на физическия план, но той ще може да ги разбира със своето мислене.

Второто, което ученикът научава по розенкройцерския път на познанието, е имагинацията. Тя се подготвя чрез това, че ученикът постепенно се научава сам да прониква в такива картинни представи, които представят висшите светове в смисъла на казаното от Гьоте: «всичко временно е само подобие»⁵⁴. Както човекът обикновено върви сред физическия свят, той възприема нещата, представящи се пред сетивата му, но не и това, което е зад тях. Като с оловна тежест той е дърпан надолу във физическия свят. Човекът се освобождава от този физически свят едва тогава, когато се научи да възприема нещата около себе си като символни образи. Затова трябва да се опита да си изработи морално отношение към тях. Учителят ще му даде някои насоки, за да разглежда външни явления като символи за духовното, но ученикът може и сам да направи много за това. Например той може да наблюдава есенен минзухар и теменужка. Ако в есенния минзухар виждам символ за меланхоличен темперамент, не съм го схванал така, както външно ми се представя, а като символ за едно качество.

⁵⁴ «Фауст» II – Възнесението на Фауст.

При теменужката може да се види символът за тих, религиозен нрав. Така минавате от предмет на предмет, от растение на растение, от животно на животно и ги разглеждате като символи за духовното. Чрез това раздвижвате представите си и ги освобождавате от неподвижните контури на сетивното възприемане.

Човек стига дотам да вижда във всеки животински род символ за определено качество. Едно животно се взима като символ за сила, друго като символ за хитрост. Трябва да се опитваме не повърхностно, а сериозно и крачка по крачка да проследяваме такива неща.

Всъщност целият човешки говор се изразява със символи. Езикът не е нищо друго освен говорене в символи. Всяка дума е символ. Също и науката, която вярва, че обективно означава всеки предмет, трябва да си служи с езика и думите ѝ са символични. Когато говорите за крилата на белия дроб, знаете че това не са крила, но ги означавате така⁵⁵. За човека, който иска да остане на физическото поле, ще бъде добре да не се изгубва прекалено в този символизъм, но напредналият ученик също няма да се изгуби в него. Когато се изследва, се усеща каква дълбочина лежи в основата на човешкия език. Задълбочени натури като Парацелз и Яков Бьоме⁵⁶ дължат развитието си отчасти на обстоятелството, че не са се колебаели да изучават имагинативното значение на езика в разговор със селяни и скитници. Някога думите природа, дух, душа са въздействали още съвсем различно. Те са въздействали по-силно. Когато въвн на село селянката изскубне перо от гъската, нарича вътрешността му душата на перото. Ученикът сам трябва да открива такива символи в езика. Чрез това той се откъсва от физическия свят и се учи да се издига до имагинацията. Има много силно въздействие, когато светът така стане

⁵⁵ На немски се употребява думата Lungenflügel – крила на белия дроб.

⁵⁶ Парацелз (Теофраст фон Хохенхайм), 1493-1541(?).

Яков Бьоме, 1575-1624.

символ за човека. Ако ученикът достатъчно дълго упражнява това, ще забележи съответните въздействия. При разглеждането на някое цвете например, постепенно нещо ще се отдели от цветето. Баграта, която отначало е свързана с повърхността на цветето, ще се издигне като малък пламък и ще се носи свободно в пространството. Така се изгражда имагинативното познание. Тогава при всички неща става така, като че ли повърхността им се отделя. Цялото пространство се изпълва с багри, които като пламъци се носят в него. По този начин целият светлинен свят изглежда да се отделя от физическата действителност.

Когато такъв цветен образ се отдели и се носи свободен в пространството, скоро се прилепя към нещо. Той се стреми към нещо, не остава произволно да стои някъде; обхваща някаква същност, която сама се появява като духовна същност в баграта. Каквото ученикът е изтръгнал от нещата на физическия свят като багра, обгръща духовните същества в астралното пространство.

Тук се стига до един момент, където трябва да се намеси съветът на окултния учител, понеже ученикът лесно може да изгуби почвата под краката си. Това може да се случи по две причини. Едната е следната: Всеки ученик трябва да премине през определена опитност. Представите, които се отделят от физическите неща – те не са само багри, но също миризми и слухови представи, – се показват в особени грозни, може също и в красиви образи, животински лица, растителни форми, също и грозни човешки лица. Това първо изживяване представлява огледален образ на собствената душа. В астралния свят собствените страсти и нагони, намиращото се още в душата зло, пристъпват пред напредналия ученик като в огледало. Тогава той се нуждае от съвета на окултния учител, който му казва, че това не е нищо обективно, а е огледално отражение на собствената му вътрешна същност.

Че той се нуждае от съвета на учителя, ще разберете, когато бъде казано още нещо за начина как се представят такива

образи. Често е било подчертавано, че всичко в астралното пространство е обратно, всичко се появява в огледални образи. Оттам ученикът може лесно да се заблуди от такива палячовски образи, именно когато се касае до отражения на собственото му същество. Отражението на някоя страст се появява не само така, че да изглежда като животно, което се нахвърля върху него – това е още най-малкото, – а трябва още нещо да се има предвид. Да допуснем, че в човека съществува много зла скрита страст. Като отражение такъв нагон или горещо желание се появяват много често като привличащи образи, докато именно добри качества понякога съвсем не са привличащи. Тук отново има нещо, което легендата чудесно представя. Образ на това виждате в мита за Херкулес.

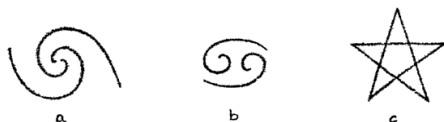
Когато Херкулес поема пътя си, пред него застават лоши и добри качества. Порокът се представя като изкусителен образ на красотата, а добродетелта в дрехата на непретенциозност.

Още нещо се прибавя към това. Дори ученикът да е вече в състояние да вижда нещата обективно, все още съществува и другата възможност, вътрешната му воля да се изяви като сила, която управлява и насочва явленията. Той трябва да стигне дотам да прозре и разбере това, понеже желанието има силно влияние на астралното поле. Всичко, което действа като определяща сила тук, във физическия свят, не съществува вече, когато човек навлезе в имагинативния свят. Ако на физическото поле си въобразите, че сте направили нещо, което в действителност не сте направили, скоро ще се убедите, че не е така, когато физическите факти застанат срещу вас. Но не е така в астралния свят. Там собствените желания създават илюзорни образи и трябва да имате насока от някой знаещ как да разглеждате тези имагинативни картини, за да узнаете истинското им значение.

Третото в розенкройцерското обучение е изучаването на окултния шрифт. Какво представлява този окултен шрифт? Има известни картини, символи, които са съставени от прости линии или са съединени чрез цветове. Такива символи пред-

ставяват съвсем определен окултен символичен език. Например във висшия свят има един процес, който се проявява също и във физическия свят – въртенето на спиралата. Можете да наблюдавате завъртането на спиралата, когато видите някоя звездна галактика, например мъглявината Орион. Там виждате една спирала. Но това е на физическия план. Вие можете да наблюдавате същото на всички планове. То се представя така, че една спирала се включва в друга. Знакът (а) е фигура, която се среща на астралния план при всевъзможни образувания. Ако разберете тази фигура, чрез нея също разбирате как една човешка раса (епоха) се преобразява в друга.

При пораяждането на първата подраса (първата култура) на нашата настояща раса (епоха) Слънцето стои в зодиакалният знак Рак. По това време едната раса се влита в другата, затова за Рака имаме окултния знак (b). Така всички знаци на зодиите са окултни знаци. Само трябва да се изучи и разбере тяхното значение.

Такъв знак е също пентаграмът (с). Ученикът учи да свързва особени усещания и чувства с този знак. Те са съответни образи на астрални процеси. Символичният език, който се изучава като окултен шрифт, не е нищо друго освен описание на законите на висшите светове. Така пентаграмът е знак, който изразява различни неща. Както буквата А се употребява в различни думи, така също и знаците на окултния шрифт могат да имат различни значения. Пентаграмът, хексаграмът, ъгълът и други фигури се комбинират в окултен шрифт, който е пътеводител във висшите светове. Пентаграмът е знак за петчленият човек, освен това е знак на мълчанието, но също знак, който лежи в основата на груповата душа на розата. Ако свържете цветните листа на розата като картина, получавате

пентаграм. Както буквата Б изказва нещо различно в думите *борба* и *бинт*, така знаците в окултния шрифт имат различни значения. Те се изучават как да се подреждат правилно. Това са пътеводителите на астралния план. Също както човекът на физическия план, който не познава буквите, се отнася към друг, който може да чете, така някой, който вижда знаците само като такива, се отнася към някой, който е изучил окултния шрифт.

Писмените знаци на физическото поле са много по-произволни, но първоначално те са били копия на астралния символен език. Вземете един дъвен астрален символ – жезъла на Хермес, обвит със змията.

В нашия шрифт той е станал знак на буквата Е. Или вземете W, който показва вълнообразното движение на водата. Той е душевният знак на човека, същевременно и знак за думата Wort. М не е нищо друго освен наподобената горна устна.

В течение на развитието всичко това е станало произволно. Но на окултните планове царят необходимостта. Там тези неща се изживяват.

Четвъртият е така нареченият жизнен ритъм. Такъв ритъм хората в обикновения живот познават много малко. Те живеят егоистично по инерция. Най-многого разписанието на часовете представлява известен жизнен ритъм за децата в училище, понеже часовете се повтарят всяка седмица. Но кой го прави в обикновения живот? Въпреки това до по-ви-

сше развитие се стига само когато в живота се внесе ритъм, повторение. В хода на планетите около Слънцето, в годишния цъфтеж и прецъфтяване на растенията, животинското царство, сексуалния живот на животните всичко е подредено ритмически. Едва на човека се разрешава да живее без ритъм, за да може да действа свободно. Но той трябва самovolно да внесе ритъм в хаоса.

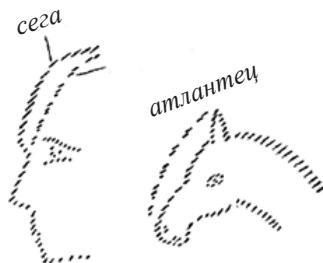
Положителен ритъм имаме, когато предприемаме окултни упражнения ежедневно в определено време. Затова ученикът трябва да прави своите медитации и упражнения за концентрация в един и същ час, както през пролетта Слънцето изпраща силите си на Земята по едно и също време. Това е ритмизиране на живота. Друго нещо е ритмизирането на дихателния процес според указанията на окултния учител. Вдишване, задържане на въздуха, издишване трябва за кратко време през деня да се прави в определен ритъм, който се определя от опита на окултния учител⁵⁷. Така чрез човека се поставя нов ритъм на мястото на стария. Такова ритмизиране на живота принадлежи към предпоставките за издигането във висшите светове. Но никой не може да го прави без указанията на някой учител. Тук само споменаваме за какво всъщност става въпрос.

Петото се нарича изучаване на съответствието между микрокосмоса и макрокосмоса. То се състои в това, че учителят дава указания на ученика как да концентрира мислите си върху определени части на тялото. Които са чули лекцията за отношението на сетивата към висшите светове, ще си спомнят, че целият свят участва в създаването на физическото тяло. Очите са създадени от светлината, от духовете, които действат в светлината. Всяка точка на физическото тяло стои във

⁵⁷ В по-късните лекции на Р. Щайнер упражненията за дишането са били изцяло заместени със самото медитиране, което от само себе си урегулира дишането. По всяка вероятност, защото ритмизирането на дихателния процес трябва да става само според указанията на окултния учител. – Бел. пр.

връзка с определена сила в космоса. Нека разгледаме точката в основата на носа. Някога етерната глава се е разпростирила далеч над физическото тяло. Още при атлантите е имало една точка на челото, където етерната глава е излизала извън физическата, както сега е при конете и при други животни. При коня и днес етерната глава излиза далеч навън. При днешния човек споменатите точки в етерната глава и физическата глава съвпадат и това му дава способността да развие такива части от физическия си мозък, които правят възможно да казва *аз* за себе си.

Органът, който прави човека способен да казва *аз* за себе си,

е свързан със съвсем определен процес по време на атлантското земно развитие. Окултният учител насочва ученика да управлява мислите си и да ги концентрира в тази точка. След това му дава една мантра⁵⁸. Чрез това в тази точка на главата се събужда сила, която отговаря на определен процес в макрокосмоса. По този начин се предизвиква кореспонденция между микрокосмоса и макрокосмоса. Чрез съответна концентрация върху очите човекът стига до познание за Слънцето. Така той духовно открива цялата организация на макрокосмоса в собствените си органи.

Когато ученикът е упражнявал достатъчно дълго това, може да започне да се потапя в нещата, които така е открил. Например той може да потърси в акашовата хроника този момент в атлантската епоха, в който е била образувана точката

⁵⁸ В други записки гласи: След това той му назовава определена дума.

в основата на носа, върху която се концентрира. Или намира Слънцето, като се концентрира върху очите. Тази шеста степен – потъването в макрокосмоса – се нарича контемплация.⁵⁹

Това дава мировото познание на ученика и чрез него той разширява самопознанието си над личността. То е нещо друго от любимото бърбене за самопознанието. Човек не намира аза, когато гледа в себе си, а когато гледа навън. Това е същият аз, който е създал очите, който е породен от Слънцето.

Ако искате да намерите частта от аза, отговаряща на околото, трябва да я търсите в Слънцето. Каквото е вън, извън вас, трябва да се учите да го възприемате като ваша същност. Гледането само в себе си води до втвърдяване, до силен егоизъм. Когато хората казват: Нужно е само да оставя моя аз да говори – нямат понятие от опасността, която лежи в това. Самопознанието може да се упражнява само ако ученикът на белия път го свърже със самоотверженост. Ако той се научи към всяко нещо да казва: Това съм аз – тогава е узрял за самопознанието, за което Гьоте говори с думите на Фауст⁶⁰:

«Представяш ми редицата на живите
и учиш ме в потайни храсталаци, във въздуха
и във водата моите братя да позная.»

Навсякъде навън са частите на собствената същност. Това е представено също и в мита за Дионисий. Поради това розенкройцерското обучение държи толкова много на обективното и спокойно разглеждане на външния свят: Искаш ли сам да се опознаеш, погледни се в огледалото на външния свят и в съществата! От очите на другите хора ще ти говори много

⁵⁹ Контемплация, от латински: «съзерцание»; интензивна и засилена форма на *медитацията*, която съзнателно се отказва от помощни средства като изображения и др. Тя е насочена навътре и се опитва чрез преодоляване на всички сетивни впечатления и мисли да постигне по-висши състояния на съзнанието (*разширение на съзнанието*).

⁶⁰ «Фауст» I част.

по-ясно какво има в твоята душа, отколкото ако се втвърдиш в себе си и се потопиш в собствената душа! – Това е важна и съществена истина, която не бива да пренебрегва всеки, желаещ да поеме по белия път. В съвременното има доста хора, които са преобразили обикновения си егоизъм в рафиниран егоизъм. Те го наричат теософско развитие, когато издигат колкото е възможно по-високо своя обикновен, ежедневен аз. Те желаят силно да изтъкнат личното. Истинското окултно познание показва на човека обратното – как да разтвори душата си, когато иска да се научи да познава висшия си аз в света.

Когато човекът е изградил тази душевна нагласа в контемплацията, когато азът му се разлее над всички неща, когато той чувства цветето, което расте пред очите му като собствения си пръст, който самият той движи към себе си, когато знае, че цялата Земя и целият свят са неговото тяло, тогава се научава да познава висшия си аз.

Тогава се обръща към цветето като към член от собственото си тяло: Ти принадлежиш към мен, ти си част от мен самия. Постепенно той започва да усеща какво се нарича седмата степен на розенкройцерското обучение – божествено-то блаженство. То се установява като необходимия чувствен елемент, който води човека нагоре във висшите светове, където той може не само да мисли, но да се научи да чувства в тези светове. Когато се стреми така да учи под непрекъснатото указание на своя учител и не е необходимо да се страхува, че окултният му път ще може да го доведе до пропаст, тогава му се показват плодовете. Всички неща, които се описват като опасности в окултното развитие, се изключват, ако то се насочва по правилните пътища. Става ли така, тогава окултният ученик ще бъде истински помощник на човечеството.

По време на имагинацията се появява възможността човекът да прекара известна част от нощта в съзнателно състояние. Физическото му тяло спи както обикновено, но една част от съня му се оживява от смислени, дълбоки по съдържание сънища. Те са първите проявления от встъпването му във

висшите светове. Постепенно той провежда изживяванията си в обикновеното съзнание. В цялото си обкръжение, също и тук, в залата, между столовете или във в коридора и гората той вижда астралните същества.

По време на имагинативното познание човекът постига три степени. На първата степен опознава съществата, стоящи зад физическите сетивни възприятия. Зад червения или синия цвят стои една същност, зад всяка роза, зад всяко животно стои родовата или груповата душа. Той става ясновиждащ. Ако почака още известно време и спокойно упражнява своите имагинации, задълбочи се също и в окултния шрифт, става ясночужащ. Третото е, когато опознае всички неща, които среща в астралния свят, които свалят човека надолу и го изкушават да върши злини, които всъщност са определени да го водят нагоре. Той опознава камалока.

Чрез това, което представлява четвъртата, петата и шестата част на розенкройцерското обучение – жизненият ритъм, отношението на микрокосмоса към макрокосмоса, контемплацията с макрокосмоса, – човекът постига още три степени. На първата степен той достига до познанието за отношението на живота между смъртта и ново раждане. Това става в девахана. Следващото е възможността да види как формите се преобразяват – трансмутацията, метаморфозата на формите. Човекът не винаги е имал например днешния си бял дроб, той го притежава от лемурийската епоха. В предхождащата хиперборейска епоха той е имал друга форма, а преди – още по-различна, понеже се е намирал в астрално състояние, и преди това – друга, понеже е бил в девахана. Казва се също: На тази степен човекът се учи да познава съотношенията между различните глобуси⁶¹, това означава, че той узнава как един глобус или състояние на формата преминава в следващото. Като последно, преди да премине в още по-висши светове, той схваща

⁶¹ Глобуси, състояния на живота. Виж особено «Пред портата на теософията», Събр. съч. 95; «Апокалипсисът на Йоан», Събр. съч. 104.

метаморфозата на състоянията на живота. Опознава как различните същества преминават през различните царства или кръгове, как едно царство преминава в друго. Тогава трябва да се изкачи до още по-високи степени, които днес няма да разглеждаме.

Каквото се излага тук, засега ви дава достатъчно материал за премисляне. Тези неща наистина трябва да се обработят. Това е първата крачка, за да се тръгне нагоре. Затова описанието на пътя на познанието е добре веднъж да се даде по подреден начин. На физическия план може би е възможно човек да пътува и без географска карта. Но на астралния план е необходимо да получи такава карта. Приемете тези съобщения като вид географска карта и тя ще ви послужи не само в този живот, но също и когато преминавате през портата по пътя за висшите светове. Който възприеме тези неща чрез духовната наука, ще има голяма полза от тази карта след смъртта. Окултистът знае в какво окаяно положение се намират често хората, когато стигнат отатък и нямат понятие къде всъщност се намират и какво е това, което изживяват.

Миналите през духовнонаучните уроци се ориентират и могат сами да преценят нещата. Ако човекът не се страхува да пристъпи по пътя на познанието, то ще му донесе голяма полза в другия свят.

ПЪТЯТ И СТЕПЕНИТЕ НА ПОЗНАНИЕТО

Втора лекция, Берлин, 21 октомври 1906 г.

Имагинативно познание и художествена имагинация

Между различните указания, които окултният учител дава на ученика, на второ място беше спомената имагинацията. Тя се състои в това, че човекът не минава през живота така, както се случва в ежедневието, а в смисъла на Гьотевите думи: «Всичко преходно е само подобие», така че нещо му прозира зад всяко животно и растение. В есенния минзухар например той ще съзρε образ на меланхоличен нрав, в теменужката – образ на тиха набожност, в слънчогледа – образ на напирещ живот, самостоятелност, амбиция. Ако човекът живее в този смисъл, той се издига до имагинативното познание. Тогава вижда как от растението се издига нещо като студен пламък, един цветен образ, който го въвежда в астралния свят. Така ученикът се насочва да вижда неща, които му представят духовните същества от другите светове. Но вече беше казано, че ученикът трябва строго да следва окултния учител, понеже само той може да му каже кое е субективно, кое обективно. А окултният учител може да даде на ученика необходимата стабилност, която иначе сетивният свят дава, понеже постоянно коригира заблудите. Но в астралния свят е различно. Там човек е изложен на заблуждения; там някой опитен трябва да му оказва подкрепа. Учителят дава поредица указания на ученика, който иска да върви по розенкройцерския път. Най-напред той му дава определено указание, когато постепенно достига степената на имагинативното развитие. Той му казва: Опитай се първо не да обичаш само отделни животни, не само да имаш определено отношение към отделното животно, да видиш при едно или друго животно различни неща, но живо да почувстваш целия вид, тогава ще си създадеш представа какво е груповата душа.

Отделната душа, която при човека се намира на физическия план, при животните се намира на астралния план. Животното не може да каже за себе си аз тук, на физическия план.

Често се задава въпросът: Има ли животното душа като човека? Има такава душа, но животинската душа е горе на астралния план. Отделното животно се отнася към животинската душа така, както отделните органи се отнасят към душата на човека. Ако някой го боли пръст, душата е, която чувства. Всички усещания на отделните органи се чувстват от душата. Същото е и при животните и тяхната групова душа. Всичко, което усеща отделното животно, го усеща в него груповата душа. Да вземем например всички различни лъвове. Всички усещания на лъвовете водят до общата душа. На астралния план всички лъвове имат обща групова душа. Всички животни имат своите групови души на астралния план. Ако се причини болка на отделния лъв, или ако той изпитва удоволствие, то се простира до груповата душа на астралния план така, както болката на пръста – до човешката душа. Човекът може да постигне разбиране за груповата душа, ако си представи една форма, съдържаща всички отделни лъвове, както едно общо понятие съдържа принадлежащите към него други понятия.

Душата на растението се намира на плана рупа, в девахана⁶². Когато човекът се научава да обхваща вида растения и получи определено отношение към груповата душа на растенията, той прониква до груповите души на растенията в девахана, рупа-план. Когато не отделната лилия, отделното лале е нещо особено за него, а отделните растения се групират до живи, сгъстени имагинации, които се превръщат в картинни представи, тогава човекът изживява нещо съвсем ново. Това е напълно конкретна, индивидуално изградена във фантазията картина. Тогава човекът узнава как растителната покривка на Земята, как някоя засята с цветя поляна му представя нещо

⁶² Нисшата сфера на духовния свят, където все още има форми.

съвсем ново, как за него цветята стават истинско откровение на духа на Земята. Това е откровението на различните групови души на растенията.

Както сълзите на човека стават израз на вътрешната тъга в душата, както физиономията на човека става израз на душата на човека, така окултистът започва да разглежда зеленото на растителната покривка като израз на вътрешни процеси, на истинския душевно-духовен живот на Земята. Някои растения му се представят като сълзите на Земята, от които избликва вътрешната тъга на Земята. Както при някой, който се вълнува и съчувства на сълзите на ближните си, така в душата на ученика се влива ново, имагинативно съдържание.

Човекът трябва да изживее тези настроения. Изживее ли съответното настроение по отношение на животинския свят, той се издига нагоре до астралния план. Когато изпита описаното настроение по отношение на растителния свят, се издига нагоре до вътрешната област на девахана. Тогава наблюдава пламъците, издигащи се от растенията. Растителната покривка на Земята се покрива с образи, с възплъщенията на светлинните лъчи, които слизат върху растенията.

По такъв начин можем да стигнем до мъртвия камък. Има едно основно усещане при минералите. Да вземем проникнатия със светлина планински кристал. Когато човек се сравни с него, ще си каже: По някакъв начин той представлява идеал за самия човек. Както физическото тяло на човека представлява физическа материя, така и кристалът е физически материал. Но има една бъдеща перспектива, към която окултният учител насочва ученика. Днес човекът още е проникнат от нагони, копнежи и страсти. Това насища физическата натура. Но пред окултиста стои един идеал. Той си казва: Животинската природа на човека постепенно ще се просветли и пречисти до степен, на която човешкото тяло ще може да застане пред нас също така вътрешно целомъдрено и без копнежи, както минералът, който не копнее за нищо, който не се вълнува от желания, когато се появи нещо в негова близост. Целомъдрена

и чиста е вътрешната материална природа на минерала. Тази целомъдреност и чистота е чувството, което следва да проникне ученика при виждането на минералния свят.

Според това как минералният свят се показва в различните форми и багри, са специализирани и усещанията, но основното чувство, пронизващо минералния свят, е целомъдреността.

Днес Земята има съвсем определена конфигурация, съвсем определена форма. Нека се върнем назад в развитието на Земята. Някога тя е имала съвсем друга форма. Да се поставим в Атлантида и още по-рано. Там стигаме до все по-високи температури, при които металите са текли наоколо, както сега тече водата. Поради това всички метали са станали като жили в Земята, понеже преди са текли като потоци. Точно както оловото днес е твърдо, а живакът течен, така оловото е било някога течено, така и живакът някога ще стане твърд метал. Земята е променлива и човекът е преминал през различните етапи на развитието. Във времената, за които говорихме, физическият човек още не е съществувал. Но етерното и астралното тяло са съществували, те са могли да живеят в още по-високи температури. С охлаждането постепенно се образуват обвивките и се подреждат около човека.

Докато в земното развитие се образува винаги по нещо ново в човека, също и навън в природата се образува нещо ново около него. Най-напред на Старото Слънце се поражда устройството на човешкото око. Първо се образува етерното тяло и то изгражда човешкото физическо око. Както от водата се образува лед при замръзване, така и физическите органи са се образували от финото етерно тяло. Вътре в човека се образуват физическите органи, вън Земята се втвърдява. По всяко време в човека се образува някой орган, а паралелно с това в природата се образуват определени конфигурации. Когато в човека се заражда окото, в минералното царство се образува хризолитът.

В отделните случаи не можем да се задоволим с общи

приказки, че човекът е микрокосмос, а светът е макрокосмос, защото окултизмът действително е доказал реалната връзка между човека и света.

Когато през атлантическата епоха се образува физическият орган за мисловните комбинации, навън се втвърдява оловото; то преминава от течно в твърдо състояние. Същите сили действат както при втвърдяването на оловото, така и при организма на разума. Човекът се разбира, едва когато може да се разберат взаимните връзки между човека и природните сили.

Сред социалистическото движение има една особена група, която се отличава от общата социална демокрация с голяма умереност. Това са умерените, които много държаха на разумните комбинации. Тази особена група в социалистическото движение образуваха печатарите. Това идва оттам, че печатарите много работят с олово. Колективният договор между работници и работодатели първо беше изработен при печатарите. Оловото създава такава душевна нагласа, когато се приема в малки количества.

Може да се приведе и друг пример от ежедневието, където по подобен начин е наблюдавано влиянието на природата на един метал върху човека. Един човек забелязва, че лесно намира аналогии при всички възможни неща. Можеше да се заключи, че той има много чест контакт с метала мед. Така и беше! Той беше валдхорнист в оркестър, следователно имаше работа с инструмент, съдържащ много мед.

Когато някога се изучи отношението на външния мъртъв свят към човешкия организъм, ще се открие, че съществуват многократни отношения между човека и обкръжаващия го свят, например отношение между сетивата и скъпоценните камъни. Има известни отношения към скъпоценните камъни, които са заложени в еволюцията на сетивата. Едно от тях намерихме при окоето и хризолита. Така има отношение между слуха и оникса. Той стои в особено отношение към азотния живот на човека. Окултистите винаги са ги свързвали. Той

например представя живота, произхождащ от смъртта. Така в Гьотевата «Приказка» мъртвото куче се превръща в оникс чрез лампата на стареца.

В тази интуиция на Гьоте е залегнал резултатът на окултно познание. С това е във връзка и отношението между оникса и слуховия орган. Окултно отношение има между органа на вкуса и топаза, на обонянието и ясписа, на осезанието като топлоусещане към карнеола, продуктивната сила на мисловните представи и благородния гранат (карбункел). Той се употребява като символ за продуктивната мисловно-представна способност, която възниква в човека по същото време, както гранатът в природата.

Окултните символи са изведени от дълбочината на действителната мъдрост. Където се навлиза в окултната символика, се открива истинското познание. Който опознае значението на един минерал, намира достъп до горните области на девахана. Когато се види скъпоценен камък и се почувства какво този скъпоценен камък има да каже, се получава достъп до областта арупа на девахана. Така погледът на окултния ученик се разширява, така му се разкриват все повече светове. Той не бива да се задоволи с общото указание, а трябва стъпка по стъпка да се стреми да обхване целостта на света.

Също и в немската литература можем да видим това при поети, които са били миньори, например при Новалис⁶³, който е следвал минно инженерство. Кьорнер многократно е избирал⁶⁴ миньори като типове за своите окултни личности. При поета Ернст Теодор Амадеус Хофман⁶⁵, този забележителен

⁶³ В романа му «Хайнрих фон Офтердинген».

⁶⁴ В стихотворенията «Миньорски живот» и «Миньорска песен» и в драмата «Битката на духовете с миньорите.» В записки на слушателите, които са послужили като основа за текста, е записано името «Керниг», което несъмнено се дължи на недочуване. Виж К. С. Пихт, «Теодор Кьорнер и отношенията му към царството на минералите» в седмичното списание «Гьотеанумът», 19-та годишнина, 1940 г., № 21.

⁶⁵ «Мините на Фалуи» в сбирката «Серапионовите братя» I част, 1819 г.

дух, който от време на време се е задълбочавал художествено в тайните на природата, преди всичко в разказа «Мините на Фалун», се вижда да се отразява нещо, което загатва окултните отношения на минералното царство към човека и което също показва как окултни сили по забележителен начин навлизат в художествените имажинации.

Мистерията е същинското рождено място на изкуството. Мистериите са били действителни, живи в астралното пространство. Там е съществувала синтетичност между истина, красота и религиозност. В голяма степен е било така при египетските мистерии и тези в Азия, също при мистериите в Гърция, особено в Елевзин.

Там учениците са виждали как духовните същества слизат под различни образи в битието. Някога е нямало друга наука, освен това, което се е съзрявало. Нямащо е друга религиозност, освен издигащата се от душата, когато се е гледало в мистериите. Също нямало е и никаква друга красота, освен когато се е съзрявало как боговете слизат надолу.

Ние живеем във варварско време, в хаотично време, в неспокойно време. Всички велики културни епохи са произлизали творчески от най-дълбокия духовен живот. Който разглежда гръцките образи на боговете, вижда три различни типа. Първо зевсовия тип, към който принадлежат Атина Палада и Аполон. С тях гърците характеризират собствената си раса. Има определена конфигурация на овала на очите, носа, устата. Освен това може да се наблюдава кръгът, който може да се означава като меркуриев тип. Там ушите стоят другояче, носът е съвсем друг, косата е вълниста и къдрава. Трети е сатировият тип, където формата на ъглите на устата е друга, друг нос, очи и т. н. Тези три типа ясно са разграничени в гръцката скулптура. Типът на сатѳра представя една прадревна раса, меркуриевият тип – следващата раса, а зевсовият тип – идващата след тях раса (епоха). Зевсовият тип представя петата раса (петата главна епоха).

Някога духовните миросгеди са прониквали и изпълва-

ли всичко. В Средновековието още е времето, когато това намира израз също и в занаятчийството, където всяка дръжка на врата е произведение на изкуството. Тогава във външната култура пристъпва напред това, което е създала душата. Съвременността е съвсем друга. Новото време създаде само един стил, именно универсалния магазин. Той ще бъде характерен за нашето време, както готическите постройки, като например Кьолнската катедрала, са били характерни за Средновековието на 13-ти и 14-ти век. Културната история на бъдещето ще трябва да се съобразява с универсалния магазин също така, както ние с готическите постройки на Средновековието. Новият живот също се проявява в тези форми. Чрез разпространението на духовнонаучните познания светът отново ще се изпълни с духовно съдържание.

Когато по-късно духовният живот се прояви във външните форми, тогава ще имаме един стил, който ще изразява този духовен живот. Което живее в духовната наука, трябва по-късно да се отпечата във външните форми. Така мисията на духовната наука трябва да я разглеждаме като културна мисия.

ХРАНЕНЕ И ЛЕЧЕБНИ МЕТОДИ

Берлин, 22 октомври 1906 г., сутринта

Днес ще говорим от духовнонаучна гледна точка за нещо от много голямо значение, ако се схваща по правилен начин. Ще разгледаме някои въпроси за храненето и начина на лечение. Но трябва да имате предвид, че много повече, отколкото при други обсъждания, ще споменем само съвсем афористични детайли от безкрайно голяма област и че е много трудно още днес да се говори за това на общоразбираем език. Затова ще бъде казано само приблизително, понеже в такъв широк кръг от слушатели нямаме работа само с посветени, които биха били в състояние да разберат всяка дума в нейното истинско значение.

В окултните школи, чиито участници стоят на по-висша степен на развитие, може да се избере съвсем определена изразна форма, така че определена дума да изрази съответното чувство. Всички такива неща, както те ще могат да бъдат загатнати днес, често имат друго значение в обикновения живот. Но въпреки това нека се опитаме още днес да говорим по такива въпроси, които същевременно имат и практическо приложение. Тези, които не вярват, че въздействията, произлизащи от причини в духовния свят, са много по-силни от въздействията на физическия свят, естествено няма да имат много полза. Вероятно някой теоретично ще допусне, че в това, което трябва да се означава като дух и което упражнява силно влияние в света, се съдържат сили, подобни на електричеството, магнетизма и т. н. Но това има реално значение само когато всеки го приеме с дълбоко чувство и разбиране. Науката за духа се намира в няколко отношения с днешния културен живот. Преди всичко тя се разбира погрешно както от тези, които искат да продължат да се движат консервативно по старите релси, така и от многобройните хора, които искат да реформират живота в различните жизнени области. Всички

тези различни групи от хора се обръщат към науката за духа и смятат всъщност за саморазбиращо се не те да отидат до нея, а тя да дойде при тях. Лесно разбираемо е, че например един радикален защитник на животните няма да предостави силите и опита си на духовнонаучното движение, а дори ще се ядосва, ако не всички теософи се присъединят към движението за защита на животните. Това можете да срещнете във всички възможни отделни области. То е и естествено. Но понеже теософското движение е нещо универсално, то се отнася към различните отделни движения така, както планът на строителя към дърводелците, зидарите и другите занаятчии, които работят по къщата. Последните са отделните работници. Но който ръководи целия строеж, трябва да изисква работниците да отидат при него, за да получат от него техните специални указания. Затова духовната наука не може да се съгласи, когато други течения, хомеопати, антиалкохолици и др. изискват духовната наука да отиде при тях. Всички специални области трябва да се включат в духовнонаучното движение, което трябва да се стреми към основна реформа във всички области на живота, но отвътре навън.

Положението на антропософията по отношение на науката много лесно се разбира погрешно. Не само учените вярват, че антропософията е техен враг и не искат нищо да знаят за нея. Също и някои приятели на антропософията са на това мнение. Именно научно образованият лекар, работещ в смисъла на официалните изисквания, лесно ще дойде до преценката, че антропософията не работи с научни методи и оттам не върви ръка за ръка с науката. Но това наистина не е вярно.

Днес чувате шаблони и шаблони от много хора. Че има специалисти, в известно отношение е напълно правилно.

Но обикновено не представителите на отделните области, а преди всичко техните привърженици употребяват такива шаблонни изрази. Една от тези шаблонни думи искам да изтъкна най-напред. Многократно се чува публиката да се оставя да бъде хипнотизирана, когато се употреби дума-

та «отрова». Изглежда много ясно, когато се каже: Не бива в тялото да навлезе някоя отрова! Тогава хората обичат да говорят за «природолечение». Какво изобщо трябва да се разбира под природа? А какво под отрова? Под природа се обхващат също и въздействията, които отровата на беладоната упражнява върху човешкия организъм, понеже са чисто природни въздействия. Също и всички влияния, които се подчиняват на природните закони. А какво е отровата. Водата е силна отрова, ако човек я поеме в голямо количество, тогава тя действа във висока степен разрушително. А арсеникът е много добро нещо, когато се употреби в определени комбинации. Затова наистина е необходимо задълбочено изучаване на човешкия организъм и нещата във в природата.

Още Парацелз е посочил⁶⁶ с неговия убедителен език как определени процеси в човешкото тяло са свързани с процеси във външната природа както холерата и арсеника. Затова той нарича човека болен от холера арсеникус, понеже е знаел, че при арсеника и холерата действат едни и същи фактори и същевременно е познал как нещата хармонират заедно. Тук имаме работа с природен процес, който първо трябва да се прозре.

Нещо друго, което се изправя като пречка на пътя, когато се касае за разбиране с науката, е материалистическият начин на мислене, който е поставил в неправилна светлина всички въпроси, за които става дума тук. Спомнете си какво казахме за действието на определени метали върху човешкия организъм⁶⁷. Някой би могъл да твърди, че науката за духа е чист материализъм, когато тя казва, че силите в минералите и металите упражняват материални въздействия отвън върху

⁶⁶ Теофраст Парацелз, «Книгата Парагранум (Висшето зърно)», издадена и редактирана от д-р Франц Щгунц, Лайпциг 1903, стр. 29 – за изказванията на Парацелз сравни лекцията от 26 април 1906 г., в Берлин, «Световните загадки. Мистерията и антропософията», Събр. съч. 54.

⁶⁷ предишната лекция от 21 октомври 1906 г.

човешкия организъм. Науката за духа същевременно знае, че материалното стои в определени отношения към духа.

Който действително защитава един духовен мироглед, е опознал, че при такива вещества не става въпрос за голата материя, а че вътре живеят дух и душа, както в отделеното чрез кожа същество. В този смисъл теософът говори за дух, който е въплътен в златото, кварца, арсеника или в отровата на беладоната. За окултиста светът е пълен с духовни същества. Въплътената в оловото духовност има отношение към човешкия организъм, за което вчера чухте. За теософите става въпрос не за търсене на някакви особени духовни същества, които нямат нищо общо с нашия свят, а за такива, които се намират във всеки къс метал, както и изобщо във всичко, което ни заобикаля. Така духовнонаучният мироглед одухотворява веществото. Духовни аналогии са нещо, което почива на истинско духовно изследване.

Тук не става въпрос за враждебност срещу специализираната наука. Специализиране трябва да има и не бива да се омаловажават външните факти. Но е невъзможно да се получи обща гледна точка за света от едно специализирано знание. Също и лекарят трябва като личност да знае нещо за висшите светове. Тогава той ще подреди работата си съвсем различно от друг, който не знае нищо за големите взаимовръзки. Тогава и симптомите ще се оценяват различно. Едно-единствено наблюдение или изживяване може би ще се приема за нещо незначително, ако се разгледа във връзка с цялото. Както всеки, който работи върху културата, трябва да носи със себе си определени предпоставки, така бъдещето ще изисква също и духовнонаучно образование лекари. Не се касае само до емпиричното наблюдение, а до нещо съвсем друго. За пример ще вземем Ханеман, основателя на хомеопатията. Между Парацелз и Ханеман съществува огромна разлика. Лекарят от 16-то столетие е бил в известна степен ясновиждащ. Тогава това е било широко разпространено качество. Ханеман вече не е бил такъв. Той е можел да изпробва действието на лечебните

средства чрез сетивно наблюдение.⁶⁸

За отношението на човека към съществата и предметите в природата, което се има предвид тук, има една аналогия, а именно отношението на половете един към друг, което се определя предимно от симпатията. Едно тайнствено привличане притегля половете един към друг, една сила, която действа при живите същества. Няма нищо мистично в лошия смисъл на думата в това, че един мъж се чувства привлечен от една жена. Който се изгради до окултен наблюдател на света, има към всички живи същества около себе си подобно отношение, което може да се нарече универсално. Както има специфично отношение между един определен мъж и една жена, така има специфично отношение между такъв човек и феномените в неговата околна среда. Който е изградил тези сили в себе си, получава знание, което му помага да познае какво отношение има определено нещо към човека. Оттам се получава и знание за действието на лечебните сили.

Парацелз не е имал нужда първо да изпробва, както и магнитът не трябва да пробва дали привлича желязото. Той е можел да каже, че например в червеното бесниче, дигиталис, се намира определена лечебна сила. Такова знание отново ще дойде тогава, когато лекарят разбере, че нещата не опират само до интелектуалното разбиране, а до вътрешното отношение към живота; когато знае, че той самият трябва да стане съвсем друг човек.

Ако е преобразил темперамента, характера и цялото устройство на душата си, тогава може да разгърне онази сила на виждане и познание спрямо силите на света, която хармони-

⁶⁸ «Целесъобразността на даден медикамент... не се основава единствено на неговия подходящ хомеопатичен избор, но също и на необходимата големина на дозата, или по-скоро на малките количества... Тук се появява въпросът: коя е подходящата потенция... Това може да покажат единствено чистите проучвания и внимателното наблюдение.» Самуел Ханеман, «Органон на рационалното лечение», Дрезден 1810, параграфи 300 и сл., цитирано според Мартин Гумперт, «Ханеман», 4-то издание, Берлин 1934, стр. 151 и сл.

зира човека. Това ще бъде възможно в съвсем не така далечно бъдеще. Духовнонаучният светоглед трябва да даде преди всичко определени принципи и някои от тях трябва да бъдат включени в тези общи съждения. Който иска, може да придобие много от тях. При това трябва да се вземат под внимание четири момента. Първият е, че съществува определена връзка между това, което се нарича храносмилане, и мисловната дейност. С други думи, каквото храносмилането представлява в по-нисша област, това представлява мисленето в по-висша област.

Те стоят във вътрешна връзка в организма на човека така, както той се представя на физическия план. Сега ще кажем нещо за тази връзка. Към мисловната дейност принадлежи, че логически може да извеждате едно нещо от друго, правилното извеждане на дадено понятие от друго. Това извеждане едно от друго в мисловната дейност е нещо съвсем определено. Могат да се правят известни упражнения, за да се вкара тази мисловна дейност в определени релси. Каквото предизвиквате духовно в мисловната дейност, когато правите такива логически упражнения, в храносмилането го предизвиква определена субстанция и това е кафето. Не е фантастично предположение, а този факт може да се обоснове. Каквото причинявате с кафето на стомаха, правите същото и при мисленето, когато извършвате практически логически упражнения. Когато пиете кафе, в известен смисъл поощрявате логическата последователност в мисленето. И когато се каже, че пиенето на кафе означава повишаване на дейността, необходима за засилване на мисленето, това наистина е правилно. Но кафето поощрява логическото мислене само по несамостоятелен начин, то действа като принуда. Във вас чувствате известна несамостоятелност, нещо като въздействие отвън. Ако човекът иска да мисли логично, и при това да остане несамостоятелен, може да пие много кафе. Но когато иска да извършва мисловната дейност самостоятелно, тогава трябва да се освободи именно от нещата, които действат върху него. Той трябва да изгради в себе си силите, които произхождат от душата. Тогава ще

разбере, че след съответните упражнения също и стомахът се оправя и остава в ред.

Друго нещо. Насреща на подредената мисловна дейност стои мисленето, което не може да остане при дадена мисъл, безспирното неспокойно мислене. То действа разсейващо и мислите не могат да се свързват една с друга. И това мислене има своето съответствие в действието на определено вещество върху храносмилането и то се съдържа в чая. Чаят действа долу наистина върху обмяната на веществата така, както горе, в главата, действа предизвикващото беглите мисли.

Оттук можете да разберете, че известно вредно действие на чая при известни обстоятелства може да бъде доста опустошително. Не вярвайте обаче, че някой, който цял живот е пил чай, накрая трябва да бъде вътрешно изцяло разкъсан. Ако не е повлиян негативно по подобен начин чрез чая, това е само доказателство, че организъмът му притежава достатъчно съпротивителни сили.

Също както храносмилането съответства на мисловната дейност, така сърдечната и кръвната дейност съответстват на волевия и чувствения живот, така че всичко, което има влияние върху кръвта чрез определени вещества, чрез известен вид хранителни средства, предизвиква съответствие във волевата дейност. Това се вижда, особено когато се наблюдава обратното. Днес многократно чувате, че отдавна е преодоляна гледната точка, че някой може да лекува чрез мисли, че например някоя личност, обзета от религиозна лудост или от мания за преследване, не може да бъде излекувана чрез съответните противоположни мисли. Каквото тук се проявява външно, е само симптом и ако този външен симптом би могъл да бъде отстранен, болестта би се преместила върху друг орган и би се проявила под нова форма. Каквото материалистическото лечение е изследвало, окултистът го знае отдавна. Никога не би хрумнало на някой окултист да иска да лекува някоя маниакална представа чрез противоположна представа. Нещо друго е обаче, когато със средствата на окултизма се навлезе много

по-дълбоко, именно там, където в основата лежи същинската причина. Предположете, че даден човек се разболее в сферата на волята и на чувствата, тогава това се дължи на известни нарушения на определени органи. При това не става въпрос само за сърцето, а за някои други неща в тази връзка. Тогава материалистическият лекар ще каже: Каквото се проявява, не мога да го лекувам, като дам на болния правилни представи. Но вие трябва да имате нещо предвид. В организма няма само две неща за отличаване, не само материалната основа и това, което се изживява чрез нея. Има също и трети елемент, който окулистът познава. Наистина зад непосредствената душевна дейност на физическия план, следователно зад това, което се проявява чрез волеви импулси, действително стои органична дейност. Но зад тази органична дейност съществува нещо трето. Органът е изграден от духа, той се е породил от нещо духовно. И трябва да се разгледа духовното, намиращо се зад органа като негов създател. Ако например искате да дадете правилна представа на някой религиозно вманиачен човек, с това нищо не правите. Но ако му въздействате така, че докоснете създателя на органичната дейност, а това е етерното тяло, тогава можете да постигнете нещо при него, не чрез представи, а когато направите нещо, което привидно не стои в никаква взаимовръзка с мисловно-представния живот.

За да се разбере това, нека изходим от понятието за една религиозна истина. Вие можете така да се отнесете към представата за религиозната истина, че да я разберете. Тогава е направено необходимото за разума. Но дори да разберете още много представи, те са абсолютно неефективни за вашия органичен живот – животът на етерното и физическото тяло. Затова също е неефективно, когато искате да убедите някой болен с правилни разсъждения, понеже това няма никакво влияние върху волевата му дейност. Представете си тази истина не само като действаща разумно, а кажете на човека: Ти трябва да разбереш това не само веднъж, а всеки ден трябва да оставиш тази представа наново да действа върху теб; това

трябва всеки ден да се повтаря ритмически, да се придружава със съвсем определени чувства и картини. Да се направи само веднъж, няма да има никакъв успех. Но ако се прави редовно дълго време, тогава действа до органичната конституция. Това е, което се нарича концентрация и медитация. Само за един час не се въздейства върху човека. Но ако му дадете указания и той ежедневно ги изпълнява в продължение на много седмици, тогава ще въздействате върху човека, понеже достигате това, което се явява зад органа като негов създател. Окултизмът не стои на друга основа от научното лекуване, но той знае много повече.

Тези представи днес не могат да се обявят още публично.

Дихателната дейност в най-широк обхват се намира в зависимост с чувствения и сетивния живот. От тази гледна точка отново можете да си извлечете изводи за много неща, когато си изясните всичко свързано с дихателната дейност и как тя може да се повлияе чрез чувствения и сетивния живот. Дихателната дейност предполага да се даде достатъчно кислород на кръвта и чрез това да се запазят органичните вещества.

Човек, който се радва на духовните неща, който притежава духовно съдържание, което му създава радостно настроение и то действа постоянно върху него, такъв човек повлиява здравословно органите си от страна на духа.

Ако още веднъж разгледаме храносмилането и мисловната дейност, ще открием, че особено в тази област има да се върши много работа. Трябва да сме наясно, че човечеството все повече ще трябва да преминава към съзнателно хранене. Който събира познания в тази област, често прави определена грешка. Тя се състои в следното. Човекът иска да научи прекалено много от това, което той нарича «природа»; той изцяло и напълно иска да следва природата. Парацелз казва за това⁶⁹:

⁶⁹ Теофраст Парацелз «Парамирум – за произхода и протичането на болестта», издаден от д-р Франц Щтрунц, Йена, 1904 г., стр. 74, 85 и «Парагранум», стр. 70, 105.

Човек не бива да стане роб на природата. Лекарят трябва да премине през изпита на природата, но той трябва да бъде човек на изкуството, трябва да продължи развитието на природата. И истинските лечебни средства Парацелз вижда не в това, което непосредствено се взима от природата, а в новите продукти, които ще бъдат създадени, като се изхожда от духа на природата. Така Парацелз очаква една епоха в медицината, която ще прилага такива новосъздадени продукти като действително действащи лечебни средства. Тук се касае единствено и само за продължение на природата в тази област.

Когато днес хората искат да обосноват защо смесеното хранене следва да бъде правилното за хората, аргументират, че тревопасните са преживни животни, имат особено изграден стомах и съответните храносмилателни органи. Месоядните са хищни животни, чиито храносмилателни органи и зъби са подходящи за ядене на месо.

Човешките зъби и храносмилателни органи са нещо средно между тези на преживните и хищните животни. Затова самата природа насочва хората към смесена храна. Но всичко в света е именно в движение, в растеж и промяна. Касае се за това, не как изглежда човекът днес, а как може да изглежда другояче. Ако човекът премине само към растителна храна, органите, съответстващи повече на месоядството, ще закърнеят и ще се развият органи, необходими за растителната храна. Трябва да се вземе под внимание как е било някога и как може да стане в бъдеще. Не даваме правилната храна на човека, когато се съобразяваме със сегашното му развитие, а едва когато вземем под внимание неговото вътрешно бъдещо развитие. Чрез статистики и външни факти обхващате само външния статус, но не обхващате насоката, в която човекът трябва да се движи. Светът трябва да се разглежда също и в развитие.

Вземете националния характер на руския селянин, какъвто е днес, и на англичанина. Руският селянин ще изтъкне *аза* колкото се може по-малко. При англичанинът е точно об-

ратното. Това намира чисто външен израз в начина на писането. Англичанинът пише *Az* с главна буква. Проследим ли този факт, откриваме, че в Англия се консумира пет пъти повече захар, отколкото в Русия. Тук отново се вижда съответствието между храносмилателна и мисловна дейност. Процесът, който се появява в храносмилането чрез добавянето на по-голямо количество захар, има своето съответствие в горния човек (главата и нервноресивната система) като по-силна самостоятелност на мисловната дейност.

Можете да си представите, че понякога можем да се намесим коригиращо в тези отношения. Някой човек може така да устрой храненето си, че да се нуждае от кратко време за храносмилането, докато друг може би се нуждае от по-дълго време за това. Отново можем да вникнем дълбоко в човешкия организъм. Когато именно някой човек яде ориз и бързо приключва с храносмилането, тогава остават сили, които са му на разположение за мисленето.

Друг човек, който например изяжда дива гъска и се нуждае от съответно по-дълго време за храносмилането, може наистина да е умен, но когато мисли, в действителност мисли коремът му. Първият може да е слаб мислител, но да мисли самостоятелно, другият може да е силен мислител, но мисли несамоостоятелно. От това отново можете да си извлечете поука.

Нека да засегнем още нещо. Трябва особено много да се погрижим да не даваме на тялото прекалено много или прекалено малко белтъчини. Тук непременно трябва да се намери правилната мярка. Защото при храносмилането белтъчините отговарят на това, което в мисловната дейност става при създаването на мисловните представи. Същата дейност, която в горния организъм предизвиква плодородността на мисленето, в долния организъм се предизвиква чрез белтъчините. Ако те не се дават в уравновесено количество, тогава създават изобилие от сили, които в долната телесна дейност отговарят на образуването на представите в горния човек. Но човекът трябва винаги да бъде господар на мислите и представите си. Затова

приемането на белтъчини трябва да остане в известни граници, иначе човекът ще бъде надмогнат от прекалена представна дейност, от която следва именно да е свободен. Това е имал предвид Питагор, когато е учил учениците си: Въздържайте се от боба!

Естествено тогава идват хора и казват: Вижте, ядачът на ориз! Той е слаб мислител. – Да, такъв човек тогава още не се е развил, но не става въпрос за това, че се познават правилата и се мисли, че всеки трябва само да ги изпълни. Когато долният човек (обмяната на веществата) не съответства на горния (главата с нервно-сетивната система), чрез това могат да се предизвикат злини. Вземете някой човек, който отскоро е станал вегетарианец⁷⁰. При този нов вегетарианец дейността долу протича по определен начин. Известни сили се преобразуват от материални в духовни. Но ако те не се употребят, действат неблагоприятно и могат дори да затруднят мозъчната дейност.

Който не се занимава по друг начин, освен както прави някой banker, обикновен учен или бюрократ, в случай, че не приема спиритуални представи, може много да си навреди чрез силите, които се спестяват поради вегетарианския му начин на живот. Тогава по-добре да не бъде вегетарианец, паметта му би могла да се увреди, известни мозъчни области биха могли да се увредят и т. н. Не е достатъчно само да се храним с плодове, за да ни се разкрият висшите области на духовния живот.

Друго съответствие в организма е следното. Размножителната дейност отговаря в горния организъм на така нареченото визионерство, по известен начин също на имагинативната душевна дейност. Затова от някои ордени се е изисквал аскетизъм, но тук същевременно лежи изворът на огромни опасности. Те могат да се отблъснат само чрез чист вътрешен

⁷⁰ Има се предвид човек, който се лишава от мляко, масло, млечни продукти и яйца, и се храни само с растителна храна. – Бел. пр.

живот, чрез силно доверие в собствената индивидуалност и чрез способността да оставаме в присъствие на духа при всички жизнени ситуации. Ако не се отдаваме на афекти и на никакви външни влияния, сме сигурни в тази област и можем да отклоним вредни въздействия.

При бялата магия не се касае само до чист живот, но също до стабилност и сигурност, здраво овладяване на вътрешния живот, способност да се остане в присъствие на духа при всички ситуации. Притежавате ли, от една страна, наистина толкова много самообладание, че нищо да не може да ви обърка, сигурен ли сте вътрешно, тогава ще можете по-лесно да преодолявате и катастрофи.

Може да започне нов период, когато човек се реши в тези неща да следва теософската мъдрост като лайтмотив. В бъдеще човек например ще трябва да изучава как да може планомерно да преобразява определени сили, които организъмът дава на разположение, в такива, които да използва за духовно познание. В лабораториите някога ще се произвежда вещество, което ще бъде по-ценно от млякото.

Днес наистина би било вече възможно да се основе лаборатория за хранителни средства и с това да се влияе върху храненето на народите. Но ще дойде времето, когато учениците на науката за духа ще работят химически в съзвучие с развиващата се природа, а не с вече готовата природа. Гьоте казва в този смисъл:⁷¹ «Наблюдавай я развиваща се, как растението постепенно, стъпка по стъпка се развива до образуването на цветовете и плод.»

Приемете малкото гледни точки, избрани от една обширна област, разгледайте ги така, че да бъдат изградени и разширявани по-нататък. Тогава ще видите как можете да извлечете духовна храна от тези неща и какво практическо значение могат да имат те за вас.

⁷¹ «Метаморфозата на растенията» от 17-18 юни 1798 г.

ТЕХНИКА НА КАРМАТА

Берлин, 22 октомври 1906 г., вечерта

Пътищата на кармата се разбират по-добре, когато се разгледа съдбата на човешката душа между смъртта и ново раждане. Днес ще ни занимаят някои моменти от пътя, който душата изминава между смъртта и ново раждане. Ще разгърнем картината на съдбата на душата след смъртта. И понеже човек постепенно свиква и се вживява с мислите си в тази област, би могло да бъде от полза, ако често оставяме такива мисли да преминават пред вътрешните ни очи.

Ако искаме да разгледаме съдбата на душата след смъртта, преди всичко трябва да сме наясно, че тогава настъпва съвсем ново отношение между вътрешния човек и околните светове. Винаги е добре да се направи сравнение между смъртта и съня. Както човекът стои пред нас, той се състои от различни части. Първо имаме физическото тяло. В основата му като първообраз стои етерното тяло. В известно отношение това етерно тяло е творецът на физическото тяло. Можем с относително право да кажем, че етерното тяло наподобява физическото. Именно в областта на главата етерното тяло е вид копие на физическото тяло. Етерното тяло е носителят на темперамента, също на мислите, представите, които се запазват в душата. Когато една мисъл стане постоянна собственост на човека, така че да е винаги на разположение, тогава се е отпечатала в етерното тяло. Етерното тяло, а именно най-гъстата му част е носител на паметта. Третата част на човешката същност е астралното тяло, носителят на силните желания и страсти, които изплуват в човека чрез неговите потребности. Не съществува рязка граница между етерното и астралното тяло. Четвъртата част от човешката същност е азът.

В него се намира заложбата на безсмъртния човек, на човека-дух, или атва, духът-живот или будхи и духът-себе, или манас.

Когато човекът спи, етерното и физическото тяло са свързани. Навън се е отделило астралното тяло. През нощта не се чувстват болка и радост, както и други чувства, понеже астралното тяло е отделено от физическото и поради това човек не може да има възприятия. Различно е, когато човекът премине през портата на смъртта. Тогава имаме работа с напуснатото от етерното тяло физическо тяло. По време на сън етерното тяло не напуска физическото тяло, напуска го само в случай на смърт.

След смъртта физическото тяло се разпада чрез изгаряне или изгниване и прахът му се връща на физическия свят. Известно време етерното тяло остава свързано с астралното. Това е важен момент в живота след смъртта. В момента, когато етерното тяло се отдели от физическото тяло, но още е свързано с астралното, целият живот се появява пред душата на човека като панорама от спомени. Това е така, понеже етерното тяло е именно носителят на паметта. Докато етерното тяло остава свързано с физическото, паметта е свързана със силите на физическото тяло. Когато етерното тяло се отдели от физическото след смъртта, всичко се появява в душата едновременно като панорама от спомени.

Първоначално е трудно да си представим с обикновеното съзнание как в един-единствен момент може да се възприеме от душата толкова дълъг период от време. Но има и друго важно нещо. Във физическия свят всяко изживяване на човека е свързано с болки, радост, удоволствие и неудоволствие. И когато в обикновения физически живот човек си спомня какво е изживял, в спомена отново изплуват удоволствието или неудоволствието. След смъртта болките и страданието липсват. Появяват се обективни картини, които не причиняват болка, картини, които не предизвикват никакви лични чувства в нас.

Такава панорама на спомените по изключение може да се появи понякога в живота, например при хора, които се давят или изобщо се намират в опасност за живота си. За такива случаи е най-добре да се вземат свидетелства от хора, които

иначе не искат и да знаят за някакво духовно изследване, на пример сведенията на виенския криминалист-антрополог Бенедикт⁷². В спомените си той разказва, че веднъж при изкачване в планината бил близо до смъртта и в един момент целият живот изплувал пред душата му. Това явление идва оттам, че когато човекът получи силен шок в живота, се случва нещо определено с етерното тяло.

Познаваме чувството, когато изтръпне ръката ни. Това става при разхлабване на етерното тяло. Ясновидецът може да види как изтръпналите пръсти висят от ръката като ръкавица. Нещо подобно е и в случая, когато човек бива хипнотизиран. Ясновидецът вижда как етерната глава виси отляво и отдясно на физическата глава. Когато човекът изживее такъв силен шок, както при удавяне, цялото му етерно тяло се отделя от физическото. На това се дължи и появата на панорамата на спомените.

Когато след смъртта душата е живяла известно време с тази панорама на спомените, настъпва второ умиране. Астралното тяло заедно с аза се отделят от етерното. Етерното тяло също се разтваря в мировия етер, в света на общия миров живот, както физическото тяло преминава в елементите на физическия свят. Когато етерното тяло се отдели от физическото, известно време то запазва формата на физическото тяло. Етерното тяло може да се види като един вид призрак, който е в близост до гроба или някъде другаде, където е бил

⁷² Бенедикт, който е бил страстен алпинист, изживява описаното не при изкачване в планината, а в момента на удавяне. Той казва буквално: «Още от детството си много обичах водата, където преживях някои неща, останали в паметта ми. Веднъж се опитах да плувам в природата и на публичния плаж се случи да потъна в Дунав. За щастие стигнах до една греда, служеща като шамандура за къпещите се. Едва ли беше изминало повече от половин минута, когато осъзнавах, че ще се удавя. При това изживях как в това кратко време всички спомени на живота ми преминаха пред мен с главолонна бързина. Това наблюдение е известно в психологията, но малко хора са го изживели сами. Тогава бях на 12-години.» Мориц Бенедикт, «Из моя живот», Виена, 1906 г., стр. 35.

въпросният човек. То има тенденцията да остане в близост до физическото тяло.

Трябва да проследим със самосъзнанието на човека съдбата на астралното тяло. Скоро след като етерното тяло се е отделило от астралното, се появява един вид съзнание. Това съзнание е много по-силно от интензивното сънуване.

С него се изживява реалността на астралния свят. Това състояние се нарича камалока, което буквално означава място на страстите. Но не се има предвид някакво място, което е отвъд физическия свят. Астралният свят се намира вътре в нашия физически свят. Световете се различават само по това, че един свят се възприема от даден вид сетивни органи, а друг – чрез други такива. Човекът заживява в астралния свят и е обкръжен от астралното си тяло. Своеобразен е животът, който той живее там. Най-добре ще ни стане ясно, ако си представим как човекът е живял дотогава. Да предположим, че един обикновен човек от днешното време има някакво любимо ястие, той изпитва удоволствие, когато го получава. Удоволствието от ястието не е обаче във физическото тяло. То само приема ястието, това са физически процеси. Физическите процеси могат да са и химически процеси. Но това не е удоволствието от храната. Удоволствието се намира в душата на наслаждаващия се на храната. Така е при всички радости и болки, които душата изживява. За да се изпита удоволствие от вид храна, за да поеме храната, човекът естествено си служи с физическия инструмент. Ако душата иска да се наслади на красиви багри или нещо друго, необходимо е да е налице физическо око, за да може радостта от багрите да навлезе в душата. Това, което изисква да бъде задоволено в душата чрез сетивата, е кама, страстните желания. В камалока душата още копнее за удоволствието, но след смъртта ѝ липсват органите, чрез които да задоволи копнежа си. Тогава в душата се появява усещане от особен вид. Можем да го сравним с изгарящата жажда при преминаване през пустиня, където няма вода. Състоянието след смъртта се дължи на това, че липсват органи за задоволя-

ване на копнежите. Тогава човекът изпитва изгаряща жажда, и то дотогава, докато всички копнежи изчезнат. Колкото повече той се освободи в този живот от потребността да получава удовлетворение чрез сетивата, колкото повече свикне да се радва на красотата, на доброто в света, на чистото, на несвързаните с тялото идеи, толкова по-кратко е времето в камалока. Ако тук дори само се вживее в духовния свят, ако душата му се проникне с представи и мисли за това, което стои зад сетивния свят, времето му в камалока се съкращава.

На астралния план всичко протича обратно, нещата се представят обратно като в огледало, например числото 641 трябва да се чете там като 146. Страст, която произлиза от човека, се появява в образ, насочен към човека, например като нападащо диво животно. В действителност такъв образ произлиза от самия човек.

Така човекът още веднъж преживява изминалия си живот, но в обратен ред. Той изживява отзад напред нещата, които са се случили преди смъртта му. Това ретроспективно изживяване го довежда до детството. Чрез него той бива освободен в края на краищата от всичко, което го е свързвало с физическото битие. Изпълнява се казаното в евангелието: «Ако не станете като децата⁷³, не можете да влезете в небесното царство.» Той е достигнал точката, където е бил, когато се е въплътил. Отново става такъв, какъвто е бил като дете. С това е узрял да се завърне в девахана.

Трябва да ни станат ясни две неща. Трябва да обърнем внимание на едно усещане, което се появява със силна интензивност в момента на умирането. Едновременно с картината на спомените човекът чувства, че става все по-голям. Картините от изминалия му живот, които го обкръжават, също се увеличават. Още докато човекът се намира в етерното тяло, той, така да се каже, се вращава в своето обкръжение. Когато намиращият се в етерното тяло човек е изживял някакво събитие,

⁷³ Матей: 18,3; Марко 10,15; Лука: 18,17.

отдалечено на петдесет мили, става така, че той се разширява до мястото на събитието. Ако например е било в Америка, той се чувства пораснал чак до Америка. В етерното тяло човекът чувства, че става все по-голям. В астралното тяло се чувства като разкъсан на отделни части. Той в никакъв случай не изживява астралното тяло като пространствено единство. Има например шикалкотворки⁷⁴ (Cynipidae), чието предно и задно тяло е свързано само със съвсем тънко кръстче. Това е пример как също и във физическия свят две принадлежащи една към друга части са свързани само със съвсем тясна ивица.

В астралния свят се случва, че между две части дори изобщо няма връзка и въпреки това едната част принадлежи към другата и тази принадлежност се чувства изцяло. В астралното тяло човекът може да се намира едновременно на най-различни места. Ако някой човек, намиращ се в камалока, някога, в земния си живот, е причинил физическа или душевна болка на друг човек и при ретроспективното си изживяване достигне до този момент, тогава той се чувства вътре в другия и изживява неговата болка в своето собствено астрално тяло. Всички изживявания и дела от изминалия земен живот се срещат повторно в този огледален живот. Това също е част от живота в камалока.

Нека да обобщим какво беше казано за изживяванията след смъртта. Първото е, че всичко изживяно в земния живот преминава покрай човека, без той да чувства болка или удоволствие. Като второ, в ретроспективното протичане на изминалия си живот човекът изживява страданията, които сам е причинил. Две неща остават на човека. Субстанцията на етерното тяло го напуска, но остават силите на етерното тяло, остава екстрактът от всички изживявания. Този екстракт се просмуква с извършените дела. Човекът взема със себе си изживяванията в камалока и ги внася горе, в девахана. Субстанцията, която човекът е отхвърлил преди навлизането си в

⁷⁴ Ципокрили насекоми.

по-висшия живот, постепенно се разтваря. Астралният план е като изпълнен с астрални трупове. Това е, което човекът не може да вземе със себе си в девахана. Астралният труп се разтваря в астралния свят.

Ако искаме да разберем какво върши човекът в девахана, трябва да вземем под внимание как протича животът тук, на Земята. Начинът и видът, по който изживяванията тук, на Земята, се преработват, е така устроен, че бива извлечена само най-малка част от тези изживявания. От всяко събитие би могло да се извлече много повече. Това става най-ясно, когато разглеждаме нещата обратно. Да си спомним например как сме се научили да пишем.

Това е било свързано с други изживявания. Всички те се концентрират само в едно – способността да пишем. Каквото се е разиграло първо външно в света, се превръща в способност. Във всички изживявания лежи възможността да се превърнат по-късно в способности. Такова преобразуване става след смъртта. Когато човекът отново се роди, много неща се проявяват като способности, като заложби. Той винаги се завръща с все по-богати заложби. Основното усещане в девахана е, че всички изживявания се превръщат в способности. Това дава чувството за блаженство. Поток от блаженство пронизва тогава човека. Това усещане може да се сравни с чувството, което кокошката изпитва душевно, когато снесе яйце. Създаването се изживява от съществата като блаженство. Колкото произведеното е по-висше, толкова по-голямо е блаженството, което се изпитва. Това чувство в девахана не е илюзия. Отношенията, изградени в този свят, са много по-интензивни в девахана, отколкото тук. Границите на пространството и времето падат. В този свят наистина можем да разцъфнем в другия човек. Отношението на майката към детето се превръща от животинския инстинкт в морално отношение. Всичко инстинктивно отпада като люспи в камалока, а всичко духовно в девахана прониква и двете същества. Всички изградени тук отношения се преобразяват в девахана с по-голяма интен-

живност. Когато човекът е развил всичко, което е необходимо в девахана, вече е узрял за ново раждане.

В астралния свят съществуват най-различни формации. Човек се научава да познава най-разнообразните обитатели на астралния план. Има форми, които профучават с огромна бързина през астралното пространство, те прекосяват астралния свят под формата на камбана. Това са завръщащите се за новото раждане хора. Когато човекът е преобразил в девахана всички изживявания в способности, той слиза в астралния свят. Както магнитът привлича железните стружки, така при завръщането си в астралното пространство човекът поема астралното си тяло за новия земен живот. Това става с помощта на други духовни същества.

Тогава човекът бива насочен към родителската двойка, която е приблизително подходяща за новото му въплъщение. Само възможно най-доброто тяло може да му бъде прибавено. Включването на физическото тяло не става само според тази единствена гледна точка, а се определя също мястото и околността, където човекът ще се развива. Всичко това се определя от действията, извършени от хората в предишния им живот. Каквото се включва от астралната субстанция, са способностите, които той си е изградил. Мислите и представите, които са станали постоянна част от душата му, действат в образуването на етерното тяло. Етерното тяло обуславя от своя страна изграждането на физическото тяло. Как става така, че човекът среща именно ситуацията, в която бива въведен при новото си въплъщение? Тук трябва да говорим за тайнствени влияния върху човека. Когато човекът има някаква мисъл, желание, чувство, това първоначално са изживявания в астралното тяло. Чувствата и мислите, които се виждат в аурата, представляват същевременно форми на астралния план. Каквото човекът изживява в душата си през физическия живот, има съответната форма в астралното пространство. Физическите изживявания не се намират само на физическия план, но те продължават и в астралния свят. Всичко, което човекът изжи-

вява в дълбочината на душата си, има своя огледален образ на астралния план. Но каквото е свойство на етерното тяло, се простира и в девахана. Както всяка мисъл създава форма на астралния план, така всяко свойство на етерното тяло има своето съответствие в девахана. Делата също имат своето съответствие в по-висшите светове, и то в света будхи. Следователно мислите имат своето съответствие на астралното поле, привичките в девахана, делата в – будхи-план.

мисли – астрално поле
привички – девахан
дела – будхи-план

Човек непрекъснато заселва астралното поле с мисловни форми, девахана – с формите на своите склонности, будхи-план – с отпечатьци от своите дела. Всичко това непрекъснато ни заобикаля на висшите полета. Това е едната страна. Но има и друга. Нека да си представим, че сме сторили нещо на някой човек, извършили сме някакво действие, което му е навредило. По времето на камалока човек изживява това в самия себе си. Каквото тогава се взима като болка, изживяна от другия, става сила, която се записва на полето будхи. Разгръщането на тази сила се подготвя чрез това, че тя се внася в полето будхи. Човека бива воден до всичко записано в полето будхи. Чрез изживяванията в камалока той се свързва на полето будхи с последиците на делата си. Понеже човекът сега още не може да живее на полето будхи, не може сам да направи и описаното по-горе. Той трябва да има водач. Това са липиките⁷⁵, боговете на съдбата. Те въвеждат човека в неговата съдба, понеже той още не може сам да я обхване.

⁷⁵ Сравни с лекцията в Щутгарт, 26 август 1906 г. в «Пред портата на теософията», GA 95.

ЗНАЦИ И СИМВОЛИ НА КОЛЕДНИЯ ПРАЗНИК

Берлин, 17 декември 1906 г.

Коледният празник, за който се подготвяме, отново получава дълбоко значение и нов духовен живот чрез духовнонаучния мироглед. В духовен смисъл Коледа е слънчев празник и нека сега да го опознаем като такъв. В началото ще чуем хубавото обръщение към Слънцето, думите, които Гьоте оставя да прозвучат от устата на Фауст:

Отеква на живота пулсът, свеж
и животворен, поздравявайки зората;
и тази нощ остана, Земльо, неизменна,
наново свежа дишаш ти пред мен,
изпълваш ме с наслада и подтикваш
да взема смелото решение, нагоре
към битието висше да се устрема.

От нежното сияние на здрача
светът се появява, а гората
с живот хилядогласен зазвучава.
Все още долините са обвити
с талазите мъгливи, но пък скоро
небесна яснота във дола слиза,
за нов живот събужда кълн и клонки,
свеж аромат издига се отдолу,
където в сън потънали те бяха.

И почвата просветва в пъстри багри,
трептящи перли цвят и лист отронват,

наоколо рай сякаш се разгръща.
Нагоре виж! Вестят часа тържествен
величествени върхове планински,
и рано те на светлината вечна
възрадват се отпърво; тя сияйно
към нас се наклонява после бързо.
Дарява на алпийските поляни
тя яснота и блясък зеленеещ,
надолу все по-ярко просветляващ.

Пристъпваща напред ме заслепява!
Пронизваща очите болка бързо
назад ме кара аз да се отдръпна.

Така е, значи, щом надежда закопняла
въздигната в най-висшите стремежи
на сбъдването портите съзира.
А огнено море навред бушува.
На вечността от лоното изригва
пламтяща лава и душите ни разтърсва:
Нов факел на живота да запалим
единствено ний бяхме пожелали.
Дали любов е туй, или омраза,
пронизващо ни с болка най-парлива
и радост, тъй че гледахме отново
Земята и желяхем с воала
на младостта тя пак да ни обвие.

Тъй нека свети Слънцето зад мене!
Поглеждам очарован водопада,
ревящ над рифовите скални
и възхищението ми нараства.

Разливащ се във хиляди потоци,
от праг на праг разбива се във пяна,
във въздуха разпръсва водни перли.

Как чудно, от борбата породена,
извива се дъгата цветна горе,
променлива и трайна; ту тъй ясно
изплува, ту тъй бавно избледнява
и хладина уханна разпилява!

Човешкия стремеж тя отразява.
Ти премисли и осъзнай го точно:
животът е във цветния отблясък.⁷⁶

Гьоте оставя тези величествени думи да бъдат произнесени от неговия представител на човечеството, който сутринта се обръща към изгряващото Слънце. Но при празника, за който ще говорим днес, не се касае за Слънцето, събуждащо се отново всяка сутрин. Нека да оставим същността на Слънцето да ни въздейства в много по-дълбок смисъл. И какво представлява това Слънце, ще бъде лайтмотивът на днешното ни разглеждане.

Сега ще чуем думите, отразяващи най-дълбокия смисъл на Коледната мистерия. Тези думи прозвучават пред благоговейно задълбочените ученици на мистериите във всички времена, преди още да са допуснати да навлязат в самите мистерии.

⁷⁶ Цитат от втората част на трагедията Фауст: *Прелестна местност*.

На слънцето ти светлината
съзри във полунощен мрак,
изграждай с камъни в Земята –
лишена от живота – пак.

Открий във залеза отново
и в смъртна непрогледна нощ
за творчество начало ново
и утринна младежка мощ.

И да откриват висините
божествени слова безспир:
Да пазят трябва глъбините
съкровища на вечен мир.

Живеейки във тъмнината,
ти ново слънце сътвори.
Блаженството на небесата
в материята тук съзри.⁷⁷

Много хора, които днес познават само украсеното коледно дърво, вярват, че е нещо, дошло от древни времена. Но не е така. Коледното дърво произхожда от недалечни европейски обичаи. Дори най-старото коледно дърво не е по-старо от стотина години. Но макар че то е толкова младо, коледният празник е много стар. Коледният празник е познат навсякъде в най-древните мистерии на всички религии и винаги

⁷⁷ Р. Щайнер, «Стихове и медитации», *Издаателско ателие Аб*, 2013, Преводач: Христо Маринов.

е бил празнуван. Той не е просто външен слънчев празник, а празник, водещ човечеството до съзерцание или поне до предчувствие за извора на битието. Бил е празнуван от най-висшите посветени на мистериите всяка година, когато Слънцето най-слабо изпраща силите и топлината си към Земята. Празнуван е бил и от онези, които още не са могли да вземат участие в целия празник, а са изживявали само външния картинен израз на най-висшите мистерии. Тайните на мистериите са се запазили през всички времена и при всички народи са получили форма, съответна на различните вероизповедания. Коледен празник означава празник на Свещената нощ, тази Свещена нощ, която се е чествала във великите мистерии, когато инициаторът на достатъчно добре подготвени личности ги е довеждал до раждането на висшия човек в душата им; или когато – ако употребим един съвременен израз – в душата им се ражда живият Христос.

Само тези, които не знаят, че редом с химическите и физическите сили действат също и духовни сили и че духовните сили също както химическите и физическите се нуждаят от определено време, за да действат в космоса, само такива хора могат да вярват, че е все едно кога се извършва събуждането на висшия аз. Големите мистерии са се състояли в това, че човекът е изживявал събитието, при което е можел да съзре действащите сили в силна светлина и в блясъка на багрите. Можел е да види светът около себе си, изпълнен с духовни процеси, с духовни същества; можел е да види духовния свят и да изживее най-великото, което човек може да изживее. Този момент ще настъпи някога за всички хора! Всички ще го изживеят, макар и след повече прераждания, но за всички ще дойде моментът, когато Христос ще възкръсне в тях, когато ще достигнат до ново виждане, до ново чуване.

Онези, които са били подготвени като мистериини ученици за събуждането, най-напред са били осведомявани какво означава това събуждане в обширния Всемир. Едва тогава са били предприемани последните действия за събуждането. И

тези действия са били предприемани тогава, когато мракът е бил най-голям, когато преди Коледа външното Слънце застава най-ниско, понеже тези, които познават духовните факти, знаят, че в мировото пространство протичат по това време сили, които са благоприятни за такова събуждане. При подготовката на ученика се е казвало, че този, който наистина иска да знае, не бива да знае само това, което е ставало от хилядолетия върху земното кълбо, а че трябва да се научи да обхваща с поглед цялото развитие на човечеството. Трябва също да знае, че големите празници в годишния цикъл са установени от водещите индивидуалности и че те трябва да служат за проникването във вечните велики истини.

В продължение на милиони години в такива случаи погледът е бил насочван към тях. На ученика се е казвало: Погледни към онзи момент, когато Земята не е била такава, каквато е сега, когато не е имало Слънце и Луна като днешните, а те са били още обединени със Земята, когато Земята е представлявала едно тяло, включващо Слънцето и Луната. Човекът и тогава е съществувал, но още е нямал тяло, бил е духовно същество и тези духовно-душевно хора не са били осветявани от слънчева светлина отвън. Слънчевата светлина е била още в Земята. Не е имало нещо подобно на днешната слънчева светлина, падаща отвън върху съществата и предметите, а е имало такава, която е съдържала духовна сила и е блестяла вътре във всеки отделен човек. По-късно настъпва моментът, когато Слънцето се откъсва от Земята, отделя се от нея и светлината му започва да я осветява отвън. Слънцето се отдръпва от Земята и вътре в човека настъпва мрак.

Това е началото на развитието му, насочено към този момент в бъдещето, когато той отново следва да намери блестящата светлина, но сега вътре в себе си. Човекът е трябвало да се научи да опознава земните неща с външните си сетива. Той се развива така, че висшият човек, духовният човек отново да може да запламти и заблести в него. От светлината през мрака и отново към светлината е пътят на развитието на

човечеството. След като учениците са били подготвяни така за събуждането, са били довеждани до онзи момент, в който е следвало като избраници да изживеят в себе си това, което останалото човечество ще изживее едва в далечното бъдеще, а именно момента, когато са съзирали духовната светлина с отворените си духовни очи. И този свещен момент е следвало да бъде тогава, когато външната светлина е била най-слаба, в деня, когато външното Слънце е светило най-слабо. На този ден учениците на мистериите са се обединявали и вътрешната светлина е пламвала в тях. А онези, които още не са могли да вземат участие в това тържество, са могли поне да изживеят едно външно отражение, което да им покаже: Също и за вас ще дойде великият момент. Днес виждате едно отражение, по-късно ще изживеете това, което сега виждате като картина. Това са били малките мистерии. Те показват като отражение това, което кандидатът за посвещение следва да изживее по-късно. Нека днес узнаем какво се е представяло в среднощния час в малките мистерии. То е едно и също в египетските мистерии, в елевзинските, в тези на Предна Азия, във вавилонско-халдейските, също както в мистериите на персийското богослужение на бог Митра и индийските брахмански мистерии. Навсякъде учениците на мистериите са изживявали едно и също в среднощния час на Свещената Коледна нощ.

Те се събират рано надвечер. В мълчаливо мислене е трябвало да си изяснят какво означава това най-важно събитие. Събирали се заедно и в тъмнината оставали в дълбоко мълчание. Оставали часове наред в тъмното помещение, докато настъпи среднощ. Мисли за вечността са изпълвали душата им. Срещу полунощ прозвучавали тайнствени, засилващи се и отслабващи звуци, изпълващи пространството. Учениците, които възприемали тези тонове, знаели, че това е музиката на сферите. Дълбоко молитвено смирение и благоговение изпълвало сърцата им. Тогава бавно просветлявало. Светлината идвала от слабо осветен диск. Тези, които го виждали, знаели, че този диск представлява Земята. Леко осветеният диск

ставал все по-тъмен и накрая съвсем черен. Същевременно пространството наоколо просветлявало. Онези, които виждали това, знаели, че черният диск представлява Земята.

Слънцето, осветяващо иначе Земята, се скривало. Земята не можела повече да вижда Слънцето. Тогава около земния диск, се появявали разпространяващи се навън кръгове в багрите на дъждовната дъга. Виждащите това знаели, че това е Ирис⁷⁸. В полунощ на мястото на черния земен диск постепенно се издигал виолетово-червен светещ кръг, на който била изписана една дума. Думата била различна според народността на хората, изживяващи мистериите. На днешен език думата би означавала «Христос»⁷⁹. Виждащите това знаели, че това е Слънцето. То им се появявало в среднощния час, когато светът наоколо потъвал в дълбок мрак. На учениците било изяснявано, че сега са изживявали това, което в мистериите се нарича Слънцето в среднощния час.

Който наистина е посветен, се научава действително да вижда Слънцето в среднощия, понеже материалното е угасено в него. Тогава само Слънцето на духа живее в него и с блясъка си скрива мрака на материята.

Този момент, когато човекът изживява, че е свободен от мрака и живее във вечната светлина, е най-върховният блажен момент в човешкото развитие. Всяка година той е бил кар-

⁷⁸ В гръцката митология пратеничката на боговете. В други записки стои: едно изображение на свещената Изис.

⁷⁹ На гръцки означава ΧΡΙΣΤΟΣ, Христос, Помазания, според термина иврит Месия. Употребяваното в Гнозиса и в манихейството наименование ΧΡΙΣΤΟΣ, Христос означава: добрия; според Маркион (второто столетие) най-висшия добър Бог за разлика от Демииурга – само справедливия Бог-творец. За разлика от предходните две издания, в третото издание от 1968 г. на специалната брошура «Знаци и символи на Коледния празник» е употребена формата «Chrestos», като Рудолф Щайнер я използва в лекцията от 14-ти декември 1905, включена в «Световната загадка и антропософията», Събр. съч. 54, стр. 243, Но връзката е друга и преразглеждането на текстовите документи показва, че в записките не стои думата «Chrestos».

тинно представян в мистериите около полунощ през Светата коледна нощ. Тази картина показвала, че редом с физическото Слънце има духовно Слънце, което също като физическото трябва да изплува от тъмнината, от мрака. За да изяснят това още повече на учениците, след като изживявали изгрева на Слънцето, на Христос, те били завеждани в една пещера, в която *привидно* не е имало нищо каменно, никаква безжизнена материя. Там виждали да се появяват житни класове от скалите като знак на живота, като символично загатване, че от привидната смърт се поражда живот, че животът се ражда в мъртвите скали. След това им се казвало: Както от този ден нататък от слънчевата светлина, която привидно е мъртва, израства новото, така от умиращия живот постоянно се издига нов такъв.

Това е същото изживяване, загатнато в Евангелието на Йоан с думите: «Той трябва да нараства, а аз да се смаявам.»⁸⁰ Йоан, предвестителят на идващия Христос, на духовната светлина, чийто имен ден се пада в средата на лятото, този Йоан трябва да се смали и в неговото смаяване същевременно да порасне силата на идващата светлина, ставаща толкова по-силна, колкото повече Йоан се смаява. Така се подготвя новият идващ живот в житното зърно, което трябва да се разпадне и изчезне, за да отстъпи мястото на новото растение. Учениците е трябвало да изпитат, че животът почива в недрата на смъртта, че от разпадащото се, от гниещото се пораждат новите прекрасни цветове и плодове, че Земята е изпълнена с рождената сила. Трябвало е да научат, че в този момент в недрата на Земята протича преодоляването на смъртта от живота. Животът, намиращ се в смъртта, им е бил показван в преодоляващата я светлина. Това са чувствали, това са изживявали те, когато са виждали как светлината се появява и заблестява в мрака. Те наблюдавали в скалистата пещера избуяващия живот, пораждащ се в своята пълнота и разкош от

⁸⁰ Йоан: 3,30.

привидно мъртвото.

Така у учениците била възпитавана вярата в живота, вярата в най-великия човешки идеал. Така те се научавали да поглеждат нагоре към най-висшия човешки идеал, към този момент, когато Земята ще приключи развитието си и светлината ще заблести сред цялото човечество. Самата Земя ще се разпадне на прах, но духовната есенция на Земята ще остане с всички хора, които заблестяват в себе си чрез духовната светлина. Тогава Земята и човечеството ще се събудят за по-висше съществуване, за нова фаза на битието.

Когато християнството се появява в течение на развитието, то носи този идеал в себе си в най-висока степен. Хората чувствали, че Христос следва да пристъпи като безсмъртния дух на Земята, като носител не само на материалния покълващ и избуяващ живот, а като носител на духовното прераждане, като най-великия идеал на всички хора, който се ражда на Светата Коледна нощ по времето на най-дълбокия мрак като знак, че от мрака на материята може да се роди по-висш човек в човешката душа. Преди да се заговори за Христос, в древните мистерии се е говорило за един слънчев герой. С него бил свързан същият идеал, който християнството свързва с Христос. Слънчев герой бил наричан носителят на този идеал. Както Слънцето завършва пътя си в течение на годината, както светлината му се увеличава и намалява, а топлината му привидно се отдръпва от Земята и отново заблестява, както в смъртта си тя съдържа живота и отново го излъчва, така слънчевият герой е станал господар над смъртта и нощта на мрака чрез силата на своя духовен живот.

В персийските мистерии, посветени на бог Митра, били отличавани седем степени на посвещението. Най-напред степенята «гарван», която е можела да доведе учениците само до портата на храма на посвещението. Те стават посредници между външния свят на материалния живот и вътрешния свят на духовния живот, не принадлежат повече към материалния свят, но още не и на духовния. Такива гарвани срещаме на-

всякъде, където те изпълняват ролята на пратеници, носещи известия от единия до другия свят. Срещаме ги и в немските легенди и митове: гарваните на Вотан, гарваните на Барбароса от Кифхойзер. Втората степен, «окултен», води ученика през портата вътре в храма на посвещението. Там той се издига до третата степен, «борец», който пристъпва пред света, за да извести окултните истини, изживени вътре в храма. Четвъртата степен, «лъв», постига човекът, чието съзнание се простира не само в рамките на отделния човек, а в рамките на цялото племе. Така Христос е наречен «Лъвът от племето на Юда». Петата степен постига човекът, чието съзнание още повече се разширява, който обхваща в съзнанието си цял един народ. Този човек няма повече собствено име. Той се наричал с името на народа, към който принадлежал. Той бил наричан например «персиец», «евреин».

Разбираме защо например Натанаил⁸¹ е наричан «истински израилтянин», защото е достигнал петата степен на посвещението. Шестата степен е «слънчев герой» и трябва да сме наясно какво означава това име. Трябва да се научим да разбираме, че тръпки на страхопочитание разтърсвали душата на ученика на мистериите, който узнавал за слънчевия герой и през Светата коледна нощ е можел да изживее рождения празник на слънчевия герой.

Всичко в космоса следва своя ритмичен ход. Всички звезди също като Слънцето следват един велик ритъм. Ако Слънцето би напуснало само за момент този ритъм, само за момент да се отклони от орбитата си, това би било революция от невероятно голямо значение за целия космос. Ритъмът владее цялата природа, от безжизнената природа до човека. Той се намира в света на растенията. Теменужката, лилията и др. разцъфват всяка година по същото време. Животните мътят и раждат в определен сезон от годината. Нещата се променят едва при човека. Ритъмът, който цари в хода на годишните

⁸¹ Йоан: 1, 47.

времена при животното, в силите на растежа, възпроизвежда-нето и т. н., престава да действа в човека!

На човека трябва да бъде предоставена свобода и колкото е по-цивилизован, толкова повече този ритъм се оттегля назад. Както светлината се оттегля около Коледа, така ритъмът изглежда да изчезва от живота на човека и в него започва да цари хаос. Но тогава човекът трябва да породи ритъм в себе си от своята собствена инициатива. Той трябва така да изгражда от своята воля живота си, че да протича в границите на определен ритъм. Събитията в живота му трябва да протичат редовно, установено и сигурно, както ходът на Слънцето. И както е немислимо да се промени ходът на Слънцето, така следва да е немислимо да може да бъде прекъснат ритъмът на живота.

При слънчевия герой имаме такъв жизнен ритъм. Чрез родения в него висш човек той спечелва силата сам да владее ритъма на своя собствен жизнен път.

Такъв слънчев герой е също и Христос за първите две столетия. Поради това рожденият му ден е поставен във времето, когато от правремена се е празнувал рожденият ден на слънчевия герой. Оттам е и всичко, което се свързва с жизнената история на Христос Исус, както и богослужението в полунощ, което първите християни извършвали в пещерите като спомен за слънчевия празник. В това богослужение в полунощ от мрака заблестява море от светлина като спомен за изгрева на духовното Слънце в мистериите. Оттам като спомен за скалистата пещера, от която животът се ражда като символ в житните класове, се разказва как Исус е роден в обора.

Както земният живот се ражда от мъртвите скали, така от нисшето израства най-висшето – Христос Исус. С празника на рождението му се свързва легендата за тримата мъдреци, тримата царе от Ориента. Те донасят дарове на детето – злато, като символ на външната изпълнена с мъдрост власт; смирна, благоуханна смола, като символ на победата на живота над смъртта, и тамян, като символ на мировия етер, в който живее

духът.

Така в смисъла на Коледния празник чувстваме да звучи нещо, идващо от най-древните времена на човечеството. И то е достигнало до нас в особения нюанс на християнството. В неговите символи откриваме картини от най-древните символи на човечеството. Украсеното със светлини дърво е също такъв символ. То е символ на райското дърво⁸². Райското дърво представлява оживотворяващата и опознаващата същност. Самият рай представя цялата обширна материална природа. Духовната природа е представена чрез дървото на познанието и дървото на живота. Познанието може да се постигне само за сметка на живота.

Има един разказ, който показва какво означават дървото на познанието и дървото на живота. Сет стои пред портата на рая и иска да го пуснат вътре. Херувимът, който пази входа, го допуска да влезе. Това показва, че Сет е посветен. Когато е вече в рая, Сет вижда, че дървото на познанието и дървото на живота са тясно вплетени едно в друго. Архангел Михаил, който стои пред Бог, му разрешава да вземе три семена от тези преплетени едно в друго дървета.

Това дърво представлява пророческо указание за бъдещето на човечеството, когато цялото човечество ще постигне познанието и ще стане посветено, ще носи в себе си не само дървото на познанието, но също и дървото на живота. Смъртта няма да съществува тогава. Но засега само посветеният може да вземе трите семена от това дърво, тези три семена, които означават трите висши същности в човека.

Когато Адам умира, Сет слага трите семена в устата му и от гроба на Адам израства храст, обвит с пламъци, който имал свойството от дървото, отрязано от него, винаги да се развиват нови клони и листа. В пламъка на горящия храст

⁸² Сравни Дървото на живота и на познанието на доброто и злото. Тайните на изкуството в «Изкуство и жизнени въпроси в светлината на науката за духа», Събр. съч. 162.

стоял надписът: «Ehjeĥ asher ehjeĥ», което означава: *Аз съм, който беше, който е, който ще бъде*. Това показва преминаващата през всички инкарнации сила на винаги обновяващия се, развиващия се човек, който слиза от светлината в мрака и отново се изкачва от мрака към светлината. Скиптърът на Мойсей, с който той извършва чудесата си, е отрязан от дървото на този храст. Портата на Соломоновия храм е направена също от него. Къс от него е донесен и потопен в езерото Бетезда, което получава от него силата, за която ни се разказва. От същото дърво е издялан кръстът на Христос Исус, дървото на кръста ни показва умиращото, завършващият със смъртта живот, съдържащ в себе си силата да произведе нов живот. Пред нас застава великият миров символ – *животът, който преодолява смъртта*. Дървото на кръста е израснало от трите семена на райското дърво.

Този символ се проявява също и в розенкройцерския кръст – умирането на нисшето и произлизащото от него възкресение на висшето, изразено чрез червените рози, което Гьоте изказва с думите:

И докато не изживееш
това *умри и бъди*,
си само мрачен гост
на тъмната Земя.⁸³

Чудесна взаимовръзка между райското дърво и дървото на кръста! Макар че кръстът е символ за Великден, от него извличаме задълбочаване също и на коледното настроение. В него чувстваме какво протича към нас от Христовата идея в тази рождена нощ на Христос Исус като нов, извиращ живот. Тази идея я виждаме показана чрез живите рози, украсяващи

⁸³ «Блажен копнеж», 31 юли 1814 г., «Западно-източен диван».

това дърво. Те ни казват: Дървото на Свещената нощ още не е станало дървото на кръста, но силата да се превърне в това дърво започва да се надига в него. Израстващите рози са символ на победата на вечното над временното. В питагорейския квадрат откриваме символа, показващ четиричленното устройство на човека: физическото, етерното, астралното тяло и аза.

Висшата троичност на човека се представя чрез триъгълника като символ за духа-себе, духа-живот и човека-дух.

Каквото стои отгоре, е символ за тарок. Посветените в египетските мистерии са можели да разчитат знаците.

Те са можели да четат и книгата на бога Тот, състояща се от седемдесет и осем картонени листове, в които са представени всички мирови събития от началото до края, от алфа до омега, и които е било възможно да се прочетат, ако се свържат в правилната последователност и взимовръзка.

В картини тя съдържа живота, който умира и отново покълва като нов живот. Който е можел да съедини правилно числата и картините, е можел да чете в нея. И тази мъдрост за числата и картините е изучавана от древни времена. В Средновековието тя играе още голяма роля, например при Раймун-

дус от Сабунда⁸⁴, но днес почти нищо не е останало от нея.

Отгоре е знакът Тао, знак, напомнящ ни за означението на Бог от нашите древни предци. Преди Европа, Азия и Африка да станат културни страни, тези древни предци са живели в Атлантида, потънала при Потопа. В германските саги, в сагата за Нифелхайм, Небелхайм,⁸⁵ все още живее споменът за Атлантида. Тя не е била обгърната от чист въздух. Грамадини, мощни маси мъгла са обвивали страната, подобно на днес, когато човек се изкачва във високите планини и минава през облаци и маси от мъгла. Слънцето и Луната не били така ясни, както са днес на небето, а около тях се разгръщали обръчи, прилични на дъждовна дъга, свещената Ирис. Някога човекът много повече разбирал езика на природата. За древния атлантаец е било разбираемо това, което днес говори на човека от плискането на вълните, повея на вятъра, шумоленото на листата, тътнещите гръмотевици, но той не го разбира. Той чувствал нещо божествено, говорещо му от всичко наоколо.

Сред всички тези говорещи облаци, вода, листа и вятър към атлантаца кънтял звукът Тао – *това съм аз*. В този звук живее истинската същност, пронизваща цялата природа. Атлантида я е възприемала. По-късно Тао се изразява с буквата Т. Върху нея стои един кръг, знакът на всеобхващащата божествена природа на Бог-Отец.

⁸⁴ Раймундус Лулус, 1234-1315. Сравни лекцията в Дорнах, 5 януари 1924 г. в «Световната история в светлината на антропософията и като основа на познанието на човешкия дух», Събр. съч. 233.

⁸⁵ Нифелхайм и Небелхайм означават дом на мъглата. – Бел. пр.

Всичко, което пронизва Всемира и съществува в човека, е означено със символа на пентаграма, който ни поздравява от върха на дървото. Дълбокият смисъл на пентаграма не бива да се обсъжда сега. Той ни показва звездата на развиващото се човечество. Той е звездата, символът на човека, който следват всички мъдречи, както в предишните времена са го следвали мъдреците от Ориента. Той е смисълът на Земята, великият слънчев герой, роден през Свещената коледна нощ, понеже най-висшата светлина заблестява в най-дълбокия мрак.

Човекът върви към бъдеще, когато светлината следва да бъде родена в него, когато едни думи ще бъдат заменени с други, когато няма вече да се казва, че мракът не може да разбере, да познае светлината, а истината трябва да прозвучи нагоре в мировото пространство и мракът ще познае светлината, заблестяла към нас от звездата на човечеството. Мракът ще отстъпи и ще познае светлината, което означава, че ще бъде обхванат от нея. Това следва да прозвучи от душевността ни по времето на Коледния празник. Тогава ще празнуваме Коледа, осъзнавайки дълбокото и прадревно значение, понеже то ще ни показва, че духовната светлина ще проблесне от вътрешността на човека, ще заблести в целия свят. И ние ще можем да празнуваме празника на Христос като един празник в името на най-висшия идеал на човечеството. Тогава отново ще получи значение, отново ще оживее в душата ни и коледното дърво, като отново се превърне в символ на райското дърво, имащ най-важното значение за нас. Празнуването на Свещената нощ ще породи в душата ни радостната сигурност: Да, и аз ще изживея в себе си това, което трябва да се нарече раждането на висшия човек, също и в мен ще се извърши раждането на Спасителя, раждането на Христос.

ОТЧЕ НАШ ЕЗОТЕРИЧНО РАЗГЛЕЖДАНЕ

Първа лекция, Берлин, 28 януари 1907 г.

Това, което искам да кажа днес, се отнася до въпроса: До колко вероизповеданията ни показват с определени примери своята духовнонаучна, или да кажем, тайно-научна основа? Днес искам да ви разкажа само за съвсем малка, но затова пък безкрайно важна част от историята, за тайната научна основа на религиите. Ще видите, че става въпрос само за познат на всички, дори на най-наивния човек на нашата култура факт, един духовен факт, в който лежат най-дълбоките истини и основания на тайната наука, които трябва само да се открият, за да се види колко мъдри и тайнствени са преплитанията в духовния живот на човечеството.

Като изходна точка ще ни послужи въпросът за християнската молитва. Всички познавате това, което днес се нарича християнска молитва. Често също и тук е обсъждано и някой сигурно се е запитал: Как тази християнска молитва се отнася към духовнонаучния мироглед. Чрез този мироглед участниците в духовнонаучното движение чуха през последните години нещо за една друга форма на въздигане на човека, на човешката душа към божествено-духовните мирови същества. Те чуха за медитацията, за начина да изживеят в себе си някакво духовно съдържание, нещо от това, което ни е дадено от великите водещи духове на човечеството, или от духовното съдържание на великите култури, в което човекът се вдълбочава и което му дава средства за кратко време да се слее в душата си с божествено-духовните течения в света.

Който медитира дори по най-простия начин, върху дадена от духовните водачи на човечеството мантра, който медитира и следователно задържи за известно време в съзнанието си някоя мантра, някое от значимите мисловни съдържания – знаете, че не може да се вземе всеки текст, а трябва да е такъв,

който се дава от Учителите на мъдростта и съзвучието на усещанията, – който медитира и остави в сърцето му да живеят тези мантри, изживява сливане с висшата духовност, пронизва го висша сила. Той живее в нея. Първо изгражда сила, за да засили, да издигне, да оживи обикновените си духовни сили чрез това, и когато има достатъчно търпение и постоянство, и може би оставя тази сила да се влее в него морално и интелектуално, тогава идва и моментът, когато чрез медитативно-то съдържание могат да се събудят по-дълбоки, дремещи във всяка човешка душа сили. От най-простото морално усилване и укрепване до най-висшите области на ясновидството има всички възможни степени, които могат да се достигнат чрез медитиране. За повечето хора постигането на по-висши степени на ясновидската способност е само въпрос на време, търпение и енергия. Медитирането се смята за повече ориенталски начин човек да се издигне до своя бог. На Запад, именно сред християните, на мястото на медитацията се ползва молитвата, чрез която християнинът се издига до своя бог, опитва се по свой начин да получи достъп до висшите светове.

Преди всичко трябва да си изясним, че това, което в много случаи се смята за молитва, в никакъв случай не би важало за молитва в прахристиянски смисъл, а още повече в смисъла на основателя на християнската религия, самия Христос Исус. В истинския християнски смисъл молитва никога не представлява това, което отделният човек измолва от своя бог, което следва да задоволи собствените му егоистични желания. Когато някой измолва или изпросва изпълнението на личните си желания, естествено много скоро се стига дотам съвсем да изпусне от вниманието си универсалността и обхватността в изпълняване на търсеното чрез молитвата. Той предполага, че Бог ще задоволи именно неговите желания.

Един селянин, който е засял определено дърво, може би се нуждае от дъжд, друг до него иска слънчево време. Единият моли евентуално за дъжд, другият за слънчево време. Какво да прави божественият ред? А какво следва да направи Бог, ко-

гато се изправят една срещу друга две армии и всяка от тях се моли за победа, и всеки смята собствената победа за най-справедливата? Тук веднага се вижда колко малко такава, изхождаща от личните желания молитва съдържа като универсалност и общочовечност и как дори някой бог да задоволи молбата, ще е предпочетена само едната партия от молещите се. Когато човек се моли по такъв начин, изпуска от вниманието си молитвата, чрез която Христос Исус е дал основното душевно настроение, което следва да цари във всяка молитва, а именно онази молитва, в която се казва: «Господи, нека тази чаша да ме отmine, но да бъде не моята, а Твоята воля.» Това е основното християнско настроение на молитвата. Каквото и да се изпросва и измолва, това основно настроение трябва да трепти в душата на молителя като светъл обертон, ако той иска да се моли по християнски. Тогава молитвата ще стане средство за човека да се издигне нагоре във висшите духовни области, за да може да почувства Бог в себе си. Но тогава тази молитва ще допринесе да се изключат всяко егоистично желание и волев импулс в смисъла на думите: «Да бъде не моята, а Твоята воля.»⁸⁶ От нея ще последва сливане, потъване в божествения свят. Ако това душевно настроение се постигне като истинско молитвено настроение, тогава християнската молитва е точно това, каквото е медитацията, но с повече чувствено обагряне. Нищо друго не е била християнската молитва първоначално, освен това, което е медитацията. Само че медитацията е повече мисловна и чрез нея, чрез мислите на великите водачи на човечеството се прави опит да се достигне съзвучието с божествените течения, протичащи в света. С молитвата се постига същото повече по чувствен начин.

Така виждаме, че както с молитвата, така и с медитацията се търси съединяването на душата с протичащите в света божествени течения, т. е. това, което на най-висшата степен, така наречената *Unio mystica* е мистическото съединение с

⁸⁶ Мат: 26, 39.

Бог. Оттам началото започва както от молитвата, така и от медитацията. Човекът никога не би могъл да се съедини със своя бог, никога не би се свързал с висшите духовни същества, ако самият той не стане проявление на тази божествено-духовна същност.

Както всички знаем, човекът е с двустранна природа. Той има четирите части на човешката същност, които често сме споменавали: физическо тяло, етерно или жизнено тяло, астрално тяло и аза. В аза той има зародиша за бъдещето: манас, будхи, атма, или дух-себе, дух-живот, човек-дух.

Ако искаме правилно да опознаем връзката между тези две същности, трябва да се преместим във времето на пораждането на човечеството. Всички знаете от по-ранните лекции, че човекът, какъвто е днес, представлява съзвучие от двете същности: трите заложи за бъдещето, трите горни части от неговата същност – манас, будхи, атма, и долните четири – физическо, етерно, астрално тяло и аза. Като такъв човек той се е развил от прадревното минало, което наричаме лемурийската епоха на Земята.

Когато се върнем назад през днешната епоха към гръко-латинската, египетско-асирийско-халдейската, до персийската и индийската култура, ако продължаваме назад, стигаме постепенно до големия атлантски потоп, който е посочен в легендите на всички народи за потопа, а по-нататък стигаме до онези предци, които са живели в страната, лежаща между Европа и Америка, която наричаме Атлантида. Продължим ли назад, стигаме до предците, живели в страната, намирала се между Австралия и Индия. Едва в средата на тази епоха горната троичност на човека – дух-себе, дух-живот, човек-дух – се е съединила с четирите нисши членове на човешката природа – физическо, етерно, астрално тяло и аза.

Ще си представим нещата по правилен начин, ако ги мислим така: Някога, в лемурийската епоха, на тази Земя още не е имало физически човек в сегашен смисъл като най-висше същество, а е имало само един вид най-висшата животинска

обвивка на нашия днешен човек; имало е същества, които тогава са се състояли от четирите нисши члена на човешката природа. Това, което е висшата човешка същност, което е вечно в човешката природа, което чрез трите заложби – манас, будхи, атма – ще продължи да се развива в бъдеще, дотогава е почивало в лоното на божествеността. Искате ли да си представите фактите, както са протекли по онова време, макар в малко тривиален, но по-нагледен начин, представете си, че всички хора, които живеят днес в цялото човечество, са си изградили до онзи момент тела, които са направили възможно да се приеме човешката душа, както една гъба може да всмуче водата.

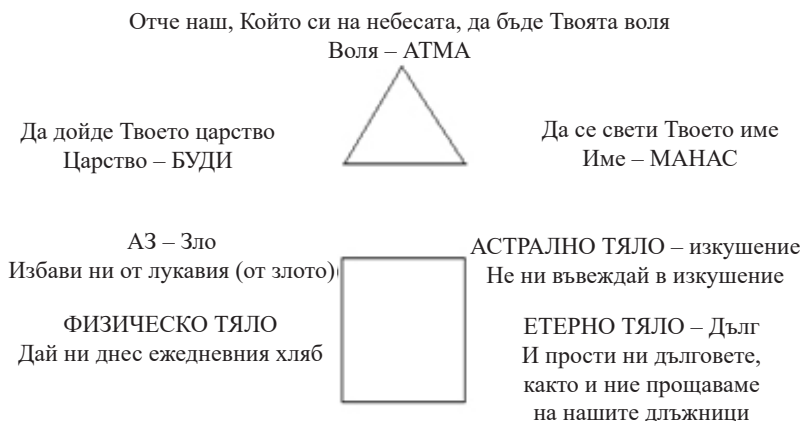
Представете си съд с вода. В този съд никога не можете да отличите отделните капки. Но ако вземете малки гъбички и ги потопите във водата, всяка от тези гъбички ще всмуче част от водната маса. Каквото първо е било единна водна маса в съда, сега се разпределя в многото гъбички. Така е било някога с човешките души, ако можем да използваме това тривиално сравнение. Преди това те са почивали несамостоятелно в лоното на божествения прадух, без да са индивидуалности, но по-късно са били всмукани от човешките тела и чрез това са се индивидуализирали така, както водата чрез гъбичките.

Каквото някога е било всмукано от отделните тела, от четирите долни части на човешката същност, се развива чак до нашето време и ще продължи все повече да се развива в бъдеще.

В така наречената духовна или тайна наука то е било наричано горната троичност и като схема за този, породил се в средата на лемурийската епоха човек, именно в питагорейската школа са избрани триъгълникът и четириъгълникът, така че за така съставения човек се получава следната схема (стр. 213).

Но както лесно можете да си представите, горната част, вечната, която преминава през всички инкарнации, може да се разглежда от две гледни точки. От една страна, може да се

разглежда като правечното притежание на човечеството, но от друга – също като част от божествената същност, която някога я е дала като къс или капка от своето собствено съдържание и която е потопена във четиричленния човешки съд, така че каквото днес почива в нас, хората, е самостоятелна, индивидуализирана капка от Божествеността.

Така стигате дотам да разберете, че можете да разглеждате трите висши части от човешката природа, вечното в нея не само като трите най-висши принципи на човешката природа, а също като три принципа в самата Божественост. Нещата стоят така, че трите най-висши членове на човешката природа същевременно са трите нисши членове на стоящата най-близо до човека божественост. Ако искате да изброите принципите на божествата, отдали някога душевните капки на човечеството, би трябвало – докато при човека започвате с физическото тяло, продължавате с етерното, астралното тяло и аз, и стигате до манас, будхи и атма – да започнете от манас, будхи, атма и да продължите до принципите, лежащи над атма, за които днешният човек ще може да си създаде представа, едва когато стане ученик на посветените. Така виждате, че трите принципа на човека, които той заключва в себе си като негова

висша същност, можем да ги разглеждаме като три божествени принципа.

Нека сега да ги схванем не като човешки, а като божествени принципи и да ги опишем според тяхната природа. Най-висшият принцип, който в човека е атра, който той ще изгради в края на земното, или да кажем на текущото му планетно развитие, можем да го характеризираме в смисъла на науката за духа, или тайната наука чрез това, че сравним неговата прасъщност с нещо, което само бегло е познато на днешния човек, именно с това, което човекът притежава като воля.

Волева натура, един вид воля е основният характер на този най-висш божествен принцип в човека. Каквото днес е най-слабо развито във вътрешната същност на човека – волята, – в бъдеще, когато той все повече ще се издига, ще бъде неговият най-превъзходен принцип.

Днес човекът е всъщност учещо същество и в много отношения волята му е още ограничена. Човекът може да разбира света около себе си в неговата универсалност само до известна степен.

Помислете колко малко от това, което може да разбира, той го иска, колко малко има власт над това, което може да познае. Но каквото още не притежава, ще му го донесе бъдещето. Волята му ще става все по-могъща, докато той постигне великата си цел, наречена в духовната наука великата жертва. Тя се състои в онази мощ на волята, където съществото, чиято воля действа, е в състояние напълно да се отдаде, не само да даде малкото, което човекът желае да даде със своята слаба способност за чувстване и воля, а да отдаде цялото си съществуване, да се излее навън от себе си като вливаща се чак във веществеността същност.

Ще си създадете представа какво се има предвид с великата жертва, най-висшето проявление на волята в божествената натура, ако си представите, че стоите пред огледало и виждате образът си да ви гледа от това огледало. Този образ е илюзия, която напълно ви прилича. Представете си, че сте

умрял, че сте пожертвали своето битие, чувстване, мислене, своята същност, за да оживите този образ, да превърнете този образ в това, което сте самите вие. Самопожертването, предаването на своя живот на образа е това, което науката за духа във всички времена е наричала еманация, изтичане. Ако бихте могли да направите това, бихте видели, че не сте повече тук, понеже сте предали всичко за събуждането на живота и съзнанието в огледалния образ.

Когато волята стигне до такава степен, че да е в състояние да извърши каквото се нарича великата жертва, тогава тя създава един Универсум, голям или малък, и този Универсум е огледален образ, който получава своята задача чрез същността на самия творец. С това характеризирахме какво е творческата воля в божествената същност.

Това, което имаме да охарактеризираме като втори принцип в божествеността, доколкото тя се е изляла в човечеството, е дадено вече чрез самото сравнение: то е огледалното отражение. Живо си представете, че се намирате в божество, което е миротворящо, център на Универсума.

Ако си представите тук, в това пространство, една точка, и вместо стените сте обкръжени от едно, във вътрешността си огледално празно кълбо, тогава като център ще се оглеждате на всички страни. Имате образа на едно божество като волев център, който се оглежда на всички страни. Огледалото е образът на самото божество и същевременно Универсумът. А какво е един Универсум? Той не е нищо друго освен огледало на същността на божеството.

Но понеже Универсумът живее и твори, това произлиза оттам, че божеството е манира, поднася великата жертва, отразява своя Универсум, както разгледахме току-що при примера с оживяването на огледалния образ. Целият Универсум е оживен от универсалната воля, която се изразява в безкрайно разнообразие. Този процес на безкрайното умножаване, на безкрайното възпроизвеждане, повторението на божеството, се нарича «царството» във всяка тайна или духовна нау-

ка, като противоположност на волята. Следователно волята е центърът, огледалото на волята е царството, така че можете да сравните волята с атмосфера, човека-дух; царството или огледално-отражение на волята – с будхи, или духа-живот.

Само че това царство отразява същността на божеството в безкрайно разнообразие. Разгледайте веднъж това царство във вашето обкръжение, доколкото то е нашето царство, нашето разнообразие, нашият Универсум; разгледайте го във видимата му част, в минералите, растенията, животните и хората. Във всяко едно от тези същества се манифестира царството и днес човек все още предчувства това в израза на нашия език, доколкото тези големи области от нашия Универсум ги наричаме царства – минерално царство, растително царство, животинско царство. Но когато се разгледат и подробностите, всички детайли са също с божествена природа. Божествената природата се отразява във всичко точно така, както центърът би се отразявал във вътрешността на огледалното празно кълбо. Този, който поглежда света в смисъла на тайното изследване, вижда във всеки минерал, всяко растение, животно и човек отразения Бог, израза и отпечатъка на божествеността.

Божествеността се проявява в царството в безкрайно многото същества и в безкрайното разнообразие и човек различава отделните същества в смисъла на тайната наука – ако е достигнал тази висша степен, че да може да ги разглежда като изливане на божественото – чрез това, че им е дадено тяхното «име». Името е това, което човекът си представя като отделното същество, то е това, чрез което отделните членове на това огромно разнообразие се различават едно от друго. То е третото от трите най-висши принципи, които изтичат от божественото, и отговаря на манас или на духа-себе. Тайната наука на различните религии е обучавала, наивно е посочвала какво е изтекло от божествеността и се е вляло във нас, като е станало наш вечен образ.

Искате ли да се намерите в това, към което следва да се издигнете накрая, ще откриете, че то е с волева натура.

Искате ли да се издигнете до това, което е носителят на тази воля, на този атма, до будхи – в божественото то представлява царството.

Искате ли да се издигнете до това, което опознавате като имена, понятия или идеи на нещата – в божественото то се представя като име.

Каквото разгледахме сега, е прадревно учение, което казва, че този член от божествеността, който като вечна част се е влял в човешката натура, се състои от име, царство и воля. Така като част от божественото опознахме това, което се нарича висшата троичност на човека.

За да допълним нашето разглеждане, нека хвърлим поглед и върху нисшите четири същности на смъртния човек. За по-висшите три същности знаем, че могат да се разглеждат под други аспекти, като ги разглеждаме като членове на божественото. Четирите нисши същности на човека можем да ги разглеждаме по подобен начин като части от преходния свят и като същности на човека.

Разгледайте физическото тяло. То е съставено от същите вещества и същите сили, както привидно безжизненият свят наоколо. Физическото тяло не би могло да съществува, ако не навлизаха непрекъснато в него вещества и сили от обкръжаващия го физически свят и не го изграждаха наново. Всъщност физическото тяло е непрекъснатата транзитна станция за всичко, което имаме в него. Навън и навътре се намират веществата, които участват във външния Универсум, също както временно се намират в нас. Често е споменавано тук, че в течение на седем години целият веществен състав на човешкото тяло се обновява. В никой от вас няма днес веществата, които са били в него преди десет години. Човекът постоянно обновява веществото на физическото си тяло. Това, което тогава е било в нас, днес е другаде, разпръснато е във в природата, и в нас е внесено нещо друго. Животът в тялото предуславя непрекъснато втичане и изтичане на веществата.

Както разгледахме трите висши същности в човешката

природа като части от божественото, така можем да разглеждаме четирите същности на човешката нисша природа като части на божествената външна природа.

Физическото тяло можем да го разглеждаме като веществена част от нашата планета. Неговата субстанция е взета от нашата материална планета и отново се връща в нея. Когато разглеждаме етерното тяло, трябва да го смятаме също за част от това, което ни заобикаля тук, а също и астралното тяло.

Нека разгледаме жизненото или етерното тяло, свързано с астралното тяло. Знаете, че астралното тяло е носител на всичко, което живее в човека като нагони, инстинкти, копнежи и страсти, носител на всичко, което се вълнува в човешката душа като радост и страдание, удоволствие и болка; че жизненото или етерното тяло съхранява, представя и е носител на постоянните, дълготрайните душевни качества.

Често съм сравнявал развитието на жизненото или етерното тяло и астралното тяло с голямата и малката стрелка на часовника. Насочих вниманието ви към това, че когато си спомняте какво сте знаели и изживели като осемгодишно дете и каквото знаете и изживявате сега, забелязвате голяма разлика.

Научили сте безкрайно много, възприели сте много мисли и представи. От това, което сте вършили тогава, сте изпитали много радост и тъга в душата си. Но сравните ли това с вашия темперамент сега, с характера ви, трайните ви склонности, ще забележите, че ако сте били избухливо дете, вероятно сте останали такъв и в сегашната си възраст. Повечето хора запазват през целия си живот заложеното като основа на същността им. Тук често сме подчертавали, че духовнонаучното обучение не се състои в теории, а че отнася еволюцията към иначе така непроменливата същност на етерното тяло. Ученикът е направил много повече, когато е променил някое свойство на темперамента си, някоя своя основна склонност и с това е придвижил малката стрелка на часовника малко по-бързо напред, отколкото иначе би станало. Всичко, което се

развива така бавно – постоянните склонности и свойства на темперамента, постоянните привички, – е заложено в етерното или жизненото тяло. Всичко, което се променя сравнително бързо, както се движи голямата стрелка на часовника, е заложено в астралното тяло.

Когато приложите това върху човешкото обкръжение, върху нашия живот във външния свят, ще видите, че чрез вашите навици, темперамент и постоянни склонности, сте свързани с вашата епоха, с народа и семейството си. Именно тези свойства, които са постоянни в човека, ще се намерят не само в него, но и във всички, с които е сроден по някакъв начин – семейството, народа и т. н. Отделните членове на даден народ се познават по това, че имат общи навици и темпераменти. Тази общност от склонности и навици на човека, която трябва да се промени, ако следва той да премине през висше духовно развитие, е това, което представлява висшата му същност. Оттам за такъв човек се казва, че е безотечественик, понеже той трябва да промени етерното тяло, чрез което иначе е свързан с народа си.

Когато разглеждаме взаимния живот с общностите, в които сме родени, откриваме качествата, чрез които принадлежим на определена фамилия или народ. Чрез тях чувстваме нещо сродно с членовете на този народ, но също и със свойствата, присъщи на нашата епоха. Помислете си колко малко бихте могли да се разбирате с някой човек от старогръцкия народ, ако той застане пред вас. Неговото етерно тяло е много различно от етерното тяло на съвременния човек. Хората се разбират чрез общите свойства в етерното тяло. Но това, чрез което хората се издигат от общото, чрез което са нещо особено в семейството и в народа, представлява отделно същество за себе си, не само французин, немец или просто член на фамилията, а е особен член на народа и на семейството, който може да израсне над сбора от характеристиките на своя род, то е заложено в астралното тяло, негов носител е астралното тяло. Астралното тяло съдържа повече индивидуалното,

личното.

Следователно човекът, ако направи грешки чрез етерното или жизненото си тяло, може да бъде грешник повече в кръга на ближните си, да не изпълни социалните си задължения, които се пораждат в общуването на хората и правят възможен човешкия обществен живот. Но греховете, които са повече с индивидуален характер, чрез които човекът не се проявява като особена личност, са пропуски, предизвикани от свойствата на астралното тяло.

В цялата тайна наука това, което са погрешки срещу общността, което протича от увреденото етерно тяло, от незапомнени времена се означава като «грях, дълг». Обикновената тривиална дума «дългове» има съвсем подобен произход, както моралната дума «дълг» («грях»), която обозначава това, с което морално сме задължени пред някого. Грехът е нещо, което се дължи на погрешни свойства на етерното тяло.

Това обаче, което като лоши качества се намира в астралното тяло, се нарича «изкушение». Изкушение е това, чрез което отделният човек извършва личен грях, поема лично задължение. Остава злоупотребата на аза, на същинската личност. Тази злоупотреба от страна на аза, чрез което азът може да пропадне, е загатната в легендата за рая. Тя е станала в онези дни, когато от лоното на божеството човешката душа е слязла долу и за първи път е навлязла в земното тяло, била е приета от земното тяло, както капката вода от гбичката. Човешката висша душа е станала аз, личност. Тази висша душа, това его може да прави грешки чрез аза. Човекът може да пропадне не само поради дефектите на етерното и астралното тяло, но има основна възможност да се греши, която е причинена от това, че човекът изобщо е стигнал до самостоятелност. За да се издигне по съзнателен начин до свободата и самостоятелността, човекът е трябвало да мине през самолюбие и егоизъм. Той е слязъл долу като душа, която е била член на Божеството, която не може да се поддаде на егоизма. Един член на някакъв организъм никога не си въобразява, че е самостоятелен. Ако

например един пръст си въобрази това, ще се откъсне и изсъхне. Самостоятелността, до която човекът трябва да се развие и която ще достигне до пълното си значение тогава, когато основното ѝ свойство стане себеотрицанието, нямаше никога да може да се породи, ако не беше произлязла от егоизма. Егоизмът навлиза в човешкото тяло и поради това човекът става самолюбиво, егоистично същество. Така виждаме как азът следва всички инстинкти и склонности на тялото. Човекът може да унищожи ближните си, той следва всички импулси и страсти, напълно е вплетен в земното, както капката вода в гъбичката.

Това, че човекът е можел да греши, защото е азово същество, едно всъщност самостоятелно същество, е показано в легендата за рая.

Докато преди е черпил от общото като капката, която още е във водата и черпи силата си от общата водна маса, сега той притежава всички импулси в самия себе си. В легендата за рая това се означава чрез захапването на ябълката. И понеже всички истински значения на думите, доколкото принадлежат на тайната наука, имат дълбока вътрешна взаимовръзка, не напразно *Malum* на латински се превежда както «зло», така и «ябълка». Думата «зло» никога няма да се употреби в тайната наука за нещо друго, освен за престъпление, изхождащо от аза.

Зло е следователно престъпление, изхождащо от аза. Вина е престъпление, което етерното тяло извършва в социалния живот във взаимните отношения с хората. Изкушение е това, което може да засегне астралното тяло, доколкото то е индивидуално, лично грешно. Престъплението на етерното или жизненото тяло следователно е грях, дълг, престъплението на астралното тяло е изкушение, престъплението на аза е зло.

Когато разглеждаме четирите нисши човешки същности в отношение с обкръжението, с планетното тяло, виждаме, че физическото тяло непрекъснато приема физически вещества

като храна и чрез това поддържа съществуването си. Виждаме, че животът на етерното или жизненото тяло в земния живот се утвърждава правилно, когато човекът общува с близките си, между които е израснал. Виждаме, че астралното тяло се запазва поради това, че не се поддава на изкушението. И накрая виждаме, че азът се запазва и развива по правилен начин, когато не се подава на това, което се нарича зло.

Сега си представете цялата човешка природа, нисшата четворност и висшата троичност, застанали пред душата ви, така че бихте могли да си кажете: В отделния човек живее една божествена капка и човекът, в своето развитие до божественото, е призван да даде израз на най-дълбоката си съкровена същност.

След като веднъж ясно е изявил дълбоката си съкровена същност, тогава чрез постепенното развитие той е превърнал собственото си същество в това, което в християнството се нарича «Отец». Каквото почива скрито в човешката душа, каквото човек си представя като великата цел на човечеството, е «Отец в небесата». Искан ли човекът да се развие дотам, трябва да има силата да развие висшата си троичност и нисшата си четворност дотолкова, че да поддържа физическото тяло по правилен начин. Етерното или жизненото тяло трябва така да живее с хората, че да се извършва компенсация на това, което се намира в него като дълг, астралното тяло не бива да изпада в изкушение, а азът – в зло. Човекът трябва да се издига чрез трите висши същности нагоре до Отец в небесата, чрез името, царството и волята. Името трябва да се усеща като такова, което той да освети: Виж нещата около себе си, в своята многообразност, те са израз на Божеството! Кажеш ли имената им, ти ги схващаш като членове на божествения миров порядък. Каквото и да имаш в обкръжението си, то е свято; а в името, което му даваш, виж нещо, което го прави член на божествената същност. Дръж го свято, израствай до царството, което е излив на божественото и се развий нагоре до волята, която е атва, но същевременно ще бъде член на Божеството.

Представете си един човек, който в медитацията напълно потъва в смисъла на развитието и трябва да обедини този смисъл, тези седем фактора на развитието и седемте молби в една молитва. Как ще го направи?

За да изрази какво следва да се постигне чрез такава молитва, преди да изговори седемте молби, той ще каже: «Отче наш, който си на небесата.» С това ще посочи най-дълбоката душевна основа на човешката натура, най-съкровенията същност на човека, която според християнската езотерика принадлежи към духовното царство. Първите три молби се отнасят до трите висши същности на човешката натура, към божественото съдържание на човека: «Да се свети името ти. Да дойде царството ти. Да бъде волята ти...»

Нека сега да слезем от духовното царство до земното царство: «Да бъде волята ти както на небето, така и на Земята.» Четирите следващи молби се отнасят до четирите нисши същности на човешката натура.

Какво ще кажем за физическото тяло, за да се поддържа в планетния живот? «Хлябът наш насъщний, дай ни го и днес.»

Какво ще кажем за етерното или жизненото тяло? «И прости греховете ни, както и ние прощаваме на нашите длъжници.» Компенсацията на това, което става чрез престъплението на етерното или жизненото тяло.

Какво ще кажем по отношение на астралното тяло? «И не ни води в изкушение...»

А какво ще кажем по отношение на аза? «... а ни избави от злото.»

Така в седемте молби на молитвата не виждате нищо друго освен израз на това, че когато човешката душа се издигне по правилния начин, измолва от божествената воля да поведе отделните части на човека към такова развитие, в което човекът да намери правилния си жизнен път през Универсума, да развие по правилния начин всички части на своето същество. *Отче наш* следователно е молитва, чрез която чо-

векът в моменти на желание може да се издигне до смисъла на развитието на седемчленната си човешка същност. А седемте молби, дори когато се казват от най-наивния човек, който не може да ги разбере, са израз на духовнонаучното възприемане на човешката натура.

Всичко, което някога е съществувало в големите религиозни общества като медитационни мантри, е произлязло от тайната наука. Можете да вземете всички истински молитви и да ги разнищите дума по дума, никога няма да откриете, че в тях има само произволно подредени думи. Не, че се е следвал някакъв тъмен инстинкт и някой е подредил хубави думи, не! Великите мъдреци са извлекли молитвените формули от съкровищата на мъдростта, които днес се наричат наука за духа.

Няма истински молитвени формули, които да не са родени от великата мъдрост. И великият посветен, основателят на християнството Христос Исус, в момента, когато е дал молитвата, е имал предвид седемте члена на човешката същност. Той е дал в молитвата израз на тази седемчленна същност на човека. Така са подредени всички молитви. Не биха ли били така подредени, нямаше да имат сила да действат през хилядолетията. Само подреденото в този смисъл има сила да действа също и в наивния човек, който дори не разбира смисъла на думите.

Сравняване на живеещото в душата на човека с разиграващото се в природата ще изясни това. Разгледате ли едно растение, то ви възхищава и вие не се нуждаете да знаете за големите универсални закони, които са го породили. Растението е тук и вие можете да се издигнете душевно чрез него. То не би могло да бъде създадено, ако в него не бяха се излели правечните закони. Наивният човек не се нуждае от разбирането на тези закони. Но ако трябва растението да се създаде, то трябва да произлезе от законите. Трябва ли молитвата да е действаща молитва, не може да бъде произволно измислена, а трябва да е произлязла от правечните закони на мъдростта. Няма молитва

с истинско значение за разбиращия и неразбиращия, ако не е произлязла от прамъдростта.

Днес за хората, които са наблюдавали растението толкова дълго и са му се радвали, е настъпила епохата, когато могат да бъдат поведени към изпълнените с мъдрост закони. В продължение на две хилядолетия християните са живели така, както наивният човек гледа растението. В бъдеще човекът ще опознае силата на молитвата, изхождайки от дълбоката прамъдрост, от която молитвата е произлязла. Всички молитви, особено централната молитва на християнския живот *Отче наш*, са израз на тази прамъдрост. И както светлината се проявява в света в седем багри, звукът – в седем тона, така седмкратно издиганият се към своя Бог човешки живот се изразява в седемте молби на *Отче наш* в седем различни възвишени чувства, отнасящи се до седмочленната натура на човека.

Така *Отче наш* застава пред душата на антропософите като израз на седмочленния човек.

ОТЧЕ НАШ

Втора лекция, Берлин, 18 февруари 1907 г.

От това, което миналия път можах да кажа пред вас, видяхме как в една, позната от дълго време молитва всъщност се проявява целият духовнонаучен възглед за същността на човека. При това можахме да се убедим, че религиозните течения, религиозните учения и дейности са черпили от това, което опознахме в течение на времето чрез науката за духа. При това би трябвало да си представим, че човечеството първоначално е изхождало от универсален, всеобхватен основен мироглед, който се проявява в религиозните вероизповедания на различните народи според разликата в националния им характер. Естествено можете да поставите въпроса: Как по-точно да си представим, че основните истини, основните мъдрости на човечеството са свързани с това, което в различните вероизповедания е било оповестявано на отделните народи от основателя им? Разбира се, че е фрапиращ факт как в седемте молби на *Отче наш* наистина се проявяват духовнонаучните основни понятия и на някой външен човек, който малко се е занимавал с това, което може да се опознае чрез науката за духа, може да му изглежда фантастично и той може лесно да си каже: Всичко казано е само внесено в извлеченото от религиозните документи.

За да се занимаем малко по-дълбоко с въпроса как големите основни мъдрости първоначално са навлезли в религиозните вероизповедания, трябва да изходим от един основен въпрос. Трябва да си изясним, че каквото можем да знаем днес, каквото ни се дава чрез духовнонаучните възгледи, не е било предавано чрез религиите по същия начин в прадревните времена. Трябва да сме наясно, че формата, под която такива истини се поднасят на хората, е съвсем различна според епохата.

Старите религиозни документи говорят на хората с картини, а не с понятия. Тези картини, които многократно се опират на сетивните представи, са запазени в религиозните документи, доколкото е било възможно. Например винаги се е говорило за познанието като за светлина, а за мъдростта като един вид течен елемент, като за вода. Винаги, когато наблюдавате точно, ще откриете същите картини и в най-старите времена. Това има съвсем определено основание и днес ще обобщим някои неща от вече познатото, за да разберем правилно как най-старите учители на човечеството са въздействали върху народите, на които са дарили благо на религиозните учения. Ако искаме да си изясним как са въздействали религиозните основатели, които означаваме като великите посветени, т. е. Хермес, Заратустра, Буда, Мойсей и най-великият – Христос Исус, трябва още веднъж да вникнем в разликата между обикновеното и астралното, или имагинативното съзнание на човека. Днес обикновеният човек от сутрин до вечер има това, което наричаме предметно съзнание. То му показва нещата така, че те му изглеждат като стоящи извън самия него, със свойства, възприемани чрез неговите сетива. Това съзнание не е единственото. За повечето днешни хора другите състояния на съзнанието са скрити, потънали са в неопределена смътност, наричана сън без сънища, който обаче има определено значение за посветения.

За посветения, който познава света зад физическите явления, съществува съзнание също и във времето от заспиването до събуждането, в което той не възприема същите неща, каквито те са тук, но възприема един сам по себе си свят. При обикновения човек сънят без сънища е несъзнателно състояние, но за посветения е съзнателно състояние, в което той вижда духовния свят.

Ако искаме да си изясним как несъзнателното състояние става съзнателно, трябва да разгледаме междинното състояние, което човекът познава като сън със съновидения, който ни показва обикновените ежедневни възприятия или вътрешните

душевни състояния в символни картини. Можете да срещнете тази образност, която сънят ни показва, ако изследвате съзнанието на посветения, когато се намира в духовния свят. Той вижда нещата в духовния свят в картини. Но те не са така хаотични картини, както ги показва сънят. С картините от съня те имат само толкова общо, че непрекъснато се преобразяват. Масата и столът винаги показват един и същ образ. Растенията и хората, доколкото са външни същества, показват образа, който веднъж са получили. Но навлизаме ли повече в царството на съзнателното, срещаме преобразувания. Ние виждаме в движение растението, което покълва от зародиша и разгръща стъбло, листа, цвят и плод, виждаме животното, изразяващо своя воля, човешкото същество в промяната на жестовите и физиономията. Но всичко това е статично, сравнено с изживяното от човека в едно по-висше състояние в света на девахана. Там виждаме постоянно преобразяване. Който успее да навлезе в духовния свят чрез съответните упражнения, научава как там баграта на дадено растение се изтръгва от него като пламък. Той научава как багрите представляват издигащи се и слизащи форми в празното пространство. Той има истинско съзерцание, когато е в състояние да види багри, да чуе тонове сами за себе си и да ги свърже с определени същества. Такива същества са непрекъснато около нас. Ако бихте успели да изведете виолетовата багра на едно цвете така, че да се движи свободна в пространството, в нея имате израз за живота на духовния вътрешен свят на растението. Така действа също и човешката аура и това, което наричаме астрално тяло. Всички човешки склонности, чувства на суета и егоизъм, се проявяват чрез съвсем определени цветови течения, така че бихме могли да кажем: Вътрешното душевно изживяване се проявява в човешката аура. Аурага никога не е спокойна, там нищо не е статично като статичните неща в сетивния свят.

И когато в духовния свят едно същество изпитва чувствен или волев импулс, винаги можете да видите как той се проявява чрез съвсем определени промени на багрите и тоно-

вете. Същественото за висшите светове е вечното движение. Естествено това е объркващо за този, който пристъпва за първи път във висшите светове. То също предизвиква, че всичко, намиращо се във висшите светове, се разкрива в момента. Ако човекът може да скрие душевния си живот за този, който го наблюдава с физически очи, той не може да скрие нищо пред този, който може да вижда с духовни очи. За него всичко е открито, така че можете да си кажете: Ако искаме да изследваме със сетивните очи човека, стоящ пред нас, трябва да си извадим заключения за неговата душа от външното, от това как се смее или плаче. В духовните светове е различно. Там не се изважда заключение от външното за вътрешното. Вътрешността там е открита. Там живеем със същността на нещата. В наше време само посветеният може да си изгради такова съзнание. Само той може да живее съзнателно във висшия свят. Към съзнанието от събуждането до заспиването той може да добави още едно състояние, чрез което е в състояние да прибави вътрешното към външното. Както той може съзнателно да изживее същността на нещата, така в известно отношение са го можели всички хора в древността. Преди днешното състояние на съзнанието хората са притежавали другото, чрез което са възприемали нещата от вътрешната им страна. Ако се върнем назад в прадалечни времена, стигаме до хора, които все по-малко са имали от това, което има човекът днес. Днешният човек може да брой и смята. В средата на атлантската епоха ще срещнете хора, които не са можели още да броят и смятат, при които не може да се говори за логика. В това отношение и най-слабият ученик може повече от който и да е атлантец. Но за това пък атлантецът е можел нещо друго. Когато е наблюдавал някое природно същество, например растение, той е можел да възприеме съвсем определено чувство в себе си. За него всяко растение е имало определена чувствена оценка.

Докато днешният човек минава в известен смисъл безразличен покрай растенията, в атлантеца са се издигали живи усещания и чувства. Да, ако се върнем достатъчно далеч на-

зад, до времето на първите атланци, бихме открили, че те още са нямали такива живи цветове представи, както днешният човек. Ако такъв атлантец би видял теменужка, нямаше да вижда как тя стои тук, а като че ли тук се издига мъгляво облаче. Също така не би видял червения цвят на розата, а червена аура около розата, червения цвят, свободно носещ се около нея. Когато видите някакъв кристал, ако е рубин, го виждате оцветен в червено. Първите атланци не са виждали цвета в самия кристал. Той би им изглеждал като обграден от цветен лъчев венец, а рубинът би им изглеждал като един вид отрязък в този венец от багри. Приближавайки се до тези времена, идват до прадревно минало, когато човекът изобщо не е виждал очертанията на друг човек, растение или животно. Когато се е доближавал до друг човек, който е бил приятелски настроен към него, той много повече е възприемал кафеникаво-червен цвят. Възприемал ли е красива синкава багра, е можел да си каже: Този човек е миролюбиво настроен към мен. Вътрешният живот на отсрещния човек му се е представял в такива цветове. Продължим ли още по-нататък в миналото, стигаме до прадревното време на древната Лемурия, която се е намирала между Азия, Австралия и Африка. Тогава не само съзнанието за познание е било съвсем различно, но е било различно всичко, което може да се нарече волев импулс. Волята е действала още магически, имала е власт над другите предмети; била е като природна сила, действаща върху другите предмети и същества. Когато лемуриецът поставял ръка над някое растение и отправял волята си към него, е можел да го накара да расте по-бързо само чрез волята си.

Силите във в природата са същите, каквито се намират в човека.

Поради това, че човекът е станал отделно същество, затворено в кожа, силите му се отделили от тези на природата и ставали все по-различни. Най-различно от силите на природата е човешкото мислене. Комбинирането и смятането е най-чуждо на намиращото се в природата. Въпреки това, ако бихте

отишли достатъчно далеч в миналото, бихте видели, че е имало същества, духовните предци на човечеството, които биха смятали за голяма – в сравнение със сега – глупост да кажат: Аз си изработвам понятие за нещо външно. Тогава не биха могли да го кажат, а същевременно биха видели понятието, и то като дейност, дори като същество. Който днес си създава понятие за някакъв предмет, трябва да си представи, че този предмет първоначално е създаден от това понятие. Можете да си изградите представа за това, ако си представите как протича някаква човешка дейност. Можете да си създадете понятие за един часовник, за механиката на часовника и движението на стрелките. Но никога не бихте могли да го направите, ако не е имало часовникар, който да е измислил предварително това (идеята на часовника), за което вие мислите сега. Каквото той е вложил, сега вие го мислите.

Всички понятия, които човекът може да си изгради днес, всичко, което мисленето прави днес, е съществувало в нашето минало като действителност, която първо е била вложена в нещата. Всяко същество може да се разбере чрез неговото понятие. Някога всяко същество е било формирано според неговото понятие. В света не е било по-различно от това, което се прави в човешкото изкуство. Понятията, които човекът си създава днес, първоначално са били вложени в нещата. Ако бихте отишли още по-назад, бихте видели как тогавашните хора не са могли да кажат: Аз си създавам понятие, като гледам нещата, а наистина са виждали какво е ставало там, как понятието е било влагано в тях. Те същевременно са наблюдавали създателите на нещата.

Така виждате разликата между днешния разум на човека и интелекта на тогавашното време, което можем да наречем творческо време.

Но ако бихте опознали съществата, които са знаели за творческия разум от собственото съзерцание, за разлика от днешния само възприемащ разум, бихте разбрали, че онези същества са били съвсем други. Те не са били още въплъте-

ни в човешко тяло. Каквото днес живее в човешките обвивки, някога се е намирало в лоното на божествено-духовните същества. Ние сме преминали незабелязано времето на земното развитие, което може да се представи сравнително така: Долу на Земята вече е имало физически живот, имало е съвсем други същества, подобни на днешните минерали, растения и животни, и същества, които не са били хора, а са стояли между животните и хората и са били готови да приемат човешката душа. Те били стигнали в развитието си дотам, че да могат да приемат човешката душа. Само сравнително може да се каже как да си ги представяме. Долу, на Земята, живеели хората, които всъщност били човеко-животни. Представете си човешките тела като отделни гъбички и душите като водни капки, всички заедно слети в обща водна маса, а физическата Земя с многобройните същества, същевременно обвита с душевна обвивка, както днес е обвита с въздушна обвивка. Всичко в нея още не е било отделено, както са водните капки. Подобно на тогавашното време е, ако оставите водната маса да бъде всмукана от гъбички, като всяка от тях поеме по една капка. Каквото е било единна душевна субстанция, е всмукано от отделните човешки тела, разпределено е в отделните човешки тела. Чрез това се поражда човешката душа. Без този процес човешката (душевно-духовна) субстанция никога е нямало да се раздели в много отделни индивидуалности.

С това обаче е започнал също и процесът, чрез който човекът постепенно се е отделил от обкръжението и поради това е получил особеното предметно съзнание. По-рано той е имал съзнание, което не си е създавало понятия, а самата душа е била още в мировата душа и е получавала цялата си мъдрост отвътре от общата мирова душа. Не е било необходимо тя да поглежда навън. Наистина е можело да се каже, че общата мирова душа още е знаела всичко; тя е създавала всичко, което днес е на Земята, според общите понятия. Хората са получавали тези понятия след като им е била дадена капката мъдрост от общата мирова душа. Това е разликата между прадревното

познание, преди човекът да е навлязъл в плътта, и днешното познание, което се поражда, когато той се обърне навън.

В момента, когато човекът не възприема със сетивата, неговата вътрешност потъва в неопределен мрак, който наричаме сън без сънища. По време на сън от човека остават в леглото физическото и етерното тяло, астралното тяло излиза навън. Кое в човека възприема външния свят? Астралното тяло възприема багрите и звуците. Астралното тяло изпитва удоволствие, когато се наслаждава на нещо, и освен това изпитва и болка. Астралното тяло не може днес да направи нещо в човека, ако не е вътре във физическото тяло, понеже за да възприема в своето обкръжение, то се нуждае от очи, уши и другите физически инструменти също и за удоволствието, страданието, болката, радостта и т. н. Физическото тяло е само инструментът, но то е необходимо за днешното астрално тяло. В момента, когато астралното тяло излезе от физическото, то повече не възприема външния свят.

Астралното тяло е съвсем същото, което преди е било вътре в душевната субстанция, обкръжаваща Земята. Ако отделите всички астрални тела и ги слееете, ще получите това, което някога е изпълвало хората като астрална или душевна субстанция. Ако днес всички хора, намиращи се на Земята, целият човешки род заспи и някой би отделил всички астрални тела и ги размеси с останалата субстанция, ще се види как сънят без сънища напълно ще изчезне. Душите не биха възприемали багри и звуци без външните инструменти, но от всички тези астрални тела биха започнали да се издигат и непрекъснато да се носят наоколо променливи цветни образи, и в тях би започнало да звучи. Всичко това би обгърнало тогава Земята, както е било по времето преди първото въплътяване на някоя душа. Потъмняването на прастарото състояние на съзнанието, което днес познавате като сън без сънища, настъпило поради това, че общата астрална субстанция била разделена чрез мировата душа на отделни части и отделните части навлезли в човешки тела. Можете да отидете още по-назад.

Каквото днес е нощ, каквото днес потъва в неопределен мрак за хората, по времето, за което сега говорим, било изцяло изпълнено със светлина и възприятия на духовния свят, изцяло било ден. Така че сте доведени до едно състояние на човечеството, когато цялото човечество е възприемало астрално, но не е било във физическо тяло.

Сега си задайте въпроса: Какво е спечелило човечеството от онова време насам? Какво се е прибавило към това, което то вече е имало? Какво е постигнал човекът чрез възплътяването си? Той е постигнал възможността да казва за себе си «аз». Цялото съзнание, колкото и да е било ясновиждащо, е било само повече или по-малко засилено съноподобно съзнание. Хората още не са били самосъзнателни. Това е спечелило човечеството. Същинският дар Божи, за който съобщават религиозните документи като Библията, е именно, че във времето, когато човечеството се е възплътило, на хората е било дарено самосъзнанието. Хората не са го имали по-рано и самосъзнанието все повече ще се засилва в настоящото човечество. То е, което от това време насам, когато не прекарваме повече в смъртно или ясновидско съзнание, се разкрива като «Аз съм», и което не можем да наречем с никакво друго име, освен: «Аз съм, който съм.» Тук имате словото на Яхве⁸⁷: «Аз съм, който е бил, който е и който ще бъде.»

Така се върнахме до времето, когато това слово *Аз съм* още не е съществувало в човека. Човекът е имал съзнание, което е било влято, което не си е извоювал, виждайки външните предмети. Къде е било аз-съм-съзнанието? Това самосъзнание са имали божествените същества. Човешките същества са го получили след физическото възплъщение. Тук имате разликата с това, което в християнството се нарича Светият дух и духът сам по себе си. Светият дух е имал самосъзнание горе, преди възплъщението, а духът сам по себе си е този, който има азово

⁸⁷ 2. Мойсей: 3,14; Откровение: 1,8.

съзнание в човека. Така че ако вземете заедно всички азови съзнания и ги отделите от егоизма, бихте получили Светия дух.

Сега имате под най-радикалната форма това, с което започнахме. Ние се върнахме назад до съвсем особен вид учение. Докато днес се обучава така, че човекът застава пред човека и на ученика се казва какви са нещата, някога е било възможно само обучение, което същевременно е било работа, занимание. Било е изливане на мъдростта в отделните същества. Мъдростта не е идвала отвън, а е протичала отвътре към хората, процес, който днес познава само посветеният. Разгледате ли времената от момента, който току-що характеризирах, когато е нямало обучение, а само просветление отвътре, бихте открили преходен период, в който хората, така да се каже, са се намирали наполовина в едното и наполовина в другото състояние. Това е средата на атлантското време. Човекът е можел вече да вижда определени контури на нещата, можел е да вижда как баграта постепенно е полагала на повърхността на предмета, как отделните неща са получавали определени свойства. Но човекът е виждал това само така, като че ли всичко е било обвито в цветна мъгла. Той още е чувал целия свят да кънти, изпълнен със звуци, които са били мъдри звуци, и са му казвали нещо, което е носело известия от други същества. Но в онова преходно състояние всичко това е било още много размесено. Било е и времето, когато е започнало обучение, оформило се постепенно като по-късния вид и начин на религиозните сведения за хората.

Ако бихме могли да се върнем в древното атлантско време, бихме открили една велика школа на адептите. Да може някой да поеме мъдрост в себе си е било възможно поради това, че някогашните турански адепти са имали ученици, които от своя страна са обучавали други, чак до нашите времена, така че една директна традиция води назад до школата на туранските адепти. По онова време е трябвало да се съблюдава, че хората се намирали в преходно състояние и притежавали

само част от днешния начин за възприемане. Те можели да виждат предметите само в неопределени контури. Но все още са можели отчасти да приемат истината отвътре навън. Много малко от някогашните хора можели да смятат до пет. Без самосъзнание това не е възможно. Но те са можели да възприемат какво е рефлектирало върху душевността им, върху полусомнамбулното съзнание. За да им се даде най-висшата мъдрост, е трябвало да бъдат просветлени. Но е трябвало тя да им бъде дадена образно и туранските адепти имали известни методи за това. Те не са могли да го правят по начина, както се прави днес с една лекция. Самите адепти били далеч по-напреднали от човечеството и сами знаели всичко това, но останалото човечество било още извънредно примитивно. Хората били привеждани в хипнотично състояние, за да им се влее мъдрост. Каквото днес е неправилно, някога е било напълно нормално. Човекът е бил привеждан в един вид сън и този сън се използвал, за да бъде просветлен по следния начин. Преди първото възплъщение на човешката душа в тялото е нямало нощ, тогава всички хора били просветлени. Тогава сънят без сънища бил именно това, в което хората са имали възприятия. Сега вече ги нямат. Това е изчезнало и на негово място те са придобили способността да виждат предметите в определени граници. Колкото се увеличавали външните възприятия, толкова намалявало вътрешното възприемане. Но при адептите били изградени определени способности.

Изучавало се това, което днес се нарича окултен шрифт, което би могло днес да се нарече също и окултно говорене.

Всички знаете, че има така наречените мантри, известни праформи на молитвите, където в звуците на езика лежи определено въздействие. Така били създадени и първите думи от евангелието на Йоан. Ако тук се казва: «В праначалото беше словото» – в «пра» и в «началото» лежи определено значение, което първоначално е било дадено изобщо в първите думи на Йоановото евангелие. Всичко това обаче наистина е само сянка в сравнение със съчетанието на звуците, прилагано в

школата на адептите. Чрез него било заменено това, което тогавашният човек е изгубил като способност за просветление.

Всичко това е само сянькообразно в сравнение със звуковите хармонии, употребявани в школите на адептите. С тях била замествана изгубената способност за просветление на тогавашния човек. Той можел да получава просветление по време на хипнотичен сън, така че ученикът получавал от напредналия си събрат изкуствено просветление, чрез което виждал как духовете работят в заобикалящия свят, както по времето преди човешката душа да е слязла в плътта. Това са изживявали учениците през туранската епоха, такива са били първите религиозни указания и така те са били обучавани в първите мирови закони. При онези просвещения са били получавани форми и рисунки, защото е можело да се въздейства и чрез рисунки, когато линията била подчинена на определени закономерности и е действала така, че е можела да укаже велики мирови тайни на човека. Когато са рисували спирала пред някой човек, той не виждал спиралата с отворените си очи. Но показвана или изчуквана в хипнотичния му сън, тя предизвиквала съвсем особени усещания, например как се развива едно растение до семето и как от семето се поражда ново растение. Такива форми и линии са произлизали някога от школите на адепти, а по-късно били давани на народите от основателите на различните религии.

Колкото се връщаме по-назад, толкова повече е единна душа това, което е било разпределено като души в отделните хора. Поради това, че отделните души са разпределени и отделени една от друга, те станали и различни. В съня всичките астрални тела още си приличат, но през деня изглеждат доста различни. Така е било и в хипнотичното състояние, когато астралните тела били обучавани, тогава всички били еднакви.

Тогава е било възможно да им се предаде известна прамъдрост. Но когато човекът изгубва способността да получава мъдрост по такъв начин, в древна Индия е трябвало да бъде обучаван, както го е изисквало индийското тяло, в Персия –

персийското, в Гърция – гръцкото и т. н. Това са изисквали външните физически тела според различните влияния, упражнявани върху тях. Праоснователите на религиите са го излели във формите, дадени ни като египетското херметическо учение, учението на Заратустра и други.

Но във всички основни форми на истинските религии живее това, чрез което те са се породили. Просветлението, което човекът е получавал преди, е съвсем различно от днешното. Някога то е било не указание за учене, а за живота. Това е много по-вътрешен начин на отношения между ученика и учителя. Можете да го разберете от спиралата, която директно е предизвиквала чувства. Днес се дават понятия и чувствата трябва да се възпламенят от тях. Но религиозните форми са се породили именно по този начин на въздействие чрез живота. Именно седемчленната природа на човека е нещо, споделяно в туранската школа на адептите⁸⁸. Молитвата *Отче наш* е израз на седмочленната човешка природа.

Тя е била обяснявана на ученика на туранските адепти, като му е било давано да чуе една тонова гама като сетивен образ, примесен с определени цветове представи и аромати. Лежащото в седмочленната тонова гама се издигало в него като вътрешно изживяване, а външното представлявало само средство. Великите основатели на религиите го изливали в определени форми и това е излял най-великият от тях в молитвата *Отче наш* и всеки, който си казва молитвата *Отче наш*, получава нейното въздействие.

Отче наш е молитва, която ще има значение и след хиляди години, понеже е мисловна мантра. Въздействието на *Отче наш* е било влято в мислите, и както е вярно, че човекът може много добре да смисла храната, без някой физиолог да му казва как да го прави, също така е истина, че който се моли с *Отче наш*, чувства въздействието без да му се обяснява. Въз-

⁸⁸ Туранците са били четвъртата подраса на Атлантида. Виж Рудолф Щайнер: Нашите атлантски предци в «Хрониката Акаша», Събр. съч. 11.

действието на *Отче наш* е налице, понеже лежи в мощта на самите мисли. Но към това се прибавя и по-висше познание, което предава по-дълбоко значение на *Отче наш* и никога не бива да го игнорира. Такъв е пътят, който са изминали религиозните истини.

Душите, живеещи днес в телата ви, някога са живели в общата божествена духовна субстанция и там са били просветлявани сомнамбулно. Без азово съзнание те са могли да възприемат как творят духовно-божествените сили. По-късно душите били разделени. Поради това предишното им възприятие е ставало все по-смътно и те били лишени дори от възможността то да бъде изкуствено възпроизведено, както е било възможно още в туранските школи на адептите. Религиозните учения и форми, произлезли от прамъдростта, създали света, са само ехо на усещанията, които могат да се споделят от човек на човек. Мъдростта на Стария завет е произлязла от праидеите, от лежащата в основата на нещата прамъдрост, която душите ви някога са поемали. В бъдеще отново ще избликва в душата на хората това, което първоначално те са притежавали в смътното съноподобно съзнание, но придружено от светло, ясно съзнание. Човекът ще има своето настоящо светло, ясно съзнание и към него ще се прибави просветлението. За постигането на самосъзнанието човекът е трябвало да изгуби първоначалното ясновидство и колкото то потъмнявало, толкова повече разцъфвало вътрешното азово съзнание.

Достигне ли се до кулминацията, човекът ще е стигнал до последното си възплъщение и като плод на живота в себе си ще има старото ясновидство плюс новопостигнатия елемент.

Постоянно се чува фразата, че хората трябва постепенно да стигнат до всеобщо съзнание. Спасението им щяло да е, когато изгубят днешното си съзнание и преминават към всеобщо съзнание. Но не е така. Азовото съзнание, което някога не е съществувало, ще съществува и след последното възплъщение. Каквото е изкристализирало от общата духовна субстанция, отново ще се влее в нея. Но сега си представете следното:

Първоначално сте имали чиста вода, поета от многото гъбички. По време на това диференциране всичко, което е можело да се приеме от обкръжението, е било всмукано. Всяка капка се е обагрила в съвсем определен цвят. Когато гъбичките отново се изстискат, всяка ще носи своя цвят. Това е разнообразие от преливащи се цветове, по-красиво, отколкото някога е било възможно да бъде. Така всеки човек, завърнал се отново в общата духовност, ще внесе своето особено оцветяване. Това е неговото индивидуално съзнание, което не може да бъде изгубено. Общото съзнание ще бъде съзвучие, хармония от всичките съзнания. Съществата, преминали през човечеството, ще бъдат единство, постигнато в свобода. Те ще останат много, но понеже искат да са обединени, ще образуват единство без да бъдат принуждавани за него. Всяко получило своето съзнание и всички заедно, чрез собствената си воля ще образуват обединеното съзнание. Така трябва да си представим началото и края на нашия миров процес.

Не бива да употребяваме фрази, а да разглеждаме нещата такива, каквито са. Приказката за «вливане във всеобщо съзнание» е пантеистична фраза. Именно когато говорим от гледната точка на вечността, ще трябва да поставим пред душата си едно изречение, което ни показва, че човечеството не е било напразно тук и че има своето значение в Универсума.

С други думи, този, който започне да изучава мировите факти, в края на краищата ще си каже, че човекът е призван да допринесе нещо, като даде смисъл на този живот. Той трябва накрая да положи пред олтара на Бога своята дан, която сам си е изработил. И от нея ще бъде изтъкана тъканта, която, както красиво се казва, Земният дух тъче. Тя съдържа всички човешки азове и Гьоте, като истински посветен, го е казал, описвайки всичко като реален процес:

В потоци житейски
и в бури на дейност
нагоре-надолу подхвърлян,

творя непрестанно!
Рождение, гроб,
всевечно море,
менливо тъкане,
живот пламенеещ –
аз живата дреха на Бога така
на стана на времето бурно тъка.⁸⁹

Божеството ще носи безсмъртната одежда, когато Земята достигне своя край и отделните хора ще са изтъкали тъканта ѝ, издигайки се нагоре през своите отделни выплъщения в живота им между раждане и смърт.

⁸⁹ Превод от немски: Христо Маринов.

БИОГРАФИЯТА НА ЧОВЕКА ВЪВ ВРЪЗКА С ПЛАНЕТНАТА ЕВОЛЮЦИЯ

Берлин, 4 март 1907 г.

Днес бих искал да допълня и разширя казаното в последната лекция⁹⁰ относно жизнения път на човека. При това можем да обсъдим някои по-интимни неща и освен това тук или на друго място да допълним нещо, което трябваше да се изпусне в откритата лекция. Преди всичко бих искал да ви представя този жизнен път като едно голямо цяло. Да ви покажа как човекът, както стои днес пред нас, действително е един вид микрокосмос, един малък свят; как включва в себе си като закон на развитието си всичко, което ни заобикаля не само на Земята, а в известно отношение също и на звездното небе.

Ако си спомняте, тук вече често е говорено, че нашата Земя е преминала през подобно развитие както човекът; че от началото не е била същата планета, която обитаваме днес, а, така да се каже, е превъплъщение на други планети. В смисъла на науката за духа говорим, че нашата Земя се е развила от планета, която я е предшествовала, но преди много години, и често сме говорили, че в окултизма тази планета носи името «Луна (Старата Луна)». Не, че би могла да се взима за днешната Луна. Днешната Луна, която е спътник на Земята, е един вид изхвърлен непотребен отпадък. Бихте могли да си представите как се е образувала предшественичката на Земята, като смесите всичко, което е днес нашата Земя и Луната, заедно с духовното и душевното, което съдържат. Тогава бихте получили приблизително планетата, която е предшествовала Земята в предишното ѝ въплъщение, т. е. Старата Луна. Физическият човек, в сегашната му форма, не е

⁹⁰ Берлин, 28 февруари 1907 (публична лекция), «Познанието за свръхестественото в нашето време и неговото значение за днешния живот», Събр. съч. 55.

съществувал още на Старата Луна, от която Земята постепенно се е образувала.

Тогава там е живял един вид физически предшественик на човека, който е имал още доста животински вид. Не бива да си представяте, че това, което днес е човек, се е съдържало в животинския човек на Старата Луна. Това би била материалистическа представа. На Старата Луна е имало същества от животинско-човешки вид, по-висши от сегашните млекопитаещи, но по-нисши от днешния човек. Каквото днес е душа вътре в човека, още не е съществувало в него на Старата Луна. Това е било нещо, което тогава е обгръщало човека, както днес го обгръща невидимата му астрална аура.

Често съм казвал, че астралното тяло на човека излиза през нощта от физическото тяло. Астралното тяло е свързано в съня с физическото тяло само чрез една възприемаема от ясновидеца астрална нишка в областта на далака. Далакът има не само физическа задача, а функцията му е да бъде посредник на взаимовръзката между физическата и духовно-душевната част на човека. Далакът е връзката между физическото и астралното тяло. Оттам във всеки учебник по анатомия бихте могли да прочетете, че не се знае нищо правилно за далака. Далакът е един от органите, стоящи на границата на физическите органи. Астралното тяло, което по време на съня е свързано с физическото само чрез далака, работи като изхвърля отпадъчните вещества от физическото тяло. За ясновидеца спящият човек изглежда като обгърнат с особен вид облак, който непрекъснато работи върху физическото тяло.

Каквото днес в съня се намира извън физическото тяло, по време на лунното състояние е било непрекъснато извън физическото тяло и е било свързано с общия божествен миров дух. Част от обгръщащата Старата Луна духовност се отделя заради хората едва в земното съществуване. Оттам окултизмът казва, че човекът има предшественик от животинско-духовен вид. Но от него никога не би се развил от само себе си днешният човек по начина, по който си го представя матери-

ализмът.

Каквото е действало отвън, е трябвало да проникне вътре и да се издигне до по-късните степени на развитието. На Земята действително става одушевяването, за което се говори в легендата за рая. Тази легенда за рая можете да я приемете напълно буквално. Въздухът, както ни обгръща днес, е бил истинското тяло на човешката душа. Тогава въздухът е бил изцяло одухотворен. Както Земята днес е обкръжена само от физическия въздух, така Старата Луна е била обградена с обвивка, проникната от душевна субстанция. Така разбирате защо въздухът е лишен от душевност, станал е физически. Душата е навлязла в тялото: «Бог вдъхна в човека живия одем и човекът стана жива душа.» В тази легенда за рая лежи най-дълбока мъдрост.

На Старата Луна като физическо мирово тяло човекът е бил много несъвършено физическо същество и съответно всичко още не е било така далеч развито както днес. Тук често съм описвал също и това лунно тяло. Нека да си припомним още веднъж как е изглеждало това мирово тяло. Такива скали, почви и твърда основа, върху която днес стъпваме, не е имало на Старата Луна. Старата Луна е била мирово тяло като един вид полуживо същество. Представете си торфа, но още по оживен от днешния торф – като растителна каша, подобна на спанак. В тази каша е имало и дървесинни субстанции. Вместо нашите днешни скали, на Старата Луна имало един вид дървесинна основа и върху нея полурастителна, полукаменна маса. Върху нея растели същества, стоящи между растенията и животните, така да се каже – растениевидни животни. Днешните паразитни растения са подобия на тези растения, както те са съществували на Старата Луна, преди всичко белият имел. Той може да расте само върху други растения, понеже е изостанало лунно растение, растяло на Старата Луна върху един вид растителна основа. С това е свързано особено-то значение на белия имел в народната поезия.

Над съществата, които били полурастения, полуживот-

ни, стояли хората. Ако Старата Луна би останала каквато е била някога, ако би запазила всичко както тогава, душите на хората никога не биха могли да развият животноподобните хора на Старата Луна до днешния човешки образ.

Цялата субстанция на Старата Луна не била устроена така, че хората да се развиват от нея по-нататък. За това е било необходимо днешната Луна да бъде отделена. Едва тогава, въз основа на земната субстанция, се поражда възможността животнообразният човек да се издигне до степента на днешния човек. Така имате предшественичка на нашата Земя, която наричаме Старата Луна, която е сбор от нашата днешна Земя и днешната Луна, изхвърлена от нея, за да се получи пречистената (духовно-душевно-физическа) субстанция, от която да се породи човекът в сегашната си форма.

Още по-преди нашата Земя е била планета, която в науката за духа се нарича Старото Слънце, и също не е същата като днешното Слънце. Ако съберете днешната Земя, днешното Слънце и днешната Луна със всичките им същества, бихте получили Старото Слънце. Старото Слънце, космически взето, е много по-висша същност от нашата Земя. Неговите обитатели са духовни същества, които винаги живеят в състояние, в което човекът се намира само когато между смъртта и ново раждане е в света на девахана. Деваханични същества са тези, които бихме могли да наречем нашите деваханични другари. За да се изкачат до тази степен, тези същества, които още преди са преминали степента, през която преминава днешният човек, е трябвало от своя страна първо да отделят тогавашната Стара Луна, също както Земята по-късно прави с днешната Луна. Тя е трябвало да бъде отделена от Старото Слънце и чрез това то да се превърне в постоянна звезда. Една звезда не е по начало постоянна звезда. В действителност една постоянна звезда се развива от една планета. Също и Земята някога ще стане постоянна звезда, тогава също ще бъде слънце и земните жители ще имат духовно битие, както днес слънчевите обитатели. Но затова е трябвало Луната да

бъде изхвърлена.

Старото Слънце се е развило също от една планета, която се намира толкова далеч назад във времето, че днешното човечество много трудно може да си създаде представа за нея. Затова наистина е необходимо висше посвещение. Тази планета се нарича Стариият Сатурн. Стариият Сатурн се е превърнал в Старото Слънце, то в Старата Луна, а тя в Земята, която ще се превърне някога в Юпитер, той от своя страна във Венера и Венера ще се превърне в планета, която може да се означи като Вулкан.

Някой би могъл да запита: Една Венера стои днес на небето, също и Юпитер, как тези планети се отнасят една към друга? Че нашето днешно човечество е било някога на Стариия Сатурн, който днес е във в космоса, е съвсем погрешна представа. Това би било същото, ако видите дете на шест години и петдесетгодишен мъж и бихте повярвали, че силите на детето някога биха могли да се прехвърлят върху мъжа. Мъжът също е бил някога шестгодишно дете, той е преминал през съвсем същия стадий. Така е също с днешната планета Сатурн. Тя няма нищо общо със земното развитие, но представлява стадий, в който е била някога Земята. Както петдесетгодишният мъж някога е бил същото като шестгодишното момче, така Земята също е била в подобно състояние като днешния Сатурн, днешното Слънце и днешната Луна. Но ако разгледате днешната Венера, тя се представя като бъдещо състояние на Земята. Някога Земята ще достигне такова състояние. Венера не е небесното тяло, на което човекът ще живее в бъдеще, а Земята някога ще стане Венера. Това са обобщаващи имена, показващи съответните стадии на дадена планета.

Както човекът стои пред вас, той се състои от физическо тяло, което има същите вещества, съдържащи се в целия минерален свят. Освен това притежава и етерно тяло, каквото има също и растението, астрално тяло, каквото има животното, и аз. Завърнем ли се назад до Стариия Сатурн, човекът, тогавашният физически предшественик на човека, още е ня-

мал заложбата на физическото тяло. Заложбата на етерното тяло той е получил първо на Старото Слънце, заложбата на астралното тяло – на Старата Луна, и азът се развива на Земята. Това е смисълът на следващите една след друга степени на развитието.

На Стария Сатурн не е съществувало нещо като днешното физическо човешко тяло. Когато Старият Сатурн е бил най-сгъстен, е изглеждало така: Ако говоря, предизвиквам трептения на въздуха. Ако бих привел въздуха в движение, без да чувате думите ми, бихте могли примерно да видите трептенията, предизвикани от думите ми, отраженията на думите ми, те са съвсем определени въздушни вълни. Ако знаете взаимовръзката, бихте могли да разберете от въздушните вълни какво казвам. Думите ми са причината въздухът да трепти. Представете си, че бихте могли да замразите за момент въздушните вълни, тогава думите ми биха паднали долу. Вие бихте получили на Земята нещо като мидени черупки и бихте могли да видите формите на думите ми от замръзвания въздух. Приблизително така би трябвало да си представите човешкото тяло, животинските тела, растенията и минералните кристали на Стария Сатурн, разтопени от замръзването им до въздушното им състояние. Всичко това е живяло някога на Стария Сатурн само като бурна, вълнуваща се въздушна материя. Каквото днес представлява кристалът, е втвърдена вълнуваща се материя на Стария Сатурн. Същото е с растенията и животните, които на Стария Сатурн са съществували като трептения на леката фина сатурнова субстанция. Било е също, като че ли висшите духове са изговорили всичките същества в сатурновата субстанция, както аз предизвиквам трептения на въздуха с говоренето. Творящите духове на Стария Сатурн са привели сатурновата субстанция във вътрешни трептения, които са предвестниците за по-късните растителни, животински и човешки тела. Това е началото на нашата еволюция: «В началото бе словото.» Словото пронизва сатурновата субстанция и всички същества са били в трептенията на тази сатур-

нова субстанция. За сравнение си представете хладниевите звукови фигури. Ако вземете месингова плоча, посипете я с пясък или прах, прекарате цигулков лък върху страната ѝ, ще получите различни фигури върху плочата.

Това се дължи на докосването с цигулковия лък, чрез което се получава тон с определени трептения и линии. Там където плочата не трепти, прахът остава, на други места се премества. Тук, чрез различните тонове можете да получите фигурите, както те са били изговаряни някога в материята, както в началото е станало чрез «словото». Материята е вътрешно организирана и оформена според законите на трептенията на звуците. От тези трептения постепенно са произлезли твърдите тела.

На Старото Слънце се прибавя етерното тяло и то одухотворява част от формите, изкристализирали на Стария Сатурн. Одухотворената от него форма се издига до един вид растително съществуване. На Старата Луна се прибавя астралното тяло. Тук съществата, поучили астрално тяло, се издигат до един вид животинско съществуване. На Земята се прибавя одухотворяването с аза. Но човекът е можел да се породи на Земята само чрез това, че от предшественичката на Земята е изхвърлено всичко, което е днешната физическа лунна материя. И по-нататък ще бъдат отделени определени съставни части от Земята, за да може човекът да се развие до юпитеровото битие, до Венера и Вулкан.

Само че трябва да сте наясно, че в окултизма първата и втората половина от земното развитие строго се различава, понеже в първата половина Земята е преминала през Марс. Тогава е била приета възможността да се образува топла червена кръв. Желязното съдържание на Земята произлиза от Марс и включването на желязото в кръвта е във връзка с преминаването през Марс. Древните гръцки и римски посветени, които са знаели, че с червената кръв е дадена именно смелостта, агресивността на хората, определят оттам Марс като бог на войната. Имената, които астрономите дават днес

на новооткритите звезди, се дължат на произволност. Някога имената са били приемани като нещо, извличано от природата на нещата. Смелата природа на душата е свързана със силите, които Земята дължи на Марс. Така на Марс, като на смелия, са му дали името на бога на войната.

Втората половина от земното развитие е свързана повече със силите, които Земята дължи на Меркурий. Но връзката на Земята с Меркурий е повече духовна. Като различните стадии от развитието на нашата планета имате Стария Сатурн, Старото Слънце, Старата Луна, Марс, понеже от него идва силно влияние, след това Меркурий, Юпитер, Венера и Вулкан. Това е изразено в редуването на дните на седмицата. В имената на дните на седмицата посветените са дали израз на поредицата възплъщения на Земята. Трябвало е да започнат от събота, ден на Сатурн. На английски и днес се нарича Saturday, холандски – Zaterdag. Следва неделя – ден на Слънцето, Sonntag, понеделник – ден на Луната, Montag, вторник – ден на Марс, на френски: mardi; на старогермански Ziu – бог на войната, оттам Ziustag, английски – Tuesday. Следва сряда, едно повече екзотерично име, в древността е наричан ден на Меркурий, на френски – mercredi, старогермански – ден на Вотан (Водан) Wodanstag, понеже Водан е меркуриево същество, Woensdag – на холандски, Wednesday – английски. Следва денят на Юпитер, на френски jeudi. Юпитер на немците е Донар, Donnerstag. После денят на Венера, на френски – vendredi, немски – Freyatag, ден на Фрея. И отново се започва, понеже Вулкан е нов стадий на Сатурн.

Човешкото тяло е прекарало до известна степен всичко, което сега описах. Следите от движението на Сатурн имате сега във физическото тяло като процеси на вибрациите. развитието на физическото тяло в първите седем години е повторение на сатурновото битие, затова времето от първата до седмата година, следователно до смяната на зъбите се нарича в окултизма време на сатурновото битие. Тогава действат същите сили, които са действали първоначално върху човека,

развиващ само своето физическо тяло. По-късно се ражда етерното тяло и с това и силите, свързани със слънчевото битие. Времето от седмата до четиринадесетата или шестнадесетата година, в което действат тези сили, наричаме слънчевото битие на човека.

Трябва да сте наясно, че всички сили, които по това време са били в човека като сили на разцъфващия живот, слънчевите сили, се проявяват и развиват във времето от смяната на зъбите до половата зрялост. Не е маловажно да се знае това, защото започваме малко да разбираме взаимната връзка между тези човешки сили и съответните днешни форми на съответните планети само като си спомним за времето, когато Земята им е била подобна. Така в детето до седмата му година действат сили, сродни с днешния Сатурн. Тук виждате първия вътрешен зародиш на широкоразпространената и могъща мъдрост, предадена като астрология от времената на действително великите посветени, която днес повече не се разбира. Понеже съществува вътрешно сродство между Сатурн и детската възраст, можете да разберете как тези неща са вътрешно свързани. Също така виждате как силите са изтръгнати и от самото Слънце. Каквото по-късно е важно за човека, е поставено в определени граници чрез Луната и Земята. Формообразуващите сили са особено важни за развитието на човека от седмата година до половата зрялост. Това ви дава отново правилна представа за извънредно голямото значение на факта, че децата именно в това време по отношение на етерното си тяло са дълбоко свързани с това, което наричаме духовното Слънце. Тук виждате повече езотеричните взаимовръзки на нещата, които вече посочих в публичната лекция. Преди всичко си спомнете, че в това време е особено важно да се възпита у детето чувството за красивото. Ако в това време не се възпита чувството за красивото, по-късно не можем да го наваксае, понеже тогава действат съвсем други сили. Това време е свързано с усещането за светлина и сянка и не бихте направили нищо по-добро, освен да възпитате у детето

чувството за светлина и сянка. Познавам един много известен историк по изкуствата⁹¹, който горчиво се оплакваше: «Искаме да изнасяме пред хората лекции по история на изкуствата. Когато се опитам да ги накарам да разбират, като им показвам картини, се вижда, че си нямат никакво понятие.

Младите хора идват тук от гимназията и нямат никакво чувство за светлина и сянка, дори не могат да разберат защо една ръка е скъсена; човек би могъл именно в широк смисъл да го свърже със светлината и сянката, но хората имат много малко понятие за това.»

Хората могат да развият естетическо чувство само тогава, когато се научат да разбират това, което Слънцето украсява на Земята, да разбират духовните дела на Слънцето. Това е много важно. Съществата на Слънцето имат духовно-божествено битие. Затова е и необходимо религиозното развитие да започне в това време. То е свързано с развитието на етерното тяло на хората. Както Слънцето е могло да издигне в космическото развитие битието на съществата си до духове, така човекът като възпитател на детето между смяната на зъбите и половата зрялост може да събуди чувството за чисто духовното и религиозното, понеже слънчевото (етерното) се развива свободно на всички страни.

От четиринадесет до двадесет и една, двадесет и три години имате лунното съществуване на човека, в което преди всичко се проявява астралното тяло. Това е епоха от същест-

⁹¹ Херман Грим, 1828–1901. «Отново и отново, трябва да се чудя над неспособността на младите хора да познаят това, което им представям, например много лесни за разбиране гравюри, според произведения на Рафаело. Моята покана да ми кажат нещо за цялата работа, или за отделни фигури в началото най-често е напразна; те виждат нещата, без да разбират каквото и да било за това, което имат пред себе си. Не очаквам в гимназиите да се изучава историята на изкуството, но се чудя на съществуващата в тази насока липса на наблюдателност при студентите, идващи от гимназиите.» От «Немското училище и немските класици», в «Петнадесет есета, четвърти епизод. От последните пет години», Гютерслох 1890 г., стр. 61.

вуването, в която лесно се проявяват навън импулси, които непременно трябва да се овладеят и да се отхвърли всичко, което не може да бъде просветлено. Тогава се проявяват неща, които действително би трябвало да се изхвърлят като лунни отпадъци, също както някога е направено с Луната.

Можем задълбочено да вникнем именно в това време и ще видим колко тясно човекът е свързан с цялото мирово сътворение. Ще видим как поради факта, че човекът не е в състояние да отхвърли някои сили, които всъщност са лунни сили, действително се появяват ужасните заболявания, които се означават като младежко слабоумие, *Dementia praecox*. Това е специфично явление, което чрез своеобразния си симптоматичен характер показва как човек е заседнал в астралното тяло, което се развива от етерното тяло.

Опитайте се веднъж да наблюдавате такъв човек, който във възрастта на половата зрялост показва склонност към *Dementia praecox*. Тук се проявяват своеобразни симптоми, които показват стремеж към повторения. Астралното тяло е много умно, но не е правилен начинът, по който следва да се постави спрямо етерното тяло. Запитате ли такъв човек например: Колко е пет по шест? Той отговаря: Тридесет. Колко е седем по осем? – Тридесет. Колко е шест по девет? – Тридесет. И така нататък, винаги е тридесет. Това е един вид превключване на паметта и можете да си представите как той не може да излезе от стадия на етерното тяло, как не може да се постави в лунния си период. При такива гледни точки микрокосмосът може дълбоко да се освети.

От двадесет и първата до двадесет и осмата, тридесетата година имаме марсовия период от живота на човека. Именно в това време чрез сферата на кръвта се изявява смелият характер на човека. Не напразно именно в тези години хората са привлечени в служба на Марс. Отчасти тези неща протичат инстинктивно. Многократно са останали също и традиции от това, което преди духовно се е знаело.

Следва подготовка за бъдещи периоди. Когато душата

все повече е оставена сама на себе си, тя извършва в човека процеси, които ще се извършат космически със Земята. От Земята ще се отдели нещо, за да може тя да се издигне по-високо до Юпитер. А човекът още днес започва този процес. Също и тук той е един микрокосмос. Нещо вътрешно се отделя навън и душата се развива до онази свобода, която означаваме като меркуриево битие, достигащо кулминацията си през тридесет и петата година. Говорим за средата на живота, както не без право седемдесетте години наричаме възрастта на патриарсите. Така с тридесет и петата година човек спечелва своята самостоятелност. Той встъпва във възрастта, в която не само изживява, но вътрешно засилва и укрепва изживяното. Чрез твърдото навлизане на волята тялото на човека е оставено на самото себе си, а душевността се консолидира. Сега човекът става съветник за обкръжението си.

Неговата преценка има цена за другите. Преди той е трябвало да слуша света, а сега светът може да слуша него. Това е важно, понеже в това отношение много се греша. Преди всичко човекът уврежда самия себе си, когато раздава съвети, преди да е достигнал зрялата възраст, средата на живота. Ако той се чувства само като ученик, който повтаря това, което е чул, няма да си поставя такива камъни по пътя, както това става, когато представя всякакви неща за свое собствено учение. Чрез това той обезсилва именно своите най-добри сили. Преди това може да постигне знание, но мъдрост е нещо, което трябва да се развие вътрешно. Знанието е това, което трябва да се събере и по-късно да се превърне в мъдрост.

С четиридесет и деветата година започва юпитеровият период, в който душата става още по-свободна в дълбочината си, а тялото още повече е оставено на самото себе си и развива в себе си това, което съдържа най-добрите сили, за да премине в периода на Венера, започващ в шестдесет и третата, шестдесет и четвъртата година. Там вътрешността толкова вече се е консолидирала, че човекът може да отстрани всякакви външни егоизми от своето развитие. Той изпитва вече само любов към

това, което сега се намира в света. Не изисква нищо повече за себе си, а се посвещава на обкръжението си. Човечеството днес изгражда това в неговите най-първоначални зародиши, затова още е трудно да се говори за него.

В науката за духа се говори за седмочленния жизнен път и също в тази насока се показва как човекът се схваща като един малък свят, който поглежда назад към изминала космическа епоха и сочи бъдещо развитие. Той е роден от Всемира, не само от миналото, а в цялото си развитие е също нещо пророческо, което сочи към бъдеща епоха. И каквото следва да се случи, още днес се случва в хода на човешкия живот. Затова не е съвсем безсмислено да се каже, че човекът опознава себе си истински, когато опознае мировата еволюция. Когато хвърли поглед от Сатурн до Венера, той вижда в големия свят това, което се разиграва в собственото му съществуване.

Това е взаимовръзката на човека с целия космос. Ако си представите човека такъв, какъвто е с всичките си органи, разгърнат в космоса, ще получите представата, която е съхранила една древна средноевропейска легенда. Според нея целият свят е създаден от един прачовек, от великана Имир: от мозъчната му обвивка – небесният свод, от кръвта му – реките, от костите му – планините и т. н. Подобно разказват митовете за Озирис и Дионисий. Когато се говори за разпръснатия прачовек, не се има предвид нищо друго освен че в човека може да се открие целият космос и пристъпи ли човекът в космоса, открива увеличено в него собственото си битие. Трябва да разширим собственото познание до мирово познание, а не да мътим вътре в душата си. Както се възприемаме в тялото си, където са концентрирани душата и духът ни, така трябва да приемем голямото тяло, божественото тяло като образ на мировия дух, което е обширното съответствие на собственото ни тяло, и тогава в самопознанието ще имаме мирово познание, божествено познание.

Човекът е произлязъл от божествеността и чрез своето познание постепенно може отново да се приближи към бо-

жественото. Да се слеем с космоса и с всички човешки душевни сили да разкрием мировото битие, това е душевната нагласа, която може да дойде от науката за духа. Чрез нея човекът се учи да разглежда света като огромното тяло на божествеността и как от това тяло е произлязло собственото му битие. Ако от науката за духа се научим първоначално да чувстваме това, накрая чувството се превръща в блаженство. С подобно чувство, с подобно изживяване завършва това, което човекът може да научи чрез духовнонаучния миросглед.

СВЕТОВНОИСТОРИЧЕСКОТО ЗНАЧЕНИЕ НА ИЗТЕКЛАТА НА КРЪСТА КРЪВ

Берлин, 25 март 1907 г.

След осем дни, следователно в понеделник след Великден бих желал да говоря за Мистерията на Голгота, а днес ще се подготвим малко за това разглеждане. Нашето днешно обсъждане ще се отнася главно до думите на Новия завет, които за много хора са неразбираеми или трудно разбираеми. Лесно се вижда, че с тези думи не се свързва дълбокият смисъл, който наистина трябва да се свърже с тях, ако човек изхожда от езотеричното християнство. Същевременно тези думи ще ни въведат още по-дълбоко в духа и смисъла на християнството. Това са добре познатите ви думи: «Всички грехове могат да бъдат опростени, но не греховете към Светия дух.»⁹²

В действителност в такива думи лежи смисълът на мисията на християнството и само духовнонаучният мироглед, духовнонаучното схващане на света е истинското средство за разкриването на лежащия в тези думи дълбок смисъл. Хора, които се доближат до този мироглед, трябва все повече да свикват да опознават от различни страни великата мирова мисия на духовнонаучното движение и в света все повече трябва да се наложи убеждението, че това движение не може да е тук, за да основе нова вяра, нова секта или нещо подобно. Времената, през които е можело да се основават нови вероизповедания или нови специални религии, са отминали, и бъдещето на религиозното развитие лежи в усъвършенстването на съществуващите религии до единна религия на човечеството. Движението за духовно познание не иска да проповядва нова религия на хората.

То иска да бъде инструмент, с чиято помощ да се разбе-

⁹² Матей: 12,31; Марко: 3,28.

рат и осъзнаят дълбоките религиозни истини, съдържащи се в религиозните документи.

Тук често е било посочвано, че насоката на времето днес както в теологичните, също така и в останалите религиозни кръгове е да се опростяват религиозните истини, да не се схващат достатъчно дълбоко. Колко са доволни днес хората в такива кръгове, когато се стремят да схванат Христос Исус като простия мъж от Назарет⁹³, образ, който наистина на драго се представя като висш идеал на човечеството, подобен на Сократ, Платон, Гьоте или Шилер, но не искат да го издигнат повече от средноаритметическата мярка на човечеството. Хората са далеч от мисълта да се запитат, дали в тялото на Исус от Назарет не е живяло нещо, надхвърлящо всичко в обикновеното човечество. Изглежда, че днешното човечество далеч е задминало стария гностически въпрос, който се нуждае от цялата човешка мъдрост, за да се разбере какво всъщност е станало в началото на нашето летоброене. И така хората са доволни, когато с няколко морални проповеди и съвсем прости изречения се търси да се схване една толкова голяма истина като греха срещу Светия дух.

Но религиозните документи не са затова тук, за да се опростяват. Няма дълбочина, която да е достатъчно дълбока, и мъдрост, която да е достатъчно мъдра, за да повдигне булото, лежашо отгоре. Не бива и нищо да се внася, когато се търси да се разбере дълбокият смисъл. За неучения и нешколувания човек не е така трудно, но също е истина, че религиозните документи са така дълбоки, че никоя мъдрост не е напълно достатъчна, за да разкрие техния смисъл. Никоя душа не е толкова проста, че да не би могла да почувства нещо от величието и могъществото на истинските религиозни документи. Така и никоя мъдрост не може да се издигне толкова високо, че да надхвърли действителната религиозна истина. Изхождайки от

⁹³ Често цитиран от Рудолф Щайнер в лекциите си израз на протестантския теолог Хайнрих Вайнел (1874–1936).

тази гледна точка и нагласа, нека да се опитаме да разясним тези думи.

Най-напред трябва да сме наясно какво в истинското езотерично християнство се разбира като Светия дух и какво се разбира под другите два аспекта на Бога – Сина, Словото, Логоса и Отеца. Не да искаме да проникнем в такива неща чрез спекулации и премисляне. Тези неща не са затова тук, всеки да може произволно да внася някакъв смисъл. Смисълът е внесен от хора, които са наречени християнски посветени, и ние трябва само да се придържаме към това, което е било преподавано в школите на християнските посветени. Затова е зле, ако Библията (включително и Новият завет) се чете по външен начин и се спекулира какво би могла да означава тази или онази дума. Истинският окултизъм никога няма да прави така. Той работи по друг начин, понеже знае, че е имало езотерични християнски школи за посвещение, където е бил преподаван дълбокият смисъл на християнските прасведения. Този смисъл никога не е бил преподаван по друг начин, така че няма различни гледни точки относно това учение.

Ако искаме да се придържаме към едно нещо, което може би в това отношение се е появило най-силно на повърхността на външната история, то е великата езотерична християнска школа, която Апостол Павел сам е основал в Атина – школата на Дионисий Ареопагита⁹⁴. Учените говорят за Псевдо-Дионисий, понеже произведенията, носещи това име, могат да се докажат едва от 6-ти век насам. В това отношение те няма да улучат истината, докато не им стане ясно, че в течение на времето обичаите съществено са се променили. Докато днес

⁹⁴ Дионисий Ареопагит, Деяния на апостолите: 17, 34, споменат като ученик на Павел. В края на пети век в Сирия се появяват под негово име произведенията: «За небесните йерархии» и «За църковните йерархии», които Скот Еригена в девети век превежда от гръцки на латински. На немски са преведени от Й. Г. фон Енгелхард, Зулцбах, 1823; Щорф, Кемптен, 1877; Йозеф Щиглмайер, Кемптен и Мюнхен през 1911 г.; Валтер Трич, Мюнхен-Планег, 1956 г.

даден човек, който има умни мисли, не може да дочака кога мислите му, изложени и отпечатани на хартия, ще се понесат из света, в старите времена е било напълно обратното. Свещените истини са се опазвали строго от широката публичност и не са се хвърляли на главата на всекиго. Само тези, които са били познати и са давали потвърждение, че по достоен начин и с чувство за правдивост ще приемат такива истини, само те са можели да ги получат.

Те са били споделяни отначало само устно, понеже който изговарял такива истини или дори разкривал съответните факти пред очите на ученика, е искал да бъде сигурен, че по-тапя думите само в предани истински чувства, в топли живи сърца. Каквото учениците в такива школи са усвоявали, е било определено настроение, определена нагласа спрямо най-висшите истини.

Днес цари мнението, че някоя истина може да се приема във всяко настроение. Това не е критика, развитието трябва да стигне дотам. В онова време е царяло друго схващане. Тогава не е било безразлично, дали математическа или физическа истина се е възприемала в едно или друго настроение. Хората са били наясно, че настроението е важно и дори най-простите неща, които също разкриват истини, трябва да се приемат с възвишена нагласа. Те са били приемани като откровения на божествения миров дух. Така са били приемани дори математическите истини, които е следвало да предадат на хората божествените откровения относно пространството. Така е било също и в школата на апостол Павел, която е разкривала най-висшите истини само след вътрешна подготовка. Докато апостол Павел проповядва християнството по широкия свят, учениците му в Атина изживявали езотеричното. И понеже духът на школата се предавал в продължение на дълги периоди от време, носителят на езотеричната истина винаги бил наричан със същото име. Атинската школа продължила да съществува столетия наред и най-висшият учител, който бил и най-задълбоченият посветен на школата, винаги носил името

Дионисий. Оттам също и този, който е написал нещата през 6-ти век, когато писането е станало обичайно, също е носил това име. Само който знае това, може да разбере какво значение е имало то за Дионисиевата школа.

Нека сега да се осведоим в смисъла на истинското християнство относно трите думи: Отец, Син и Дух. При разглеждането на *Отче наш*⁹⁵ видяхме от друга гледна точка какво лежи в тези три думи.

Опознахме това от божественото, което се изразява в трите висши части на човешката природа – атма, будхи, манас. Чухме как думите «името», «царството» и «волята» от молитвата *Отче наш* са свързани с тези три висши същности в човешката природа. Днес искаме да разгледаме тези три човешки същности от друга гледна точка, както е правено в езотеричното християнско обучение. Накратко, нека да си спомним какво е отношението между нисшата и висшата човешка природа. В това християнско обучение винаги се е учило, че човекът се състои от физическо, етерно или жизнено и астрално тяло и че в тези три човешки тела азът живее като най-вътрешната същност на човешкото същество. Това е било някога така наречената свещена четворка, за която винаги се е говорило в онези времена: физическо, етерно или жизнено тяло, астрално тяло и аз.

Научихме също как в течение на човешкото развитие тези три тела се преобразуват от аза. Видяхме, че азът най-напред преобразува астралното тяло, което е носител на афекти, нагони, страсти и усещания. Това астрално тяло би могло да се нарече и тяло на съзнанието. Също и езотеричното християнство е учило, че азът е призван все повече да облагородява и просветлява астралното тяло в течение на развитието. И колкото повече човекът е просветлил, пречистил и облагородил астралното тяло, толкова повече езотеричното християнство го нарича Светия дух в човека. Би могло също да се каже, ако

⁹⁵ Лекция от 28 януари 1907 г.

се изразим антропософски, че онази част от астралното тяло, която е пречистена от аза, в езотеричното християнство се нарича *обхванатата от Светия дух част от астралното тяло*. Знаем също, че азът действа преобразуващо, облагородяващо и просветляващо също и върху етерното или жизненото тяло. Докато в обикновения външен материален и духовен живот моралният културен живот действа облагородяващо върху астралното тяло, при етерното тяло на човека преобразуващо и облагородяващо действа това, което той възприема от религията и изкуството, където усеща вечното във временната му форма.

Импулсите на изкуството действат по-силно от моралното възпитание, по-силно от това, което се намира сред човечеството като правен и държавнически живот, понеже в истинското художествено произведение прозира вечното и нетленното. Но религиозните импулси въздействат най-силно върху етерното тяло. Под влиянието на такива импулси част от етерното тяло се оформя така, че да се превърне в Будхи, в Логоса, в Словото. Това в езотеричното християнство се нарича Христос.

При такова разглеждане трябва винаги да имаме предвид, че докато се занимаваме с науката за духа, не следваме някаква сива теория, не и нещо отвлечено и чуждо на живота, а търсим това в духовното, чрез което можем непосредствено да въздействаме облагородяващо и пречистващо върху тези тела. Само когато успеем да схванем, изживеем и внесем духовното в живота, ще можем да го понижем и одухотворим с това, което сме изследвали в духовния свят. Тогава прилагаме практическо духовно познание. Не става въпрос за измисляне, а за това, духът да се влее в нашата култура. Затова също и на такова място, където говорим за преобразуването на човешките тела, подобава да обърнем вниманието към нещо практическо, именно към това, което всъщност иска да ни каже разглеждането на такива думи.

Когато вървите по улиците и пазарувате със сегашното

си съзнание и оставяте животът да ви въздейства, да навлязат във вас впечатления, вие имате в това, което можете да изживеете, само част от всичките ви изживявания. Който не вземе това под внимание, никога не може да схване живота, а може би също и някои важни тайни на най-обикновеното ежедневие. Стремящият се към опознаването на духа трябва да вижда по-дълбоко, отколкото е в състояние да вижда човек, стоящ само в обикновените външни културни отношения. Също и тук нашите тела, етерното и астралното, се различават, понеже са повлиявани по различен начин от външния свят.

Следователно всичко, което възприемате съзнателно, върху което насочвате вниманието си и за което знаете, че минавайки покрай него в живота така, че да достигне до съзнанието ви, всичко, което виждате навън или в собствената стая и което прави впечатление върху астралното тяло, се изразява като вълнения и движения на астралното тяло. Окултистът може да проследи каквото узнавате в съзнателния живот, в движенията, теченията и във всичко, което се проявява в астралното тяло.

Но има въздействия върху човека, на които той обикновено не обръща внимание. Искам да говоря радикално, за да изясня напълно какво искам да кажа. Когато вървите по улиците на града, не можете да посветите цялото си внимание на многобройните неща, покрай които минавате. Има много неща, за които по-късно почти не знаете, че сте минали покрай тях. Помислете колко много неща се намират отляво и отдясно на една улица, по която сте минали, колко хора са минали покрай вас и в какви облекла са били облечени. Насочили ли сте вниманието си към всички тях? Сигурно не сте. Всичко, към което не насочвате съзнателно вниманието си, не преминава покрай вас без да остави следа, то оставя някакви впечатления. И освен това нека си представим как някой човек разглежда страниците на комикс или плакат. Това, което проследява съзнателно, не е всичко, което той прави. Има неща върху страниците на комикса, които не стигат до съзнанието

му, но въпреки това го впечатляват. Тогава се казва, че те са впечатления, оставащи под прага на съзнанието. В действителност обаче е другояче. В действителност всички безброй много неща действат върху човека, без да стигат до съзнанието му, и нещата, които му въздействат, без човекът да ги осъзнае, понякога въздействат по-дълбоко и значително върху него, отколкото тези, който осъзнава, понеже те въздействат първоначално върху етерното му тяло. Непрекъснато получаваме впечатления, отпечатващи се върху етерното ви тяло. То се раздвижва, образуват се вълни и течения, макар и с по-фина природа, отколкото астралното тяло ги образува при съзнателните впечатления, но те са налице.

Оттук можете да разберете колко безкрайно важно за цялото човешко развитие е това, за което човекът всъщност съвсем не си дава съзнателно сметка. Под повърхността на нашата култура постоянно действат неща върху съвременните сетива на човечеството, като директно, следователно заобикаляйки астралното тяло, въздействат върху етерното тяло и събуждат картини с дълготрайно значение. Такива неща непрекъснато въздействат върху човека под повърхността на нашата култура. И тук е мястото, където науката на духа трябва да посочи по-фините подоснови на нашата култура, където тя трябва да покаже как чрез схващането на духовния свят може да се внесе разбиране в ежедневието.

Така е. Дадена епоха действа и е съвсем различно настроена от друга епоха. Ако първоначалният период има ужасно лоши, да речем слизащи само в нисшето, сетивното и сочещи сензационното плакати и комикси и ако друго време не е имало такива комикси, за окултистите в това се оглеждат неща, живеещи в склонностите, темпераментите и характеровите свойства на хората. Дори съвестта е огледало на тайнствени влияния, упражнявани върху хората. Който е искал да изучи съвестта, темперамента, душевната нагласа и склонностите на средноевропейското население, или изобщо на европейското население през 12-ти, 13-ти и 14-ти век, би трябвало, ако е ис-

кал да го направи по окултен начин, да проследи тази нагласа назад до строителния стил, вида на художествените картини и това, което е заобикаляло душите като други културни явления. Съвсем другояче е можела да се настрои една душа, която е минавала по улиците, където всичко вляво и вдясно е стояло в отношения с душата, отколкото днес, когато човек минава през пазара и вижда съвсем други неща около себе си. Не бива да се пренебрегва това, което лежи по-дълбоко от съзнанието, именно защото импулсите, свързани с големите епохи на развитието на човечеството, имат дълбоко влияние.

Затова не бива да се подценява, когато в недрата на нашата култура именно днес се намират всякакви неща, както сега ги посочих, в които лежат истинските и реални основи на материалистическото чувстване и усещане. Там трябва да се търсят те. И затова не бива човек да бъде взиман чисто и просто за реакционер, когато, изхождайки от по-дълбока гледна точка, иска благородното и значимото да се прояви именно в това, което въздейства така дълбоко върху човешката душа, т. е. до формиращите сили на етерното тяло. Както виждате, има начин на разглеждане, който не се води от предразсъдъците на времето, а от духовните истини. И когато този начин на разглеждане се разпростре също и върху вредното, върху произведеното от материалистическата нагласа, което ежедневно ни заобикаля, без човекът да насочва вниманието си към него, вярвате ли, че там може много да се постигне с теории и учения, когато теориите и ученията не достигат до тези неща? Ако знаете как висшите учения на християнството са се отразили в художественото изкуство, няма да се учудвате, че това непрекъснато се е отразявало също и в обкръжението на човека, макар и той да не го е взимал под внимание.

Нека разгледаме това, което в християнската езотерика се нарича Отец. Знаем, че от аза се преобразува не само астралното тяло, но също и етерното и физическото тяло. Те се преобразуват от човека несъзнателно, но астралното, етерното и физическото тяло се преобразуват съзнателно от езоте-

рика, или окултиста, или ако човекът се намира в езотерично обучение.

Всичко, което действа само върху астралното тяло, е подготовка към същинското езотерично обучение, към същинското окултно обучение. Окултното обучение започва там, където се учим да работим върху етерното или жизненото тяло, където човекът е в състояние да преобрази темперамента, склонностите и навиците си чрез указанията, които му дава окултният учител, където човекът става друг човек.

Вникването в действителния висш свят настъпва едва когато човекът стане друг човек. Може теоретично да се изучава физиката, това въздейства само върху астралното тяло. Може да се изучава всичко възможно, това действа само върху астралното тяло. Едва когато ученията имат такава ударна сила, че действат преобразуващо върху човека, отвътре навън се образуват органи за възприемане във висшите светове. Така става преобразуването на етерното тяло, а също и преобразуването на физическото тяло. И понеже физическото тяло се преобразува от страна на дихателния процес, чрез ритмизирането на дихателния процес, просветленото от съзнанието физическо тяло се нарича атман. Християнската езотерика го нарича Отец.

Така в християнската езотерика можем да различаваме Светия дух – християнинът има в себе си толкова от Светия дух, колкото облагороди от астралното си тяло; след това Сина, Логоса, Словото – християнинът има толкова от Сина, Логоса, Словото в себе си, колкото е преобразил от етерното тяло, и като трето Отец – християнинът има толкова от Отца в себе си, колкото е преобразил физическото си тяло, направил го е вечно. Само един посветен може съзнателно да има Отец в себе си.

Ако искаме да отличаваме какво е грях или богохулство срещу Светия дух, Сина или Отца, и да вникнем в християнския начин на изразяване, трябва да си припомним мисията на християнството, както е схващана от езотеричните хрис-

тиянски учители. Често съм посочвал, че по-дълбоката мисия на християнството се изразява с думите: «Който не напусне баща, майка, братя и сестри, не може да бъде мой ученик.» Казано по друг начин, това е изразено в думите на евангелиста Марко: «Дойдоха майка му и братята му, стояха вън и изпратиха да го повикат. Хората стояха около него. И те му казаха: Виж, майка ти и братята ти са вън и питат за теб. А Той им отговори: Кои са майка ми и братята ми? И като огледа около себе си апостолите, които седяха в кръг около него, каза:

Виж, това са майка ми и братята ми! Защото, който върши волята Божия, той е мой брат, сестра и майка.» Подобни думи има и при Лука: «Тогава Той отговори: Майка ми и братята ми са тези, които слушат и следват Божието слово.»

В такива думи⁹⁶ имаме изразена същинската мисия на християнството. Ще я разберем, когато си представим пътя на развитието на човечеството. Така ще имаме и най-добрата подготовка за това, което следващия понеделник ще обсъдим като Мистерията на Голгота.

Когато погледнем достатъчно назад в хода на развитието на човечеството, стигаме до времето в нашето земно развитие, което наричаме лемурийската епоха. Знаете, че се връщаме назад през атлантската епоха в древната лемурийска епоха. Там намираме четиричления, можем да кажем, полуживотинския човек, човека, който се състои от четирите същности – физическо, етерно, астрално тяло и заложибата за аза, но който още не е в състояние да направи и най-малкото за своите три обвивки. Защото силата, необходима на човека, за да работи върху обвивките си в посочения смисъл, е трябвало първо да навлезе в този носител на същинската човешка природа. Това, което днес означавате като ваш аз, което душата ви обгръща, вашата най-дълбока природа, съдържаща вече нещо преобразувано от трите човешки обвивки, по онова време още не е съществувало, тогава то е искало да навлезе в развитието. Азът

⁹⁶ Матей: 19,29; Марко: 10,29; Лука: 14, 26.

е бил още празно пространство, готов да приеме това, което днес е най-дълбоката вътрешност на човека, безсмъртната човешка същност, преминаваща през всички прераждания, която заедно със Земята може да премине в друго планетно съществуване. То се потапя тогава долу в човешкото устройство. Преди е било в лоното на Бога, представлявало е част от божествената природа. Вече съм давал образен пример как някога се е извършило одушевяването на човека, изливането на божествените капки в отделните човешки обвивки. Казах, че ако се вземе чаша вода, капките вътре в течната водна маса са много.

Вземем ли хиляди малки гъбички и ги потопим вътре, всяка гъбичка ще поеме по една водна капка. Тогава имаме много водни капки, поети от различните гъбички и това, което преди е било течено и като обща маса в чашата, се разпределя в тях. Каквото сега се намира в нас, но преди е било в лоното на Божествеността като всеотечащ елемент, се разпределя в отделните човешки тела, така че днес всеки има в себе си по една капка от тази единна божествена субстанция. Така се индивидуализира това, което преди е било само член на всеобщата божествена натура. Както десетте ми пръста са членове на моя организъм, така душите, намиращи се днес в човешките тела, са членове на Бога. И както ако всеки пръст би се индивидуализирал, ако всеки пръст би получил собствен живот чрез това, че се обгърне с други обвивки, така почиващите в лоното на Бога капки са станали човешки вътрешни същности.

Човешките вътрешни същности са живели някога в подготвените за тях човешки тела. Тези човешки тела са изглеждали съвсем различно от днешните. Може би никой човек не би повярвал, ако се опишат човешките тела, странствали някога наоколо и чакали одушевяването чрез божественото. Макар слушателите на тези лекции да са свикнали на някои неща, доста биха се изненадали, ако разкажа какви са били тогавашните тела и как гротескните за днешното съзнание

форми са се преобразували в днешните тела. Кой е направил това те да изглеждат така, както са днес? Това е направила самата вътрешна душа. Отвътре навън е действала тази човешка душа върху образа, върху формата. Можем да си представим как душата е работила, когато наблюдаваме последните остатъци от това как вълненията на душата се отпечатват върху тялото на днешния човек.

Нека да разгледаме чувствата на срам, страх, ужас, уплаха. Срамът предизвиква зачервяване на лицето на човека. Лицето се оцветява различно също и при страха, ужаса, уплахата.

В единия случай то става червено, в другия побледнява. В лекцията «Кръвта е особен сок»⁹⁷ показах, че кръвта е външният израз за вътрешната работа на индивидуалния човек. Каквото там се изразява като най-интимна същност, нахлува в кръвта. Който има кръв, има аза, а който има аза, има кръв. Оттам тя е съвсем особен сок. Но това важи само за топлата кръв, за разлика от променливо топлата кръв. Както днес при срама, ужаса и уплахата азът, който изпитва тези чувства, действа върху кръвта и променя тялото по ясен, вътрешен начин при зачервяването или побледняването, така е действал и някога. Огромно и мощно е било въздействието върху кръвта през началното време на развитието на човечеството. Кръвта тогава е отразявала интимно и точно вътрешната сила, внесена в аза като негово божествено съдържание. Чрез това азът се е формирал и отпечатвал през развитието на големите епохи (коренните раси) Както днес човекът може да почервенеет или побледнее, така вътрешното чувство е формирало отвътре цялото човешко тяло. Когато човекът е бил още мек – тогава е нямал още пръсти, – азът е изграждал формата отвътре чрез кръвта. Кръвта и днес въздейства в изразяването на човека. Пластично изграждащата сила, като изхожда от аза, действа

⁹⁷ Лекция 25 октомври 1906 г., Берлин, «Познанието за свръхестественото в нашето време и неговото значение за днешния живот», Събр. съч. 55.

върху строежа на човешкото тяло по заобиколния път през кръвта. Така се научаваме да познаваме кръвта като носител на аза в най-разнообразен образ.

В други лекции насочих вниманието към една тайна, която се крие в най-древните описания на Библията. Насочих вниманието към твърдението, че Адам живее няколко столетия⁹⁸. Това се дължи на роднинския брак, брака между кръвни роднини. Срещаме го в началната епоха на всеки отделен народ. Само трябва да отидем далеч назад. Тогава навсякъде има малки групи сред земното население, които са кръвни роднини, и се женят само вътре в малката кръвна роднинска група. Това има важно значение. За да се изразя разбираемо, веднъж ви насочих към разговор между Анзенгрубер и Петър Розегер⁹⁹.

Сигурно си спомняте, че Розегер, който е добър и обичан писател, описва своите селяни от външно наблюдение и то така, както ги представя пред нас. Но Анзенгрубер ги описва по-живо, така, че те стоят твърдо и сигурно на двата си крака като издялани, напълно действителни и сигурни. Веднъж двамата приятелени писатели вървели заедно и Розегер казва

⁹⁸ 1. Мойсей: 5,3-5.

⁹⁹ «Друг път с Анзенгрубер на разходка» ...Приказвахме за поетично творчество и поетични материали. Тогава казах, че той трябва да е живял в Горна Бавария, или най-малкото да е общувал с горнобаварските селяни. Неговите селски образи напомняха много на този вид хора. Той постави очилата на орловия си нос и каза: <Горна Бавария? Не. Всъщност никога не съм общувал със селяни. Поне не отблизо.> Когато забеляза учудването ми, отбеляза: <Не се нуждая от това. Трябва да видя някой от тях само отдалеч, да чуя няколко общи думи, да видя някой жест и вече познавам човека отвътре и отвън. – <Чудно!> <Скъпи приятелю>, – каза той, – <вие сам знаете. Всички външни възможности и поводи са само акушерки. Поетът трябва да роди от самия себе си. Аз сам съм градски човек! Но ако аз, както вие казвате, описвам по-добре селяните от гражданите, тогава това би трябвало да лежи в кръвта. Или в някои кости като наследена подагра. Моите предци от страна на баща ми са били горнобаварски селяни. Е, и това просто се обажда.> «Събрани съчинения на Петър Розегер», Лайпциг, 1914–16, том 36. «Добри другари – Лични спомени на известни и характерни съвременници», стр. 145 и сл.

на Анзенгрубер: «Ти би могъл да опишеш селяните много по-добре, ако веднъж отидеш на село и ги видиш. Да, отвърнал Анзенгрубер, аз никога не съм виждал такива селяни. Но ги описвам, понеже това лежи в кръвта ми. Баща ми, дядо ми, прадедо ми, а също и чичо ми бяха селяни. Това лежи в кръвта ми.» Азенгрубер няма нужда да вижда селяните. Кръвта действа през поколенията, така че това се проявява и в описанието на селяните.

Така виждате как духът действа по обиколни пътища и как един ограничен аз не се изчерпва с личността, а се разширява до бащата, дядото и т. н. При Анзенгрубер е било така, понеже там женитбите са били сключвани само между селяните. Известно съзнание е останало оттогава. Степента на това съзнание е била много по-висока по времето, описано в началото на Библията. Тогава е съществувала истинска памет, спомени за изживяването на прадедите. Имало е време, когато човекът не само си е спомнял това, което е изживял в младостта си като дете и юноша, а когато в паметта си е имал какво са правили бащата и дядото. Колкото и невероятно да изглежда на днешния човек, въпреки това е вярно, че в древните времена, когато малка група кръвни роднини е живяла задружно и човек не е бивало да се жени извън общността, без да направи грях, азът е получавал не само характерното за селянина съзнание, а за това, което бащата, дядото и т. н. са изживели, синът е казвал: Аз го изживях. – Следователно било е така, че тези, които са произлизали от Адам, след девет столетия са казвали относно изживяванията на Адам: Аз ги изживях. – Съществувал е един вид групов аз, преминаващ през поколенията. Преминаването на аза през поколенията е било означавано с наименованията Адам, също и Абрахам.

Това се крие също зад описанията на първата глава на Стария завет. Оттук виждате, че кръвта представлява външен израз на вътрешната творческа душа. Поради какво човекът изгубва спомена назад в поколенията? Чрез какво съзнанието и паметта му са се ограничили само до собствения му живот?

Те били ограничени поради това, че кръвното роднинство било прекъснато. Древното кръвно родство се разхлабва и тесните кръгове се разширяват. Малкият семеен кръг се разширява до племето, племето до народа. По никакъв друг начин човечеството не би могло да се развива по-нататък, освен след като тясната кръвна връзка е била прекъсната, фамилиите стават племена, а племената – народи. Самата памет някога е стигала назад до предишните поколения.

Ако си спомните колко често съм казвал, че етерното тяло е носител на паметта и показва останалото в паметта от дадено впечатление, ще разберете връзката между кръвта и етерното тяло. Азът се отпечатва в етерното тяло, което външно се изразява във вълнения на кръвта, в това, което нахлува в кръвта. Ако си спомните, че този, който иска да стане посветен, трябва да работи в етерното тяло, няма повече да сте далеч от това, което е в дълбока връзка с мистеријната същност на предхристиянското време. И тази мистеријна същност на предхристиянското време има общо с кръвта. Днес ще разгледаме какво общо има всичко това с кръвта.

Знаем, че даден човек, който е следвало да получи предхристиянското посвещение, трябвало да бъде подготвен за него. Знаем как е протичало такова посвещение. Претендентът за посвещение получавал задача да преобрази качествата и навиците си, след което ставал такъв, какъвто е трябвало да бъде, за да стане посветен. Казвал съм също, че посветените водят назад до адептите в древната атлантска епоха и че ученикът, след като бил подготвен по съответния начин, бил привездан за три и половина дни изцяло в един вид сънно състояние, в такъв сън, който правил възможно не само астралното, но също и етерното тяло да се отдели навън от физическото тяло. Посвещаващият ученика мъдрец водил цялата процедура. Етерното тяло било извличано навън и поради това инициаторът получавал възможността да внесе в ученика силата за духовни изживявания, за да може той да достигне до действително съзерцание и изживяване на висшия свят. Чрез

това, че човекът е бил подготвен, етерното тяло ставало активно, така че ученикът получавал възможност да вижда във висшите светове.

Когато бил довеждан обратно, той можел да свидетелства за истината и реалността на духовния свят. Там се е касало за следното: Човекът трябвало да потисне съзнанието си, да го потъмни и това било свързано с извличането на астралното тяло навън. Той бил напълно под влиянието на инициатора.

Нека да разгледаме процеса. Каквото е съществувало като закони, устройства и социални общности, в края на краищата води назад до посвещението. На върха на социалното устройство стоял великият инициатор. От него произлизали целите и насоките. Учениците разнасяли разкритата мъдрост навън по света, а тези, които я чували, се нагаждали според нея и устройвали според това и социалния живот. Всичко стояло под авторитета на инициацията, на инициатора, всичко зависило от него. Господствал принципът на авторитета, основан в най-висша степен върху истина и мъдрост, и изживяван в най-добрия смисъл. Само мъдрите водачи на човечеството можели да упражняват такъв авторитет. И това ставало без на човечеството да са били причинявани каквито и да било вреди.

Важно е било етерното тяло да бъде извлечено навън от физическото тяло по правилния начин. Това не е било възможно да се направи при всеки човек. Който ви каже, че може да се направи със всеки човек, той описва нещата абстрактно, описва ги невярно.

Да се постигнат тези неща е необходима дълга подготовка. Ставало е въпрос кръвта да има правилния състав. Затова толкова много се е държало поколението на свещениците да не се смесва с другите. В течение на столетия винаги се подготвяло да има истинския наследник, който някога да може да стане посветен по този начин. Това било третиране на човешкото тяло в голяма степен по невероятно мистериозен начин, по един, в добрия смисъл на думата, мистериозен начин. Фи-

зическото развитие на Великите посветени било подготвяно столетия наред с оглед за правилния състав на кръвта им. Цялата подготовка за посвещението е характерна за предхристиянското посвещение, но не можела вечно да съществува в течение на човешкото развитие. Какво е било свързано с този принцип на посвещението? С него е свързана чистотата на кръвното родство. Колкото повече се доближаваме назад до него, толкова повече стигаме до този вид принципи.

Следователно посвещението в древните времена е било изграждано върху кръвния принцип. Той все повече е бил нарушаван от фамилия на фамилия, от племе на племе, от народ на народ. И е трябвало да настъпи това, което ще стане в бъдеще, когато ще се разрушат всички такива кръвни връзки. Къде е бил принципът на общността, който човекът е следвал, когато е излязъл от лоното на Божествеността? Би могло да се каже, че той е протичал в кръвта и когато са искали да посветят някой човек, е трябвало да се съобразят с кръвта.

Когато с топлата кръв е била дадена възможността азът да се присъедини към божествения душевен характер, тогава божественият душевен характер е протичал през кръвта: «Аз съм, който е бил, който е и който ще бъде.» Именно този, който говори като бог Йехова, казва: Аз съм, който е бил, който е, и който ще бъде. И къде е действал най-мощно той? Действал е най-мощно в кръвта. А чрез какво човекът е бил воден към посвещението? Той е бил довеждан до него, като се е въздействало върху кръвта му.

Това са дълбоки и обширни мистерии от древността. Християнството се разбира зле от този, който го разглежда само като външен процес. Напълно съзнателно моята книга не е наречена «Мистиката на християнството», а «Християнството като мистичен факт», което означава, че самото християнство е мистичен факт и е разбираемо само когато се знае, че с появата на Христос Исус се е променила цялата духовна конфигурация на нашата земна планета.

Представете си, че се намирате на далечна планета и като

ясновидец можете да гледате надолу Земята, атмосферата на Земята, астралното тяло на Земята, всичко, което е общото астрално тяло на Земята и каквото там се вълнува, кипи и извира от астралните тела на животните и хората. Представете си, че сте можели да виждате долу няколко столетия преди раждането на Христос и проследявате събитията далеч в бъдеще. Ако можете да ги проследите, бихте видели нещо своеобразно. Бихте видели, че с появата на Христос Исус астралната атмосфера основно се е променила, направила е могъщ скок, така че е получила нова окраска за цялото бъдеще. Нещо ново е настъпило в земната духовна атмосфера. Който не признава, че духовно сега има нещо друго тук, на Земята, което не е съществувало преди хилядолетия, не разбира християнството с неговата подготовка. Само който наблюдава, че е дошло нещо реално и истинско като нов примес, знае какво е станало в началото на християнството.

Ако размишлявате така, ще разберете духовното преобразяване на земната планета, и ще трябва да си кажете: Всички тесни кръвни връзки се разкъсват, всичко, задържало хората в малките кръвни общности, постепенно се разрушава. Малките кръвни съюзи постепенно се разширяват до големия братски съюз, който следва да обхване всички хора на Земята, където всеки човек казва брат на другия човек, където човекът напуска «майка, баща, братя и сестри». Всичко, което кръвта е подготвяла в един вид групов аз, в един аз, който надхвърля обикновения аз, трябва да изчезне от Земята.

И когато Земята е готова да стане ново астрално кълбо, ще е узрял плодът, всички съюзи ще са разкъсани и един велик съюз ще обхване цялото човечество. Задачата, импулсът и силата да основе такъв братски съюз, си е поставил Христос Исус. Оттам мисията на Христос Исус и идеалът на християнството се изразява с думите: «Който не напусне баща, майка, братя и сестри, не може да бъде мой апостол.» Оттам произлиза и отговорът: «Това не е майка ми; майка ми и братята ми са тези, които следват волята на Отца.» Това е новият дух,

който следва да дойде в човечеството на мястото на принципа на кръвта.

Моля ви, каквото кажа сега, да не се взима за картина, за символ, а за реалност. Днешното материалистическо човечество трудно приема такива неща като реалност, но те са такива. Нека да разгледаме издигнатия кръст, преди всичко кръвта, изтичаща от раните на Спасителя. Бъдете наясно какво означава световно-исторически кръвта, изтичаща от раните! Защо тя изтича? Защо изобщо се говори за изтичащата кръв на Христос Исус? Кое е основало всички тясно свързани общности? Кое е свързвало малките племена? Кое трябва да изгуби значението си в тези тесни граници, ако следва цялото човечество да се разшири до братския съюз? Кръвта. Когато цялото човечество вече е узряло за братския съюз, не може повече да зависи от кръвта какво ще въздейства върху аза, какво пулсира в аза. Заради това от Христовите рани е трябвало да изтече излишната кръв, кръвта, която не позволява човечеството да разшири аза си до универсален аз. Трябва да изтече това, което е самолюбива, егоистична кръв. Тя изтича. Не разглеждайте картината, а реалността. Разгледайте количеството кръв, изтекло от Христовите рани като нещо, което е трябвало да изтече, за да може кръвта да изгуби тенденцията да основава тесни общности и с това да спечели възможността да разпространява братския съюз над цялата Земя.

Може би никой не е докоснал екзотерично тази мистерия така, както Рихард Вагнер в статията си за концепцията на «Парсифал».¹⁰⁰ Там един екзотерик докосва най-дълбоките езотерични истини на мистериите. Ако разглеждате този факт така, ще видите, че смисълът на християнството лежи, от една

¹⁰⁰ Рихард Вагнер, «Събрани съчинения и стихове», изд. от Волфганг Голтер, Лайпциг, 10-ти том, «Изказвания за религията и изкуството», стр. 275 и сл.; «Героизъм и християнството», по-специално стр. 281. Сравни лекции в Ландин, 29 юли 1906 г., и Касел, 16 януари 1907 г., а също и в «Християнската мистерия» Събр. съч. 97.

страна, в премахването на това, което свързва в племена, семейства и тясно ограничени общности, и от друга страна, в разделянето на хората на индивиди, така че отделният човек да се чувства като индивид и като член на цялото човечество. Двете неща са полярни. В древните времена, когато са съществували малките кръгове кръвни роднини, човекът се е чувствал като член на фамилията, като член на племето. Но индивидуалната самостоятелност ще израства и ще се увеличава в същата степен, в каквата кръвното родство умира.

Че такова въздействие е било упражнено чрез Събитието на Голгота, виждате в това, че оттогава, откогато Събитието следва да обхване цялата Земя, религиозният импулс е получил най-високо значение. Всичко, което се е случило там, е било подготвено и е подготовка. Въздействието започва, когато на Петдесетница се излива Светият дух. Когато човек говори така, като че ли говори от душата на другия, следователно не вече егоистично, най-добре ще бъде сравнено с времето, когато апостолите започват да говорят с всички хора на различни езици. Светият дух подготвя това, което следва да стане чрез кръвта на Сина, Логоса, Христос.

Нека да се върнем към древния посветителски принцип. Той е бил свързан с авторитета. Всички гледали нагоре към посветените и получавали импулсите от тях. Но принципът на авторитета все повече отслабва. Има привидно противоречие. Разделянето на хората на индивиди и пълното разчупване на древния принцип на авторитета – същевременно следва да се изгради и цялостният братски съюз. Чрез какво следва да се изгради той? Чрез това, че се схване какво се е изляло като Свети дух. В какво се състои то. За стария инициатор е било достатъчно да притежава мъдростта, истината и да я остави да протече в цялото човечество. Сега ще бъде достатъчно само това, че истината се притежава от отделната индивидуалност, издигнала се до най-висшето. Всеки човек трябва да стане притежател на истината и мъдростта. Истината е протичала в отделния човек, който е трябвало да я достигне, от

най-висшия връх. С разпространяването на мъдростта трябва да съответства и развитието, с индивидуализирането на човечеството – основаването на големия братски съюз на човечеството. Двете неща не могат да вървят паралелно едно до друго, те трябва да вървят заедно.

Когато разглеждаме това, постепенно разглеждаме и въздействието на Светия дух. Докато човекът е слушал отделния авторитет, сам е можел да се отдаде на живота. Той е можел да живее в тесен кръг. За цялото се е грижил авторитетният връх. Сега, щом принципът на авторитета е прекъснат, вече не е възможно. Сега всеки отделен човек трябва да се грижи за обединението в братски съюз. Всеки отделен човек трябва да може да се грижи за социалното изграждане на братския съюз. Той трябва да възприеме какво общо взето съществува, какво подготвя всеки човек. Какво може да бъде то? Нужно е само да си спомним как са се породили древните религии. Всички посветени са имали същата прамъдрост на човечеството. Но когато тази мъдрост е била доведена до отделните хора, е получила особени характерни свойства, различни форми от държавата, от църквата и т. н. Будизмът и заратустризмът са се породили така. Колкото общностите са били по-малки, толкова е трябвало да се специализират. Когато ще трябва да се основе големият братски съюз, трябва знанията на посветените да се внесат в цялото човечество, за да може всеки сам да се грижи за това, за което преди са се грижили посветените.

Така мъдростта протича надолу в цялото човечество. Мъдростта е единна. Виждаме, че в тази мъдрост, в познанието имаме това, което е разпределено в индивидуалните, разделените хора, които са «напуснали баща, майка, братя, сестри и деца». Те отново ще я имат, понеже мъдростта е единна. Словото на Светия дух разбира този, който може да разбере, че мъдростта е единна.

Хората не са стигнали още толкова далеч, защото все още си казват: Това е моята гледна точка, това го намирам така; другият може да има друга гледна точка. Такава гледна точка

трябва да бъде преодоляна. Хората е трябвало да бъдат разделени на азове, да стигнат до егоизма. Те още не са намерили връзката с единната мъдрост. Но ще я намерят поради това, че наистина ще стигнат до тази единна мъдрост и ще станат толкова силно индивидуални, колкото е възможно. Когато стигнат до единния дух на мъдростта, ще отвикнат да казват: Това е моята гледна точка, това е моето мнение. Когато човек е наясно, че няма особена гледна точка относно единната мъдрост, че всяко заставане на особена гледна точка не представлява друго, освен че човек не е стигнал достатъчно далеч, едва тогава може да се разбере идеята за Светия дух. Само несвършеният човек има своята гледна точка. Човекът, който се доближава до духа на истината, няма гледна точка. Той знае, че се отдава самоотвержено на праединната мъдрост. Както всички растения се наклонят към единното Слънце, така хората ще се обединят, ще се наклонят към Единия, понеже единният дух на мъдростта живее в тях. Щом от Христос е изтекло това, което първоначално е свързвало хората в кръвта, мъдростта отново ще ни обедини в братски съюз.

В чудото на Петдесетница това е изразено по прекрасен начин така, че апостолите разширяват братския съюз до съюз на човечеството и говорят на език, който всички разбират. Това все повече трябва да се прояви, и то при най-висшето изграждане на индивидуалността. Всички нас ни обединява духът на истината. Всички други неща в човешката природа ще се развият много по-късно, в други планетни изпълнения. Но това, което действа и живее, докато Земята стигне до своя завършек, е обединяващата мъдрост, която ни е разкрита, както преди е била разкрита само на посветените.

Който греши срещу мъдростта, срещу образуващата братския съюз мъдрост, не може да му бъде простен грехът, понеже чрез това задържа Земята в нейното развитие, понеже Земята ще бъде способна да премине в астралното състояние само чрез това, че човечеството бъде обединено в братски съюз. Духът, който обединява човечеството, е този, който ще

бъде излят в бъдеще. Когато изпълним астралното си тяло с този дух на единната мъдрост, можем да го приемем в астралното тяло на Земята.

Сега можем да разберем, че това е нещо, в което целият свят ще може да се обедини. Оттам съдържанието на мъдростта е позитивна теософия (антропософия), която трябва да намери израз в духовнонаучния миروглед. Не става така, ако кажете на хората: Ние трябва да се обединим. Не е достатъчно само да се проповяда братство; голата морална проповед е безполезно говорене. Както на печката трябва да се даде гориво, ако следва да топли, така на човечеството трябва да се даде мъдрост, която го обединява в братски съюз. Да се говори на хората за братството, означава да се говори на печката, че трябва да отоплява. Истински да преподаваме с понятие след понятие, представа след представа мъдростта за развитието на света и същността на човека е това, което ще ни доведе по-нататък. Проповядането на състрадание, а също изпитването на състрадание не означава нищо, ако човек не притежава мъдростта. Какво ползва някого, който е паднал и си е навехнал крака, ако четиридесет човека от улицата се съберат, препълнени със съжаление и любов, а никой не може да го намести! Няма да има полза и от четиридесетте. Един обаче, който го може, може да помогне, когато се наложи, и той ще го направи, ако е духовно същество.

Етичните принципи идват от само себе си, не е нужно да се изучават. Но единната мъдрост, относно която не може да има спор, относно която няма никаква гледна точка, мъдростта, която в християнството е посочена като напълно проясняваща астралното тяло, напълно пречистваща го, тя е, която трябва да протече в човечеството чрез духовнонаучното движение.

Това е истината за мисията на християнството, това изразява мисията на християнството.

Хората ще трябва да стават все по-свободни, все по-безавторитарни, все повече трябва да се стремят към всеединна-

та истина. Братският съюз на човечеството ще се формира от само себе си, когато хората опознаят прахристиянското слово, най-освобождаващото висше християнско слово¹⁰¹: «Ще опознаете истината и истината ще ви направи свободни».

Няма двама окултисти, които могат правилно да виждат, но имат различни възгледи. Между тези, които са истински посветени, няма две твърдения за едно и също нещо. Няма да има различни мнения, когато човечеството тръгне по пътя на обединението, на братството не като думи, а като вътрешна сила!

¹⁰¹ Йоан: 8, 32.

ПРЕЧИСТВАНЕ НА КРЪВТА ОТ САМОЛЮБИЕТО ЧРЕЗ МИСТЕРИЯТА НА ГОЛГОТА

Берлин, 1 април 1907 г.

Днес ще говорим за Мистерията на Голгота и с това същевременно ще направим едно духовно-научно великденско разглеждане. Преди осем дни можах да посоча тук, че Мистерията на Голгота има значение не само в историческото развитие на човечеството, подобно на друго историческо явление, но че тя има огромно значение за цялото земно развитие, доколкото към това земно развитие естествено причисляваме и хората. Още тогава можах да посоча как би изглеждало преобразуването на нашата планета на някой наблюдател на земното кълбо, който от далечна планета би могъл да разглежда нашата планета в течение на хилядолетията. Действително очи, които биха гледали надолу от далечна планета, биха видели как изгледът на Земята се е променил от преди няколко хиляди години. И ако очите са ясновиждащи, т. е. такива, които не виждат само какво протича във физическата същност на нашата планета, а могат да наблюдават също духовното преобразуване, биха видели, че с появата на Христос Исус се променя цялата духовна атмосфера на Земята, тя става друга.

Както човекът има физическо, етерно и астрално тяло, така и Земята има физическо, етерно и астрално тяло. Всички ние не само сме обгърнати с въздуха, но също и с етерното и астралното тяло на Земята. С физическото си тяло живеем не само във въздуха, но също и в етерното и астралното тяло на Земята, и един такъв наблюдател би видял с ясновиждащите си очи етерното и астралното тяло на Земята. Етерното и астралното тяло на Земята са имали определен цвят и определени движения до появата на Христос Исус. Оттогава те се променят и се появяват нови цветове и движения.

Това събитие е толкова дълбокопроникващо, че цялото

духовно съдържание на Земята става друго.

Не бива да схващате това така, като че ли е станало изведнъж с раждането, страданията и смъртта на Христос. Промяната е била подготвяна столетия наред в духовната същност на нашата планета, а също и днес още не е завършена. С ясновиждащите очи все още би могло да се види как това, което Земята е получила тогава като нов духовен импулс, все още се сгъстява и консолидира. Ще трае още дълго, докато всички плодове свързани с появата на Христос Исус узреят и се поемат от Земята.

Ако искаме да разберем за какво става въпрос, трябва да разгледаме цялото земно развитие още веднъж. Трябва да отидем назад до епохата на земното развитие, в която, така да се каже, човекът се появява в настоящия си образ. Наричаме я лемурийската епоха. До тази епоха стигаме, ако преминем назад през различните исторически епохи на нашия настоящ период на развитие.

Сега живеем в така наречения пети културен период на петата главна епоха на нашата Земя. Ако се върнем във времето на гръко-латинските народи, следователно във времето, в което се е създадо прекрасното изкуство, всъщност проявило се едва в гръцката епоха, в което са се развили и римските правни понятия, ще се намираме в четвъртия културен период на нашата пета епоха. Отивайки още по-далеч назад, ще достигнем до периода, характерен с високото развитие на египетско-вавилонско-асирийската културна епоха. По-назад ще стигнем до времето, в което са се появили първите зародиши на духовен живот, когато Заратустра е дал първата духовна култура. Това е вторият културен период. Още по-назад стигаме до прадревния индийски народ; не за който ни разказват Ведите и Бхагават гита, а до праведическия народ, който е бил обучаван от самите свещени риши (мъдречи).

Там идваме до прекрасна древна култура, която ясно-видецът още може да съзре. Това е първият културен период в развитието, предхождан непосредствено от потопа, в кой-

то е потънал атлантският континент, лежащ между Европа и Америка.

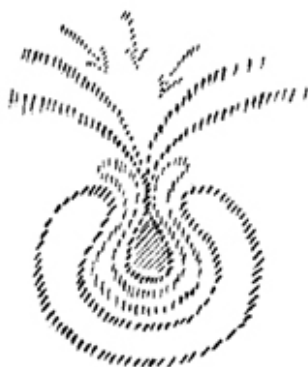
В Атлантида са живели нашите предци, хората на четвъртата главна епоха, които още не са били организирани в обществено-социална организация като днес, където е нямало закони и правила. Нямамо е също и логическо мислене и смятане. Едва през последните времена на атлантската епоха се появяват елементите на броенето. Най-висшата душевна сила постепенно става паметта. Човекът е живял в прекрасни взаимоотношения с природата. Всъщност бихме си представили правилно времето на атлантската култура, ако знаем, че някога физическите условия на Земята са били съвсем различни от по-късно. В средноевропейските саги се е запазил спомен за древните атлантски времена в Нифелхайм, или Небелхайм. Някогашният Небелхайм (дом на мъглата) действително е бил проникнат с тежки, плътни мъгли и понеже всички същества са живели в такива тежки, плътни мъгли, тогава и душевно-духовните отношения са били съвсем други.

Би довело прекалено далеч, ако искаме да продължим с описанието на атлантското време. Исках и трябваше само да загатна за него, за да стигнем до момента, когато хората са приели настоящия си образ. Затова ще трябва да отидем назад не до потопа, а до мощните изригвания, причинени от огнени сили. Чрез тези огнени изригвания е била унищожена познатата в теософската литература страна Лемурия. Тя била разположена на Юг и се простирала от Северна Африка до Южна Австралия. Била е област, която първа е видяла човека в сегашния му образ.

Ако проникнем далеч назад в тази лемурийска епоха, ще видим хора със съвсем различен образ от днешния човек, образи, които не биха могли да бъдат наречени човешки, понеже още не са съдържали в себе си зародиша на човешката душа. Там бихме открили човешки образи, които са притежавали още само обвивките за човешката душа, хора, само с физическо, етерно и астрално тяло. А астралните тела имали един

вид вдлъбнатина – казано картинно – за приемането на азовото съзнание. Всъщност четирите същности на човешката обвивка били вече налице, но това, на което днес казвате «аз», което днес живее във вас, по това време е било още в лоното на божествеността.

Ако бих ви описал съществата на тази Земя, човешките същества, готови да поемат човешката духовна същност, би трябвало да кажа: Те били съвсем различни от днешния човек. Биха ви изглеждали много гротескно, извънредно грозни. Тези човешки «обиталища» били обгърнати от всички страни с духовна атмосфера, както днешните хора са обгърнати с въздуха. Ако илюстрирам как са изглеждали хората някога, бих ги нарисувал като съдове, готови да поемат висшето духовно съдържание.

Вътрешното пространство следва да покаже издълбаване в астралното тяло, готово да поеме в себе си по-висшето духовно съдържание. Това висше съдържание се намирало още в обкръжаващата атмосфера, в духовната атмосфера. Следователно това, което днес живее вътре във всеки човек, тогава още не било вътре в него, а обкръжавало, облъхвало човека. Естествено трябва да си изясните, че духът може да приеме различни форми, че това, което тогава е било ваш дух, не се е нуждаело от физическо тяло. Именно в това се състои по-на-

татъшното развитие на духа, че облича физическо тяло, за да се развива вътрешно като душа. Каквото днес живее във вас, някога е живяло извън вас, в духовната атмосфера, която ви е обгръщала. Но отделните души, които днес живеят в телата ви, тогава още не са били отделени.

Нека си представим това, като че ли в тази чаша са хиляди водни капки, свързани една с друга. Така в онази духовна атмосфера са били всички души, разпределени по-късно в хората като душевни капки, но слети в единен течащ елемент. Можете да си представяте още по-нататък. Ако взема хиляда малки гъбички и попия хилядата капки, тези хиляда капки ще са разпределени в хилядата гъбички. Така трябва да си представите разпределението на духовното в лемурийската епоха. Кое то преди е било в обкръжението, се потопило в телата и възникнали особени същества. Както хилядата водни капки са се индивидуализирали в хилядата гъбички, така през лемурийската епоха общата духовна субстанция се индивидуализирала в отделните обвивки. В първите времена на лемурийската епоха не всяка човешка обвивка приела веднага душата. Ако схематично покажа как е било поето душевното съдържание, би трябвало да го направя така (виж рис. стр. 284). Но трябва също да покажа, че в обкръжението извън тялото е останало много, така че тялото същевременно е било обкръжено от духовно съдържание, което било от еднакъв вид с частта, намираща се вече в обвивката.

Развитието от лемурийската и атлантската епоха до нашата се състояло в това, че намиращото се извън физическото тяло постепенно навлизало във физическото тяло в продължение на лемурийската и цялата атлантска епоха. Тук трябва да си представите, че човекът непрекъснато се намирал в полусънно, полубудно състояние. Това състояние всъщност било свързано с един вид ясновидство. Ако някой с отворени духовни очи би могъл да погледне към хората от атлантската епоха, човекът би му изглеждал като спящ човек днес. Когато човекът спи, физическото и етерното му тяло лежат в леглото,

а около него се намира висшата му духовна същност. Спящото състояние се предизвиква именно чрез това, че тя се намира извън тялото. Атлантския човек бихте го видели в такова постоянно спящо състояние, но изпълнено с живи сънища.

Когато по онова време някой човек се приближавал до друг, не го виждал, както виждаме днес в определени граници, а в душата му се издигала определена духовна цветова форма. И тази цветова форма, ако приближаващото се същество му е било симпатично, показвала симпатията, а при друго несимпатично същество, показвала антипатични цветови форми. Било е така, че човекът тогава възприемал цялата си околна среда повече ясновидски и че колкото повече духовна субстанция се потапяла в него, толкова повече съзнанието ставало такова, каквото го познаваме като сегашното светло дневно съзнание.

Каквото описах тук като потопяване на душата във физическото тяло, има също и своята физическа страна, има също и физически последици. Тези физически последици са посочени в Стария завет с думите: «И Бог вдъхна в човека живия одем и той стана жива душа.» В действителност в човека някога не е вдъхнат само въздух, а това, което го оживява като духовна същност. Трябва да сте наясно, че това, което живее около нас като материя, в никакъв случай не е само материя, само вещество.

Когато усещате въздуха, трябва да сте наясно, че е обгръщаща физическото тяло духовна същност и с всяко вдишване не поемате само физически въздух, а вдишвате дух. Напълно вярно е, че някога, с вдишването на физическия въздух, по начина както става сега при човека в съвременния му образ – това е посочено в Стария завет, – във физическата обвивка се е потапяло всичко, нарисувано тук. Бихте запитали: Какво е представлявало тялото на човека някога, когато душата е слязла от лоното на Божеството? Тялото е било въздух и днес дишате още това, което някога се е потопило в тялото на човека. Защото това, което наричаме дух, е във въздуха. Въздухът

е само тялото, веществото на този дух.

Трябва да сте наясно как с вида дишане на въздуха, с потапянето на духа в обвивката на човека е свързано още нещо. То е интимно свързано с това, което наричаме топлата – по-топла по отношение на околната среда – кръв на човека. Преди да е наближил този момент в земното ни развитие, е нямало топлокръвни същества. Топлокръвните животни се появили по-късно. С дишането била свързана топлата кръв така, че някога се случва още нещо. Във всяка такава човешка обвивка навлиза известно количество топлина, кръвна топлина, която носите във вас и която е по-силна топлина от тази на околната среда. Някога, по времето, предшествало това същинско очовечаване, имало още съвсем друго нещо в околната среда на физическите човешки предци на Земята, нещо съществено различно от духа, който е бил въздухът във въздуха. Можете да си създадете представа за това, което е било още в атмосферата на Земята, ако си представите следното – не съвсем точно, малко образно, но действително реално, – ако си представите какво е съществувало като топлина в различните хора, живеещи на Земята, ако помислите за топлината в кръвта ви и след това за топлината, излята в обкръжението ви, и цялата топлина, обгръщаща Земята. Следователно цялата кръвна топлина, цялата топлина, идваща от кръвта и течаща в нас, е топлината, която преди ни е заобикаляла.

В себе си сте приели топлината, която преди ни е заобикаляла. Колкото е вярно, че духът, намирал се във вас, сега е във вас, толкова е вярно и че топлината, намирала се във вас, сега е във вас. Следователно бихме стигнали назад във времето, когато цялата Земя била обгърната с атмосфера от топлина. В тази топлинна атмосфера била въздушна една друга духовност, еднаква с духовете, обитавали Старото Слънце – една от трите планети, която е превъзпитание на Земята – и която е стигнала до завършек си в миналото, когато Слънцето е било още планета. Духовността, въздушна в тази топлина, стига до толкова висше съвършенство, колкото са имали само духовете

те, които по това време са достигнали целта на развитието си на Старото Слънце и днес обитават Слънцето. В тази топлина, по времето, когато е обгръщала Земята, действително се е намирал носителят на една единна духовност за цялото човечество. И още много дълго време това, което е обкръжавало Земята като топлина, е било носителят на единна духовност, духовността, която не е нищо друго, а духът на самата Земя.

Както всеки човек има своя дух, както всеки човек е проникнат от своята духовност, така за човека, прозиращ тези неща, всяка планета и всяко веществено същество същевременно е израз на духовна същност. Средството, чрез което земният дух може да проникне в хората, е топлината на кръвта. В топлината на кръвта, намираща се в човека, която в лемурийската епоха е била извън човека, имаме средството, чрез което духът на Земята навлиза в самия човек.

Трябва да си представите, че някога, когато в лемурийската епоха започва същинското очовечаване, от една страна, в хората слиза духът, който принадлежи към въздуха, и след това започва да се спуска висшият дух, който се съдържа в топлината на кръвта, същинският земен дух.

Двете духовни същности се отнасят една към друга така, че може да се каже: Духът, имащ въздуха за тяло, прави възможно за човека да достигне до говора. Защото устройството на човешкия организъм, което прави възможен сегашния дихателен процес, прави възможен и говора. В атлантското време се развива говорът и най-висшият израз на говора е било това същество, което в края на атлантската епоха се научило да казва «аз».

Това е процес, започващ в лемурийската епоха и достигаш съвършенство към края на атлантската епоха. В Библията има едно изречение: «И Бог вдъхна в човека живия одем, и той стана жива душа.» Това все повече се усъвършенства, докато стига до думата «аз», докато духът започва да говори от вътрешността на самия човек и да се призовава от вътрешността на човека: «Я-х-в-е.» Това същевременно е вечното ядро на

всеки отделен човек: «Аз съм, който съм, който е бил и който ще бъде.» «Аз-съм» е най-дълбокото ядро на вътрешната същност, което е навлязло по това време и като индивидуалност ще остане във вечността.

Това е първото изливане на божествеността. Нарича се изливането на духа, изливането на Яхве. Това изливане на духа или на Яхве се представя в митовете на религиозните народи, които все още са по-умни от научните писания, така, че богът живее в духащите ветрове, в това, което шуми във въздуха, което във въздуха обикаля земното кълбо. От германските и еврейските легенди, в които Яхве се изобразява като бог на ветровете и бурите, се вижда, че става въпрос за божество с външно тяло във въздушното течение, което се е вляло в човека.

Характерно за това божество, потопило се в хората, е, че действа за индивидуализирането на човека, че това, което е било общ течен елемент, обкръжаващ хората във времето преди потопа, като величествена същност се разпределя в отделните хора подобно на водата, когато отделните ѝ капки се всмукват от гъбичките.

Но той не е могъл напълно да индивидуализира хората. Хората трябва още да намерят прехода към пълното индивидуализиране. Човекът не е призван да стане веднага пълна индивидуалност. Най-напред той образува групи. Споменавано е също, че човекът образува малки племенни¹⁰² групи. Човекът не се е чувствал отделен като индивидуалност по това време. Човешкият индивид се е чувствал като част от такива племенни групи или родове, изцяло принадлежащ към тях, както ръката към тялото. Човекът, който днес е надарен със съвсем друго съзнание, не може да си създаде никаква правилна представа за принадлежността към едно племе, за чувстването да принадлежи на тялото на цялото племе. Но

¹⁰² На немски Stamm – ствол, стебло, в преносен смисъл племе, род, от глагола stammen – произвеждам, родом съм. – Бел. пр.

така е и колкото повече малките племена се разширяват, колкото повече фамилията става племе, толкова повече човекът се индивидуализира.

Каквото опознаваме тук като процес на отделяне, непрекъснат процес на индивидуализиране, трябва да си го представим като свързано с човешката кръв. Ще разберете свързането с кръвта, когато ви кажа следното, което моля да запомните: Изливането на духа, станало през лемурийската епоха, не било единно изливане. Там бихте могли да видите, че много духове слизат от духовното обкръжение на Земята. Много индивидуалности се съдържали в него. Когато говорим за Яхве, нямаме работа с един единствен бог, а с много богове на народите. Евреите осъзнавали, че той е бил един между многото, между многото богове. Понеже много такива души на народите – които моля да се приемат за реалности – слезли долу, затова народите били разделени на племена. И колкото отивате по-назад в земното развитие, толкова повече хората са били разделени на фамилии, родове, племена, които по-късно се обединяват в по-големи народи. По-голямо обединение в огромен единен братски съюз не е възможно по този начин. Такова обединяване на цялото човечество на Земята става възможно и постепенно ще се осъществява само чрез това, че освен изливането на духа като много народностни души и одушевяването на хората с него, протича и нещо друго, което е живяло в топлината на Земята, но не във въздуха, и тази всеобща същност протича в хората. Което първоначално протича, се нарича Свети дух от християнската езотерика. Всъщност, когато се говори за слезлите древни духове, би трябвало да се говори за много свещени духове, за много Яхве-та. Но когато се говори за духа, който се съдържа в общата топлина, тогава може да се говори само за един-единствен. В християнската езотерика той се нарича Логос, самият Христос, единният дух на човешкия род на Земята.

Ако помислите, че всичко, което живее в духа-себе, всичко, което означаваме като манас, слиза като многообразие

и всичко, което означаваме като будхи, се излива като духовно единство върху човечеството, тук имате противоположността. И ще разберете, че човечеството е трябвало първо да бъде подготвено чрез изливането на Светия дух за изливането на Христос или будхи, живота-дух. До момента, в който Христос Исус се е появил на Земята, всичко, което има от Христовия дух, е единство. Единна обвивка е обкръжавала цялата Земя, чиято костна система е твърдата Земя. Ако вземете твърдата Земя с всичко, което съдържа, и прибавите топлината, обкръжаваща Земята, имате приблизително това, което наричаме тялото на Христовия дух. Оттам хубавите думи в Евангелието на Йоан, където Христос Исус сам се означава като дух на Земята: «Който яде хляба ми, ме тъпче с краката.»¹⁰³ Какво яде човекът? Хляб. Той яде хляба, който е тялото на Христос. И когато върви по Земята, човекът го тъпче с краката. Това трябва да се приеме напълно буквално.

Също както в лемурийската епоха в отделните индивиди се е изляло по нещо от елемента на духа, на духа Яхве, също така Христовият дух, чието тяло е в топлината на кръвта, постепенно се е изливал във времената преди Христос и след Христос и ще се излива и в бъдеще.

И когато целият Христов дух се излее в човешките индивидуалности, тогава християнството, великото човешко братство ще е завладяло Земята. Тогава изобщо няма да съществува никакво съзнание за клики и малки съюзи, а само съзнанието, че човечеството е братски съюз. Въпреки най-голямото индивидуализиране, всеки ще бъде привлечен към другия. Малките племенни и народни общности ще отстъпят място на общността на живота-дух, будхи, Христос.

Това ще види ясновиждащото душевно око, ако погледне надолу към нашата планета. То би могло да проследи как Христовият дух изцяло се е разгръщал някога в това, което обкръжава Земята, и как постепенно се излива в отделните хора.

¹⁰³ Йоан: 13, 18.

То ще види как Земята все повече и повече се променя. Ще се появят други багри и настроения. Което е било в обкръжението на Земята, ще трябва сега да се търси в отделния човек. Това означава появата на Христос Исус и това е космическото му значение.

Всичко, което иначе бихте могли да видите в духовното развитие на нашата Земя, е подготовка. Появата на Христос се е подготвяла в течение на столетията. Подготвяло се е значимото събитие за цялото космическо земно развитие, като Той показва как ще се преодолеят тесните племенни граници. Познавате Меркурий, Хермес Трисмегист, персиеца Заратустра, индицеца Кришна, Буда, гръцкия Питагор. Христовият дух, който преди е бил в обкръжението на Земята, започва да навлиза в хората. Тогава започва епохата на основателите на религиите, в която виждаме да се засилва процесът на преобразяването и в която се учим все повече да разбираме духа на християнството.

Какво е могло да предизвика изливането на духа? То е могло да предизвика любовта да бъде обвързана с кръвта. Когато хората в древните времена са образували малките племенни общности, са се обичали не по-малко от днес.

Дори са се обичали повече по начина на любовта между майка и дете. Тази любов е била обусловена от природата. Кръвта е била привличана от кръвта и в това привличане от кръв на кръв се изразявала взаимната принадлежност на хората. Но когато хората от кръвната общност се развиват по-нататък, започват да си симпатизират поединично. Поради това се развиват по-малките взаимовръзки – семейства и съюзи – и те отново се обединяват в по-големите общности. Но отделните хора стават по-егоистични и самолюбиви. Така че, от една страна, човечеството става все по-егоистично и самолюбиво, а от друга – в него навлиза обединяващото влияние на Христос. От една страна, имаме индивидуализирането, самостоятелността на индивида, от друга – обединяващия дух на християнството. Само когато тези две течения напълно

се изживеят, ще бъде постигнато едно състояние на Земята, в което всеки ще бъде самостоятелен и същевременно ще е свързан с всички, понеже всеки ще бъде проникнат от така наречения Христов дух.

Трябва да сме наясно, че всичко това е свързано с кръвта и че в човешката кръв първоначално се проявява това, което довежда до чувството и усещането, което действа в кръвното родство и предизвиква кръвната (инстинктивната) любов, като чувствата постепенно стават все по-егоистични. Самолюбие-то се изявява все повече чрез кръвта. Тайната на човешкото развитие е, че кръвта проявява все по-голям егоизъм. Станалата егоистична кръв трябва да бъде преодоляна.

Каквото е било излишен егоизъм в човешката кръв, изтича мистично-реално от раните на Христос Исус на кръста, то е било пожертвано. Ако тази кръв не бе изтекла, егоизмът в кръвта на човека е щял все повече да се увеличава в течение на развитието. Пречиштането на кръвта от егоизма е предизвикано чрез Мистерията на Голгота. Чрез тази постъпка от любов човешката кръв е спасена от своя егоизъм.

Който вижда само, че един човек виси на кръста и кърви, понеже е прободен с копие, не разбира космическото значение на станалото на Голгота. Дълбокото мистично значение на този процес лежи в това, че представя кръвта, която човечеството трябва да изгуби заради спасението си. Никой не може да разбере християнството, ако разбира тези неща само материалистически, ако познава само материалния процес, но не и духовното, съдържащо се в него. Но духовното е регенериращото въздействие на кръвта на Спасителя, изтекла на кръста. Ще разберем по-нататъшното развитие на човечеството само ако схванем колко решаващ е този факт и как огромната промяна в духовната човешка еволюция на Земята е свързана с него.

Проследи ли се развитието на Земята, се вижда, че в древните времена, преди Христовият принцип да е навлязъл в човешката душа, дълбоките мистерии на духа са се знаели и пазели в мистериите школи и култови места. Колкото по-

вече Христос навлиза в света, толкова повече се разгръщат мистериите на Сина, а в бъдеще ще се изучават мистериите на Отец. Те вече са ни предизвестени в Апокалипсиса.

Нека се върнем към мистериите на духа. Първо те са били основани на място, което се намира между Европа и Америка и отдавна е потънало. Там е основана школата на великите адепти, там са били инаугурирани, внесени в хората мистериите на духа, които се разпространяват и до наше време. Издържалите изпитите за зрелост са могли да бъдат посветени в мистериите на духа. Който е обучаван достатъчно и е бил просветлен, е бил допускан до тях. Тогава усвоявал ученията, които като теософия са в основата на всички религии и които днес възприемаме с науката за духа. Той пречиствал инстинктите си, възпитавал логическо мислене в себе си и се научавал да обича не само кръвните си роднини, а да обхване цялото човечество с любов.

Ставал е така нареченият «безотечествен човек». Каквото понастоящем се случва в най-висшите стадии на развитието на човечеството, сочи към бъдещето.

При посвещенията в древните мистериини храмове, разпространени до последните предхристиянски столетия и които виждаме (между другото) в египетските пирамиди, ученикът, достигнал така далеч, че да може да обича цялото човечество, е бил потапян в тридневен сън. Физическото му тяло като мъртво е изпадало в пълна летаргия. Посвещаващият е бил в състояние да извлече духа му навън така, както по време на сън духът ви всяка нощ е извън тялото. Колкото е истина, че този дух е безсъзнателен в обикновения сън, толкова е вярно, че при достатъчно подготвените ученици, той е съзнателен. Свойствата на физическото тяло повече не са пречили и по време на този тридневен сън учениците могли точно да си спомнят наученото преди; могли са да го въведат в тялото си.

Понеже кандидатът за посвещение е изучил съответните понятия и упражнил чувствата, инспираторът е можел да му

помогне да изживее като духовна реалност това, което като ученик е изработил и приел в себе си. Душата странствала в астралния свят и девахана по време на трите дни, когато напускала тялото. Така тя реално узнавала каквото е научила преди и чрез това човекът ставал мъдрец. Теософските учения не били вече само учения за него, а нещо, в което се движел като в жизнен елемент. След като отново се събуджал в тялото и поглеждал физическото обкръжение, от душата се изтръгвало възклицание, трябвало е да се изтръгне, когато след три дни и половина странстване в духовния свят душата отново се завръщала във физическия свят. Тя усещала, че азът е станал гражданин на по-висшите светове, че азът е присъствал във висшите светове и сега може да пристъпи пред хората и да говори за своите изживявания.

Когато човекът говори така за духовния свят, той е вестител на духа във физическия свят, мисионер на духа. И това се изразява в думите: «Eli, Eli, lama sabachthani!»¹⁰⁴ Това означава: Господи мой, Господи мой, как ме прослави! Това е, което е можело да се чуе от устните на всеки, който е бил посвещаван по този начин.

Ако бихте могли да изследвате такъв човек в цялата му същност, бихте открили, че такъв посветен в мистериите на духа е предвестник на това, което става в Христос Исус за цялото човечество. Но при такова посвещение будхи се събужда в такъв посветен само вътрешно, и то в етерното тяло. Така във всички древни времена преди Р. Хр. е имало посветени на духа, в които Синът, Христос се е събудил вътрешно. Христос е прониквал не до физическото тяло, но в етерното тяло. Тези посветени са станали безсмъртни като етерни човеци.

Сега великият напредък на човечеството се състои в това, че каквото важи за великите посветени на духа, важи също

¹⁰⁴ Мат. 27, 46; Марко. 15.34. «Sabachthani» обикновено се превежда като «изоставен». Също така звучащата фраза «Shevachthani» означава «възвишен» или «прославен». Виж «Евангелието от Матей», Събр. съч. 123, 12 лекция.

за появата на Христос на Земята. Но за този, който умира на кръста, това важи до физическото тяло. Всичко в древните мистерии, което е можело да се изживее извън тялото, в този единствен случай е можело да се види на физическия миров план чрез Събитието на Голгота. То е станало видимо също за надарените само с физически очи. Да го виждат в древните времена са можели тези, които прониквали дотам. Те ставали блажени, понеже вътрешно, като избраници изживявали как животът трябва да победи смъртта. От днес нататък това повече не е необходимо. Чрез Събитието на Голгота то се е разиграло пред физическите хора. Там се е случило животът да победи смъртта. И чрез свързването с този Единствен, чрез връзката, която като семеен съюз свързва всеки отделен човек с това, е била създадена компенсацията за съществуването в мистериите на духа.

Трябва да опиша една велика, значима картина от мистериите на духа, ако искате да разберете мистериите на Сина. Трябва да опиша как този, който е изпадал три и половина дни в летаргичен сън, е бил обкръжен от дванадесет образа, с които е седял заедно като на една маса. Като какво е трябвало да изглеждат те на някого, който е имал изживявания във висшите светове? Пред такъв човек се представяли дванадесет негови инкарнации, дванадесет негови различни тела, които сам е имал. Тези дванадесет тела не са били нищо друго освен това, което той носи в себе си като членове на тялото си. В окултно отношение разделяме човешкото тяло на дванадесет части и всяка от тях не е нищо друго освен повторение от дванадесет инкарнации, през които човекът постепенно се пречиства и бива довеждан до по-висша степен на свършенство. Така се чувствал човекът, обграден от образите, през които някога сам е преминал и си казвал: Образите, които си носил преди, живеят в частите на съществуването ти, в една живее първият образ, в друга вторият и така нататък. Обкръжават те така, както гостите обкръжават стопанина при обяда.

Това е картина, която в мистериите на духа е можела да

се види пред всяка душа. До края довежда Човешкият син, който не е повече син на едно семейство, племе, народ, а е син на цялото човечество. Най-висшето съвършенство сред дванадесетте е достигнал тринадесетият. И понеже той е бил извън своята земна същност, се е виждал като тринадесети.

Нека сега проследим как при Христос Исус се е повторило това, което във висшия свят се е изживявало така от всеки кандидат за посвещението. То е обвито като с воал, както всичко външно, дадено екзотерично, е обвито с воал. Великденската вечеря, където Христос е с дванадесетте апостола, не е обикновена вечеря. Тя трябва да е нещо друго, трябва да е повторение на физическия план на това, което така или иначе често са изживявали посветените на духа на по-висшите планове.

В Евангелието на Лука, глава 22, стих 7-12 се казва: «Настъпи денят на сладкия хляб и апостолите казаха на Исус: Къде искаш да приготвим жертвеното агне? Той отговори: Вижте, когато влезете в града, ще ви срещне един човек, който носи съд с вода. Последвайте го в дома, където влиза и кажете на домакина: Учителят поръча да попитаме: Къде е подслонът, там бих желал да изядем жертвеното агне с моите апостоли? Той ще ви покаже голяма стая, която е подготвена за това.» По време на Великденската вечеря Той още веднъж обяснява, че хлябът е Неговото тяло и че кръвта, течаща в тялото Му, е като сок в тялото на растението. Относно растителния сок, относно виното Той може да каже: «Това е моята кръв» и може да го каже затова, защото Той е Духът на Земята. За всички вещества Той може да каже: «Това е моето тяло» и за всички сокове: «Това е моята кръв.»

След това идва сцената, където Христос Исус развива мистерията на Духа по-нататък до мистерията на Сина, за да я продължи до мистерията на Отца. Отново можете да си представите, че дванадесетте апостола, седящи около Него, са възплъщение на собствените му дванадесет телесни същности. Ако си го представите наистина пред душата си, ако се

опитате с нежност и душевен такт да схванете мястото, което разкрива именно най-дълбокото от всичко, съдържащо се в християнството – всъщност го скрива, – тогава ще можете духовно да схванете прехода от мистериите на Духа към мистериите на Сина.

Представете си още веднъж какво би трябвало да се случи, когато се появи мистерията на Сина. Трябваше да се посочи, че кръвта трябва да изгуби връзката си с кръвното родство. Кръвното родство някога ще означава за хората по-малко от егоизма. Когато Христос Исус е поглеждал към бъдещата мисия на християнството, е чувствал, че тя може да се постигне само чрез жертвата му. Трябвало е да бъде така. Защото ще настъпят времена, когато хората ще стават все по-егоистични, за да стигнат до свободата. Затова излишната егоистична кръв е трябвало да бъде пожертвана чрез космическо дело, за да могат хората, въпреки самостоятелността, да се обединят някога във великия братски съюз.

Егоистичният елемент, който съществува в човечеството и следва да бъде одухотворен, облагороден чрез християнството, става все по-голям. Чрез това хората ще стават все по-самостоятелни. Но нека да погледнем това, което оттогава е обгърнало земното кълбо, да погледнем външните средства за транспорт. Какво друго са те, освен средства за задоволяване на егоизма? Всичко, което е измислил умът, е измислено за задоволяване на егоизма, макар и по обиколни пътища. Човечеството е било по-малко егоистично, когато е мелело житото още с два камъка. Но понеже е трябвало да стане самостоятелно, то е трябвало да премине през егоизма и цялата ни материална култура е базата за това.

Както посвещаваният в мистериите на Духа е виждал собствените си инкарнации и себе си на върха им, така прозирацията в бъдещето вижда събитията, които човечеството трябва да изживее – най-съвършеното, което Човешкият син е виждал в кръга на апостолите като израз на самия себе си. Който изживява мистериите на Сина, вижда в бъдещето до края

на земното развитие, когато земното кълбо ще премине в ново звездно състояние. Оттам Христос Исус е можел да говори за първото състояние: «Вие, които седите около мен, представлявате различни степени на съвършенството и когато гледам в бъдещето, вие сте, както седите тук, дванадесетте степени. Но те трябва да се преодолеят. Аз трябва да ви поведя през мен до Отца. През мен самия трябва да ви вода до Отца, за да може Земята да се изкачи до по-висша степен на съвършенство.» Всичко, съществуващо като сетивност, всичко свързано с инстинкти, нагони, страсти и афекти на хората, трябва да се преодолее. Това се показва символично при случващото се на дванадесетте.

Следващата епоха е представена чрез Юда Искариотски. С представителя на най-голямата нравственост е свързан представителят на низшата сетивност. Юда Искариотски е този, който в най-късо време всъщност предава християнството.

О, ще дойде време, в което ще изглежда така, като че ли случилото се на Голгота ще се случи също и по цялата Земя! Ще изглежда така, като че ли егоизмът ще донесе смъртта на Христос, на Будхи. Това ще е времето на Антихриста. Закон е, че всичко, случило се около кръста, ще трябва да се случи също и на физическото поле. Каквото е станало на Голгота, има същевременно дълбоко символично значение. Предателството на Юда означава преобладаване на низшите нагони. Но всичко сетивно трябва да се одухотвори.

С това се посочва бъдещото развитие на човечеството на Земята. Често съм го казвал. Всичко низше у човека ще отпадне от него. В човека вече се подготвя това, което той ще стане по-късно. Той ще е творец, но не по днешния начин. Ще твори, но не изхождайки от низшите си страсти. Както днес произнася словото, което може да изкаже най-висшето, така все повече той ще твори чрез словото. Както чрез сексуалността е ставал все по-егоистичен, така чрез отпадането на сексуалността отново ще става алтруистичен. Каквото днес се създава чрез въздушната струя от ларинкса, т. е. словото, то

ще бъде творческо в бъдещето на човечеството. Мутирането, промяната на гласа се появява във връзка с половата зрялост. Гласът ще стане творещ. И когато словото стане творещо – в бъдеще, понеже отношенията ще се обърнат, – то същевременно ще е израз на господството на човека над въздуха. Следователно това, което първоначално му е било вдъхнато, ще действа преобразуващо върху нещо, което е още по-дълбоко свързано с неговото същество. Словото ще стане творещо при приготвянето на кръвта. Самата кръв на човека ще бъде преобразувана. Ще може да поражда само чисти, безкористни чувства. Ще има човешки род, който ще твори чрез словото. Самоотвержеността ще стане качество на кръвта, а мисловният орган ще се премести в сърцето. Тук имаме едно от двете развития, които ще последват християнството.

Епохата, в която господства егоизмът, се представлява чрез Юда Искаротски. Който наблюдава мировите събития непредубедено, вижда как сексуалността в човека е в състояние да го предаде като дух, да го унищожи. Но човекът, както днес си създава най-висшето, словото, някога, когато сърцето стане духовния му орган, ще действа творчески чрез самото слово.

Моля да сравните това с евангелието и да обърнете внимание на мястото, което по чудесен начин, с грандиозен символизъм изразява това, което казах сега. Вижте какво ще последва, когато християнството стане самоотвержено и братско; как това, което прави човека егоист, е изпълнено в Юда Искаротски, и вижте също накъде ще се развие човечеството през дванадесетте степени: до образа, който самият Христос Исус е приел. Всичко се изкачва към сърцето.

Преобразуването се извършва така, че съзидателната сила се изкачва от скута към сърцето. Това трябва да бъде показано при този, който е израз на най-висшия образ и е най-близо до Исус. Прочетете го: «Един от учениците,¹⁰⁵ когото

¹⁰⁵ Йоан: 13, 23-25.

Исус обичаше, беше положил глава в скута на Исус. Симон Петър му кимна да попита кой ли ще е този. Той полегна на гърдите на Исус и попита: Господи, кой е този?» Това е мястото, което показва как нисшата продуктивна сила на човека се премества в гърдите, представено чрез най-близкия ученик на Христос Исус. С нежност, която не може да бъде измислена по-грандиозно, се посочва мистерията на Сина, мистерията на Исус. Че е мистерия, можете сами да прочетете в края на цялата сцена при посветения ученик, как се е преобразил, след като я е изживял и чрез Сина ще може да дойде до Отца. Какво може да каже той тогава? На една по-висша степен той сам може да каже, каквото са казвали посветените: «Eli, Eli, lama sabachthani.» Това казва той. Прочетете сами при Йоан: «Исус казва: Сега човешкият син е прославен и Бог е прославен в него.»

Тази Великденска вечеря е подготовката за това, което се извършва на физическия план.

От Христовата смърт учим преодоляването на смъртта на физическия план, преодоляването на егоистичната кръв чрез изтичането ѝ от раните. Узнаваме великата перспектива, когато от кръста прозвучават думите, прозвучават от съзнанието на бъдещето: Земята е стигнала до целта на великото братство, одухотворяването, преодоляването на това, което е могло да свали надолу човешкия дух.

Хората, които ще преживеят това на страната на Христос, когато завършат земното развитие и се изкачат до по-висше развитие, ще могат да се съберат около Христос и Христос Исус още веднъж ще може да извика, поглеждащ края на земното усъвършенстване, думите, които е извикал някога на кръста: «Eli, Eli, lama sabachthani.» «Господи мой, Господи мой, как си прославил, как си одухотворил аза в човечеството.» Това означават тези думи. Има по-късен, погрешен превод, които иска да се облекне на псалмовите думи¹⁰⁶, но истин-

¹⁰⁶ Псалм: 22, 2.

ският превод на думите е този, който сега чухте. Това са думи, показващи Мистерията на Голгота: Господи мой, Господи мой, колко силно, колко много ме прослави и одухотвори.

Тези думи ни разкриват изтръгването на духа от тялото. Мистерията на Сина ни разкрива, че някога вътрешният ясновидски поглед на мировия спасител е прозрял до края на земното усъвършенстване и е показал великата цел на човечеството с думите за преодоляването на всички разлики и основаването на великата човешка любов. Тази цел няма да бъде постигната по друг начин, освен когато хората се научат все повече и повече да проникват духовно в духовния свят. Защото в духа лежи обединението на човечеството. Както хората са били някога, когато са се отделили от духа, от единството, от всетечащата същност на Божествеността, която по-късно се е индивидуализирала, навлизайки в отделните човешки тела – както водата се индивидуализира, изсмукана от малките гъбички, – така индивидуалните отделни хора отново ще се обединят, когато със запазване на индивидуалността се включат във великия братски съюз и чрез това се подготвят да бъдат божествени творци, както преди да слязат като хора на Земята са били богове, творци.

Човешкото развитие произлиза от единна божествена същност и ще се завърне до единна божествена същност. Различните азове ще са индивидуални, но същевременно, след като се обединят в братски съюз, ще образуват единство, което ще роди нова звезда, новата звезда, наречена в Апокалипсиса «новия Йерусалим». Човешките азове ще бъдат родени в тяхната азовост и тогава хармониите на сферите ще станат ехо на думите, в които се заключава Мистерията на Голгота: «Господи мой, Господи мой, как си ме прославил!»

Тези думи са произнесени някога и ще се повторят, когато хората се издигнат нагоре до най-висшите степени към все по-висши висини, където ще преминат чрез Сина към Отца. Синът води хората до края на земното развитие, тогава ще са приети отново в космоса със запазен аз. Тогава Земята ще се

завърне обратно при Отца. «Никой няма да стигне до Отца, освен през мен.»

Далеч, далеч ще вижда духовният поглед, когато човекът се реши да проумее дълбоката тайна на Голгота. Но празниците, големите празници на годината са големите моменти, в които хората следва да се спрат от обикновената ежедневна работа и да насочат поглед към важните крайпътни камъни на развитието, в което трябва да погледнат напред не само през столетията, но и през хилядолетията. Със съзнателно разбиране трябва да преминем през човечеството. Ако искаме далечната бъдеща цел да въздейства върху душата ни, както ни учат великите водачи на човечеството, ако искаме да се осъществи целта, която е толкова далечна, но може да ни стане така близка, ако стане сила на сърцата ни – тогава ще я постигнем.

Нека никога да не оставяме празници като този да минат покрай нас, без да запишат в душата ни такива велики бъдещи перспективи на човечеството! За ежедневното хората имат време. Но когато прозвучат празничните камбани, нека човекът си припомни, че не е само дете на времето, а като дух е и дете на вечността.

ДОСТЪП ДО ХРИСТИЯНСТВОТО ЧРЕЗ ДУХОВНАТА НАУКА

Берлин, 27 април 1907 г.

Днес бих искал да дам някои допълнения към различните разглеждания в духовнонаучен смисъл относно християнството. Първо ще се занимаем с духовнонаучното изложение и обяснение на Христовите притчи. После искам да кажа нещо за това, което можахте да чуете в публичните лекции¹⁰⁷ относно тълкуването на Апокалипсиса. Притчата, която искам да обсъдим най-напред, се отнася до нечестния управител¹⁰⁸. Знаете, че тя не се разбира от много хора. Нека да я поставим пред душата си, поне доколкото можем да си я обясним днес. Затова ще бъде изложена според литературния превод.¹⁰⁹ После ще я обсъдим в езотеричен смисъл.

«Той каза на учениците Си: Един богаташ имаше управител, когото наклеветиха пред него, че разпилявал имота му. Той го повика и му рече: Какво е това, що слушам за тебе? Дай сметка за управлението, иначе не можеш да бъдеш повече управител. Тогава управителят си каза: Що да сторя? Господарят ми отнема управлението? Не мога да копая, да прося ме е срам. Сетих се що да сторя, за да ме приемат в къщите си, когато бъде отстранен от управителството. И като повика всеки от длъжниците на господаря си, каза на първия: Колко дължиш на господаря ми? А той рече: Сто мери масло. И каза му: Вземи квитанцията си и бързо пиши петдесет. После каза на друг: А ти колко дължиш? И той рече: Сто мери жито. Каз-

¹⁰⁷ «Библия и мъдрост» 25 и 26 април, 1907 година. От лекцията от 25 април няма записки. Лекцията от 26 април се съдържа в «Познанието за свръхестественото в наше време и неговото значение за живота днес», Събр. съч. 55.

¹⁰⁸ Лука: 16,1-8.

¹⁰⁹ От Хайнрих Вайнел, «Притчите на Исус» в «От природата и духовния свят. Колекция от научно-популярни тълкувания», 46 том, 2-ро издание, Лайпциг, 1905 г., стр. 130.

ва му: Взemi квитанцията си и пиши осемдесет. И господарят му похвали неверния управител за гдето остроумно постъпил; защото човещите на тоя свят са по-умни от децата на светлината в техния род.» (Ев. на Лука, глава 16)

Много хора са си блъскали главите да разберат тази притча, и то с право. Преди да се захванем с нея, ще посочим накратко, че в течение на времето такива притчи са тълкувани по различни начини. Познато ни е как хората казват: Такава притча има дълбок смисъл. И всички се опитват да намерят обяснения, изхождайки от собствения си ум. Ясно е, че когато някой намира обяснения чрез собствения си ум, ще има умни обяснения от умните и по-малко умни от по-малко умните. Когато всеки внесе по нещо от себе си, не може да има гаранция, че тълкуването е правилно. В духовнонаучните възгледи става въпрос за нещо друго. За нас става въпрос да обясним такива притчи, както първоначално е ставало в християнските мистерии, така че трябва да знаем внесения в тях дълбок смисъл, от който са произлезли.

Често съм споменавал, че е имало такива християнски мистерии. Казвал съм, че апостол Павел е тръгнал да обяснява християнството и е основал езотеричната Дионисиева християнска школа в Атина. Нека да обясним притчите по същия начин, както са били обяснявани тогава. Да кажем не каквото ни хрумва, а какво наистина можем да кажем. Училите в тези християнски школи са черпели от това, което са получили от самия Христос Исус.

Такива притчи изобщо страдат именно в нашето време от материалистическите представи – също и при теолозите. За да ви докажа какво в края на краищата е възможно в тази област, искам да ви прочета нещо за тази притча от една малка книжка, която излезе в сбирката «За природата и духовния свят». Авторът е известен като един от най-изтъкнатите защитници на насоката на Харнак и беше призован за извънреден професор в университета в Йена. Преди няколко дни той получи там място като преподавател на Новия завет.

Това е духът който се оповестява от университетската теологична катедра. Към това се прибавя, че тази мъдрост се поднася на хората с книжка, която всеки може да си купи за осемдесет пфенига. Това е най-добрият път да се разпространява такъв дух, като се поднася в евтини книжки. Всичко показва, че фактът е по-важен, отколкото обикновено се счита, понеже материалистическият подход на теолозите така намира път до сърцата и мисленето на хората. Начинът да се обясни такава притча е приблизително следният: Каквото хората говорят за дълбокия смисъл на тази притча, не е нещо особено, то изобщо не стои в смисъла на притчата. Ние трябва да се върнем към нашето детско, първоначално мислене. Изглежда, като че Христос не иска да даде нищо повече от художествено построена история. Каквото казва в нея, е толкова незначително, че е напълно в стила на днешното материалистическо мислене, което не може да свали достатъчно надолу такова нещо, за да го доведе до нивото на ежедневната тривиалност. Авторът казва следното: «Нека да вземем притчата за нечестния управител, която особено често дава повод (за размишление?). Да я вземем сама по себе си само до изречението: Господарят похвали нечестния управител, понеже е постъпил умно. Защо отделяме всички други изречения, ще стане ясно по-късно. Във всеки случай е ясно, че те не могат да бъдат прибавени за тълкуването, понеже съдържат съвсем други по вид мисли. Ако вземем притчата като притча, тя просто иска да каже, че управителят е знаел, че ще последва сметката и след това уволняването. Поради това обмисля какво може да направи и веднага прилага единственото средство. Това е умно действие. Дори самият оцетен господар е трябвало да го признае. Сега да го приложим към съвременниците на Исус: Също и вие знаете и вярвате, че някога Бог ще изиска сметка от вас, следователно бъдете умни и се подгответе за това! Бъдете *поне* умни, иска да каже притчата. Тук Исус не се обръща към добротата и към копнежа на човешкото сърце. Твърдо и иронично настроение прониква цялото. Не звучи: Блажени са

страдащите, блажени са тези с чистите сърца!

Много повече прозвучава: Ако не искате да слушате всичко, поне бъдете като такъв хитър управител! В притчата има известна ирония, затова е избрана такава особена картина. Исус смята за излишно да прибави, че човек не бива да се подготвя за Божия съд като върши нови хитрости подобно на управителя.»

Виждате, че самият *Вайнел* сравнява господаря с милия Бог. Че притчата би могла да се отнесе към това, ни показват ясно трите последни изречения, където се казва, че Бог някога ще поиска сметка от душата. Тогава би трябвало да последва «бъдете поне добри». Но когато четем какво казва господарят на нечестния управител и мислим, че изречението трябва да има смисъла: «бъдете поне толкова умни, колкото такъв мошенически управител», тогава притчата не е разбрана. Но подобни неща днес се разпространяват в такива достъпни за народа книжки. Това се насажда в душите на младите студенти. Най-лошият не е материализмът, който обяснява външния свят материалистически, а този, който не иска да знае нищо от каквото и да било дълбоко вникване в теологичното. Това е материализъм, който е причината за другия, естественонаучния материализъм. Тук материализмът се потапя в душите и тогава не е възможно да се направи нищо друго освен фактите на природната наука да се интерпретират материалистически. Ние отново трябва да се научим да разбираме духовното. А това е възможно само чрез течението, което наистина може да обясни Библията и другите религиозни документи.

Такава притча я разбираме, когато дълбоко проникнем в смисъла. Едно е важно още от началото, а именно, че това е притча, която стои в евангелието на Лука, и то само в него. Тя не стои в другите евангелия. Какво означава това, че стои само в евангелието на Лука? Това означава твърде много. Ако вземете евангелията така, че да сравните евангелието на Марко с това на Лука, ще видите, че вътре се намира определено настроение.

Във вчерашната лекция казах, че става въпрос за определени канонически книги, които произлизат от различни посветителски места. Лука можем да го отведем назад до посвещенията, през които са минавали есеите и терапевтите. Оттам при него откриваме стремеж, който има медицински характер, който търси да схване разликата между хората и да осъществи това, че всички хора са равни пред духовния свят. Евангелието на Лука изглежда като евангелие на потиснатите и изтощените. Те могат да се изправят под неговото влияние, понеже са равни с другите пред духовния свят. Ако се вземе предвид това, ще се открие основното настроение, което може да се намери в евангелието на Лука.

В старите времена различните евангелия действително са въздействали според тона, според настроението си. Нека да се придържаме към това. Тук трябва да се съобразим с една съществена основна черта на християнството, която добре познаваме от други лекции. Знаете, че често съм припомнял едно изречение: «Който не напусне жена, деца, майка, братя и сестри, не може да бъде мой апостол.» Знаете, че тези думи сочат великия напредък в развитието на човечеството. Той се дължи на това, че през древните времена сме имали в света любов, основана на кръвните връзки, и че тази любов трябва да отпадне, когато се разкъсат връзките на кръвта. В старите времена, в миналото са се обичали хората, които са били кръвно свързани. Христос учи любовта, при която човекът ще обича човека, независимо дали стои в кръвно родство с него. Братски съюз ще свърже хората не във възможно най-голямото външно равенство, а в това, което християнството учи като равенство по отношение на духовните светове.

Така появата на Христос Исус на Земята се врязва дълбоко в развитието на човечеството. Тя дава импулса за този напредък на човешкия род към велик, миров братски съюз. Даденото от Христос Исус на хората се състои в това, че чрез силата, идваща от изявленията на Христос Исус, те могат да бъдат доведени до онази всеобхватна любов, изразена с

думите *братски съюз*.

От евангелията черпим силата да основем този братски съюз. За това трябва да сме наясно.

Ако го разбираме така, схващаме дълбоко още едно, често срещано изказване в евангелието, което насочва към закона, царуващ в древните времена, описвани ни от Стария завет. От една страна, Исус казва¹¹⁰, че няма да бъде нарушена нито точица и нито ченгелче от този закон, но от друга – поставя нещо съвсем ново на мястото на този закон, нещо, което още не е действително. Той поставя свободните, любвеобилни отношения на хората един към друг на мястото на това, което днес е регулирано чрез закона. Със закони е регулиран начинът, по който хората живеят заедно, каквото всеки един трябва да прави и постига за другия. Но ще дойдат времена, когато всеки непосредствено ще чувства и знае какво е нужно на ближния му и какво може да му даде.

Сега да погледнем притчата от перспективата, която ни открива християнството. Приемем ли това сериозно, ще схванем и разберем дълбокия смисъл, че богатият човек действително може да се сравни с божествения миров водач. Наистина е налице сравнението на богатия с божествения миров водач. Но как? Който запита така, лесно може да запита и защо управителят е нечестен. Обикновено се приема за причина, че вместо сто мерки, той е записал само осемдесет и т. н. Хората смятат, че управителят е нечестен затова, защото нахлузва на врата на хората нещо, което не отговаря на кредитното им писмо. Това е съвсем погрешно. Много по-правилно е, че управителят е наречен нечестен, понеже е действал нечестно преди това, като е продавал жито или нещо друго на хората на твърде високи цени. Разбирате, че ако господарят му го освободи от длъжност, те няма да го подкрепят. Ако не беше така, би трябвало да допуснем, че богатият мъж сам е нечестен. Но това не е казано никъде в притчата. Ако прибавим по-долни-

¹¹⁰ Матей: 5,17-18.

те изречения, които Вайнел своеволно изпуска, ще открием, че не е необходимо да подозираме богатия човек, че е принуждавал управителя да мами хората. Управителят е вярвал, че служи на господаря, когато му доставя повече средства от високите цени. Въпреки това не е могъл да предотврати обвиненията, че е ощетил господаря си.

Нека изходим от предположенията и разгледаме притчата, като си изясним, че управителят е бил обвинен, че мами господаря си. Той е знаел, че по начина, по който е стопаниисвал, е слагал твърде високи цени и няма да има подкрепата на хората. Затова премисля: Какво да правя? Господарят изисква сметка, той ще ми отнеме службата. Другите хора няма да ме приемат. И какво прави? Той поправя нещо от това, което преди като нечестен управител е извършил като зло. Опростява на хората нещо, което означава, че определя цени, които са човечни. Той взима от нечестния Мамон нещо, което преди е спечелил за господаря си. Ако схванем притчата така, можем да сравним богатия човек с божествения миров ръководител, а управителя с този, който по поръка на божествения миров водач е поставен над стария свят, където законът регулира отношенията. Тогава можем да схванем така, че е трябвало да се даде сметка как е водено управлението. При управителя се констатира, че е станал нечестен. Същото се констатира въз основа на закона. Първоначално той е добър, но постепенно става несправедлив. Той е създал класови различия и права, които не могат повече да се запазят. Затова този, който казва, че няма да се промени нито точица, нито ченгелче от стария закон, изисква сметка от управителите на закона, от фарисеите и учените. Притчата важи за фарисеите; те са били нечестните управители на закона. Те са били онези, които не е бивало да си въобразяват, че ако не намерят подслон при предполагаемия бог, ще бъдат приети в домовете на хората, подлежащи на закона.

Сега можем да разберем защо притчата не бива да приема богатия човек за нечестен. Именно затова той хвали уп-

равителя, защото е свалил цените. Ако един богат човек сам иска да мами, не би хвалил онзи, който сваля високите цени. Управителят е вярвал, че служи на господаря, и е бил несправедлив към другите. Така са вярвали онези, които са пазели законите, те са служили на своя господар и са станали несправедливи към останалите хора.

Това се променя в момента, когато идва Христос. Тук също виждаме, че е необходимо хора, които са разполагали със законите, да поправят нещо от това, което погрешно са правили, Законът е станал несправедлив. Сега, когато се поощрява любовта към всички хора, тези, които в известна степен искат да завладеят домовете на хората – това е сравнение за душите, – трябва на мястото на вече несправедливия закон да поставят справедливия. Те трябва да отпишат нещо от това, което е станало несправедливо. Затова евангелието разделя древните учени и фарисеи на такива, които строго ортодоксално се наричат «деца на Бога», с тях Христос Исус не желае да има нищо общо. За тях Той казва да стоят далеч от него. Те казват: Ние служим на Бога, който ни е дал законите. Понеже така строго се придържат към закона, затова са деца на светлината. Това е техническият израз за служителите на Бога, които по-късно се сравняват с нечестния управител. Другите, които живеят с хората, с човешките наклонности, са деца на света. Те не са се придържали към строгите параграфи на закона, понеже не може повече да се управлява несправедливо. Те, които преди са били несправедливи, но защото е трябвало да следват живота, сега са принудени да се променят. Затова децата на света са по-умни от децата на светлината.

Тази притча сочи към управлението на света.

Каквото преди е било добро, при определени обстоятелства става мъчение и на негово място трябва да пристъпи нещо друго. Как стоят нещата сега със закона и с честността на тези, които го управляват. Къде са хората, които не следват повече стария закон? Къде са тези, които е трябвало да се страхуват, че няма да намерят подкрепа в домовете на дру-

гите, понеже е несправедливо каквото са правили? Така по необходимост тази притча ни става ясна, когато ѝ дадем старото езотерично тълкуване и смисъл, от който първоначално е произлязла. Притчата не трябва да се тълкува по материалистично-теологичен начин, а съвсем просто. Тези притчи са дадени затова, за да представят дълбокия смисъл на великата човешка мисия.

Познавате притчата за изгубения син, която също причинява затруднения. Би коствало много време, ако трябва да прочета цялата притча. Знаете за какво става въпрос. Един баща имал двама сина. Единият поискал наследството си, за да тръгне по света, другият останал в къщи, бил прилежен, добър и водил стопанството заедно с баща си. Този, който тръгнал по света, изгубил състоянието си, обеднял и изпаднал в горчива нужда и мизерия. Когато се завръща, е приет от бащата с голяма любов. Като вижда това, по-възрастният син се ядосва и не иска да влезе вкъщи. Баща му отива при него и го моли да влезе. Той му казва: Толкова години ти служих, но ти не си ми дал дори едно говедо, за да се увеселим с приятелите. Сега е дошъл синът ти, който е пропилял състоянието си и ти му заколваш тлъсто теле. Бащата отговаря: Сине, ти беше през цялото време при мен и всичко, което е мое, е и твое. Радвай се, че брат ти беше мъртъв и отново е оживял. Той беше изгубен и отново е намерен.

Представете си, че днес някой разкаже притчата за изгубения син и не съществува тълкуването, дадено от достолепната хилядолетна традиция. Не си мислете, че днес няма хора, които да мислят, че е много несправедливо бащата отново да приеме сина, напуснал го преди години, и с това да ошети другия син.

Не мислете, че хората ще кажат нещо друго! Те го казват така. Има хора, които не изпитват страхопочитание пред Библията като вярващите. Има хора, които вземат Библията за обикновена книга. Ще ви го покажа с няколко изречения от човек, свободомислещ човек и истински еснаф, който тра-

ктува Библията така. Те се намират в книгата «Тъмнини»¹¹¹. Тук се казва: «Нашата симпатия е изцяло на страната на по-възрастния син. ...Посрещането на по-младия син от бащата е голяма несправедливост към по-възрастния син» и т. н.

Това е наистина еснафско, но има много хора, които биха преценявали също така, ако притчата се напише днес. Помислете обаче, че зад такива неща има нещо скрито. Помислете, че можем да разберем значението на такива неща от скритото. Тогава виждаме, че просто трябва да вложим по-дълбок смисъл в тълкуването. Най-важните от тези притчи са подчинени на един вид мистериен канон и се появяват при различните народи под различна форма. Ще ви разкажа още една притча от еврейския канон¹¹² и тогава можете да сравните.

Един цар трябвало да гледа как синът му го напуска и заминава. Той изпратил учителя, имащ влияние над сина му, да го доведе обратно. Той смирил сърцето на сина, но синът му казал: Как да се появя пред очите на баща ми? Баща му изпратил да му кажат: Не е ли твой баща този, пред когото ще застанеш? – и така нататък. Там има още нещо, а именно: Така и народът на Израел не е забелязал, че в своите грехове се е отвърнал от баща си, от божия миров водач. Станал му е неверен. – И така продължава: Царят изпратил пратеник до сина си. Но той казал: Как да пристъпя пред очите на баща ми? Той отговорил: Не е ли твоят баща този, пред чиито очи ще се появиш?

Притчата не е същата, както е тази в евангелието, но с ясно подобно звучене на същия мотив е съществувала в еврейската традиция много столетия преди християнството. Разликата е само тази, че в нея е дадено по-дълбоко обяснение. Хората могат веднага да разберат, че се има предвид народът, който трябва отново да се обърне към своя Отец. Исус е дал образите в притчата, но я е разяснил само на учениците

¹¹¹ Цюрих, 1896 г., цитирана от Вайнел, стр. 80.

¹¹² Историята на Абсалом, свободно предадена според втората книга на Самуил.

си. Както еврейската притча сочи към народа, към един-единствен народ, който е свързан с кръвни връзки, така християнската притча посочва цялото развитие на човечеството.

Нека да си припомним как в древната лемурийска епоха душите слизат от божественото лоно, как навлизат в хората и човекът става отделен човек. Да проследим как душата става все по-индивидуална, как животното и днес има групова душа, не притежава индивидуална душа, а на астралния план има групова душа. Когато проследяваме човешкия род, виждаме, че и хората са имали групови души, че са стояли по-близо до божественото, отколкото днес. Някога хората не са били още слезли долу, не са били навлезли в телата. Тогава са действали така, както е действал Бог в тях. След като навлизат в човешките тела, те стават все по-индивидуални, стават повече собствени господари в обвивката на човешкото тяло. Но други изостават на първоначалната степен и на други предишни степени. Поради това имаме един до друг различните видове хора. Имаме хора, които днес почти живеят още в груповата душа, при които не можем да намерим собствени импулси, които действат по-малко от самите себе си, отколкото от вида си. Груповата душа е това, което Бог им е вдъхнал. Така е било до появата на самостоятелния човек, който търси пътя обратно към Бог.

Развитието протича така, че хората са били първо заедно като груповата душа в лоното на Бога. Когато днес разглеждаме един човек и развитието му, можем да кажем: Примитивният човек е останал още при бащата, не е напуснал обвивката на бащата, другият обаче е излязъл навън в света, поискал е наследството си, за да може да се разгърне свободно. Има момент, когато така развиващият се човек става самотен, чувства се беден, липсват му духовните притежания. Тогава търси отново пътя обратно към Бог. Това е ходът на развитието: Слизане от Бога в материята и изкачване отново нагоре, завръщане в дома на Отец. Когато намерим обратния път чрез собствената сила, се завръщаме обратно, след като сме обед-

нели, изпитали сме глад за духовни ценности. Но се завръщаме обратно като свободни индивидуалности; завръщаме се обратно и стигаме толкова по-далеч, колкото по-нависоко сме се изкачили духовно. Посвещаваните са се чувствали като завръщащи се в божествения дом на Отец. Каквото са казвали, е произлизало от груповата душа. То ще ни стане ясно, ако го схванем в окултен смисъл.

Когато изучаваме човешкия организъм в езотеричен смисъл, не е така просто. Каквито са хората днес, те имат физическо, етерно, астрално тяло и същинския аз. Всички тези различни тела не са сами за себе си тук, те още не са самостоятелни същности. Извинете неапетитното сравнение, но то ще направи нещата по-ясни. Във всички тези тела се намират повече или по-малко странни същества като червеи в сирене. Тези различни същества влизат и излизат. Влиянията, на които човекът е подложен отвън, почиват на съвсем чужди същества. Съществата, които навлизат и излизат от физическото тяло, се наричат фантоми. Чрез това човекът е несвободен. Съществата, които пронизват етерното тяло, се наричат призраци или спектри. А тези, които пронизват астралното тяло, се наричат демони. Знаете, че има хора, които не са били суеверни, но са познавали тези неща. С аза са свързани същества, които се наричат духове.

Чрез какво човекът става индивидуален?

Чрез това, че се пречиства. Най-силно той се пречиства, когато стане другар на духовния свят. Тогава работи върху астралното тяло, за да го освободи от демоните. Когато работи върху етерното тяло, го освобождава от призраци и спектри. Работи ли върху физическото тяло, го освобождава от фантомите. Постигнал ли е това, тогава се завръща обратно в чистата божественост. Но е спечелил нещо. Преди е бил несвободен. Сега, след като се е освободил, се завръща в бащиния дом като свободен човек. Така по-лесно ще разберете изгонването на демоните от Христос.

В притчата за изгубения син имате развитието на цялото

човечество. Духовете ще се радват на завърналата се душа, защото тя не е останала такава, каквато е била, когато е напуснала. Човекът се е променил, станал е свободен. Затова другарите му се радват. Затова областта, за която се отнася притчата, можем да я схванем не като нисша, малка, а трябва да я разглеждаме като голяма мирова панорама.

Ако си спомняте, че казах как на астралния план всичко е обратно, тогава още повече ще се задълбочите. Казах, че дори числата в астралния свят трябва да се четат като огледални отражения. Ако срещнем числото 64, трябва да го четем като 46. Когато страстите ви напускат, ще ви изглеждат като всякакви същества, които ви нападат. Ако искате да сътворите една притча с дълбок морален смисъл, отнасяща се до висшите светове, ще използвате много картини, които изглеждат противоположни на тези във физическия свят. От това разбирате по-дълбокото значение, защо някои притчи, които са етични за духовните светове, понякога са отблъскващи за физическото. Някои неща, чрез които бивате изтиквани чрез чувството в духовните светове, трябва да ги мислите символично. Така е също и с характера на звученето в такива притчи. Характерно е дори, че физическият израз на такива притчи е отблъскващ.

Още една притча¹¹³, която искам да изложа накратко, е тази за петте глупави и петте умни девойки. Тя също води до размишления.

Нека да я разгледаме: «Тогава небесното царство ще прилича на десетте девици, които взели лампите си и тръгнали към годеника. Но пет от тях били глупави, а пет – умни. Глупавите взели лампите си, но не взели и масло със себе си. А умните взели и масло освен лампите. Понеже годеникът закъснял, на всички им се приспало и те заспали. Към полунощ се чул вик: Годеникът идва, посрещнете го! Всички девици станали и украсили лампите си. Глупавите казали на умните: Дайте ни от вашето масло, защото лампите ни са угаснали.

¹¹³ Матей: 25,1-13.

Умните отговорили: Не може, защото няма да стигне за нас и за вас. Идете до магазина и си купете. Но когато отишли да купуват, пристигнал годеникът и които били готови, тръгнали с него за сватбата и заключили вратата. Накрая дошли и другите и казали: Господарю, господарю, отвори ни! Но той им казал: Истина ви казвам, не ви познавам. Затова бдете, защото не знаете нито деня, нито часа, в който Човешкият син ще дойде.»

Тук се загатва, че притчата има нещо общо с това, че Христос ще се появи в бъдеще. Нека да си го изясним. Можем да го направим, когато още веднъж разгледаме същностите на човека. Ако работя върху астралното тяло, то ще стане Светия дух в християнски смисъл. Когато азът работи върху етерното тяло, то ще се превърне в това, което наричаме Будхи, Христос или Логос. В моята книга «Теософия», Светият дух е наречен Духът-себе, а Христос, Логосът е наречен Будхи или Животът-дух.

Наблюдаваме ли човека днес, виждаме, че както живее сега, в него са развити физическото, етерното, астралното тяло и азът. Ако от страна на аза се работи върху астралното тяло, то се развива до Светия дух, Духа-себе, Манас. Но понеже азът вече е работил малко върху астралното тяло, нещо от Манас, от Светия дух също се намира в човека. Манас действа в човека чрез изливането на Светия дух.

Ще дойде време, в което човечеството ще навлезе в шестата главна епоха (коренна раса). Тогава Манас ще бъде изграден при хора, които действително са направили нещо за своето развитие. При тях Манас ще бъде изграден. Те ще са готови да приемат Будхи, Христос, шестата същност. В шестата основна епоха по-голямата част от хората ще развият Христос. Насочваме се към този момент. Той е времето, когато ще се появи Христос Исус. Това време ще даде сила на хората да се насочат натам, където да приемат Христос в нов образ, като плод там, където Христос същевременно е положил семето, което ще покълне в душата. Христос ще бъде видим за тези,

които са развили Христовото око в себе си. Каквото човекът е развил в себе си, се посочва с една притча, с един символ. Както физическият човек се ражда чрез взаимодействието между мъжката и женската същност, така можем да си представим, че също и останалите части в човека ще бъдат оплодени, че различните части ще бъдат оплодени по определен начин. В прадревни времена е съществувала само физическата любов за човека. Това е било през времето на Сатурн. По-късно се е развило етерното и след това астралното тяло. Това настъпване на новите моменти в развитието изглежда като оплождане. Точно при този пример можете да видите колко дълбоко трябва да се схващат думите в Библията. Не напразно Библията казва¹¹⁴: «И Адам позна своята жена» за факта, че е оплодена, понеже в основата лежи съзнанието за духовното оплождане. Опознавам означава оплождане с нещо. Самопознание не означава нищо друго освен оплождане с божествената същност. Опознай себе си означава: Остави се да бъдеш оплоден с божествената същност (аз), която прониква света.

Нещо подобно лежи в християнската езотерика в притчата за петте глупави и петте умни девиси. Тя представя това оплождане чрез картината на лампата, която получава маслото.

Всяка от човешките същности е представена като девица, която още не е оплодена, а оплодените (с духа) същности в човека са представени като девиците, които са налели масло в лампата. Неразвитата част от човечеството ще изостане, няма да има масло в лампата, няма да издигне своята същност до Будхи. Развитият човек е оставил духът да действа в тялото му, така да се каже, налял е масло в лампата. Другите нямат масло в лампата, не са развили петте си същности. Първите са ги развили, те са се подготвили за важния момент, в който ще се появи Христос. Но идва моментът, когато Христос се появява. Едните ще са сипали масло в лампите си, душите им ще бъдат осветени и готови да приемат Христос. Останалите,

¹¹⁴ 1. Мойсей: 4,1.

които са останали тъмни в себе си, ще видят как другите са се развили и ще отидат да получат мъдростта от тях. Те ще отидат да си вземат масло от продавачите. Но ще дойдат твърде късно. Какво ще каже Христос на умните девизици? Познавам ви. А какво ще каже на глупавите? Не ви познавам.

Притчата, отнасяща се до оплождането (с духа), означава, че Той ще дойде, за да оплоди шестата същност в човека, и ще навлезе в шестата същност. Адам позна жена си и тя забременя.» Сега годеникът говори на глупавите девизици: Не ви познавам. – Когато разберем такива думи от дълбочината на писанието, тогава те ще са верни. Ако така проникваме по-нататък, ще видим, че Библията съдържа буква по буква духовнонаучното учение и че можем да изучаваме духовнонаучните истини от нея. Не ни е нужна друга книга. Който казва, че Библията противоречи на науката за духа, не я познава, все едно колко самонадеяни теолози има, които казват: Трябва отново да се намери духовният живот в тези документи.

Още няколко забележки за това, което споменах в публичните лекции за Апокалипсиса.

Знаете, че някога Слънцето се е отделило от Земята, но че в далечното бъдеще отново ще се съедини с нея. Същността, която ще направи хората способни да се одухотворят така, че да могат отново да се съединят със Слънцето, се назовава в окултизма като интелигенцията на Слънцето. Срещу този добър слънчев дух действа един зъл, демонът на Слънцето. Двете сили не действат само на Слънцето, а изпращат въздействията си надолу до Земята. Силите на добрия слънчев дух навлизат в растенията, животните и хората, те предизвикват живота на Земята. Противният принцип, този на слънчевия демон, мощта, която се противопоставя на съединението на Земята със Слънцето, действа в злите сили на човека.

От древни времена затова има окултни символи¹¹⁵. Седмोगълникът е символът за добрия слънчев дух. Седемте ъгъла символично означават седемте планети. Пентаграмът е символ за човека. Окултистът изобразява звездите символично като седем очи във фигурата на седмोगълника. Всички сили са оградени с една линия. Тя свързва всичко заедно. Това е изобразено от окултистите и в дните на седмицата. Проследим ли линията, както протича, имаме имената на дните на седмицата.

В древното минало времето не е можело още да се измерва според това как Слънцето (привидно) обикаля Земята.

Древните окултисти са си представяли особени регенти за обиколката на Слънцето и са мислили правилното. Цялата система обикаля и така са определяли времето съответно на обиколката през дванадесетте знака на Зодиака: Овен, Телец, Близнаци, Рак, Лъв, Дева, Везни и т. н. Знаете, че едно проявление в развитието на една милова система се нарича манвантара, която винаги се следва от пралая като състояние на покой, и че такива състояния се сменят като ден и нощ.

Оттам денят и нощта имат по дванадесет часа. Тези дванадесет часа отговарят на големите епохи на мировото развитие, които се регулират от господарите на циркулирането на Зодиака. Двадесет и четири господари на циркулацията би трябвало да изобрази около този знак. Ако бих ви начертал това, бихте имали тук септаграма. Тук ще имате седемте очи, означаващи седемте планети и двадесет и четири стари господари, дванадесет за деня и дванадесет за нощта.

Добрият Слънчев дух се нарича също агнето. Вече говорихме за пентаграма като символ на човека. Черният магьосник употребява пентаграма така, че двата «рога» сочат нагоре,

¹¹⁵ *окултните символи*: Скиците за това не са запазени. Виж «Апокалипсисът на Йоан», Събр. съч. 104 и «Картини на окултни печати и колони. Мюнхенски конгрес, Петдесятница 1907 г.», Събр. съч. 284.

...в дните от седмицата: Виж лекцията на 7 март 1907 г.

а върхът надолу. След завършването на това развитие добрите ще са развили седем «рога». Това е знакът за Христовия дух.

Прочетете с това окултно познание мястото, където Йоан получава книгата със седемте печата. Нека да прочетем какво е описано в четвъртата глава на Откровението. «И веднага бях обзет от дух и ето, на небето стоеше престол, и на престола седеше някой. Който седеше, приличаше на камък яспис и сардис.... Около престола пък имаше двадесет и четири престола, а на престолите видях седнали двадесет и четири старци» – които ви представих с двадесет и четирите часа на мировото денонощие. Какво още намираме в пета глава? «... и видях между престола, четирите животни и старците да стои едно агне, като че ли беше задушено, и имаше седем рога и седем очи, това са седемте духове божи, изпратени във всички страни.»

Този окултен знак стои в основата, когато в Апокалипсиса Йоан посочва тайните на мировото съществуване. Само който познава това, може да предусети каква дълбока книга е Апокалипсисът и какво означава, когато противникът на агнето е описан като животното с двата рога. Символът на слънчевия демон се означава така:

Апокалипсисът е написан изцяло в окултен символичен шрифт, изразен с думи. Тайна се крие и в числото на звяра,¹¹⁶ 666, за което същевременно се казва: Това е числото на човека. – Според арамейската тайна наука това число следва да се чете: 400, 200, 6, 60. Тези четири числа отговарят на еврей-

¹¹⁶ числото на звяра: Откровение: 13.18.

Още финикийската и по-късно и еврейската азбука са имали определена последователност на буквите, което също позволява употребата на буквите като цифри. Това се среща на много места в Стария завет, както в еврейския така и в гръцкия текст. В окултните произведения числената стойност на буквите играе голяма роля.

ските букви (Taw), (Resch), (Waw) и (Samech). На еврейски се четe от дясно наляво:

400	200	6	60
ת	ך	ו	ס
Taw	Resch	Waw	Samech

Тези букви символизират четирите принципа, които довеждат човека до пълно втвърдяване, ако не му се удаде да се преобрази. Чрез Samech се изразява принципът на физическото тяло, чрез Waw – на етерното, чрез Resch – на астралното, чрез Taw – нисшия аз, който не се е издигнал до висшия аз. Цялото се четe: Сорат. Това е окултното име на слънчевия демон, противника на агнето. Това е тайната, от която по-новата теология измисли, че означава Неро¹¹⁷. Наистина могат да се измислят големи басни. Който е измислил това с Неро (Нерон), се цени като един от най-големите духове на теологията. За това са написани дебели книги.

Така погрешно се разбира лежащото в символичните знаци. Книги като Апокалипсиса може да разбере само който се научи да четe окултния шрифт.

Че духовнонаучното движение има важна мисия, посочва също и пророческото значение на такива символи. С това, че избираме седемте печата на Апокалипсиса за украса на залата в Мюнхен, също и външно посочваме накъде е насочен нашият стремеж. Духовното трябва да ни пресрещне отново също и във външния свят.

¹¹⁷ Тази, опровергана от Рудолф Щайнер версия, се защитава дори и днес, например в издадената от Фриц Ринкер «Енциклопедия на Библията», 3-то издание, Вупертал, 1961 г.

За следната непълно записана лекция от 12 юни 1907 г. сравни статията на Рудолф Щайнер «Конгресът на Федерацията на европейските секции на Теософското общество в Мюнхен» в «Луцифер-гнозис», Събр. съч. 34, стр. 590 и сл.

ТРИТЕ АСПЕКТА НА ЛИЧНОСТТА

Берлин, 12 юни 1907 г.

Мюнхенският конгрес¹¹⁸, четвъртият след Амстердам, Лондон и Париж, би следвало в известно отношение да бъде етап в развитието на нашето теософско движение. Той ще създаде един вид връзка между различните нации, също и по отношение на нашето дело в Европа. Днес не искам да давам описание на конгреса, а само няколко сведения за тези, които не могат да вземат участие в него.

Той би трябвало да покаже нещо, което постоянно се подчертава от мен по отношение на теософското дело, а именно че теософията не е само предмет на личното мътене и потъване в себе си. Теософското дело трябва да навлезе в практическия живот, да стане предмет на образованието, на вживяването във всички области на практическото съществуване.

Само който има дълбоко разбиране и понятие за същинските импулси на теософското дело, още днес знае какви възможности предлага в бъдеще теософията. Тя ще бъде връзката между това, което виждаме външно, и това, което изживяваме вътрешно. Този, който може да гледа надълбоко, съзира важна причина за разпокъсаността на днешните хора в дисхармонията между това, което съществува и което теософията иска. Не само теософите са чувствали това, но също и значими духове, както например Рихард Вагнер...

По-рано всяка дръжка на вратата, всяка къща и различни предмети са били израз на душата. Душевна субстанция се е вливала в тях. В предишните времена създаването на ху-

¹¹⁸ Четвърти конгрес на Федерацията на европейските секции на Теософското общество от 18-21-ви май 1907 г. в Мюнхен. Вижте «Моят жизнен път», 38-ма глава, Събр. съч. 28, и «Изображения на окултни печати и колони...», Събр. съч. 284.

дожествени произведения е било потребност на човешкото мислене и чувстване. Формите на готическите църкви са отговаряли на душевната нагласа на хората, посещаващи църквите. Те са притежавали тяхната собствена душевна нагласа. Посетителят на църквата е чувствал тогавашните форми като събиране на ръцете за молитва, както при влизането в гората древният германец е чувствал дърветата като жестове на ръцете.

Всичко в онези времена е било по-близко до човека. Това го виждате прекрасно изобразено чак до *Микеланжело* и *Ленардо да Винчи*. Събирането на цялото село в църквата не е било нищо друго освен израз на общия душевен живот. Всичките етерни течения се събирали на площада, пред църквата. Материалистическото време разруши всичко това.

Тези, които не могат да прозират живота, не го знаят. Ясновидецът обаче знае, че когато днес вървим през някой град, няма вече нищо за гледане, освен неща, които засягат корема или чистенето. Който може да проследи тайнствените жизненни връзки, знае също какво е допринесла материалистическата култура за това разрушение. Оздравяване на външния свят може да се постигне, ако той стане израз на нашите вътрешни душевни настроения. Не можем веднага да стигнем до съвършенство, но пример за това беше даден в Мюнхен. Духовнонаучният мироглед се вижда в уредбата на помещенията. Цялата зала е червена. Често има заблуждения относно червения цвят, но червеното не бива да се подценява в дълбокото му значение. Развитието на човечеството е възкачване и слизване. Погледнете първоначалните народи. Зелено имаме в природата. А какво обичат те най-много? Червено! Окултистът знае, че червеното има особено въздействие върху здравата душа. То предизвиква появата на активните сили в здравата душа, силите, които подтикват към дела, силите, които карат душата да напусне удобството и да приеме неудобството на работата. Помещение, предназначено за празнично настроение, трябва да бъде тапицирано в червено. Който тапицира всекидневната

в червено, показва, че вече не познава празничното настроение и профанира червения цвят. Гъоте е изрекъл най-хубавите думи, които може да се кажат относно такива неща¹¹⁹: «Въздействието на този цвят е толкова своеобразно, колкото и неговата природа. Той създава впечатление както за сериозност и достойнство, така и за преданост и чар. Някои от тези качества проявява в тъмните си, сгъстени нюанси, други – в светлите си, разреждени състояния. И така, достолепността на старостта и достойната да се обича младост се обличат в един и същ цвят.»

Това е нагласа, която може да бъде предизвикана чрез червеното. Настроенията могат да се докажат по окултен път. Наблюдавате ли ландшафта през червено стъкло, си представяте, че така би трябвало да изглежда в деня на Великия съд. Червеното ви радва за това, което човекът е изпълнил в непрекъснатото си развитие. Червеното е враг на ретардиращите, греховните настроения.

Там са и седемте мотива на колоните за времето, в което ще могат да се строят сгради, импулсирани от теософията. Мотивите на колоните са извлечени от ученията на посветените от прадревни времена. Антропософията ще има възможността наистина да даде нови мотиви за колоните на архитектурата. Древните колони всъщност отдавна не казват нищо повече на човека. Новите имат отношение към Стария Сатурн, Старото Слънце, Старата Луна, Марс, Меркурий, Венера. Закономерността се изразява в капителите. Между колоните поставихме седемте апокалиптични печати в розенкройцерски стил. Емблемата на Граала се появява за първи път публично.

Антропософията може също и да се строи. Може да се внесе в архитектурата, във възпитанието и в социалните проблеми. Принципът на розенкройцерството е да се внесе

¹¹⁹ За учението за цветовете, дидактическа част. Шести отдел. Сетивно-морално въздействие на цветовете, 796.

духът в света, да се дойде до плодonoсна работа за душата. Ще се удаде също и изкуството да се издигне до мистериенно изкуство, за което така много копнееше Рихард Вагнер. Имаме такъв опит в мистериенните драми на Едуард Шуре¹²⁰. Тук Шуре се опитва да възобнови мистериенните игри. Каквото е замислил, е намерението да внесе теософията в строежа на света. Програмата беше в празничния цвят червено и имаше черен кръст с рози, обгърнат със синьо поле. Розенкройцерството провежда даденото от християнството в бъдещето. Началните букви на програмата предават основните му мисли¹²¹.

Днес искам да говоря по някои въпроси, които могат да се поставят в тази връзка. Най-напред: Какво би станало, ако теософията премине в розенкройцерското течение и се изживява в тези представи?

За това нека да си създадем някои представи по отношение на теософската етика. Теософската етика или моралните норми не казват: Това или онова трябва да правиш или да не правиш. Антропософията няма нищо общо с изисквания и правила, а с факти и разкази. Нека вземем само един пример, един факт от астралния свят, от който се вижда, че не е необходимо да се проповяда морал. Всъщност това е и безполезно, понеже заплахи и заповеди не водят до истинска моралност, а това става чрез фактите на висшия живот. Когато чуете от окултистите, че лъжата е убийство и самоубийство, тогава това действа като импулс със собствена морална сила, който не може да се сравни с простата заповед – не бива да лъжете. Когато се знае какво е лъжата и какво истината, когато се знае, че всичко в духовността има своето отражение, налага

¹²⁰ «Свещената драма за Елевзин», реконструирана от Едуард Шуре, преведена от френски от Мари фон Сиверс, в свободни ритми оформена от Рудолф Щайнер. Премиерата се е състояла на 19 май 1907 г., по повод на Мюнхенския конгрес.

¹²¹ Това са първите букви E.D.N. – I.C.M. - P.S.S.R на розенкройцерските формули: Ex deo nascimur. In Christo morimur. Per spiritum sanctum reviviscimus.

своя печат, тогава нещата стават други. Отговарящият на истината разказ създава жизнени сили за напредващото развитие. Неправилното твърдение се сблъсква с истината и се връща обратно към самия човек. Всичко, което човекът излъже, трябва по-късно сам да го почувства. Лъжите са най-големите пречки в по-нататъшното развитие. Не напразно дяволът се нарича дух на лъжите и пречките. Експлозивната субстанция на лъжата обективно убива и се стоварва върху този, който я изпраща.

Познаваме три представи за личното: личното, безличното и свърхличното. Някога е съществувал човешки предшественик, който е бил по-висш от всяко животно, но по-нисш от човека. Той се е състоял от физическо, етерно и астрално тяло. По-късно се прибавя азът, който със своята дейност преобразува висшите същности на човека и води до седмочленната човешка натура.

Развитието на физическото, етерното и астралното тяло продължава през дълги периоди. Те узряват затова, защото поемат азовото съзнание в себе си. Днес ще разгледаме тенденцията, вида и начина на развитието на трите нисши същности. Човекът все повече се развива до самосъзнателно същество. Това е възможно само чрез силата на егоизма и самолюбието.

Тя може да бъде божествена или дяволска. Тези думи трябва да се преценят не само според чувството, а и според верния си смисъл. Самостоятелността предполага, че човекът е станал егоистично същество.

С развитието на егоизма е свързана формата на привидното изгубване на съзнанието, което познаваме като смърт в сегашния човешки живот. В същата степен, както се е развило самолюбието, се е развила също и смъртта. В началното време човекът не е умирал. Той е бил като член, който изсхва и след това отново израства, както ноктите отпадат от пръстите и отново растат. Сегашното умиране и ново раждане е настъпило, за да можем да имаме днешното азово съзнание. Егоизмът и смъртта са двете страни на едно и също нещо. Висшето

на човешката природа е призвано отново да преодолее егоизма, да се издигне до божественото и с това да надмогне смъртта. Колкото повече човекът развива по-висшата си същност, толкова повече развива съзнанието за своето безсмъртие. В момента, когато човекът е станал егоистичен, е станал и личност. Животното няма личност, понеже като аз има групова душа, която не слиза от астралния план. Личността е това, което от страна на аза пронизва трите тела – физическо, етерно и астрално. Това може да е неясно, сянькообразно – и ако случат е такъв, съответният човек е слаба личност.

За ясновидеца това е напълно видимо. Той вижда как човекът е обграден с цветна аура, в която точно се отразяват настроенията, страстите, чувствата и усещанията в цветни потоци и цветни облаци. Нека се преместим във времето, в което трите човешки същности едва са били готови да приемат човешкия аз. Също и при съществуването, което още не е напълно станало човек, ще видим аурата. Но вътре ще липсват жълто-обогрените потоци, в които се отразява висшата природа на човека. Силни личности имат блестяща в ярко жълто аура. Човек може да бъде силна личност, но без активност, може силно да реагира вътрешно, без да е деен човек.

Тогава аурата също показва много жълто. Но ако е делови човек и действа като личност във външния свят, жълтото постепенно преминава в блестящо червено. Червено лъчащата аура е тази на деловия човек; но тя трябва да блести.

Има една спънка, когато личността е подтиквана да действа. Това е амбицията и суетността. Силните личности могат да изпаднат особено лесно под нейното влияние. Ясновидецът го вижда в аурата. Без суетната амбиция жълтото непосредствено преминава в червено. Ако човекът е амбициозен, в аурата му има много оранжево. Този праг трябва да се преодолее, за да се достигне до обективното дело.

Слаби личности са тези, които са насочени повече да получават, отколкото да дават и да правят нещо. Тогава се виждат предимно сини цветове и когато хората са особено лениви,

се виждат виолетови цветове (индиго). Това се отнася повече за вътрешното удобство, отколкото за външното.

Виждате как в аурата на човека се отразява силната или слабата личност. Човекът следва все повече да преодолява личното и да оставя да се прояви висшето. Поради това слушате много да се приказва за преодоляване на личността и егоизма. Стигаме обаче до главното. Става въпрос дали преодоляваме личното чрез безличното или чрез свръхличното.

Какво означава да преодоляваме чрез безличното? Означава да отслабим мощната сила, да искаме да потиснем енергията на личността. Това ще е безлично. Свръхличното в известно отношение ще е противоположността на безличното. То ще означава увеличаване енергията на личността, изтъква не на мощните сили на личността

Азът го намираме в душата и в него, първо, смелостта, второ, силното желание, страстта в душата. Всичко в душевния живот се свежда в крайна сметка до тези две неща. Тук нещата се третираат различно. И това различно третиране произлиза от следното: Човекът не прави достатъчно усилие да приеме висшето.

Той наистина се развива по-нататък, но развива нисшето, смелостта и страстта се развиват в груб стил. Ако би ги отслабил, това би било култура на безличното. Но човекът би загубил активността. Дейното, това, което прави човека човек, който върви между другите и прави това, за което е способен, в известно отношение довежда такъв човек винаги до стълкновение с другите. А той трябва да изпада в стълкновение, ако се чувства призван за нещо.

Но страстта му може да бъде умъртвена. Чрез това обаче личността става безлична. Може да се направи и нещо друго. Може да се облагороди. Не е необходимо да се умъртви в нейната сила. Може да се насочи към по-висши неща. Тогава не е нужно личността да изгуби силата си и въпреки това ще става по-благородна и по-божествена. Не е необходимо да се умъртвят страстите, а да се преобразят във фини и благородни

желания, тогава могат да се изживяват със същата интензивност. Един пример. Представете си едно кръчмарско увеселение. Който не присъства на него, не означава, че е аскет. Той е преобразувал само нисшите си желания в по-висши, така че ще скучае на него.

В това отношение теософията е най-често неразбрана от теософите. Не става въпрос да се умъртви личното, а да му се даде импулс да се издигне нагоре до висшето. Затова е необходимо всичко това, което се дава чрез теософията. Става въпрос да се събудят преди всичко висшите интереси. Такива интереси вече обхващат човека. Не е нужно той да потисне чувствата си, а да ги насочи към по-висшето божествено съществуване, към великите мирови факти. Когато така насочваме чувствата си, изгубваме интерес за грубата страна на живота, но чувствата ни не се притъпяват, а стават богати и цялата природа на човека се възпламенява от това. Ако на човека много му се иска свинско печено, не става въпрос да се умъртви желанието му за свинското печено, а това чувство да се преобразува.

Трябва да се стремим към метаморфоза на това чувство. Същите чувства, които някой изпитва спрямо симфоните на яденето, друг ги насочва към истинските симфонии. Проповядвате ли преодоляване на страстта и активността, тогава проповядвате безличното. Покажете ли обаче пътя, който води дотам да се пренасочи страстта към духовното, тогава насочвате към свръхличното. А това надличностно трябва да бъде целта на теософското (антропософското) движение.

Духовната наука следва и иска да възпита не домоселци и особняци, а хора на делото, действащи хора, които излизат навън в света. Но как да стигнем до свръхличното? Не чрез това, че се затвърдяваме в личното, а че обхващаме истинското, великото и всеобхватното. Затова не е излишно, когато теософията поощрява заниманията с големите взаимовръзки на битието. Чрез това надрастваме дребното и се учим да приемаме нещата не безличностно, а надличностно.

В една област можем да направим един решаващ експеримент¹²², да разберем разликата между личното, безличното и свръхличното. За любовта лесно се вярва, че това, което човек чувства към другия, е нещо безлично. Но не е необходимо това да бъде нещо, което да има общо със свръхличното. Човекът изпада тук в голяма илюзия. Той бърка самолюбието с любов към другия. Повечето хора вярват, че обичат някой друг, понеже обичат себе си в другия. Сливането с другия е само нещо, което задоволява собствения егоизъм. Въпросният човек не го знае, не е необходимо изобщо да знае, но то всъщност е заобиколен път за задоволяване на егоизма.

Човекът не е отделно същество. Той е член на една общност. Пръстът е свързан с ръката и организма. Ако не е така, той би умрял. Пръстът обича ръката и организма ми, понеже се нуждае от тях. Също така човекът не може да съществува без другите хора. Това предизвиква човекът да обича другите хора.

Любовта често произлиза само от душевна бедност, а душевната бедност винаги произлиза от засилен егоизъм. И ако някой твърди, че не може да живее без другия, неговата собствена личност е обедняла и той търси нещо, което да го изпълни. Той скрива това, като казва: Аз ставам безличностен, обичам другите.

Най-хубавата самоотвержена любов се изявява в това, че няма потребност от другия, че може да се лиши от него. Човекът тогава обича не заради самия себе си, а заради другия. Той не изгубва нищо, ако бъде напуснат от другия. За това естествено е необходимо да може да се прозре цената на даден човек и това се научава само когато човек се задълбочава в света. Колкото повече ставате теософи, толкова повече ще се научавате да цените вътрешната същност на другия. И тогава

¹²² Проверка на две пресичащи се, т. е. неразривно свързани едно с друго качества, (своеобразности), които са или налични или не са, поради което може да се търси само едното от двете. Методът изхожда от Франсис Бейкън.

ще ставате все по-способни да чувствате цената му и да не го обичате от самолюбие. Вървите ли така през света, ще видите, че някои имат един, други друг вид егоизъм и всеки обича според степента на своя егоизъм.

Изисква се по-висшето развитие на личността. Неличностната любов, която се дължи на слабостта, винаги ще бъде свързана със страдание. Свръхличностната любов се поражда от силата и се изгражда върху познаването на другия. Тя може да бъде извор на радост и доволство. Люшкането между всевъзможни настроения в любовта винаги е знак, че тази любов е маскиран егоизъм и произлиза от обедняла личност. Така въз основа на любовта можем да си изясним разликата между безличното и свръхличното.

На когото науката за духа не дава знания за живота, той не я е разбрал, защото тя е извор на вътрешно жизнено доволство от бъдещето. Ако материализмът все повече се засилва и с това също и егоизмът, който принадлежи към първия, човечеството все повече ще изпада в песимизъм, който е шлаката на изгорелия дух. Приеме ли човечеството науката за духа, отново ще му бъде дадена истинската ведрина, която същевременно е изворът на здравето. Дисхармонията в крайна сметка е излив на егоизма, а ведрото, радостно настроение избликва от висшия човек. Колкото повече висшето, божественото навлиза в човека, толкова той ще става все по-блажен. Би трябвало повече да мислим как да помогнем на цялото човечество, отколкото как науката за духа може да помогне на нас. Когато се запознаваме с етиката на свръхличностното, все повече се приближаваме до опознаването на извора на вечната ведрина и радост, вечната младост.

Целта на теософията (антропософията) не лежи в отрицанието, а в одобрението. Свръхличностното означава отрицание, свръхличностното – одобрение, дори и когато се проявява слабо. Това, което произлизайки от същността на човечеството, същевременно ни показва задачата на науката за духа: «По плодовете ще я познаете», по това, че тя прави

хората способни и подходящи за живота, с лица, които са израз на хармонична душа. Духът никога не се отразява в едно измъчено лице. Дори това, което човекът трябва да изживее като болка, се преобразява в лицето на мислителя и се появява облагородено. Изразът на болката се показва пречистен в хармоничното лице на мислещия. Измъченото лице е израз на все още непреодолян егоизъм. Науката за духа ни насочва да излезем от себе си навън, но не да се изгубим, а външният свят да ни запази. Тя ще ни изведе от личностното не чрез унищожаване на личността в безличното, а чрез покачване към свръхличното.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ТОВА ИЗДАНИЕ

Събраните в този том лекции са държани пред членове на основания от Рудолф Щайнер и Мари Щайнер-фон Сиверс 1905 г. Безант-клон на Теософското общество в Берлин. Те са част от непрекъснатата лекторска дейност на Рудолф Щайнер, доколкото тя не е била прекъсвана от пътуванията му за изнасяне на лекции в други градове, което по това време е ставало често. Рудолф Щайнер винаги е свързвал новата лекция с казаното преди – също и където не е имало непосредствена тематична връзка. Изнесените по същото време извън Берлин лекции за членовете са публикувани в Събр. съч. 97, «Християнските мистерии».

По времето, когато са изнасяни лекциите, Рудолф Щайнер действа със своята антропософски ориентирана наука за духа още сред Теософското общество (до основаването на Антропософското общество през 1912/13 г.), но употребява наименованието «теософия» и «теософски» винаги в смисъла на самостоятелното си духовно изследване. Според негови по-късни указания тези термини са заместени с «духовна наука, наука за духа» и «антропософия», «духовнонаучни» или «антропософски», доколкото не става въпрос за основаното от Е. П. Блаватска теософско движение, или в по-широк смисъл се има предвид определен мироглед, за който е обичайно духовно-историческото означение «теософия».

Документи: При лекциите са правени записки от различни участници, от които поименно са известни Франц Зайлер и Валтер Вегелан. Записките отчасти имат пропуски, понеже не се касае за професионални стенографи. За второто издание през 1989 г. още веднъж са прегледани всички налични записки. Доколкото за отделни лекции са налице повече записки, са направени допълнения в текста. Такива изменения са отбелязани в скоби. Допълнения от издателя са направени в ъгловати скоби [].

Съдържащата се в първо издание 1974 г. на стр. 298-307

лекция «Великден, празникът на духовното новораждане» поради грешка на водещия записките е означена с датата 7 април 1907 г. Става въпрос обаче за записки на лекцията от 12 април 1906 г., която е публикувана в Събр. съч. 54, «Световните загадки и антропософията». Поради тази причина лекцията не е включена в новото издание от 1989 г.

Заглавията на книгата и на отделните лекции не са дадени от Рудолф Щайнер, а от Мари Щайнер, издателя на списанията или коректора на първото издание от 1974 г.

Рисунките в текста са предадени въз основа на оскъдните указания в отделните записки. Оригинални скици не са запазени.

РУДОЛФ ЦАЙНЕР ЖИВОТ И ТВОРЧЕСТВО

- 1861 г. Роден на 27 февруари в Кралевец (тогавашна Австро-Унгария) като син на служител в австрийските железници. Родителите му произхождат от Южна Австрия.
- 1872 г. Гимназия до 1879 г. във Винер Нойщат.
- 1879 г. Обучение във Виенския технически университет: математика и природни науки, литература, философия, история. Основно запознаване с Гьоте.
- 1882 – 1897 г. Издава естественонаучните трудове на Гьоте (5 тома) в «Немска национална литература» на Кюршнер. Самостоятелно издание на уводите – през 1925 г. под заглавие «Въведение в естественонаучните съчинения на Гьоте» (Събр. съч. 1).
- 1884 – 1890 г. Частен учител във Виена.
- 1886 г. Привлечен като сътрудник при издаването на Гьотевите съчинения. «Основни насоки в теорията на познанието върху Гьотевия светоглед, съпоставен с Шилер» (Събр. съч. 2).
- 1888 г. Издава списанието «Немски седмичник». Лекции в Гьотевото общество, Виена: «Гьоте като баща на новата естетика» (Събр. съч. 30).
- 1890 – 1897 г. Ваймар. Сътрудник в Архива на Гьоте и Шилер.
- 1891 г. Докторат по философия в Университета Росток. През 1892 г. излиза разширената дисертация «Истина и наука». Увод към «Философия на свободата» (Събр. съч. 3).
- 1894 г. «Философия на свободата. Основни принципи на един модерен светоглед» (Събр. съч. 4).
- 1895 г. «Фридрих Ницше, борец срещу своето време» (Събр. съч. 5).
- 1897 г. «Гьотевият светоглед» (Събр. съч. 6). Преместване в Берлин. Издава «Списание за литература» и «Драматургични свитъци» с О. Хартлебен. (Избрани статии в Събр. съч. 29–32).
- 1899 – 1904 г. Преподавателска дейност в основаното от В. Либкнехт «Общообразователно училище за работници», Берлин.

- 1900 г. «Възгледите за света и живота през деветнадесети век», по-късно излиза с разширения като «Загадките на философията» (Събр. съч. 18). Начало на антропософските лекции по покана на Теософското Общество в Берлин. «Мистиката в зората на съвременния духовен живот» (Събр. съч. 7).
- 1902 – 1912 г. Изграждане на антропософията. Редовни публични лекции в Берлин и лекционни цикли в различни градове в Европа. Мари фон Сиверс (от 1914 г. Мари Щайнер) става негов близък сътрудник.
- 1902 г. «Християнството като мистичен факт и Мистериите на древността» (Събр. съч. 8).
- 1903 г. Основава и издава списание «Луцифер», по-късно «Луцифер-Гнозис» (Статии в Събр. съч. 34).
- 1904 г. «Теософия». Въведение в свръхсетивното познание на света и човека (Събр. съч. 9).
- 1094 – 1905 г. «Как се постигат познания за висшите светове?» (Събр. съч. 10), «Из хрониката Акаша» (Събр. съч. 11), «Степени на висшето познание» (Събр. съч. 12).
- 1910 г. «Въведение в тайната наука» (Събр. съч. 13).
- 1910 – 1913 г. Премиера на «Четири мистерийни драми» (Събр. съч. 14).
- 1911 г. «Духовното ръководство на човека и човечеството» (Събр. съч. 15).
- 1912 г. «Антропософски календар на душата», «Максими» (Събр. съч. 40), «Път към себепознание на човека» (Събр. съч. 16).
- 1913 г. Отделяне от Теософското общество и основаване на Антропософското общество. «Прагът на духовния свят» (Събр. съч. 17).
- 1913 – 1923 г. В Дорнах, Швейцария, е изградена от дърво сградата на първия Гьотеанум.
- 1914 – 1923 г. Из цяла Европа, но най-вече в Дорнах и Берлин, Рудолф Щайнер дава основополагащи познания за обновление в областта на изкуството, педагогиката, естествените науки, социалния живот, медицината, теологията. Доразвива новото изкуство «евритмия», чиито първи стъпки датират от 1912 г.
- 1914 г. «Загадките на философията» (Събр. съч. 18).
- 1916 – 1918 г. «Върху загадките на човешкото съществуване» (Събр. съч. 20). «Върху загадките на душата» (Събр. съч. 21). «Духовният облик на Гьоте в откровенията на

- неговия «Фауст» и в «Приказка за зелената змия и красивата лилия» (Събр. съч. 22). Р. Щайнер формулира идеята за «троичното устройство на социалния организъм», «Основи на социалния въпрос» (Събр. съч. 23). Статии върху троичното устройство на социалния организъм (Събр. съч. 24). В Щутгарт се открива първото Валдорфско училище, което Рудолф Щайнер ръководи до своята смърт.
- 1920 г. Лекционни цикли и художествени представления в сградата на недовършения Гьотеанум.
- 1921 г. Започва да излиза списание «Гьотеанум».
- 1922 г. «Космология, религия и философия» (Събр. съч. 25). През Новогодишната нощ (31.XII.1922 г.) изгаря първият Гьотеанум. Р. Щайнер изработва модела на втория Гьотеанум, построен по-късно от бетон.
- 1923 г. По време на Коледата на 1923 г. «Антропософското общество» прераства в «Единно антропософско общество» под председателството на Р. Щайнер.
- 1923 – 1925 г. В седмични продължения излиза (останала незавършена) автобиографията му «Моят жизнен път» (Събр. съч. 28), както и «Ръководни антропософски принципи» (Събр. съч. 26). Съвместна работа с д-р Ита Вегман върху «Предпоставки за разширяване на лечебното изкуство според духовнонаучните познания» (Събр. съч. 27).
- 1924 г. Непрекъснатата лекторска дейност и последни пътувания с тази цел из Европа. На 28 септември е изнесена последната лекция пред членовете на Антропософското общество. Начало на боледуването.
- 1925 г. На 30 март Рудолф Щайнер почива в Дорнах.

Колко често съм подчертавал, че човечеството не би могло да живее, ако не се развиваше благодарение на другите царства. Също така високо развитият човек не може да се развива без нисшия. Нещо духовно не може да съществува без тези, които са изостанали, както човекът не може да съществува, без животните да са изостанали, както животното не може без растението, а растението без минералите. Най-добре е изразено това в Евангелието на Йоан при измиването на нозете: Аз не бих могъл да съществувам без вас... Учениците са необходимост за Христос Исус, те са неговата почва...

Ако погледнете в съдебна зала, виждате съдията да стои на съдийския стол и да се чувства по-нависоко от обвиняемия. Съдията би могъл обаче да помисли и да си каже, че може би в предишен живот е бил заедно с него и е пропуснал да изпълни дълга си към него, за това обвиняемият е станал такъв. Ако би се изследвала кармата му, може би е възможно да се види, че всъщност съдията би трябвало да е този, който седи на мястото на обвиняемия...

Рудолф Щайнер